

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

DISCES ANTE OMNIA AURE.

A PIDOU

Scraphano Giovanni del. e Sculp. di Roma.

GERARDI JOANNIS VOSSI
RHETORICES
CONTRACTÆ,
SIVE
PARTITIONVM
ORATORIARVM.

LIBRI V.
EDITIO ULTIMA.

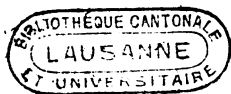
Prioribus multo castigatior, & ab ultima auctoris manu aliquot in locis auctior.

AZ 730

SALMURII,
Apud RENATUM PEAN, Typographum
& Bibliopolam.

M. DC. LXXVII.

S.-S.

INDEX CAPITVM.
SERIES CAPITUM
LIBRI PRIMI.

CAP. I. **D**E natura Rhetorice.

II. De inventione generatim.

III. De generibus causarum.

IV. De genere demonstrativo.

V. De genere deliberativo.

VI. De genere iudiciali, ac uniuersè de statibus.

VII. De statu coniecturali.

VIII. De statu finitivo.

IX. De statu qualitatis.

X. De statibus legalibus.

XI. De statu quantitatis.

XII. De argumentis inartificialibus.

INDEX
SERIES.
LIBRI SECVNDI.

CAP. I. **D**E affectibus genera-
tim.

- II. De metu.
- III. De confidentia.
- IV. De pudore.
- V. De lætitia.
- VI. De gratia.
- VII. De irâ.
- VIII. De lenitate.
- IX. De amore.
- X. De odio.
- XI. De indignatione.
- XII. De invidia.
- XIII. De misericordia.
- XIV. De emulatione , contemptu:
item epilogus doctrina de
affectibus.
- XV. De moribus.
- XVI. De inventionis parte specia-
li universe , ac distincte
de orationibus panegyri-
cis , & aliis , quæ iis
sunt adfines:

CAPITULUM.

- XVII.** De oratione nuptiali, item
de epithalamis.
- XVIII.** De oratione nuptiali, &
funebri.
- XIX.** De oratione gratulatoria,
gratiarum actione, &
lamentatoria.
- XX.** De oratione, qua disce-
dentes, vel domum re-
deuntes utimur, vel
alium discedentem pro-
sequimur.
- XXI.** De monitione, & com-
mendatione.
- XXII.** De concitatione, conci-
liatione.
- XXIII.** De adhortatione, & de-
hortatione.
- XXIV.** De consolatione.
- XXV.** De petitoria.
- XXVI.** De invectiva, & obiur-
gatione.
- XXVII.** De expostulatione, ex-
probatione, & deprec-
tione.

INDEX

SERIES

LIBRI TERTII.

- CAP. I. **D**E dispositione univ-
erse.
- II. De exordii duplici officio,
& utriusque locis genera-
tim.
- III. De specialibus exordiorum
locis.
- IV. De exordii orationis.
- V. De narratione.
- VI. De propositione.
- VII. De confirmatione.
- VIII. De confutatione.
- IX. De epilogo.

SERIES

LIBRI QVARTI.

- Cap. I. **D**E elocutione univer-
se, ac particula-
tim de priori elegantia
parte, qua in Latinitate
consistit.

CAPITULUM.

III. De dignitate, ac tropis generaliter.

IV. De metaphora.

V. De metonymia.

VI. De synecdoche.

VII. De ironia.

VIII. De metalepsi, antonomasia,
& ea, quæ λιτότης dicitur,

IX. De allegoria, catachresi, &
hyperbole.

X. De sacrasmo, aliisque irri-
sionis speciebus, item ono-
matopœia, antiphrasi & hy-
pallage.

XI. De schematibus generatim,
deque iis speciatim, quæ
defectu, aut excessu figu-
rant orationem.

XII. De schematibus λέξεως, qui-
bus eadem vox repetitur.

XIII. De schematibus in verbis simili-
soni.

XIV. De occupatione, subiectione,
communicatione, confes-
sione & concessione.

XV. De sententia, νοήματε, &
distributions.

I N D E X

- XVI.** De *atiologia* , *diatyposi* , & *hypotyposi*.
- XVII.** De *assimilationis speciebus* , & *disimilitudine*.
- XVIII.** De *schematibus* , quibus *opposita iunguntur*.
- XIX.** De *digressionis* , & *epiphonemate*.
- XX.** De *schematibus* ; quibus *res exaggerantur*.
- XXI.** De *figuris pertinentibus ad argumenta*.
- XXII.** De *transitione* , *reiectione* , & *digressionis*.

S E R I E S

LIBRI QUINTI.

- CAP. I.** **D**E *prima* , *alteraque compositionis parte* , quae *sunt iunctura* , & *ordo*.
- II.** De *incisis* , *membris* , & *periodis*.
- III.** De *numero*.
- IV.** De *triplici caractere* , & *speciatim de magnifico* , at *vitio eius*.

C A P I T U M.

- V. De charactere tenui , ad
vicio eius : item de chara-
ctere mediocri , vitioque
opposito.
- VI. De venustate , vitioque ei ad-
versante. *
- VII. De gravitate , & vitio quod
ei opponitur.
- VIII. De pronunciatione genera-
tim , deque voce particula-
tim.
- IX. De corporis motu.

In Rhetoricam contractam,

Clarissimi Viri.

GERARDI VOSSII,

DUm pereunt artes, dum se facundia
nobis,

Eripit, & sensim barbara turba sumus;
Quam bene quod, Vossi, fugientem
maximus author,

Sistis, & errantem sub tua signa vocas?
Haud tibi cum trivio quicquam est, in-
venta Pelasgum.

Pandis, & ex imis fontibus hausta do-
ces.

Miramur pariter, pariterque addiscimus
omnes,

Nec tantum obstricta est nostra juven-
ta tibi:

Plus quoque venturi debbit temporis
ætas,

Soli barbaries nec metuenda tibi est.

Vt pereant artes, pereat facundia tota,

Et redeat, paulò quod fuit antè chaos.

Dum solos discatque tuos, relegatque li-
bellos,

Addiscet pro te postera turba loqui.

DANIEL HEINSIUS,

GERARDI

GERARDI IOANNIS VOSSI

RHETORICES

CONTRACTÆ,

SIVE

PARTITIONVM

ORATORIARUM

LIBER PRIMVS.

C A P. I.

DE NATVRA RHETORICES.

I. §.

RHETORICAE nomen impositum est à dicendo, quod Graecis est *ῥητική*. Unde bene dicendi scientia RHETORICE

vocatur.

RHETORICEN alii dictam volunt ab *ῥητο*, id est, dico, quia doceat benedicere: alii à *ῥέω*, id est, fluo, quia ejus beneficio, fluminis instar, procurrat oratio. Sed etymologia neutra est vera: Nam *ῥητο* quidem, quia præterito destituitur, mutatur.

A

2. PARTITION. ORATORIAR.

a Humor
effluens.
b Fluendi
actus.
c Fluidus
d Verbū
vocabu-
lum.
e dictum,
sententia
f Dicen-
dus.

tuari illud cogitur ab ἐρέω : unde ἐρητορ,
non ῥήτορ, ἀναλόγως diceretur. A πείω au-
tem, quod *fluo* significat, foret πείτορ, &
πειτοειχά, quod alia verbalia ostendunt:
ut sunt πείμμα *a*, πείσις *b* πείσις *c*. Quare
omnino venit à πείω, id est, *dico*; unde &
πείμμα *d*, πείσις *e* & πείσις *f*. Hoc πείω autem κατ'
ἀφαίρεσιν factum est ex ἐρέω, quo pro εἶρω
utuntur Homerus, Lucianus, alii.

2. §. Differunt Rhetor, & Ora-
tor, quod Rhetor sit, qui bene di-
cendi praecepta tradit : Orator, qui
accommodate ad persuadendum potest
dicere.

Quanquam enim, si propriam signifi-
cationem attendas, qui Graecis est ῥήτορ,
Latinis fuerit Orator; tamen discrimen
assignatum jam Ciceronis ævo obtinuit;
ut cognoscimus ex primo ejus de Oratore.
Ac pro eodem accipi solent, Orator, di-
cendi peritus. *facundus*, *disertus*, *elo-*
quens. Nisi quod eloquentis nomen vi-
deatur augustius, quam disertis g.

g Cic. lib.
1. de Or.
pag. 93.
edit. Ald.
& in Bru.
ip. p. 198.

3. §. Definitur RHETORICE ab Aristotele, facultas videndi in una-
quaquere, quod in ea est ad persua-
dendum idoneum.

Aristost. lib. 1. Rhet. cap. 11. Εἰ δὲ ῥητορικὴ, δύναμις περὶ ἑκάστου τοῦ διαφέροντος εἰδεχόμενον πειθάζειν. Genus in hac defini-
tione est δύναμις sive facultas: quam Ari-
stoteles potius genus statuit, quam *artem*,

LIBER PRIMUS.

quia in definitione accurata genus proximum adferri debet : *ars* autem est genus remotum, *facultas* proximum. Nam illæ tantum artes facultatis nomen obtinent apud Peripateticos, quæ æquè respiciunt utrumque contrarium : quomodo Dialectice, & interrogantem instruit, & respondentem : Rhetorice item, & actorem & reum : quæ duæ ideo proprie *facultates* dicuntur. Differentia in allatâ definitione petitur à fine, officio & materiâ quæ tria distinctè explicabimus.

4. S. *Finis Oratoris. ultimus est persuadere.*

Hoc est, disertâ oratione aliquem impellere ad agendum, sive ad persequendum bonum, & fugiendum malum. At Rhetoris finis alius est : nempe, instruere futurum Oratorem.

5. S. *Officium Oratoris est videre, quid ad persuadendum conducatur, sive dicere ad persuadendum accomodate.*

Officium Oratoris, vel *ῥητορίας* h ratione consideratur, vel *ὑποθέσεως* i. Priori modo considerat Aristoteles, cum officium esse dicit *ῥητορίας τὸ ἐνδείχοντες πειθάνειν* κ. ubi *ῥητορίας* rationem haberi, indicat vox *ῥητορίας* l. At *ὑπόθεσις* spectantur Cicero, & alii : quando nunc generatim dicunt, officium illud esse bene dicere, sive dicere ad persuadendum apposite ; nunc specia-

b Cognitionis.

i Actionis.

k Videre quid aptum sit ad persuadendum.

l Videre,

4 PARTITION. ORATORIA.

tim, officium esse ajunt docere, conciliare, & permovere: item cum officium vocant, invenire quid dicas, inventa disponere, deinde ornare verbis, post memoriæ mandare, tum ad postremum agere ac pronuntiare. At differt ab hoc officio officium Rhetoris, quod est tradere præcepta bene dicendi.

5. S. Materia est τὸ ἔκαστον, sive unaquaque res. Sed ita versatur circa res omnes, ut magis occupetur circa civiles: & ex his ipsis magis circa hypothesein, quam thesin. Est verò thesis quaestio infinita, sive universalis: ut, an bellum sit gerendum. Hypothesis autem est quaestio finita, sive singularis: ut, an utile sit Atheniensibus bellum gerere cum Peloponnesiis, aut succurrere Coreyæis.

Materia, sive subjectum, circa quod se occupat Orator, est res quælibet: quæ si per interrogationem proponatur, *Quaestio* dicitur.

Dividitur autem quaestio quadrifariam.

Primum in quaestionem simplicem, & conjunctam.

Simplex, est unius & simplicis thematicis, quod ad popularem notitiam explicatur: ut, *de Deo, paradiso, virtute, &c.*

LIBER PRIMUS.

Coniuncti, est pronuntiati alicujus, quod argumentis probatur: ut, *an descendat sit uxor.*

Deinde quaestio, vel theoretica est, vel practica.

Theoretica instituitur cognitionis gratia: ut, *quae causa sit Lunaris defectus.*

Practica tractatur propter actionem: ut, *an vim vi liceat repellere.*

Præterea vel infinita est quaestio, vel finita.

Infinita quaerit universè; ut, *an quāpiam de causā homini hominem liceat interficere.* Hæc Græcis *Θέσις* Latinis *propositum*, & *consultatio* dicitur.

m Cic. in
Topicis.

Finita restringit quaestionem universalem ad personam, aut rem singularem: ut, *an jure Clodium occiderit Milo.* Hæc Græcis *ὑπόθεσις*, Latinis vocatur, *causa*, aut *controversia*.

Denique quaestio vel principalis, vel incidens est.

Principalis est, quæ præcipuè in controversiam venit: ut, *an Opimius Gracchum, aut Milo Clodium jure interfecerit.*

Incidens vocatur, quæ propter aliud tractatur: ut, *num Reip. conservanda causâ civem liceat occidere, seditiosum quidem, sed indemnatum.* Item *num Gracchus, vel Clodius, civis fuerint seditiosi.*

Quaestio simplex, item theoretica, nec non infinita, plurimùm quaestiones sunt incidentes. At quaestio principalis solet esse

• PARTITION. ORATORIAR.

conjuncta, practica, finita Et ex conjunctis magis versatur Orator circa practicam; ex practicis, magis circa finitam. Vnde liquet, triplicem esse ejus materiam; communem, magis propriam, & maxime propriam: communem esse, rem quamvis: magis propriam, res civiles: maxime propriam, quaestionem singularem, sive hypothesein.

• Fabius
lib. 2. cap.
9 & lib.
11. cap 3.

7. §. *Duabus rebus, a eloquentia paratur, naturâ & curâ: quarum hac in duobus occupatur, artis praeceptis, & usu sive exercitatione. Natura incipit, ars dirigit, usus perficit. Sed arti comes esse debet magnarum rerum scientia, sine qua non tam eloquentia acquiritur, quam lingua volubilitas, & inanis loquacitas.*

• Crassus
apud Ci-
cer lib 1.
de Orat.

Maximam ad dicendum vim adfert natura. Nam o & animi, atque ingenii celeres quidam motus esse debent; qui ad excogitandum acuti, & ad explicandum, ornandumque, sint uberes, & ad memoriam firmi, atque diuturni. Cujusmodi est quæ si adsit, facili labore eloquentiam adipiscimur. Sin natura obtigerit plane infelix, supervacua erit omnis doctrina. Vnde vulgo dici solet, eloquentiam (mediocrem saltem) aut cito parari, aut nunquam. Quanquam non, si bonitate

LIBER PRIMUS. 7

naturæ præcellant alii , desperare statim oportet. Natura enim invalescit , si curâ adjuvetur. Cura vero hæc in duobus consistit , artis præceptis , & usu. Quibus aliqui adjungunt multijugam doctrinam , absque qua loquentia potius fuerit , quam eloquentia. Quod ne contingat , operam dare oportet , tum historiæ , tum philosophiæ civili , & aliis , quæ prudentiam adferunt oratori : tum etiam scientiæ rerum naturalium : unde sæpe similitudines petuntur : item poëtarum fabulis , aliisque ; unde ornatûs multum accedit orationi. Nec propterea damnamus eos , qui tria duntaxat statuunt artis principia ; naturam , artem , usum. Nam illa variarum disciplinarum notitia non est de Rhetoricæ artis *vriæ* , sed extra artis cancellos petenda est. Ut quam nec Rhetor doceat , quatenus est Rhetor : nec Orator sciat , quatenus Orator. Sunt qui superioribus imitationem adjiciant. Sed ea sub usu continetur : quippe qui in præstantium Oratorum , cum lectione & auditione , tum imitatione , consistat. Vel si per imitationem intelligimus doctrinam , unde , & quos , & quomodo imitari oporteat , hauriamus ; jam ad præcepta artis pertinebit.

8. §. *Pro quatuor vero officii oratorii partibus , quæ sunt , argumenta invenire , inventu disponere , disposita exornare , & exornata pronuntiare , totidem sunt partes*
Aiiij

3 PARTITION. ORATORIAR.

*Rhetorices , doctrina inventionis ,
dispositionis , elocutionis , & pro-
nunciationis.*

Hunc partium numerum , alii augent , alii minuunt. Augent , qui cum Cicerone , atque aliis antiquorum , addunt memoriam. Nos Aristotelem sequimur ; quia , quæ memoriam juvant , ad distinctam artem pertinent , quæ *μνηστική* dicitur.

Qui numerum hunc imminuunt , hi Inventionem , & Dispositionem omittunt , tanquam Logicæ partes.

Verùm & Inventio & Dispositio Dialectica plurimum distat à Rhetorica. Nam primum differunt finc. Quia Rhetorices finis est persuasio : Dialectices autem , probabilis disputatio , aut victoria. Dialecticæ quæstiones cognitionis gratiâ instituantur : at Rhetoricæ , actionis causâ.

Propter hanc finium diversitatem etiam materia , ac forma est diversa.

Materia quidem , quia tota Inventio Dialectica est generalis , ut quæ tractet quælibet argumenta *ἐνδεχέα* , sive probabilia : Rhetorica , si propriam materiam spectes , est specialis , quia tractat *πῶτα* , seu persuadibilia.

Ενδεχέον autem , sive probabile , cum Aristotele p appello , quod probatur , vel omnibus , vel pluribus , vel sapientibus ; si quæ vel omnibus , vel pluribus , vel maxime probatis.

At *πῶτα* , seu persuadibile , illud quæ

p 1. Top.
cap. 1:

LIBER PRIMUS.

tum vocatur, quod vel omnibus hominibus, vel pluribus probatur: non item quod sapientibus solis verisimile sit.

Adhuc Dialectica versatur tantum circa argumenta docentia; quibus id quod in questione est, vel explicatur, vel probatur. Rhetorica insuper instruit argumentis, tum amplificantibus, tum conciliantibus, & permoventibus; quæ ἰσχυρὰ, & πειθικὰ appellantur. Formæ etiam differunt, siue spectes locos, Dialectico, & Rhetori communes, siue Rhetori peculiare, qui ex prioribus derivantur. Communes utriusque artis à Logico considerantur absolute, & quatenus utiles sunt ad mentem instruendam. A Rhetore verò restringitur hæc consideratio ad popularem notitiam, & voluntatis atque affectuum motionem. Logici quoque accurate locos illos pertractant in Topicis. Rhetores autem, quia nemo nisi Logicis imbutus ad Rhetoricen admitti debet, doctrinam hanc omittunt, vel solum pinguiori docent Minervâ, contenti in his locis considerare, quomodo argumenta ex illis petita ad voluntatem movendam applicentur.

Quod ad locos probationum speciales, qui Rhetorices proprii sunt, stant hi quidem ex locis communibus, & sub iis, ut genus sub specie, continentur: verumtamen Dialecticus considerat argumenta μετὰ, quatenus sunt ἑρμῆς, Rhetorice verò, quatenus μετὰ. Clarius l.

A. V.

10 PARTITION. ORATORIAE.

eam. Dialectice considerat argumenta per se
suadibilia generatim, & in communi na-
tura, quatenus nimirum sunt probabilia:
cui simile fuerit, si quis hominem spe-
ctet quatenus est animal. Rhetoricè spe-
ciatim hoc agit, quatenus ad persuaden-
dum idonea sunt: cui simile est, si quis
hominem consideret quatenus est homo.

Itidem plurimum differunt Dispositio
Logica, & Rhetorica. Logica docet re-
ctè disponere utrumque terminum cum
medio, ut bonus fiat syllogismus. Item
quâ methodo quæstiones simplices, aut
conjunctæ, debeant tractari. Ac denique
quâ serie ordinare oporteat disciplinas.
Rhetor autem ostendit, quo ordine collo-
cari debeant partes orationis *πρὸς τὴν*
quomodo item argumenta cum disponere
conveniat, tum qui adstruit, tum qui re-
sellit: atque ut Orator ordinem partium
in syllogismo fere immutet, ac quando-
que etiam plane invertat.

C A P. II.

DE INVENTIONE generatim?

α Rex
unaquæ-
que.

INVENTIO, quatenus materia Rhetorice est *τὸ ἐκείνη*, non tantum ex-
tendit se ad quæstiones conjunctas, sed
etiam ad res simplices. Atque hoc res-
pectu definiri potest, excogitatio eorum,
quæ vel expositioni rei simplicis, vel pro-
bationi quæstionis conjunctæ, conducunt.

LIBER PRIMUS.

Explicatio rei simplicis vel narratio est, vel descriptio. Narratio est facti, vel quasi facti. Hęc continet fabulam sive apologum, narrationem pressius sumptam; (quę poëticam, civilem, & historiam comprehendit,) & ethopœiam, quę alicujus dicta, aut facta, pro personę & circumstantiarum ratione, verisimiliter effingimus.

Cum vero narratio, ut diximus, sit facti, aut quasi facti; descriptio erit quęvis alia simplicis rei explicatio. Nec enim refert, utrum quid substantia sit, an accidens; universale, an divinum; totum, an pars; absolutum, an relatum; simplex, an collectivum; abstractum, an concretum; positivum aliquid, an privatio, ac denique res vera, an imago rei, ut picturę, aut statuar, quales sunt descriptiones Callistrati.

Quomodo autem res simplex, vel descriptione, vel narratione explicetur: partim Rhetorum præceptis addiscitur, partim Oratorum exemplis. Ac de utroque, quod satis est, cognoscere fuit ex progymnasmatibus: quę repetere hoc loco nihil attinet. Nam veterum consilium perplacet, apud quos juvenis progymnasmatibus, tanquam justę orationis particulis, grandi præludere operi solet declamandi. Quia igitur, quę ad simplicem quęstionem pertinent, satis illic explicantur: jure optimo, de sola quęstione conjuncta agere antiqui solent in suis de arte oratoria commentariis: ad quos progymnasmatibus sunt manudu-

¶ Corpus
sive com-
pagem.

tionis loco Quamquam altera etiam ratio accessit. Nam sophistis quidem constituere orationem integram solet descriptiuncula quæpiam, ethopœia, vel aliud simile: sed germani Oratores illa potius assumunt in tractatione questionis conjunctæ, ad aliquid vel probandum, vel ornandum, aut amplificandum, Quare & qui justum artis *ὁρτυνὰς* perscriberent, ista olim inferebant vel inventionis, vel dispositionis, vel elocutionis doctrinæ; considerantes ea, quatenus vel huic, vel illi, vel isti inservirent; ac propterea tractantes de illis in ea parte, cujus gratia solent assumi. Nos quoque, etsi juniorum consilium non penitus damnamus, tamen, quia ratio satis gravis non est, cur recedamus ab antiquis, exemplum horum imitabimur. Esto itaque etiam nobis materies Oratoriæ inventionis *Questio conjuncta*: & superior Inventionis descriptio hunc in modum restringitur.

1. *S. Inventio est excogitatio argumentorum, quæ ad persuadendum idoneæ sunt.*

Intellige autem, quatenus argumenta istæ sunt istiusmodi. Hoc est, quatenus sunt *ἡδυνά*. Nam hac considerandi formâ differt Inventio Rhetoricâ à Dialecticâ; ut paulo antè diximus.

2. *S. Argumentum est probabile inventum ad faciendam fidem:*

Prout Cicero definit i. de Invent. Sive, ut in Top. ait, est ratio, qua rei dubia facit fidem. Vel, ut Fabius describit lib. v. cap. x. est ratio probationem praestans, qua colligitur aliud per aliud, & qua, quod est dubium, per id, quod non est dubium, confirmat. Iuniorum aliqui laxiùs hac voce utuntur: ut quibus argumentum dicatur, non tantùm quod ad conjunctæ quæstionis probationem adfertur, sed etiam quod simplicium explicationi inservit. Nobis cum veteribus, ut sapere, ita & loqui, animus est.

3. *S. Argumenta petuntur è Locis.*
Loci sunt sedes ac nota argumen-
torum, quarum admonitu inve-
nitur, quid in quaque re aptè ad
persuadendum dici queat. Ho-
rum alii sunt Rhetorica cum
Dialectica communes: alii verò
Rhetorica peculiare. Loci utriusque
facultatis communes è Topicis pe-
tuntur.

Estque locus ambarum communis, vel artificialis, vel inartificialis. Artificialis est, vel vocis, vel rei. Locus vocis, vel est notationis, vel conjugatorum. Locus rei vel primus est, vel ortus è primo. Primus est vel internus, vel externus. Internus est generis, & speciei; materiz, & formæ; totius, & partis; subjecti, & accidentis.

14 PARTITION. ORATORIAE:

Externus partim est causæ efficientis, & finalis, ac effectus: partim circumstantiæ, objecti, & signi. Locus ortus est definitionis, quæ vias indicat: descriptionis, quæ petitur ab accidentibus, effectis, vel partibus: divisionis, quæ species exponit, aut partes, sive per se, sive per accidens insint: comparisonis, quæ est maiorum, minorum, parium, aut similium: oppositionis, quæ est disparatorum, reatorum, contrariorum, privantium, & contradicentium. Arque his ex locis petitur argumentum, quod opinionem pariat, & quandoque etiam scientiam. At locus inartificialis, sive assumptus, est argumenti gignentis fidem. Estque testimonii, vel divini, vel humani. Quæ omnia exemplis illustraremus nisi istæc notissima forent. & Logicis: quorum intelligentem prius esse oportet, si quis seriò rhetoricari volet. Interim ne plane hanc partem neglexisse videar, illustrem apponam Ciceronis locum, quo de locis Topicis agit, eaque exemplo illustrat. Est is lib. 11. de Orat. ubi sic scribit: *Si sit is, qui & doctrinâ mihi liberaliter institutus, & aliquo jam imbutus usu, & satis acri ingenio esse videatur, illic eum rapiam, ubi non seclusa aliqua aquula teneatur, sed unde universum flumen irrumpat, qui illi sedes, & tanquam domicilia, omnium argumentorum commonet, & ea breviter illustret, verbisque definiat. Quid enim est, in qua hæreat, qui videris, omne quod fa-*

LIBER PRIMUS. 79

notatur in oratione aut ad prebandum, aut ad refellendum, aut ex sua sumi vi atque natura, aut assumi foris? Ex sua vi, cuius aut res: qua sit tota quaritur, aut pars ejus, aut vocabulum quod habeat, aut quippiam rem illam quod attingat. Extrinsecus autem, cum ea, quae sunt foris, neque inhaerent in rei naturam, colliguntur. Si res tota quaritur, definitione universae vis explicanda est, sic: si necessitas est amplitudo ac dignitas civitatis, is eam minuit, qui exercitum hostibus Po. Romani tradidit, non qui eum qui id fecisset Po. Romani potestati tradidit. Sin pars, partitione, hoc modo: Aut Senatui parendum de salute Reipub. fuit, aut aliud consilium instituendum, aut sua sponte faciendum. Aliud consilium, superbum: suum, arrogans: utendum igitur fuit consilio senatus. Sin ex vocabulo, ut Carbo: Si consul est, qui consulit patria, quid aliud fecit Opimius? Sin ab eo, quod rem attingat, plures sunt argumentorum sedes ac loci. Nam & conjuncta quarimus: & genera, & partes generibus subjectas, & similitudines, & dissimilitudines, & contraria, & consequentia, & consentanea, & quasi praecurrentia, & repugnantia: & causas rerum vestigabimus, & ea quae ex causis orta sunt: & majora, patria, minora quaremus. Ex conjunctis sic argumenta ducuntur: Si pietati summa tribuenda laus est, debetis moveri, cum Quintum Metellum tam pie lugere

videatis Ex genere autem: Si magistratus in Pop. Romani potestate esse debent, quid Norbanum accusas, cujus tribunicatus voluntati parvis civitatis? Ex parte autem ea, quæ est subiecta generi; Si omnes, qui Reip. consulunt, chari nobis esse debent: certe imprimis Imperatores, quorum consiliis, virtute, periculis retinemus, & nostram salutem, & imperii dignitatem. Ex similitudine autem: Si fera partus suos diligunt, quâ nos in liberos nostros indulgentia esse debemus? At ex dissimilitudine: Si barbarorum est in diem vivere, nostra consilia sempiternum tempus spectare debent. Atque utroque in genere similitudinis & dissimilitudinis, exempla sint ex aliorum factis, aut dictis, aut eventis, & ficta narrationes sapienter ponenda. Iam ex contrario: Si Gracchus nefarie, præclare Opimius. Ex consequentibus: Si & ferro interfectus ille, & tu inimicus ejus cum gladio cruento comprehensus es in illo ipso loco, & nemo præter te ibi visus est, & causa nemini, & tu semper ardens: quid est, quid de facinore dubitare possimus? Ex consentaneis, & præcurrentibus, & repugnantibus, ut olim Crassus adolescens: Non si Opimum defendisti, Carbo, idcirco isti te bonam civem putabant: simulasse te, & aliud quid quæsisse perspicuum est, quod T. Gracchi mortem sæpe in concionibus deplorasti, quod P. Africani necis socius fuisti, quod eam legem in tribunatu tulisti, quod sæpe:

per à bonis dissensisti. Ex causis autem rerum sic : Avaritiam si tollere vultis , mater ejus est tollenda luxuries. Ex iis autem quæ sunt orta de causis : Si ararii copius , & ad belli adjumenta , & ad ornamenta pacis utimur : vestigalibus serviamus. Majora autem , & minora , & paria comparabimus sit. Ex majore : Si bona existimatio divitiis præstat , & pecunia tantopere expetitur , quanto gloria magis est expetenda? Ex minore sic :

— Hic parva consuetudinis.

Causa , hujus mortem fert tam familiariter :

Quid si ipse amasset? quid mihi hic faciet patri?

Ex pari sic : Est ejusdem , & eripere contra Rempubl. & largiri pecunias. Foris autem assumuntur ea , quæ non sua vi , sed extranea sublevantur , ut hæc : Hoc verum est : dixit enim. Q. Lutatius. hoc falsum est : habita enim quaestio est , hoc sequi necesse est : recito enim tabulas. De quo genere toto paulò antè dixi. Hæc ut brevissimè dici potuerunt , ita à me dicta sunt. Ut enim si aurum cui , quod esset multifariam defossum , commensurare vellem , satis esse debet , si signa & notas ostenderem locorum , quibus cognitis ille sibi ipse foderet , & id quod vellet , parvolumore , nullo errore inveniret : sic hæc ego argumentorum novi notas , quæ illa mihi querenti demonstrant ubi sint , reliquæ curâ & cogitatione eruuntur.

4. §. *Quemadmodum autem opus est ingenio ad inveniendum : ita etiam iudicium requiritur ad seligendum. Nam licet universos locos percurrere animo debeat Orator : non tamen utetur omnibus ; sed aptis : non à causa alienis , non levibus , non illis etiam , quae parum idoneae sunt ad captum popularium.*

Uti inter alia sunt perfectæ Logicorum definitiones : quales parce adhibet Orator : ut qui non subtili , & sicco ; sed populari , & fuso , delectetur genere dicendi. Nolle tamen eas debet , ne inanibus verbis frustra luxuriet oratio.

5. §. *Loci Rhetorum proprii sunt triplices ; argumentorum docentium , alii conciliantium , alii permoventium. Graeci ea vocant λόγους , ἡθῆν , καὶ παῖδην .*

e Ratio-
nes, mo-
res, & af-
fectus.

Optime hanc rem expressit Aristoteles 1. Rhet. & ex eo Cicero lib. 1. de Orat. ubi inquit : Ratio omnis dicendi tribus ad persuadendum rebus est nixa ; ut probemus vera esse ea , quae defendimus ; ut conciliemus nobis eos , qui audiunt ; ut animos eorum , ad quemcumque causa postulabit motum , vocemus. Et ibidem : mea est istius orationis , & istius ipsius , quam me-

de Crassus in coelum verbis extulit, tres sunt rationes, ut ante dixi: una conciliandorum hominum; altera docendorum; tertia concitandorum. Harum trium partium prima lenitatem orationis, secunda acumen, tertia vim desiderat. Nam hoc necesse, ut is, qui nobis causam adjudicaturus sit, aut inclinatione voluntatis propendat in nos, aut defensionis argumentis adducatur, aut animi permotione cogatur.

6. §. Omnis ea de triplici hoc argumentorum genere doctrina dividitur in partes duas; primariam unam, ac magis simplicem; alteram vero ex priori ortam.

Prior illa seorsum exponit λόγῳ, quibus probatur quaestio finita: seorsum item de singulis affectibus agit: seorsum quoque ἡθολογίαν tractat. Estque haec pars plane necessaria; unde ab Aristotele, & veterum aliis accurate explicatur. At posterior applicat superiorem doctrinam ad species quasdam minores? ut sunt gratulatio, gratiarum actio, consolatio, & similes. Hanc partem Aristoteles non tractat ex professo, eo quod ratio de istis agendi, modò usus aliquis accesserit, non ita magno negotio ex iis, quae dixerat, cognoscatur. Propterea nos quoque de priori maiori cum cura dicemus; alteram strictius, nec negligenter tamen, exponemus.

20 PARTITION. ORATORIAE.

7. §. In parte principe *auspican-*
dum ab argumentis ἀποδεικτικοῖς,
sive decentibus. Sunt hac vel
ἐν τεχνᾷ, sive artificialia : vel ἀτε-
χνᾷ, sive inartificialia. Ἐν τεχνᾷ,
& inveniendā sunt, & tractan-
da Oratori : ἀτεχνᾷ non inveniun-
tur ab Oratore, sed foris allata
tantummodo ab eo tractantur.

In partit.

Artificialia Cicero*n*i dicuntur *instita-*
ta inartificialia autem, *assumpta*. Ita causæ
 insunt argumenta, quæ probant, aliquem
 esse cædis auctorem, quia hibuert occi-
 dendæ animam, item vires ad eam rem,
 atque occasionem : & quia signa existant
 cædis ab eo paratæ. At illa foris assu-
 muntur, quæ petuntur à confessione ser-
 vi, rumore vulgi, aut similibus.

8. §. Loci artificialium argumen-
 torum vel generales sunt, vel spe-
 ciales.

9. §. Loci generales sunt domicilia
 argumentorum tribus causarum ge-
 neribus communium.

10. §. Eiusmodi sunt duo. Prior
 est, possibile, & impossibile. Nam
 sive instituat^r suasio, vel dis-
 suasio ? sive laus, vel vitupera-
 tio ; sive accusatio, vel defensio ;

LIBER PRIMUS. 27

semper probandum est , aliquid potuisse , aut non potuisse ; posse , vel non posse fieri.

11. §. *Alter est , magnum ; & parvum : quò pertinent Comparatorum loci : ut cum ostenditur , aliud alio esse utilius , vel inutilius ? honestius , vel inhonestius ; aequius , vel iniquius.*

Hæc planiora fient ex iis , quæ de tribus dicendi generibus infra , cùm universè , tum speciatim , dicemus.

12. §. *Loci speciales sunt domicilia ac sedes argumentorum singulis causarum generibus propriorum. Itaque pro varietate eorundem variant.*

CAP. III.

DE GENERIBUS CAUSARUM.

1. §. *Sunt verò tria genere causarum sive ὑποδείκτων demonstrativum , deliberativum , & iuridicale.*
2. §. *Demonstrativum est , quo laudamus , aut vituperamus : deliberativum , quo suademus , aut dissuademus iuridicale , quo ac-*

22 PARTITION. ORATIONIAR

cusamus, aut defendimus.

3. S. In docendo demonstrativam habet finem propositam honestatem : deliberativum , utilitatem : iuridiciale , iustitiam & equitatem.

4. S. At in movendo , orationis finis est affectus , ad quem precipue impellit animos auditorum : ut in demonstrativo est delectatio : in deliberativo , spes aut reformidatio : in iuridicali , clementia , aut severitas.

5. S. Qui laudat , aut vituperat , fere tractat presentia : qui suadet , aut dissuadet , versatur circa futurum : qui accusat , aut defendit , considerat praterita.

6. S. In demonstrativo auditor est i Deipòs sive spectator : in deliberativo , si causa est publica , senator : in iuridicali , iudex.

7. S. Sape autem fit , ut eadem in oratione , & laudet , & consulat , & defendat Orator : sed cuius generis oratio sit , statui tunc debet ex principali fine , sive quaestione eâ , ex qua alia nascuntur. Aut

si parilis omnium partium ratio sit, ut in causa multiplici contingere potest pro diversis partibus, unde conflatur oratio, ad aliud, atque aliud, dicendi genus pertinebit.

Atque hæc universè naturam apertunt trium dicendi generum. Deinceps speciatim de iis videbimus.

Ordinemur autem à genere demonstrativo. Nam etsi dignius est deliberativum; unde & ab eo Aristoteles exepit: tamen alterum illud facilius est. Adde quòd hoc generis non ingenia tantum adolescentum excoluntur, sed etiam mores; dum ea, quæ laude digna sunt, jam primâ illâ ætate à turpibus discernere, & quæ honesta sunt, laudare probareque adsuescunt.

CAP. IV.

DE GENERE DEMONSTRATIVO.

I. §. Εἰς δὲ δεικτικόν, sive demonstrativum genus ita dicitur, quia solum demonstrat personæ rei que naturam: nec per se intendit auditorum actionem, uti in aliis generibus fit. Vocatur quoque ἐγκωμιαστικόν, aut πανηγυρικόν; quæ nomina, à parte nobiliore,

24 PARTITION. ORATORIAR.

universo induntur generi.

a Invicis

b Totius
gentis ce-
lebritate.

Nam proprie ἐγκώμιον est laudatio fa-
cti, instituta coram tribunalibus ἐν πρῶ-
τοις παρηγορῶν λόγος proprie lauda-
tio est, ac interdum etiam latio, insti-
tuta ἐν τῇ πανηγύρει. *b*

2. §. Continet hoc genus, ut dixi-
mus, laudationem & vituperatio-
nem. Illa exponit bona, qua alicui
insunt: hac contrarium facit.
3. §. Vtrique tam latè patet, quam
rerum natura. Nisi quòd in aliqui-
bus alterum illorum solum habet
locum. Nam in Deum, aut divina,
non cadit vituperatio. Præcipue ve-
rò occupari solent Oratores in lau-
de, aut vituperatione, persona,
facti, aut rei.
4. §. In PERSONA laudandâ, aut
vituperandâ, duplex est ordinis
ratio. Nam aut temporum gradus
servantur, aut generum distribu-
tiones.
5. §. In temporum ordine orationem
dividimus in ea, qua spectant or-
tum, vitam, & mortem.
6. §. In ortu consideramus genus, &
patriam.

§ 7. Per

7. §. Per genus autem intelligo, parentes, avos, consanguineos, affines. Ac vel honestum obtingit genus, vel infame. Infame satius est praterire. Honestum vel illustre est, vel obscurum. Si illustre sit, dicemus, aliquem respondisse eius splendori: quomodo agendum esset in laudatione Aristotelis, qui ex genere erat Asclepiadarum. Sin fuerit obscurum, dicemus, eum illustrasse genus virtute suâ. Addemus, hoc esse maioris virtutis argumentum, quod quis sine commendatione natalium, sine opibus ullis, ad tantum decus pervenerit.

8. §. Patria nomine signo natale solum, ac interdum etiam, ubi diu quis commode acceptaque vixit. Ab hac quoque bifariam laudamus. Si enim patria praeclara est, hoc ipsum in laude ponitur: ut quod Xenophon fuerit Atheniensis. Sin humilis; dicemus, patriam ab eo fuisse illustratam, atque exornatam: quomodo Sta-

B

giram nobilitavit Aristoteles.

9. §. Iſtis ſubiiciemus , ſi quid ſingulare nativitatis tempore acciderit : aut ſi quid in ſomnis viſum , vel auditum , quod de naſcituro infante haberi poſſit præſagium.
10. §. In vita ſpectamus , naturam , fortunam , institutionem , actiones , & honores.
11. §. Natura vel corporis , eſt , vel animi. Corporis ſunt , ſanitas , robur , agilitas , & pulchritudo.
12. §. Animi ſunt , ingenium , iudicium , memoria , ſtudium : tum etiam mores faciles , ac ſuaves.
13. §. Fortuna ſubiiciuntur opes : quæ vel privata ſunt , vel cum imperio.
14. §. Inſtitutio natura fidem facit , & eandem perficit. Huc refer , apud quos educatus quis fuerit , ac quibus ſtudiis , & à quibus imbutus , & ſub quo genere Reip.
15. §. Institutionem vero perficiunt actiones : quæ ſpectanda ſunt ſecundum ſingulas virtutes.

16. §. His subiunge honores, quos quis virtutis ergo adeptus fuit.

17. §. In morte consideratur, cum genus & causa mortis: ut quod aliquis, pro patria pugnans fortiter, occubuerit: aut quod defunctus sit pro studio veritatis, post exantlatos maximos labores.

18. §. Post mortem considerata sunt, pompa funebris, iactura Reipublicæ, luctus bonorum. Potissimum autem commemorari debent honores, si qui sint habiti defuncto. Ut quod Aristoteli statua fuerit erecta; cum inscriptione istiusmodi, ARISTOTELES PHILOSOPHORUM OPTIMUS.

19. §. His omnibus, si quis recens defunctus est, subiicitur consolatio: Imò &, cum ea locum non habet, additur de liberis, posteris, discipulis. Item illius, quem laudamus, comparatio cum aliis. Ut si Aristotelem conferamus cum Platone, eumque ostendamus præferri oportere.

Hunc temporis ordinem sequitur Isocrates oratione funebris, quâ Evagoram.

28 PARTITION ORATORIAR.

Salaminis Cypriæ Regem, laudavit.

I. Nam primum explicat genus, quod à Iove, & Æaco usque arcessit

II. Deinde ait, præterire se velle omnia, vaticinia, somnia, quæ antecessere ejus nativitatem, & ostenderunt, humanâ illum sorte fore majorem.

III. Postea exponit, quæ in puero eluxerent, formam, modestiam, vires.

IV. Hinc virilem ad ætatem accedit; quam excellens fortitudo, sapientia, & justitia exornavit.

V. Denique magnitudinem rerum gestarum explicat: nempe quam piè, & strenuè recuperavit regnum; quam præclarè item illud administravit; quantâ virtute defenderit contra Persas. Post quæ omnia Nicoclem ad paternæ hujus virtutis imitationem adhortatur.

Alterum etiam exemplum paulo post adducemus in laude & vituperatione Iulij Cæsaris.

Nec ab ordine isto multum abijt Tullius in vituperando Antonio.

20. §. *Est verò ordo hic facilis, sed vulgaris, & scholam redolens, ac plerumque languidus nimis, nisi verborum sententiarumque floribus conspergatur, & acutis excutetur sententiis: uti factum à Plinio in Panegyrico suo.*

Vbi Trajanum laudaturus, ab adoptio-

ne ejus orditur, ac deinde provehitur ad virtutes illius, & res præclare gestas. Quæ venuste a deo, atque argute, & cum maiestate quadam tractat, ut pro optimo haberi exemplo ea debeat oratio.

21. §. *Alter ordo erat, cum generum sequimur distributionem, nullâ temporum habitâ ratione.*

Ita Cicero in Manilianâ ait, summo Imperatori quatuor res inesse oportere, scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, & felicitatem: atque ad quatuor ista omnes Pompeij laudes reducit. Hic ordo plus artis habet, quàm prior.

22. §. *Est præterea ordo ex duobus his mixtus. Ut si à natalibus & pueritiâ exorsus, ubi ad virilem ætatem fuerit perventum, actiones omnes digerat secundum proprias virtutes.*

23. §. *In omni autem laudatione persona, quatuor ista observabimus. Primum, ne ad fictitias & eumentitas laudes recurramus. Nam huiusmodi non decus adferunt orationi; sed in veris etiam fidem derogant oratori.*

c Plutar-
chus in
Iside &
Ovide.

Quod illustrare possumus Lysippi exemplo. Appellem is c reprehendit, quia Alexandrum Magnum pinxisset fulmen ge-

30 PARTITION. ORATORIA.

stantem. At ipse cum hastam manu tenentem effluxit. Nam facilè videbat, posteros non credituros de fulmine: imò propriam quoque hastæ gloriā ignoraturos fuisse, nisi ea monumentis fieret testata; nunc, tot veram ejus laudem prædicantibus, fore omnino, ut nulla illam sæcula conticescant.

24. §. *Alterum est, ut ne in meliorum copiâ res confectemur exiles factaque leviora. Nam videbimur eius quidem amantes esse, quem volumus laudare: sed reperire vix posse, quod laudem magnopere mereatur.*

Propterea scitè dicebat Phavorinus Philosophus, turpius esse, exiguè, atque frigide laudari, quam insectanter, & graviter vituperari. Vide Gellium lib. XIX. cap. III.

25. §. *In magnis tamen viris quandoque; etiam minutias commemorare conducit.*

Fecit hoc in Apollonio suo Damis: eoque nomine reprehensus, argutè respondit: de mensis Deorum, analecta quæ sedulò colligi debere, ne ambrosiæ illius aliquid depereat.

d Philo-
str. lib. I.
c. 4.

26. §. *At cavendum tunc, ne exigua quæ sunt, immodicè extollamus. Satiùs enim est, ut quæ par-*

*va sunt , contenti simus attigisse:
dum id prudenter , & loco suo fiat.*

Siquidem plus valet verbum prudenter dictum , quàm omnes puerilium hyperbolarum ineptiæ

27. §. *Tertium est , ut non tam con-
sectemur laudes multis competen-
tes , quàm proprias , aut commu-
nes cum paucis. Vel saltem po-
sterioribus his magis immorabi-
mur. Interim concessum est , præ-
sertim si argumentum ieiunius sit,
atque aridius , excurrere in locum
communem , ac hypothesin adferre
ad thesin.*

Ut si in encomio formosæ, aut castæ, lau-
des bonum formæ, vel castitatis. Aut si in
laudatione artificis extollas artem , quam
exercuit.

28. §. *Etiā digredi interdum licet,
vel in descriptionem aliquam , vel
alicuius reprehensionem.*

Ut si describas urbem , aut regionem,
cui quis præfuit, aut Senatū, cuius quis
pars fuit ; aut Academiam , in qua docuit.
Item si reprehendas , aut eos , qui extol-
lunt laude indignos , atque ita fidem adi-
munt aliis etiam vera dicentibus : aut eos
qui occupantur in laudandis illis , quos

32 PARTITION. ORATORIA.

nemo vituperat ; aut quorum nomen satis est clarum : aut qui reprehendunt eos, quos ipsi laudandos suscepimus : aut qui vitio laborat contrario virtuti, quam in aliquo prædicamus : quæ collatio multum facit ad exaggerandum. Hujusmodi digressionum exemplum non unum suggerit Isocrates in laudatione Helenæ, & Basilidis. Ac poëtæ multo etiam hac parte sunt liberiores, non in laudationibus modò, sed quodocunque materia exilior est. Quomodo Maro in Culice minimum habet de culice, longeque maxima carminis pars consumitur in laudibus vitæ rusticæ, arborum descriptionibus ; inferorum argumentis. Et Catullus, carm. de nuptiis Pelei ac Thetidis, nimirum agit de nuptiis, ac totus propemodum est in descriptione palvinaris, querelis Ariadnes, & carmine Parcarum. Sed hujusmodi non exiguum in imitando judicium desiderant.

29. §. *Et hæc de laudatione personarum, ex quibus simul cognoscere est, quomodo institui debeat persona vituperatio : quippe ubi omnia debeant inverti.*

Nempe iisdem ex locis petitur, & laus, & vituperatio personæ ; quod luculento illustrat exemplo Emporius Rhetor antiquus. Verba ejus, etsi dictio diriuscula sit, adscribam :

I. Si dicemus in Casarem, laudabimus à genere, quod Romanus, quod patricius fuerit, quod usque ab Ænea & Iuli gente descenderit.

Vel si reprehendetur, quod nihil ad laudem attineat ipsius, si urbem magnam, aut genere nobili, procreatus, si originem suam vitâ flagitiis coinquinaverit.

Quamquam mihi videtur hac mentio generis tota parcius esse augenda, cum in cuiusquam potestate non sit, quemadmodum natus sit: sed usurpanda potius ex intervallo, & pro opportunitate. Alioquin & hoc in vitio contrahemus, ut in diversis materiis uniformiter auspicemur.

II. Ex iis nomen tractabitur, quod Iulius à familia sua princeps, ipso Iulo sit nominatus, & Cæsar ex eo, quod uni majorum suorum, hoc nomen adscitum sit, occiso in acie elephanto, qui Cæsar vocabatur c.

Vel contra irridebitur tam vana appellationis assumptio; quando aque sit nomen hoc totum falsum, ferum, abortivum: cum ipsi, qui defunctorum matrum uteris exsecantur Cæsares & nominentur.

Sed hoc ipsum omne nimium remotum est, ac pene ridiculum, & tale certe, ut raro persona reprehendantur, in quibus causas nominum mereri possimus. Ac si quid est, quod de Cicerone, quod de Cæsare, quod de Servilio forte dicatur: nescio quid praebeat disputationis nomen Numa, Gracchi, Pisonis, h. cethegi.

e Spartia-
nus in Æ-
lio Vero.
Servius
in 1. Æ-
f Idem
ibidem.
item Pli-
nius. lib.
7 c. 9.
Servius
in 10.
Æa. No-
nius. li-
dorus. 1.
2. c. 3.
g Fort.
leg. in ve-
nire, vel
mereri.
more se-
culi il-
lius, dixit
pro con-
sequi.
h De Pi-

sonis no-
minenon
videtur
minùs di-
ci aliquid
posse,

quam Ci-
ceronis.

Nam uti
hoc à ci-
cere, ita

illud à pi-
sis. Vide

Plinium
l. 18. c. 3.

Ita hic
scribere

malui,

ubi vul-
go apud

Empo-
rium le-
gitur, Et

quod pri-
ma &

gloria &
ferensis

prastan-
tia conse-

cuta.

k. Vale-
rius Max.

l. 8. c. 9.
Suet. l. 1.

III. Sequitur educatio, quam hoc pa-
cto praeferemus in Casare, ut illum cum
esset puer relictus à mortuo patre, dicamus
cum matre vixisse; qua in eo hoc diligen-
tior, ac severior fuerit, quod in illa sola
manserit etiam patris officium.

Aut è contrario non probabimus educa-
tionem in contubernio mulieris, & matris.

IV. Item ab institutione, quam pluri-
mum in facundia & dicendi studio fuisse
probet, & quod primam est gloriam è fo-
rensi praestantia consecutus. i.

Itemque culpabitur, quod adeo non
adeptus sit formam oratoria facultatis, ut
eum Graca exornationis expertem fuisse
manifestum sit.

V. Hinc forma corporis predicabitur,
tanquam eminens, & decora.

Hinc dicetur, ejusdem bonum pudicitia
prostitutione violatum, quam Nicomedi
subjecerit, Bithynia Regi.

VI. Tam facta omnia, quaecunque pote-
runt, in partem utramque ducentur. Di-
cetur enim accusatione Dolabella famam
magna eloquentia consecutus.

Negabitur eandem meruisse, cum is,
quem accusabat evaserit. &

VII. Dicetur Honoribus per ordinem
functus esse.

Intendetur, & quaesturam cruentam,
& praturam habuisse turbulentam, adeo
ut Senatus consultis notaretur.

VIII. Dicetur Consul fuisse popularis,
& benignus in plebem; qui etiam agro-

putaverit dividendos.

Idem & cum collega dissensisse? & hostili terrore lusus in eundem, & contra morem majorum in perferendis seditionibus perseverasse.

IX. Gessisse illum bella magnifica, pertinebat ad laudem; uti Gallias subegisse.

At in eodem ipso obijcietur, quod easdem provincias non civili modo, nec more majorum decerni sibi per quinquennium elaboraverit, & quod tempore potius, quam virtute, superaverit.

X. bellum civile quod gesserit, inimicis illius obijcietur. Clementia vero ejus in eodem adeo memorabitur, ut appareat illum minime arma voluisse

Contra, nullam unquam fuisse causam tam magnam, quæ illum impellere ad bellum civile debuerit.

Vt maxime in eolenior fuerit, non posse videri bellum clemens esse, quod tale sit.

XI. Mors quoque atrox, & impia, & tanquam ipsis rebus humanis luctuosa, & tamen ex hoc honesta dicetur, quod sit occisus in Curia, & manibus senatorum.

E diverso hostem humani generis, & tyrannum civitatis, dignum sceleribus suis tulisse supplicium, multis vulneribus trucidatum, & in ipsa Pompeja curia, tanquam Pompeij manibus; jugulatum.

XII. Postea vero declarabitur, quam commota illius morte respublica; quam plane status civitatis eversus; quam denique ipsis perturbatoribus suis malo fuerit.

B. vj

C. 4.

Placatus in Cæf. & aliis.

l. Apud Emporium est hostiliter usus: unde feci, hostiliter. rore usus. Vel scripserat, hostili vñ usus.

Nisi magis placet, post hostiliter deesse viribus, vel simile aliquid.

36 PARTITION. ORATORIAR.

illud parricidium peregisse.

Item contra usque eo illius exitum fuisse optabilem civitati, us pene placuerit, ejusdem acta rescindi, & hostem judicari qui eadem tuebatur.

Ad hoc felicitas, quæ in illo potest facile laudari, extenuabitur eo, quod liberos non habuerit.

30. §. Nunc videamus de laude & vituperatione FACTORUM; quæ cum personarum demonstratione coniuncta est, quia etiam in facti laudatione persona à facto laudatur. Locorum autem, unde laus petitur, alii quidem sunt probationis, alii verò amplificationis.

31. §. Loci prioris generis sunt, honestum, utile, difficile. Honesti quatuor sunt partes: decorum, quod personam decet; legitimum, quod legibus & consuetudini est consentaneum; iustum sive æquum, quod est pium in Deum, atque homines; gloriosum, quod cum egregia nominis fama est coniunctum.

32. §. Vtilis gemina est ratio: vel enim potest adserendo aliquid boni; vel depellendo aliquid mali.

33. §. *Difficilis natura ex facili cognoscitur: facile verò est, quod sine magno labore, aut sumptu, & brevi tempore confici solet.*
34. §. *Loci amplificationis sunt octo. Nam ad facti laudem pertinet, quod quis primus fecerit, vel solus, vel cum paucis., vel præcipuè, vel tempore maximè necessario, vel sape, vel rem spectantem imprimis laudem civitatis, vel quod primus eo novos acquisiverit honores.*
35. §. *Nec propterea singulis ex locis istis argumenta semper peti debent; sed otiosa rescindere oportet.*

Exemplo esto Lucretiæ factam, propter illatum stuprum se interimentis. Laudate hoc factum possumus, partim ab honesto, partim ab utili. Ad quæ hæc argumenta referuntur.

I. Quia, quod fecit, castam decuit feminam. Nam cum eam oporteat omnia metiri honestate; minimè decuisse, ut illatam pudicitiae suæ vim contemneret, aut dolorem violati pudoris ferret: sed post hujusmodi maculam, qua nulla foedior esse posset, è vita potiùs excedere debuisset, quàm ut deinceps vel purissimam Solis lucem adspiceret, vel in hominis casti

40 PARTITION. ORATORIA:

ret, idonea non potest adferri. Nam Hibidini adscribi nequit, quod accidit invitæ: violatum erat corpus, sed animus fuit innocens; sufficit castitati bona conscientia.

I I., Imo contra, cur parceret vitæ, causa erat satis gravis. Nam iniquum est, ut quæ culpa vacet, ea non se absolvat, sed nocentum afficiat supplicio.

III: Adhæc non tota erat sua, sed ex parte etiam patris, ac imprimis mariti. Nunc & patrem invitum carâ orbavit filiâ; & maritum optimum viduavit conjugē, animæ dimidio suæ: imo insuper dulcibus liberis matrem abstulit.

IV. Quid etiam quod ipsa erga Deum pietas avocare eam debuit à tam tristi proposito? Nam ideo Deus amorem vitæ indidit animis omnium, ut ne quis deserat vitam, priusquam è statione sua summus vocet Imperator. Quare si ante innocens fuit, saltem facto hoc in culpam, quam fugiebat, incidit. Atque est ea culpa tanto maior in foemina, quanto sexus ille à ferro est remotior.

V. Nec, ut aiunt, animi firmi; sed impatientis potius fuit, manus sibi adferre. Sane Romana mulier, Tricipitini filia, ea animi magnitudine esse debebat, ut fortiter ferret injuriam sceleris alieni, cum sapientis nihil sit præstare præter culpam.

VI. Adde quod neque honori, vel suo, vel suorum, satis est velificata. Nam suspicio hinc potuit oboriri, quasi occiden-

tia stupri sponte perpeſſi ſolacium ſibi, ac perſugium, quaſierit in morte voluntaria. Multa enim facilius in defunctam potuerit conſingi, quam in ſuperſtitem.

VII. Præterea, ſi vere oderat corruptorem, ſerioque ejus vindictam expoſcebat: ſatius fuit exſpectare, uſque dum ſupplicium de eo maritus, ac conjunctiſſimi, ſumerent. Ita enim oculos ſuos paſcere potuiſſet inimici pœna: nunc cruore ſuo animum ejus ſatiavit, cujus pœnis ipſa potuit exultare.

VIII. Denique non commoda minus, ac fortasſe etiam facilior, & certior, ad vindictam hæc fuiſſet via. Nam ſuperſtes non ſemel, ſed ſemper, cum ſuos, tum alienos, plorando, obteſtando, ad ultionem vehementiſſime potuit inflammare.

36. S. *Ad RES præcipuè referuntur, tum loca, ſive naturalia ſive artificialia: tum animi habitus.*

37. S. *Prioris generis ſunt regiones, & urbes, qua fere eodem tractantur modo, ac perſona. Nam quod in perſonis ſunt parentes, & præceptores, id in his ſunt Reges, ac conditores: quod illic forma corporis, id hic ſitus: quod illic animi virtutes, id hic fertilitas: quod illic actiones, præmiaque, id hic incolarum res feliciter geſta, ac*

per ea nominis claritas, & quandoque etiam privilegia, quae cives universi virtutis ergo à Principe suo adepti. Multum etiam ad gloriam addit; si cum aliis, seu regionibus, seu urbibus, comparatio instituat. Quod si terra aliqua parum fertilis sit: dicemus, hoc incolarum augere prudentiam, eosque temperantiam docere. Vel etiam compensari illud situ loci: ut qui per commodus sit ad ea importanda, quibus solum hoc destituitur. Omnino autem ad duo potissimum capita in talibus respici solet, utilitatem, & voluptatem.

Brevis, sed elegans, Campaniae laudatio extat apud Florum lib. 1. cap. xvi. *Omnium, non modo Italiae, sed toto orbe terrarum, pulcherrima Campania plaga est. Nihil mollius caelo: denique bis floribus vernat. Nihil uberius solo: ideo Liberi Cererisque certamen dicitur. Nihil hospitalius mari. Hic illi nobiles portus; Cajeta, Misenus, & repentes fontibus Basae: Lucrinus, & Avernus, quadam maris orta. Hic amicti vitibus montes, Gaurus, Falernus, Massicus, & pulcherrimus omnium Vesuvius, Aetnai ignis imitator,*

Urbes ad mare , Formia , Cama , Puteoli , Neapolis , Herculaneum , Pompej , & ipsa caput urbium Capua , quondam inter tres maximas ; Romam Carthaginemque numerata.

Tarenti etiam huiusmodi laudatiunculam habes ejusdem libri cap. xviii Tarentus , Lacedamoniorum opus , Calabria quondam , & Apulia ; totiusque Lucania caput , tum magnitudine & muris , portuque nobilis , tum mirabilis situ : quippe in ipsis Adriatici maris faucibus posita , in omnes terras , Histriam , Illyricum , Epirum , Achaiam , Africam , Siciliam , vela dimittit. Imminet portui ad prospectum maris positum thearum.

38. §. Posterioris verò generis sunt dianoëtica virtutes ; ut sunt eruditio Aristotelis , eloquentia Ciceronis : tum morales ; ut iustitia Aristidis , castitas Iosephi , vel Hippolyti. Sed rarò huiusmodi argumentum tractat Orator. At saepe in laudatione personæ , aut facti , digreditur in locum communem de hac , vel illa virtute , aut vitio. .

Bisariam virtutis laus tractari potest : in individuo : ut si dicas de sapientia Salomonis , vel universè : quomodo sapientiz laudem scripsit Aphthonius : Theti-

44 PARTITION. ORATORIAR.

cam laudem appellat Sôpater. Prior modus propriè hujus loci est : quatenus nempe genus demonstrativum, in quo versamur ; species est causæ , sive *ὑποθέσεις*, quæ est quæstio singularis. Verum rarè usu venit, ut isto modo consideratum ab Oratore tractetur. At sæpe contingit, ut in laudè personæ aut facti digrediatur Orator in locum communem , de laudè justitiæ , clementiæ , fortitudinis bellicæ, eloquentiæ , vel alius virtutis. Itaque ut plene intelligantur ea , quæ ad personæ aut facti laudationem pertinent : etiam cognosci debet ratio universè extollendi scientiam , ac virtutem aliquam. Quam idcirco paucis h- c loco exponemus.

39. §. *Laus illa scientia , aut virtutis universè spectata , petitur, tum ab honesto , quò refer quoque gloriosum , & alia , quæ suprà in facti laudatione attulimus : tum ab utili , quò necessarium etiam, ac iucundum , pertinent : tum à facili , vel difficili.*

Exemplo fuerit jurisprudentia , quam laudat Cicero primo de Oratore : idque ex quatuor his locis. •

I. A facilitate , quando ait, *Si ita esset cognitio juris magna , ac difficilis ; tamen utilitatis magnitudo deberet homines ad suscipiendum discendi laborem impellere. Sed Scævola ipse dicere solet , nullius sibi*

artīs faciliorem cognitionem videri. Quā ratione verò facile hoc studium fiat, deinde ostendit.

I I. A jucunditate. *Accedit, inquit, quo facilius percipi cognoscique jus civile possit, (quod minimè plerique arbitrantur) mira quaedam in cognoscendo suavitas, & delectatio. Hinc docet, suavitatem illam inde provenire, quòd prodest multum ad notitiam antiquitatis, scientiæ civilis, philosophiæ moralis, item quòd magnæ sit voluptatis, videre quantum Romani prudentiâ præstiterint ceteris gentibus.*

II I. A necessitate. *His, inquit, de causis dixeram, ijs, qui perfecti oratores esse vellent, juris civilis cognitionem esse necessariam.*

IV. A dignitate, idque his verbis. *Iam verb ipsa per se se quantum adferat iis qui ei præsumunt, honoris, gratia, dignitatis, qui ignorat? Et quæ deinceps sequuntur.*

40. §. *Et talis quidem est laudatio absoluta. Sed est præterea laudatio comparata; qua vel persona cum persona, vel factum cum facto, vel res cum re confertur; unumque alteri esse æquale, vel etiam præstare, ostenditur. Ut si compares Alexandrum Magnum, ac Julium Cæsarem; Rempublicam Romanam, ac*

Venetam. Instituitur laudatio tali iisdem ex locis, quibus laudatio absoluta.

Vide, si voles, quæ de hoc dicuntur in Progymnasmatibus cap. de Comparatione.

CAP. V.

DE GENERE DELIBERATIVO.

1. §. Sequitur genus deliberativum : cuius orationes habebantur apud Romanos in curiâ: apud Græcos ad populum.

Vnde est, quod genus hoc ab iis vocetur *δημογορικόν* : quemadmodum & quia ἐν ἐκκλησίᾳ, hoc est, concione, fiebat, ideo iisdem dicitur ἐκκλησιαστικόν, q. d. concionale, sive, ut Agellius loquitur, concionatorium. Latinis recte *suasorium* vocatur, non quæ ratione suadere est probare; quomodo ea vox omnibus convenit causis : sed quæ significat consilium dare, ut aliquid fiat, quomodo dici suadere conjugium, aut pacem.

2. §. Materia in hoc genere sunt res contingentes, & posita in nostra potestate : & quidem, quæ ad finem referuntur.

De his enim, non de fine ipso, consultatur.

3. §. Speciatim autem, si causa sit

publica, quinque sunt, de quibus, iuxta Aristotelem, soleat institui deliberatio: vectigalia, bellum & pax, custodia regionum, ea qua importantur & exportantur, & ratio ferendarum legum: qua perspecta nobis esse oportet, priusquam de consilio dando cogitemus.

Optime Tullius secundo de Orat. *Ad consilium de Rep. dandum caput est nosse Remp.* Quæ vero in singulis quinque istorum scire debeamus, hoc ab Aristotele dice in Rhetoricis.

a Lib. 1.

4. §. At in causis privatis certa materies speciatim assignari non potest: cum totidem de rebus possit consultari, quot negotia in vica & re familiari occurrunt.

cap. 4.

5. §. Loci in genere deliberativo ab Hermogene ponuntur sex. Primus est legitimum quod petitur, tum à iure scripto; sub quo Christiani sacras quoque literas comprehendunt: tum à consuetudine.

Sed hic locus magis est ἀρετός b. Nam quid legitimum aliud est, quam testimonium à lege? nisi quod sub lege etiam consuetudo comprehendatur, qui legis vim habet.

b Inartificialis.

6. *S. Alter locus est æquum, quo nomine continetur quoque pium. Huc igitur refertur, quod promo- vet cultum divinum; quod paren- tum, affinium, civium charita- tem spectat; ad hac omne id, quo gratia bene meritis refertur; quod- que ad disciplinam civitatis per- tinet; ut quo improborum frana- tur audacia: item quo bonis si- gnum ad bene sperandum osten- ditur: & quæ huiusmodi sunt.*

Alii primum secundumque hunc locum, atque adeo etiam quintum, qui, ut postea dicam, est à gloriolo, honesti appellatione designant: non male quidem; sed ad usum tamen accommodatius est, si loca ista distinguantur.

7. *S. Tertius est utile. Quod bifariam accipitur. Nam videndum est, tum quid futurum sit, si negotium suscipiatur: tum quid consecuturum, si negligatur. Ad prius pertinent, bonorum partorum conservatio, & non partorum comparatio: malorum presentium depulsio, & imminentium evitatio. Ad posterius referuntur: honorum partorum amissio, sperarum*

ſperatorum frustratio malorum præſentium continuatio, & imminentium certa expectatio.

Exempli gratia, ſi de arce propinqua hoſtibus dedenda conſulteretur, diſsuadere eam poterimus octo his argumentis.

Si arx ſeruetur.

I. Commoditas portus retinebitur, & urbs tuta erit præſidio arcis, quæ in noſtra ſit poteſtate.

II. Etiam ex arce ea propinquam hoſtium civitatem invadendi opportuna ſemper occasio fuerit.

III. Qui nunc contemnunt, atque etiam inſultant, illi, ubi videbunt conſtantiam animi noſtri, formidare diſcent.

IV. Evitabimus quotidianam hoſtilis militis curſitationem ante urbis noſtræ portas, & mala tot alia; quæ res iſta ſecum trahere ſolet.

Si arcem dedamus.

I. Amittetur commodus adeo portus: nec amplius arcis præſidio tuti erimus.

II. Nec propterea pacem, quam aliqui ſperant, cum hoſte habebimus; aut ſaltem ea diuturna non fuerit.

III. Periculum quoque erit idem: ac paria, vel majora etiam damna nobis dabit hoſtis.

IV. Imò metus eſt, ne occasione primâ urbem armis, vel dolo capiat, ac triſtem nos ſervire cogat ſervitutem.

8 & *Sub utili autem continetur neceſſarium quod ita utile eſt, ut ſine eo res neceſſe*

e Ita Cef.
 Scaliger
 de Causis
 L.L. cap.
 166. Sed
 verius
 fortasse
 apud Fe-
 stum O-
 pilius
 conflari
 ait ex *ne*
 & *cesso*,
 quia ces-
 sare non
 liceat Sic
 necessariū
 proprie
 valeat in-
 cessabile:
 quam vo-
 cē usur-
 pat vetus
 interpres
 in. 2. epist.
 Petric. 2.
 14. Gra-
 ce ibi est
 ἀναγκα-
 στήν.

possit; unde & nomen c. Sed prius ali-
 quid ἀπὸ τοῦ utile esse ostenditur: deinde
 docetur, non utile modo esse: sed etiam
 necessarium.

Estque ingens huius loci vis. Multi
 enim animis sunt adeo segnibus, ut tum
 quoque cum aliquid honestum, & utile
 esse, intelligunt; tamen, si res cum ma-
 gno sit labore coniuncta, facile terrean-
 tur. Apud tales necessitatis ratio est com-
 pendiosa ad persuadendum via. Eiusmodi
 est argumentum Ciceronis in iv. Philip-
 pica: *Agitur enim, non quā conditione*
viſturi; sed viſtutine ſumus, an cum
ſupplicio ignominiaque perituri?

9 § Etiam sub utili comprehendit Hermo-
 genes iucundum. Nec peccant tamen,
 qui distinguunt.

Nempe Hermogeni utile est omne id
 quod propter aliud expetitur: sive, id
 propter commodum fiat, quod proprie
 utile dici solet: sive ob voluptatem, quod
 à iuvando, hoc est, delectando, *iucun-*
dum appellatur. Porro hoc quoque ar-
 gumentum multum eos movet, qui etsi
 viderint, honestatem cum utilitate esse
 coniunctam, molestiā tamen operis de-
 terrentur. Ac propterea, cum quid ἀπὸ τοῦ
 utile vel etiam necessarium esse, ostendi-
 mus: expedit, ut seorsim quoque pro-
 beamus, aliquid esse iucundum. Ita dissi-
 dentibus, concordēs ut esse velint, suade-
 bimus, non tantum quia concordia inter-
 fides honesta est, atque etiam utilis, sed

LIBER PRIMUS. 31

quia jucunda simul sit , iuxta illud regii
vatis d : Ecce quam bonum , & jucundum,
fratres habitare in unum. A jucundo
etiam est argumentum illud Tullii lib.
III. epist. 11. Hoc velim tibi persuadeas,
si rationibus meis à te provisum esse intelle-
xero , magnam te ex eo , & perpetuam vo-
luptatem ; esse capturum. Et hoc Annæ ad
Didonem:

Solane perpetua mœrens carpere ju-
venta,

Nec dulces natos , Veneris nec pramia,
noris?

10. § Quartus locus est Possibile. Frustra
enim illud suademus, quod creditur fieri
non posse. Ac propterea , si de hoc scru-
pulus animo hareat, ante omnia eximi
debet. Sub possibili autem continetur
etiam Facile. Nam eorum, quæ fiunt,
alia facilee , alia difficulter fiunt: Facile
vero aliquid fieri probatur ab occasione,
& circumstantiis.

Cui autem non honesto tantum , ac uti-
li , sed facilitatis quoque argumento pu-
gnemus ; liquet ex iis , quæ diximus de
jucundo.

11 § Sed si quid difficile sit , eo magis
huic rei incumbendum , dicimus : quan-
do nihil magni sine sudore , aut periculo
prestatum.

Hæc pertinet vetus verbum, χαλεπὸ τὰ
καλὰ.

12. § Quintus locus est Gloriosum : quod
plane eod. in tractamus modo . quo utile:

E ij

d Psalmi
133.

e Imo fa-
cile codi-
citur,
quia fa-
cere pos-
sis, ac
quidem
sine gra-
vilabore,

Dicimus enim si res suscipiatur, gloriam presentem conservatum iri, nondum acquisitam posse comparari, infamiam nos presenti liberatum iri, & imminentem vitaturos. Sin secus à nobis fiat, infamiam presentem permansuram, imminentem eventuram; presentem dignitatem amissum iri, nec speratam nos consecuturos.

13. § *Ad gloriam etiam pertinet, quod idem fecerint alij, qui praeclarum eo nomen sibi pepererint. Sin nulli prae-verint, hoc ipsum ad laudem referemus, quod primi, & soli, vel cum paucis, præclarum facinus aggressuri simus.*

14 § *Sextus locus est Eventus: qui dilemmate instituitur. Ostenditur enim, in utramvis partem res cadat; utilitatem nos, ac gloriam propositam, adepturos. At locus iste recensetur postremus, non quia ceteris sit levior: sed quia plerisque omnibus est firmior.*

Porro ex universis locis istis in una eademque causa peti possunt argumenta. Ve in causa illa, an Pompeius bello sit præficiendus Mithridatico. Ad hoc enim suadendum, conducit argumentum à Legitimo: ut cum Cicero ostendit, non esse contra consuetudinem, ut omnia ad unum deferantur. *Ab æquo* item; quia iustum erat, ut debitus honor tribueretur Pompeio. *Ab utili*, quia hæc res prodesset ad conservationem vectigalium, & defensionem sciorum. *A possibili*, quia etiam

bellum erat difficillimum, ut potè in quo se conjungerent duo Reges potentissimi, ab eo tamen confici posset, qui tot, & tanta, terra marique gesserat, quot quantaque in oratione Maniliana commemorantur de Pompeio. *A glorioso*, quia Romani eo ex bello reportaturi erant maximum decus, & honorem; ac deleturi infamiam sibi à Mithridate antea inustam. *Ab euentu*, quia, sive Romani Mithridatem vincerent, sive non vincerent, utile & gloriosum sit futurum Romanis, contra eum bellum suscepisse.

15 §. *Quemadmodum* verò in genere demonstrativo ei, qui personam aut factum aliquod laudat, digredi licet in locum communem: ita in genere deliberativo non raro fit, ut hypothesis transferatur ad thesin. Eaque res, tum ad probandum, tum ad amplificandum, plurimum valet.

E. G. Si quaestio specialis ac finita, an Lacedæmonii urbem suam, Persis adventantibus, cingere debeant muris: licebit univèrse agere de quaestione hac, an urbes muris cingere utile sit.

16 §. Ceterum ut argumentis magis abundemus, tum in thesi, tum in hypothesis tractanda, meminisse eius oportet, quod superius dicebamus 2, prater locos Rhetorum speciales, etiam consuli debere locos Dialecticos. Ex quibus in hoc genere maxime isti frequentantur, locus à proprio adiuncto, ab effectis, ab

a Cap. 2.
§. 3.

34 PARTITION. ORATORAR.

antecedentibus, connexis, consequentibus, à majore vel minori, à contrario, ab exemplo, à testimonio. Dicit autem vix potest, quantam in persuadendo vim habeant exempla. Interim videndum, ne ita hac condensemus, ut istis pene solis constare videantur oratio. Curandum etiam, ut exempla illa similia sint. Neque enim aut tyranni, bonorum Regum; aut plebeji, Patrum moventur exemplis.

Plenius hæc declarat Theo, de Thesi tractans. Nam primum agit de locis specialibus: ut sunt honestum, sive laudabile & gloriosum, quod petitur è loco Dialectico proprii adjuncti: item utile, & jucundum, quorum utrumque partim ad adiuncta propria, partim ad affecta pertinet: ad hæc necessarium, quod utilis species est nec non facile, quod ex circumstantiis adstruitur. Ibidem monet ad locos istos etiam pertinere, quod tale, ut totos prestare possit, quodque in causa futurum sit, ut res meliores fiant; quod ejusmodi, ut, nisi fiat, pœnitentia sit consecuturæ; neque facile, quod neglectum fuerit, compensari possit. His ita expositis, de generalibus Dialecticorum locis ista subiungit: *A contrario autem sic: Nam si contrarium fieri non debet, hoc fieri debet: & contrarium, si turpe, hoc honestum erit: & si inutile illud, hoc utile: & contrarium, si injucundum, hoc jucundum. Ac eodem modo à simili quoque. Si enim*

LIBER PRIMUS.

appetendum est simile, utique & hoc. Itidem à minore, & à majore; & à parte & à fine, cujus ratione aliquid appetitur. Si enim finis expetendus est, etiam id, quo ad illum pervenitur, appeti debet. Post hac ex iis, qua res continet: ut quod multa complectatur honesta, aut utilia, aut jucunda. Tum & ab antecedentibus negotium, & ab adjunctis, ac denique à consequentibus quoque, argumenta ducemus. Quod si quis jam maiores fecerit progressus, is in singulis locis supradictis arcesset quoque testimonia virorum illustrium; uti poëtarum, politicorum, philosophorum. Nec non & historiae, si qua congruunt, cum iis, qua memorantur, referenda erunt: haud sparsim tamen nec temere; sed ita ut amplificatione institutur oratio; adductis exemplis; primum eorum, qua singuli privatique egerint; deinde, qua Princeps, aut Rex; postea, qua civitas; postremo, qua in totis regionibus, aut gentibus, extiterint. In quo & hoc cavebitur, ne oratio historiis, poëmatibus repleatur. Hæc de Thesi quidem dicuntur à Theone: sed par ratio est in hypothesisi. Solum hoc hypothesis differt, quod argumentis Thesios universalibus aliquid superaddat ex accidentibus personæ, vel rei singularis, de qua consultatur, ut ita generalia ad individuum, ac certas loci & temporis circumstantias restringantur. Quamobrem & huic generi deliberativo non parum lucis accesserit ex iis,

26 PARTITION. ORATORIA.

quę in Progymnasmatibus de Thesi dicuntur: & vicissim ex iis, quę nunc adduximus, illa de Thesi accipient lucem.

17. § *Quemadmodum autem in genere demonstrativo prater laudationem absolutam, altera etiam est, quę comparata vocatur: ita quoque in genere hoc deliberativo, interdum quaritur absolute, ecquid honestum sit, aut turpe, utile, an inutile: interdum comparate, utrum utilius, honestiusque sit. At quomodo unum altero utilius, vel honestius esse, probetur: constat ex iis, quę in Topicis de Comparatione docentur.*

g Lib 1. Vbi Aristoteles g. monet, id quod diuturnius ac stabilius est, item quod sapientioribus probatur, aut quod melioribus artibus paratur, aut quod per se & simpliciter bonum est, aut quod melioribus & honoratioribus inest, aut quod maioris boni causa est, & similia omnia, præferri illis, quę non sunt huiusmodi.

Top. cap. 1. & seq.

18. § *Imo interdum fit, ut ex una parte consilii honestas, ex altera pugnet utilitas.*

Vt si deliberet Scipio, num in Italia permanere, an in Africam cum exercitu transmittere velit. Nam utile videbatur, si classem in Africam transveheret: sed turpe esse dicebatur, declinare Hannibalis præsentiam, atque vastandam ei Italiam relinquere.

19 § *In ejus generis quæstione, si, quod utile est, suademus, præcipue laborabi-*

LIBER PRIMUS. 57

mus, ut hoc probemus: deinde ostendendum, etiam honestum, vel saltem non inhonestum, esse. Sin pro honesto pugnemus, hoc prius, quantum possumus, asseremus, ac deinde etiam, utile id esse, vel saltem non inutile, demonstrabimus. Monet idem quoque Emporius, præceptis de specie deliberativa

10. §. *Quod si negotium nobis sit cum iis, qui honestate parum moveantur, imò nefandum aliquid in animo habeant, ac tale hoc esse ipsi sciant: magna omnino prudentia opus est; ut, apud quos dicimus, serio nos sui cura tangi arbitrentur. Sane convitiis nihil proficiemus: neque enim consilia illorum moramur, à quibus nos credimus contemni.*

Atque hæc sufficiant de genere deliberativo. Cui subjiciuntur quoque, oratio petitoria, consolatoria, ac quædam aliæ. Sed quomodo hæc debeant tractari, libro proximo commodius ostendemus.

CAP. VI.

DE GENERE JURIDICIALI, ac universè de statibus.

1. §. **G**ENERIS diximus, siue juridicialis, loci variant pro statuum varietate.

2. §. *Statu, qui Crace Tans, est questio ex prima causarum conflictione proveniens.*

3. §. *Habet autem locum in omnibus causa-*

C V

80 PARTITION. ORATORIÆ.

rum generibus : sed hic de eo imprimis tractabimus, quatenus pertinet ad genus iudiciale.

4 §. *Nascitur verò ex accusatoris intentione, qua Græcis ἀποβολὴ vocatur, & defensoris depulsione, qua iisdem est ἀντι-ἀποβολή. Cætera quæstiones dicuntur incidentes : inter quas primum sibi locum vindicat τὸ τοιμαριον, siue indicatio.*

5 §. *Resultat ἐπὶ τὸ τοιμαριον ex αἰτίᾳ, siue ratione defensoris, & συνέχοντι, siue continente, hoc est accusatoris firmamento.*

Exemplo hæc illustrabo Clodianorum intentio est, Clodium occidit Milo. Milonis depulsio est Occidi, sed iure occidi. Status est, Iurene, an injuria, Clodium occiderit Milo. Ratio Milonis est, Insidiatorem iure licet interficere. Continens, siue firmamentum Clodianorum est, Clodius non struxit insidias, nec fas est occidere civem indemnatum. Indicatio est: An Clodius insidias struxerit Miloni : &, an quapiam de causa interimi possit civis indemnatus.

Quod si hinc syllogismum exstruamus, cognoscemus, statim incidere in conclusionem; indicationem, in assumptionem,

B. G. Insidiator iure interficitur.

Clodius fuit insidiator,

Ergo iure interfectus est.

Status est, an Clodius iure sit interfectus, quod conclusione colligitur : Indicatio, an fuerit insidiator, quod in assumptione ponitur. Nec id tantum in Iur

fidiciali, sed in aliis etiam causarum generibus locum habet. Vt in Deliberativo Magno & necessario bello præfici debet optimus Imperator: Bellum Mithridaticum est magnum & necessarium, & Pompeius est optimus Imperator. Ergo Pompeius est præficiendus bello Mithridatico.

Estque hic primarius syllogismus orationis pro lege Manilia. Ac status in ea est, an Pompeius sit præficiendus bello Mithridatico. Indicatio, an Mithridaticum bellum sit grave adeo: item: an Pompeius tantus sit Imperator.

Idem sit in genere Demonstrativo, cuius species est gratiarum actio. Vt oratione pro Marcello: Ea est Cæsaris maxima laus, quæ etiam superat gloriam armis partam. At hæc laus, quam consequutus est ignoscendo M. Marcello, superat gloriam armis partam. Ergo hæc est maxima Cæsaris laudibus. Vbi itidem conclusio statum indicat, assumptio indicationem.

6. *¶ Status est quadruplex; Coniecturalis, Finitivus, Qualitatis, & Quantitatis.*
Ex quibus male vulgo prætereunt statum Quantitatis.

7. *¶ Status conjecturalis est quo queritur, ecquid fiat, factum sit, aut futurum.*

Nec enim semper queri ecquid factum sit, sed etiam an fiat vel futurum sit, ostendit oratio Hannibalis apud Livium lib. xxxvi: ubi questio est apud Regem Antiochum, an Romani è Græcia traiecerint

60 PARTITION. ORATORIAE.

fiat in Asiam. Id omnino fore contendit Hannibal adversus eos, qui vel errore, vel assentatione, securitatem faciebant Antiocho.

8 § *Finitivus est, quo de nomine rei conquiritur.*

9 § *Qualitatis status est, quo queritur, quale sit factum.*

10 § *Quantitatis status dicitur, quo de magnitudine rei disceptatio est.*

Ita coniectura est, an Cato, cum de coniuratis disceptaretur, omnium se opposuerit sententiis. Finitivus est, sit ne ea constantia dicenda, an pertinacia. Qualitatis, num laudabile id fuerit factum, an non. Quantitatis, an singularem co laudem mereatur.

11 §. *Est autem unius orationis interdum simplex, interdum multiplex status.*

12 § *Simplex, ut si haud aliud quaratur, quam jurene, an injuria, Clodium occiderit Milo.*

13 §. *Multiplex vero, vel est ejusdem generis, vel diversorum.*

14 §. *Ejusdem, ut cum queritur: an Verres pecuniam acceperit à Leonida, ab Apollonio, & à Mamertinis. Est quippe hic triplex conjecturalis.*

15 §. *At diversorum generum est, cum quis fatetur, se interemisse hominem; ac non spoliasse pecunia. Prior enim est status Qualitatis; posterior Conjecturalis.*

Nam priori questio est, an, qui fatetur se interemisse, iure interemerit. Po-

teriori, an spoliaverit alterum.

16. § Ceterum, quot modis variat status, totidem & judicatio distribuitur. A utriusque eadem est tractandi ratio.

Itaque deinceps, idque non sine veterum exemplo, laxius statûs voce utentes sub ea etiam iudicationem comprehendemus, atque adeo quamvis quæstionem incidentem. Par enim omnium ratio est, ut diximus.

CAP. VII.

DE STATU CONJECTURALI.

1. § STATUS coniecturalis ita dicitur, quia conjectandum est iudici, numquid factum sit. Idem alio nomine inficialis vocatur, quia reus hic sola se inficiatione tuetur.

Vnde liquet, ratione iudicis coniecturalem; ratione rei, inficalem nuncupari.

2. § Status hic vel ἀπαλῶς querit de facto: ut, an Cælius pararit Clodii venenum: vel cum modo; ut, esquid eo animo factum sit; quale fuerit, cur quis fleverit arcem contemplatus.

Habet etiam distinctio hæc locum, quatenus status iste deliberativo generi inservit. Ut quando, quid facto opus sit, constitui debet pro animo hostium: qui cuiusmodi sit, coniectura est indagandum. Ita vel circa modum quæri potest, an Princeps quispiam, qui hostili in nos animo est, exercitum conscribat: vel cum

a Apud.
Cic. pro
Cæl.

62 PARTITION. ORATORIA.

modo, hoc pacto, *utrum id faciat, ut bellum inferat nobis.*

3. §. *Est item status hic, vel simplex, vel comparatus. Simplex est, an Roscius occiderit patrem: item an Milo infidias struxerit Clodio. Comparatio autem fit hoc pacto: Rosciusne patrem occiderit, an qui accusant: Clodiusne Miloni infidias struxerit, an Milo Clodio. Trahandi ratio utrobique eadem est.*

4 §. *Esse verò aliquid factum, trifariam probatur. Primum quia quis voluit, & potuit.*

Conjungit utrumque poëta, ut ostendat, Helenam a Theleo violatam fuisse b. A juvene, & cupido, credatur reddita virgo?

§ Ovid.
epist. Oc-
nones ad
paridem.

5. §. *Voluntas probatur partim à causis antecedentibus factum; partim à signis voluntatis.*

6. §. *Causa antecedentes sunt, vel impulsiva, vel ratiocinativa.*

7 §. *Impulsio affectiones comprehendit: qua causa efficientis locum obinent: ut sunt ira, odium, amor, inimicitia, invidia, &c.*

Ita verisimile est, nos iis male velle, qui aut maioribus, aut nobis, aut amicis male fecerunt.

8 §. *Ratiocinatio petitur è causis finalibus ut à spe commodorum.*

Incommodare enim illis homines solent, quos ubi damno affecerint, honore

vel opibus augentur, aut voluptates suas facilius possunt explere. Vti & quando damnum aliis dando, gratificantur, siue amicis, siue iis, quibus sunt admirationi, siue amoribus ac deliciis suis, siue dominis, siue illis, in quorum sunt potestate.

9. §. *Tractatur locus hic ab utili octo istis modis, quos assignauimus in genere deliberativo.*

Nam quibus argumentis in suadendo ostendimus, utile aliquid esse: iisdem in accusando monstramus, utilitatem redundasse ad reum, ac propterea illud, cuius arguitur, facere voluisse.

10. §. *Huc etiam pertinet, quando maius est emolumentum, quam damnum.*

Nam facile peccant, quibus iniuria lucri est, ac poena ignominiae duntaxat.

11. §. *Item cum quis opinatur, nihil se damni amplius facere posse.*

Vt qui bona nulla habent, quae amittant; aut qui estimationis suae iacturam iamdiu fecerunt.

12. §. *Sed imprimis magnum praebeat voluntatis argumentum impunitatis spes. Nam iniuriam facere solent, qui forsperant, ut facinus lateat: vel, ut latere non possit, poenas tamen credunt effugere se posse: vel saltem efficere, ut poena differantur in longum tempus: aut leuius irrogeniur, quam lex imperat.*

Fore, ut facinus lateat, credunt illi, qui antehac flagitia sua occultarunt saepius; quique à criminis suspitione videntur

§4. PARTITION. ORATORIA.

tur longius abesse, nec enim facile credatur, ab inermi occisum armatum : vel à paupere, & deformi, commissum esse adulterium præsertim cum divite, & formosa : vel prodere aliquem voluisse Rempublicam, in quam cum sua, tum majorum, multa magnaue merita exstarent.

At vel numquam, vel sædò, vel non ita graviter, pœnas se subituros arbitrantur, quibus antehac deliquisse impune fuit : quique facundia pollent, aut qui iudices habent sibi addictos, aut corrumpere eos possunt, aut amicos habent potentes.

Nec ex nobis tantum, aut nostris, impunitatis fiduciam concipimus ; sed etiam ex conditione eorum, quos læsimus. Ut si negotium sit cum iis, quos multi odierunt, aut quibus invident multi, aut qui eodem injuriæ genere afficere alios solent : quales, etiam habiti indigne, dignam tamen retulisse mercedem existimantur. Item si amicitia iis iuncti simus, quos læsimus. Nam raro amici litem intendunt, eo quod communium fere amicorum interventu iræ ac iurgia sopiantur. Item quibus non expedit litem prosecui : ut sunt peregrini, & qui victum sua sibi parant industria : nam tales facile transigunt, & pauxillo placantur. Item quos ea pudet referre, qui iniuriam acceperunt, nam quotusquisque eorum, qui vere possint, commemorare velit, stuprum esse illatum filiæ suæ, vel uxori ; Item si vulgo iudicaretur levis esse iniuria, & quam ignos-

LIBER PRIMUS. 67

tere omnes soleant, nisi qui lites ferere
amant. item qui inertes sunt, ac desides,
quia iudicio eos experiri piget: quique
sunt verecundi, quia tanti illis pecuniae
non sunt, ut propterea iudicio contendant:
vel qui ab aliis iniuria sunt affecti, nec
eos in ius vocarunt. similiter enim erga
nos animatos fore speramus. vel qui in-
fama laborant: nam istis non creditur.
Item qui dicendo nihil valent, aut qui
amicis destituuntur, & si qui his similes
sunt.

13 § Cum vero diversi sint hominum mo-
res: ut facilius fidem inveniamus, ob
oculos poni debet qualitas persona, siue
ingenium hominis, tum ejus, qui inju-
riam fecit, tum qui illa est affectus.

De isto judicamus ex *natione*; quia mo-
ribus aliis Graeci sunt, quam barbari; Ita-
li, quam Germani. Deinde ex *genere*, quia
liberi majorum similes esse solent. Tum
etiam *sexu*: quia non eodem modo iudi-
cant foeminae, ac mares. Item *educatione*,
quae plus etiam, quam genus, potest. Pro-
pterea *habitu corporis*, quia in formosa
facilius creditur adulterium, in robusto
violen tia. Insuper *vita antea acta*, ubi con-
sideratur, num quis in idem antea deli-
ctum inciderit aut suspicionem ejus salu-
tem. Nec non ex *atate*, quia alia aliis an-
nis conveniunt. Item ex *amicis*, quibus
quis utitur. Tum autem ex *vita genere*,
cum dispar ratio sit agricolae, ac militis
mercatoris, ac Philosophi. Denique ex *stu-*

66. **PATITION. ORATORIAR.**

dis, siue pecuniæ, si sit avarus; siue voluptatis, si sit luxuriosus; siue honoris, si sit ambitiosus.

14. § *Præter causas voluntatis, etiam signa ejus considerantur: cuiusmodi sunt dicta factaque alicujus.*

Ut si quis minatus fuerit eadem.

15. § *Et hac de loco voluntatis. Facultas autem probatur ex circumstantiis, tum personæ, tum rei. Ex personæ circumstantiis id trifariam fit: nempe pro triplicibus bonis, animi, corporis, & externis. Itaque hic considerantur vires corporis, animi promptitudo, copia, opes. At rei circumstantiæ sunt, locus & tempus, quæ occasionis nomine comprehendimus: item alia, quæ ad naturam rei pertinent.*

Exempli gratia, Potuit hic alterum occidere, quia validior fuit, & armatus, & habuit locum oppertunum, sylvam, & tempus idoneum, nocturnum. Estque utile hic considerare, quos lædere sit in proclivi. Sane magis sunt obnoxii iniuriæ, qui longe absunt, eo quod tarde pœnas sumant: qui prope habitant, quia vicinitas loci facilitatem inferendæ iniuriæ adfert: qui parum sunt cauti, quia sua non custodiunt, qui amici sunt, quia sibi non cavent: quos nunquam antea violavimus, quia non metuunt sibi: quos crebro violavimus, quia tales non ultra se læsum iri putant: & alii similes istorum. Atque hac de ratione prima, quæ volun-

tate , & facultate , tanquam partibus , constar.

16. § *Altera conjecturam adstruendi ratio petitur à facti signis. Quæ triplicia sunt: alia antecedentia , alia concomitantia , alia consequentia.*

Ita eadem alicujus minæ antecedunt, comitatur clamor , consequuntur fuga, pallor, aliaque. Sed signorum istorum haud par ratio est. Nam signum antecedens , (ut quodd quis eadem sit comminatus) potius voluisse probat, quàm fecisse: unde & in voluntatis locis superius reponebamus. Ex iis autem , quæ facti sunt circumstantiæ , vel effecta , non solum voluisse aliquem, sed etiam fecisse , colligitur. Vt si dicatur quis, post horrendum in ædibus exauditum clamorem , statim se proripuisse domo, ac pallentem & consternatum deprehensum esse in fuga.

17. § *Tertia asserendi ratio est per testes: rumores , tormenta , & similia.*

De quibus in locis à réxvous dicemus.

18. § *In defensione autem hæc omnia refelluntur. Quæ enim adducebantur ad monstrandum, aliquem voluisse; ea aut contendemus, esse levia adeo, ut ex illis de re tanta non debeat judicari.*

c Inartificialibus.

19. § *Sed imprimis magnam habet vim ad excitandum sive Incredible: ut cum dicitur, fidei absorum videri, id voluisse aliquem loco temporeque alieno, qui id sæpe potuerit occasione multis partibus meliori,*

20. § *At facultatem defuisse ostendimus: quia non illa nobis suppetant vires, aut quia non fuerit locus opportunus, aut tempus idoneum. Quod si, facultatem fuisse negari non possit: insistemus argumentis, quibus non voluisse comprobetur.*

21. § *Pleraque etiam signa, tam ab reo, quam a reo aducta, non difficulter eluduntur. Vt, si pro reo adferatur, quod non extimuerit: dicet adversarius secum fuisse prameditatum omnia, eoque locutum confidentius. Sin actor extimuisse dicat: atque id facinoris patrari argumentum esse volet; dicere poterit reus, non se peccati conscientiam, sed periculum magnitudine, territum fuisse.*

Illustre conjecturalis status exemplum habemus in Miloniana. Nam etsi principalis status sit, iurene Clodium occiderit Milo: tamen incidentem hunc, num Milo insidias struxerit Clodio, ita luculentè tractat, ut status is videri possit principalis.

Clodium verò Miloni fuisse insidiatum, ostendit Cicero variis argumentis: ac primùm iis, quæ à voluntate ducuntur. Inter ista primum obtinent locum causæ ratiocinativæ. Has tractare incipit mox post narrationem. Ipsum audiamus Tullium: *Quonam igitur pacto probari potest, insidias Miloni fecisse Clodium? Satis est quidem, in illâ tam audaci, tam nefaria bellua, docere, magnam ei causam, magnam spem in Milonis morte propositam, magnas utilitates fuisse. Ita-*

LIBER PRIMUS. 69

quæ illud *Cassianum* cui bono fuerit, in his personis valet; etsi boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi, sæpe parvo. Atqui, *Milone* interfecto, *Clodius* hoc assequabatur, non modo, ut Prator esset, non eo Consule, quo sceleris nihil facere posset, sed etiam, ut his Consulibus Prator esset, quibus, si non adiuvantibus, at conniventibus, certè sperasset se posse rempublicam eludere in illis suis cogitatis furoribus: cuius illi conatus, ut ille ratiocinabatur, nec si cuperent, reprimere possent, cum tantum beneficium ei se debere arbitrarentur: & si vellent, fortasse vix possent frangere hominis sceleratissimi corroboratam iam vetustate audaciam.

Post ista excurrit Orator, ut invidiam conflet adversario. Nam digressionem claudit illis verhis: Non modo igitur nihil prodest, sed ebest etiam *P. Clodii* mors *Miloni*.

Hinc explicat causam voluntatis impellentem: odium nempe, & vindictæ desiderium: quas causas à *Milone* in *Clodium* retorquet. At, inquit, valuit odium, fecit iratus, fecit inimicus, fuit ultor iniuria, punitor doloris sui. Quid si hæc, non dico maiora fuerunt in *Claudio*, quam *Milone*; sed in illo maxima, nulla in hoc? Quid vultis amplius! quid enim odisset *Clodium* *Milo*, segetem ac materiam sue gloriæ, præter hoc civile odium, quo omnes improbos odimus? Ille erat ut odif-

70 PARTITION. ORATORIAR.

set primum defensorem salutis mea, deinde vexatorem furoris, domitorem armorum suorum: postremò etiam accusatorem suum. reus enim Milonis, lege Plotia, fuit Clodius, quoad vixit. Quo tandem animo hoc tyrannum tulisse creditis? quantum odium illis, & in homine iniusto, quam etiam iustum

Tractat hinc tertium voluntatis locum, nempe qualitatem personæ, sive ingenium hominis; quod quale fuerit, ostendit, ex consuetudine, & vita antecessa; cuius scelera plurima enumerat. Incipit hic locus ab illis verbis: Reliquum est, ut iam illum natura ipsius consuetudoque defendat: hunc autem hac eadem coarguant. nihil per vim unquam Clodius, omnia per vim Milo. Desinit autem istis verbis: Quid simile Milonis? cuius vis omnis hac semper fuit, ne P. Clodius, cum in iudicium detrahi non posset, vi oppressam civitatem teneret.

Sequitur continuo quartus voluntatis locus, τὸ ἀπίστευτον, sive incredibile. Nam ostendit, parum credibile esse Milonem, tot neglectis occasionibus, quibus commodè adeo posset Clodium occidere, nunc id studuisse, iniquo loco, alieno tempore, in tanto capitis periculo: præsertim cum amplissimum Consularis honorem peteret, & dies comitiorum subesset; quo quidem tempore (ut Tullii verba referrem) omnia non modo, quæ reprehendi palam, sed etiam, quæ obscure cogitari

possunt, timemus: rumorem, fabulam fictam, falsam, perhorrescimus: ora omnia, atque oculos intuemur. Ea que occasione digreditur in locum communem. Nihil enim, inquit, est tam molle, tam tenerum, tam aut fragile, aut flexibile, quam voluntas erga nos sensusque civium: qui non modo improbitati irascuntur candidatorum, sed etiam in recte factis sæpe fastidiunt. Post pauca concludit hoc argumentum istis verbis: Quam hoc non credibile in hoc? quam idem in Clodio non dubitandum, qui se, interfecto Milone, regnaturum putaret?

Istis subiungit quintum argumentum, impunitatis spem. Quid, inquit, quod caput audacia est, indices? quis ignorat, maximam illecebram esse peccandi impunitatis spem? In utro igitur hæc fuit? in Milone? qui etiam nunc reus est facti, aut praclari, aut certe necessariis, an in Clodio? qui ita iudicia, pœnamque contempserat, ut eum nihil delectaret, quod aut per naturam fas esse, aut per leges liceret.

Exinde tractat sextum argumentum: nempe signa voluntatis, ut sunt dicta factaque Clodii. Sed quid, inquit, ego argumentor? quid plura disputo? te, Q. Petelli, appello optimum & fortissimum civem: te, M. Cato, testor: quos mihi divina quadam sors dedit iudices. Vos ex M. Favonio audistis, Clodium sibi dixisse, & audistis, vivo Clodio, periturum Milonem triduo. post diem tertium gesta:

72 PATITION. ORATORIA.

res est, quam dixerat Cum ille non dubitaret aperire, quid cogitaret; vos potestis dubitare, quid fecerit? Qui locus extenditur usque ad ista verba, Quid, si ut ille, scivit, Milonem fore eo die in via?

Hinc sequitur, quam Hermogenes vocat ἀπαίτησιν τῆς ἐλέγχου, id est, probationum postulationem. Ac prius quidem Orator inquitit adversus se; deinde refellit adversariorum testimonia, usque, ad illa verba, *Nunc persequar cetera.* Vbi obiectio- ni occurrit, quod Clodius non fuisset exiturus è villa, nisi nunciatum ei fuisset de morte Cyri. Ait autem Cicero, illum, qui dicitur de Cyri morte nuntiasse, non id nuntiasse; sed Milonem appropinquare. Quod deinceps pluribus adstruit. Ac verisimilem quoque defensionem adiungit, quod etiamsi illud de nuntiata Cyri morte verum esset; non tamen ea hora profecturus fuerit è villa, nisi de insidiis cogitasset. Incipit hæc pars inde: *Age, si ita factum, quæ causa, cur Romam properaret? cur in noctem se conijceret!* Tandem hoc caput de voluntate sic concludit per ἀνακαταστάσιν, sive brevem eorum enumerationem, quæ dixerat: *Video, adhuc constare omnia, iudices: Miloni etiam utile fuisse Clodium vivere; illi ad ea, quæ concupierat, optatissimum interitum Milonis fuisse: odium illius in hunc acerbissimum; in illum, hujus nullum; consuetudinem illius perpetuam in vi inferenda; hujus tantum in repellenda: mor-*
tem

tem ab illo denuntiata palam Miloni, & predicatam; nihil unquam auditum ex Milone: profectiois hujus diem illi notum; reditum illius huic ignotum fuisse: hujus iter necessarium; illius etiam potius alienum: hunc pra se tulisse, se illo die Romam exiturum; illum eo die se dissimulasse reditum: hunc nullius rei mutasse consilium; illum causam mutandi consilij finxisse: huic, si insidiaretur, nocte prope urbem expectandum; illi, etiam si hunc non timeret, tamen accessum ad urbem nocturnum fuisse metuendum.

Sequitur hinc alterum caput, quod est de Facultate. Potuisse autem Clodium insidias struere Miloni, trifariam probat Cicero. ac primum à loco opportuno. Videamus nunc, inquit, id quod caput est: locus ad insidias ille ipse, ubi congressi sunt, utri tandem fuerit aptior. Id verò, indices, etiam dubitandum est? Ante fundum Clodii, quo in fundo, propter insanas illas substructiones, facile mille hominum versabatur valentiam, &c.

Paulò post idem sic adstruit à comitibus, ac habitu utriusque: Si hac non gestum audiretis, sed picta videretis: tamen. appareret, uter esset insidiator, uter nihil cogitaret mali, cum alter veheretur in rheda penulatus, una federet uxor, quid horum non impeditissimum? vestitus. an vehiculum, an comes? quid minus promptum ad pugnam? cum penulâ irretitus, à rheda impeditus, uxore penè constrictus esset,

D

Idem sic ostendit à tempore ; *videte nunc illum , primum egredientem è villa subito. Cur vesperi ; quid necesse est ? qui convenit, præsertim id temporis ? Divertit in villam Pompeij. Pompeium ut videret ? Sciebat in Alsiensi esse. Villam ut perspiceret ? millies in ea fuerat. quid ergò erat mora , & tergiversationis ? dum hic veniret , locum relinquere noluit.*

Continuò istis opponit Clodii habitum, ac comitatum. idque his verbis : *Age nunc iter expiditi latronis cum Milonis impedimentis comparate. Semper ille antea cum uxore ; tum sine ea. nunquam non in rheda ; tum in equo. Comites Graculi, quocunque ibat , etiam cum in castra Etrusca properabat, tum nugarum in comitatu nihil. Milo, qui nunquam, tum casu pueros symphoniacos uxoris ducebat, & ancillarum greges ille, qui semper secum scorta, semper lupas ducebat, tum veminem nisi ut virum à viro lectum esse diceret. Post quæ uni alterique respondet, quod contra hæc posse objici videbat.*

CAP. VIII.

DE STATU FINITIVO.

- I. **S** T A T U finitivo, ut ex iis liquet, quæ superius dicebamus, quaeritur, an omnes adsint conditiones, quæ requiruntur, ut nomen quodpiam rei aut facti tribuatur ; an vero quidpiam etiamnam desit.

Ita in oratione pro Caccinna quaestio est, num dici possit, ei vim factam esse, qui tantum armis fuerit perterritus, quod minus fundum ingrederetur, an insuper ad id requiratur, ut quis vi fuerit eiectus. Similis fuerit ratio in causa M. Bruti, & C. Cassii, qui Iulium Caesarem occiderunt. Quaeritur enim, an cum illi, qui populo praesunt, debeant patres esse patria, et, quisquis Principem sustulerit, parricida debeat haberi; an praeterea exigatur, ut Princeps iste subditorum studuerit commodis. Sin, quo jure, qua injuria, omnia egerit; an non, qui interemit hunc, verius fuerit tyrannicida.

2. §. Status hic quinque potissimum capitibus tractatur. Primum est definitio actoris, & opposita ei definitio à reo.

3. §. Alterum caput similiter constat, tum collectione actoris, qui parem esse rationem contendit, si ve quid exprimat, si ve intelligatur: tum solutione rei, quod multum ait referre, ecquid addatur, nec ne.

4. §. Tertium est sententia legislatoris: quoniam hoc caput saepius non incidat. Sed si locum habeat, aliam actor, aliam reus, legis esse sententiam dicet. Licebit vero ei, qui lege nititur, excurrere in laudem, tum legislatoris, tum legis: quorum utrumque qua ratione fiat, ex octavo, & ultimo progymnasmatum constat. Sin lex sit nulla, videndum, an locum ejus supplere possit consuetudo.

D ij

3. §. *Quartum caput est quantitas : quia accusator exaggerat , quod est commissum : reus ostendit , quanti sit momenti illud , quod est commissum.*

6. §. *Quintum caput est comparatio , quam conferuntur , id quod factum , quodque infectum. Actor dicet esse gravius , quod reus fecit , quam quod non fecit. Reus asseret , maioris fieri debere , quod facto deest , quam quod factum est.*

Ut si queratur : *ecquis vim commiserit : sicuti fit in oratione pro Sextio. Definitio actoris , quæ Græcis ὁρὴς dicitur , talis erit : Convocare homines armatos , eosque in foro collocare contra tribunal plebis , omnino est vim facere. At reus ex eo , quod deest ostendet , non esse crimen plenum : nempe quia neminem læserit. Vocatur hoc ἀνθεμιστός.*

Sequitur hinc συλλογισμὸς , sive collectio. Et actor quidem dicet , etiam si armati illi pulsarint neminem , terrorem tamen iniecisse : nec multum inter ista distare. At reus contender , multum referre , numquis læsus sit , an territus duntaxat.

Tertius locus est γνῶμη νομοθέτου , sive sententia legislatoris. Fingamus , legem fuisse ejusmodi : *Qui militem armavit adversus magistratum , is vim fecisse damnas esto* Eam legem recitari jubebit actor , singulasque ejus particulas excutiet. Etiam licebit , tum legem laudare , tum eum qui tulit. At provocabit reus à verbis ad sen-

tentiam legis. Negabit enim, hanc fuisse mentem legislatoris, quasi vim fieri putarit, si quis militem cogat, vel tuendi sui causa, vel ut adversus seditiosum tribunum Remp defendat. Ac propterea in talibus, quo sine quidque fiat, spectari oportere.

Quartus locus est ἡ πλειότης, sive quantitas. Et actor quidem asseret, vehementius esse delictum, cogere militem adversus tribunum. At referet alter, crimen esse atrox, tribuno vitam eripere: quod nunquam in animo se habuisse dicet.

Quintus locus est τὸ πρὸς τι, sive comparatio. Dicet actor, gravius esse, armatos convocare adversus tribunum, quam aliquem laedere, ut Cicero disserit pro Cæcinnâ Reus contra pertendet, gravius multo esse, manus alicui adferre, quam cogere armatos. Atque hi potissimi sunt loci status finitivi. Plura qui volent, Hermogenem addeat. in τέρτῃ διαγερτικῇ. sect. vi.

CAP. IX.

DE STATU QUALITATIS.

1. § SI in controversiam veniat, aut rei, aut facti qualitas, dicitur status qualitatis.

Idem ob amplitudinem etiam vocatur status generis, aut generalis. Item consecutio nominatur, quia eo quaeritur, quid consequatur rei cujusque vim ac naturam. Pota, utilisne sit, an inutilis, justa, an injusta.

PARTITION. ORATORIAE.

2 § Estque hic status duplex. *Negotialis, & iuridicialis. Negotialis est de re futura. Atque ad hunc deliberationes pertinent. Ut, An utile sit, Athenienses opem ferre Olynthiis à Philippo obsessis. Quomodo autem hic status tractetur, cognoscitur ex iis, quæ diximus de genere deliberativo.*

Vbi sex eius locos enumeravimus. Duo autem sunt præcipui, quid fieri queat, & quidnam debeat. Aristoteles lib. VII. Polit. Εἰς δὲ δύο οὐκ ἐπὶ τὸ εὖ διατεῖν, ἔτι ἐπὶ πᾶσι. Duo autem nobis ob oculos ponemus, & quid fieri possit, & quid debeat.

3 § Sin de re præterea tractet, appellatur *Iuridicialis. Atque is vel ratione nritur; qui idcirco rationalis vocatur: vel à scripto vim capit; qui legitimus dicitur, quia lex inter scripta præcipuum obtinet locum.*

4 § *Rationalis est vel simplex, si ve absolutus: vel assumptivus.*

5 § *Simplex aliquid sua vi, & natura, laudabile esse ait.*

6 § *Capita eius sex statui solent; natura, lex, consuetudo, iudicatum, æquitas, pactum.*

Macro. lib. I. Saturn. c. 4. *recte se fecisse probabit.*

A natura, quæ docet vim vi repellere.

A lege, quæ est: a SEI NOX b FURTUM FACTUM ESIT; SEI IM OCCISIT IOURE CAIUS ESTO.

A consuetudine, quia ab omni seculi

lorum memoria mos iste obtinuit.

A judicato, ut si dicamus, Titium & Mævium in simili causa fuisse absolutos.

Le' aquitate, quæ dicat, ut ne, si in vim, aut insidias inciderimus, ejus vitæ parcamus, cui sine periculo nostro parcere non possimus.

A pacto, si possit ostendi fecisse actorem contra datam fidem.

Ad hunc statum pertinet ea Milonianæ orationis particula, quæ ostendit Tullius, recte interfici insidiatorem. Si, inquit, tempus est ullum, iure hominis necandi, quæ multa sunt: certe illud est non modo iustum, verum etiam necessarium, cum vi vis illata defenditur. Et mox; Insidiatori verò, & latroni, quæ potest adferri iniusta nex? Quid comitatus nostri? quid gladii volunt? quos habere certe non liceat, si uti illis nullo pacto liceret. Est enim hac, iudices, non scripta, sed nata lex: quam non didicimus, accepimus, legimus; verum ex natura arripuimus, hausimus, expressimus: ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus: ut, si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, si in tela aut latronum, aut inimicorum incidisset: omnis honesta ratio esset expedienda salutis. Silent leges inter arma; nec se expectari iubent, cum ei, qui expectare velit, ante iniusta pœna luenda sit, quam iusta repetenda.

7. 5. Status assumptivus, quia factum in se laudabile non est, extrinsecus assumit

D iij

nocte, et si
pro erit,
im pro
eum, oc-
cisit pro
occiderit.
De diph-
thongis,
ei, ou, ai,
antiqui-
tus usur-
patis pro
i, u, æ,
res no-
tior est,
quam ut
munere
attineat;

80 PARTITION. ORATORIAE.

auxilia. Id, quod assumitur, colorem Rhetores vocant, quia immutat facti rationem, ut purpura lanam.

Ita, quod occidere civem indemnatum in se turpe sit, Milo, extrinsecus colorem quaerens, culpam facti in ipsum rejicit Clodium, quem insidias struxisse ait.

8. § Dividitur status assumptivus in comparisonem, relationem, remotionem, & purgationem.

9 § Comparatio id, quod factum est, confert cum deteriori, quod aliqui faciendum fuisset.

Ut, lex Solonis erat, α ε' αν τρι μη τριφης γονίας, αλμπος ε'τω, si quis non alere parentes, infamis esto. Quispiam detrectat alere patrem: sed eo se excusat, quod in summa inopia, aut uxorem, aut parentem, deserere cogatur: satius autem videri, ut conserve uxoris vitam, quam ut patris studeat saluti. Simile exemplum est, si Imperator, majestatis accusatus, quod passus sit milites suos sub jugum mitri, respondeat, id magis expedivisse, quam ut omnes internecione deleantur.

10. § Hic vero de utroque dispiciendum, num necesse fuerit alterutrum facere; & an satius fuerit istoc agere quod factum est.

11. § Relatio est, cum culpam conferimus in eam personam, qua ipsa malum accepit.

Ita Orestes culpam interemptæ Clytemnestrae dimovebat ab se in matrem ip-

a Diog.
Laërt in
Solone.

psam, quæ occiderat maritum suum Agamemnona. Par ratio erit, si accusetur Vlysses, quod sceptro suo percussisset Ther- b Home-
rus Iliad.
a.
situm. Nam culpam in ipsum conjiciet
Thersitem, qui tot convicia Regi Aga-
memnoni ingesserat.

12. § Actor hic dicet, illum, in quem culpa rejicitur; falso ejus criminis insinulari, ob quod dicitur malum perpeffus. Nec tansi fuisse crimen istud, ut idcirco ita cum eo fuerit agendum. Adhuc, non propterea fuisse peccandum, quia alter peccarat prior. Item, si alter deliquerat, debuisse eum in jus vocari. Etiam judices percontabitur, quid tandem futurum sit, si eandem viam insistant ceteri.

13. § Reus autem atrocitatem criminis, ob quod alterum mactavit infortunio, exaggerabit; rem, locum, tempus ob oculos ponet; ut videant judices, illum, qui malum accepit, dignum eo fuisse: nempe potuisse rem in judicium vocari: vel inutile id fuisse.

Exemplum, quod in relatione tractandæ sequi possimus, nullum perfectius ac melius habemus Oratione Ciceronis pro Milone: ubi culpa interfecti Clodii in ipsam Clodium refertur: quippe qui insidias struxerit vitæ Milonis, ut diximus.

14. § Remotio est, cum culpam rejicimus in personam aliam, quam qua malum accepit: vel in rem quidem, sed sic, ut voluntas siue intentio facti concedatur.

D. F.

32 PARTITION. ORATORIAE.

Prioris generis est, *Occidi, sed iussu auctoris*. Posterioris est, *Non posui statuum ex testamento, quia lege prohibebar*, Livius lib. xxx. *Conueniens oratio, non culpam purgantium, sed transferentium initium culpa in Annibalem, impotentiaque eius fautoris.*

25. § Hic actor, si in personam culpa transferatur, negabit, eam fuisse istius rei auctorem: vel non fuisse illius auctoritatis, ut detrectare imperium minus liceret: vel potuisse ei resisti: vel non tolli eo culpam, quod ab alio inductus fecerit. Similiter, si in rem causa referatur, vel in totum, quod de ea dicitur, negandum: vel dicendum, id tanti non esse, ut propterea facinus ejusmodi committeretur.

26. § Purgatio non factum defendit, quo differt à remotione in rem: sed voluntatem. Itaque habet excusationem, aut necessitatis, aut fortuna, aut imprudentiâ.

Josephus,

Necessitatis, ut, a mater Hierosolymitana filium interemit. Excusat se istoc, quod rabie ac fame eo fuerit adacta.

Fortunæ, ut, exercitum perdidi, sed iniquitate fortunæ, non culpa propria.

Imprudentiæ, ut, sumsi supplicium homine libero, verum liberum esse non putavi.

Exemplo in hoc statu esto oratio Ciceronis pro Ligario: ubi ostendit, Ligarium fortuna, imprudentia, necessitate, fuisse pertractum ad bellum.

87. § Purgationi saepe subijcitur. Deprecatio : qui status quidem est , sed *ἀχρεως* b *ἄχρεως* autem , quia non defendit factum ; sed status tamen , quia rationes adducit , quibus veniam quis facti se impetraturum sperat.

Ita extrema oratione pro Ligario ait Tullius : Erravi , temere feci , pœnitenti ad clementiam tuam confugio : delicti veniam peto : ut ignoscas , oro. si nemo impetravit , arrogenter : si plurimi , tu idem fer opem , qui spem dedisti. Ingenua etiam est illa confessio Leporii , ex monacho presbyteri ; qui , cum à Pelagiano errore ad Catholicam veritatem esset conversus , ad Gallicanos Episcopos scribens , hoc pacto est exorsus : a *Quid in me primum* , o domini mei venerandi , & beatissimi sacerdotes , accussem , nescio ; & quid in me primum excussem , non invenio. Sic impervitia , & superbia , sic stulta simplicitas cum persuasione noxia , sic fervor cum intemperantia , sic , ut verius dicam , cum sui diminutione debilis fides , simul in me omnia recepta vignerunt ; ut tot , & tantis , simul sit , & obedisse confusio , & hac eandem ab animo potuisse cedere , mihi stupenda gratulatio.

88. §. Estque deprecatio species status negotialis , quia quaestio est de re futura : puta , num ignosci expediat , nec ne. Quod autem in doctrina de statu juridicali agi de eo solet , id inde est , quia purgationi plurimum subijcitur ab Oratore.

D vj

b Coloris
expers.

a Citat
Cassianus. lib.
1. de incarnatione Domini.

34 PARTITION. ORATORIA.

Exempli gratia, si quis liberum hominem verberarit, prius per imprudentiam factum dicet; quæ purgatio est: sed quia in imprudentia culpa inest, postea confugiet ad veniæ postulationem; quæ deprecatio est. Plura de deprecatione lib. proximo dicemus.

C A P. X.

DE STATIBUS LEGALIBUS

1. §. *Status legalis Hermogeni quadruplex, est, περιητὴ καὶ διαφορίας, ἀντινομίας, συλλογισμῶν, καὶ ἀμφιβολίας, de scripto & sententia contrariarum legum, ratiocinationis, & ex ambiguo.*

2. §. *Status de scripto & sententia, si ut verbo & voluntate, tunc imprimis incidit, cum litigantium pars una verbis legis, altera ejus nititur sententiâ. Quod de lege dixi, idem judicandum de testamento, aut pacto, & similibus.*

Vt, Lex est, Peregrinus, qui moenia adscenderit, capitis supplicio adficiatur. Est qui in obsidione muros conscenderit, & hostem scalis adscendentem dejecerit. Tunc prius peregrinus accusatur, tunc διασώζεται defenditur. Est & cum utraque pars, quia certus casus satis expressus non est, de voluntate contendit. Vt, Quidam, qui prius familiæ nobilitatem intulit, primogenito legavit annulum cum illustri gemma, regis erga se dignationis argumentum

LIBER PRIMUS: 83

am: Quinta inde soboles foemina, regii
moneris haeres, partu priori filiam, altero
filium peperit. Pro puella adfertur nas-
cendi privilegium; pro filio dignitas
sexus. Etsi autem casus iste hac quoque
possit referri: tamen magis proprius hu-
jus loci est; cum unus ad verba apertas
alter provocat ad mentem scriptoris;
quem ad æquitatem respexisse est verissi-
mile.

3. § In hujusmodi causa pars una dicet,
sequi nos oportere quod breviter adeo
aperteque est perscriptum: aliud si scri-
ptor voluisset, fuisse illud additurum: ra-
tionem etiam subjiciet, cur haud aliud
voluerit: exempla item similia adferet
& res judicatas: denique, quam pericu-
losum sit à scripto recedere, ostendet.

4. § Pars vero altera scriptorem dicet tan-
tum scripsisse, quantum opus erat: quod
autem quilibet per se videbat, id scri-
bendum non putasse: calumniatoris esse
potius, literarum apicibus insistere,
quam voluntati: contrariam sententiam,
vel aliis ejusdem legis verbis, vel aliis
legibus, referri: suam natura, & legi-
bus consentire: denique exempla addu-
cet, ubi ex voluntate magis, quam ver-
bis, controversiam iudices deciderint.

5. § Status contrariarum legum vocatur,
cum vel duæ leges (par autem ratio te-
stamentorum, pactorum, & similium)
pugnant inter se, vel pugnare saltem
videntur: vel unius legis duæ partes

26 PARTITION. ORATORIA.

colliduntur: aut una eademque casu aliquo secum confligit.

Duarum hoc legum exemplum esto. lex una est, Tyrannicida statua ponatur in gymnasio. Altera est, Ne mulieri statua in gymnasio collocetur. At foemina est, quae tyrannum sustulit.

Duarum unius legis partium exemplum sit, Rapta raptoris mortem eligat, vel nuptias. Est qui duas rapuit, quarum una mortem, altera nuptias eligit.

Eorundem verborum in casu aliquo secum pugnantium exemplum fuerit istiusmodi. Vir fortis, quod volet, poscito. At sunt duo viri fortes, qui eandem postulant virginem.

6. § In hoc statu dua si fuerint leges, conciliare eas oportet: vel id si fieri non possit, una reissi debet. Vtram autem alterò cedere conveniat, varie comprobatur. Nam & leges humana cedere debent divinis: & veteres leges novis abrogantur a, vel saltem iis derogatur, aut subrogatur, aut obrogatur. Item major auctoritas est legis, qua praecipit, quam quae permittit: quia, quod praecipitur, necessarium est; quod permittitur, voluntarium. Item magis parendum legi, quae particulatim prohibet, quam quae indefinite iubet: quia ei, quod universe videtur mandari, derogatur speciali interdicto. Lex etiam, qua reip. bonum spectat, praefertur ei, quae privatum bonum respicit. Interdum quoque confli-

a Abrogantur leges, quae totae tolluntur derogantur iis, cum pars tollitur; subrogantur, cum pars additur; obrogantur,

LIBER PRIMUS. 67

*deramus, utrius legis auctor sit sapien-
tior, vel simpliciter, vel in re aliqua.*

Ut si quæstio sit de hereditate posthumi undecimo mense nati: Nam sapiens quidem Hippocrates definit decem menses utero. At non minus sapiens legislator hereditatem etiam undecimi mensis posthumum decernit.

7. § Συλλογισμὸν, siue ratiocinationis status est, cum res, de qua non est propria lege cautum, colligitur ex re simili de qua statutum est lege.

Ut, lex est, qui patrem pulsarit, pleatur. At est, qui matrem pulsarit. Dices, nihil interesse. Item, lex est, Tyrannicida premio afficiatur. Est qui in arcem adscenderit: ut tyrannum necaret. At tyrannum non reperit, sed filium ejus quem & interemit, relicto in vulnere gladio. Adveniens tyrannus, ut filium vidit occisum, eodem se gladio interfecit. Is qui filium sustulerat, premium petiit, tanquam tyrannicida. Alter legi forsifecisse negat. Ejus qui filium peremerat, causam agit Lucianus: contrariam vero agit Erasmus, declamatione ea, qua Lucianus illi respondit. Sunt qui *statum parvis* vocent. Jurisconsultis dicitur *inductio legis*.

8. § Qui hoc statu utitur, dicet, lege contineri, quod par est; vel etiam, quod minus necesse fuerat lege caveri. Adversarius autem similia, aut paria esse negabit: ac causam afferat, cur dissimilia

tur, cum
pars mu-
tatur
Vlp. Tit.
1. Reg.

eorum ratio sit.

Exemplo sint illæ Luciani & Erasmi declamationes, quas dixi. Quædam etiam referre huc possis ex oratione Ciceronis pro Cæcinnæ.

9. § *Status ex ambiguo est, cum disceptatur, quo accentu vox legi debeat, aut quò verbum aliquod debeat referri, aut qua significatione sumatur.*

Vt, *Herus meus vasorum argenteorum pondo centum noverca, qua volet, dato.* Magnifica quæque, & scite cælata, petit nocerva: petit item filius. Vt ambiguitas tolleretur, addi oportuit, *volet ipse, vel ipsa.* Exemplum etiam gravius dabo. Iubet Apostolus Paulus velari mulieres. Quæritur, num mulierum vox præse accipiat, quomodo virginibus opponitur: an laxè, ut virgines comprehendat. qua de quæstione Tertullianum vide lib. de velandis virginibus.

10 §. *In huiusmodi statu ostendit uterque, sententiam, quam defendit, esse manifestam, aut saltem minime absurdam: ac, quod ipse dicit, æquum bonumque esse, & legi, consuetudini, rectæ rationi consentaneum. Adversarium autem ex capitibus contrariis refellet.*

II. §. *His subiicit Hermogenes μεταλλὰξιν, sive statum Translativum, qui non est de re, sed de actione: ut cum iudicium, vel à iudice transfertur in iudicem, vel ab accusatore in accusatorem, vel à loco in locum, vel à tempore in tempus, vel*

LIBER PRIMUS. 29

*denique cum negatur, agendum hac lege
hac pœna, ob crimen.*

Iurisconsuli vocant *prescriptionem iuris*, vel etiam *exclusionem actionis*. Est vero cum status iste sit principalis. Ut apud Ciceronem in Divinatione; ubi quaeritur, num Cicero Verrem debeat accusare re-
perundarum, an Q. Cæcilius, Verris quaestor. Alterum etiam addam exem-
plum ex Libanio. Lex erat apud Lacedæ-
monios, ut pœna afficeretur, qui ante an-
num trigesimalum a orationem haberet. Ac-
cidit, ut Athenienses loca quædam à La-
cedæmoniis libera reddi sibi postularent.
Contradixit Archidamus, licet minor
xxx. annis, & bellum persuasit. Vicere-
que eo bello Lacedæmonii. Postea accu-
satus fuit Archidamus legis violatæ. Res-
pondere potest, non se nunc vocandum
in ius, ubi eventus bonitatem consilii
comprobavit; sed tum id fieri oportuisse,
cum ea de re disceptaretur.

a Plutar-
chus in
Lycurgo

Est item, cum status iste non est princi-
palis; sed causa in alia præcipue consistit.
Ut pro Rabirio postumo: ubi prima ora-
tionis parte est translatio. Siquidem negat
Tullius, Cn Memmio, qui tum accusa-
bat competere actionem in equitem Ro-
manum. At deinde ad statum transit con-
jecturalem, ac nihil pecuniæ ad posthu-
mum rediisse contendit inque eo præci-
pue pedem figit,

CAP. XI.

DE STATU QUANTITATIS.

1. §. **I**n statu quantitatís, quatenus ad genus iuridiciale pertinet, cognoscendæ sunt maiores & minores iniuriæ.

2. §. Maior iniuriæ dicitur sex modis.

I. Rationa animi maxime depravati: quomodo gravior iniuriæ est, quæ fit ob causas leves.

Ue, si quis viatorem spoliet ob unum nummum. Pertinet huc locus Ciceronis ad Att. De Terentia (mitto cetera, quæ sunt innumerabilia) quid ad hoc addi potest? Scripseras, ut HSXII. permutaret: tantum esse reliquum de argento. Misit illa CCICCC. mihi, & adscripsit, tantum esse reliquum. Cum hoc tam parvum de parvo detraxerit, perspicis, quid in maxima re fuerit?

II. Ratione noxæ, in qua maius minusve detrimentum.

Quomodo maior noxa est inficere, quam eripere pecuniam.

Hæc pertinet, quando non est æqualis poena, ut in parricidio.

III. Ratione patientis, cum iis iudicium obtinere non potest: aut, qui passus est, propterea in se ipsum graviter animadvertit,

Prioris exemplum est, si quis vulneretur à filio Principis: Posterioris autem exemplum præbet Lucretia, quæ à Sexto

Tarquinio violata, sibi ipsi manus attulit.

IV. *Ratione adiunctorum.* ut si cui consulto vel primus, vel cum paucis, vel sepe, vel causam dedit nova legi, vel poenae nova.

V. *Ratione adiunctorum,* ut si cui consulto illata iniuria. si ab ingrato animo profecta, si plures iniurias contineat, &c.

VI. *Ratione violati iuris:* quomodo, si quis violaverit ius non scriptum, maiorem hanc iniuriam esse dicemus, quia indicium sit peioris animi. Nam si melior est qui servat ius non scriptum, quod adeo necessarium non est: peior videtur, qui violat. At si quis violarit ius scriptum, hanc maiorem esse iniuriam docebimus, quia qui transilire non dubitat illa, quae poena obnoxia sunt, multo magis id facturum sit in iis, quae poena obnoxia non sunt. Atque haecenus de statu quantitatis

In omni vero status genere, praeter classicos illos auctores, suppediabant Quintilianus declamationibus c l x v; quae ex c c l x x x i i. supersunt: & Calpurnius in excerptis x Rhetorum. De argumentis artificialibus satis dictum.

CAP. XII.

DE ARGUMENTIS inartificialibus.

I. §. **A**RGUMENTA inartificialia sunt, quae non quidem parit ars Oratoris: sed tamen foris ad se delata arte tractant.

92 PARTITION. ORATORIA.

2. §. *Hujusmodi, in genere Iuridicali sunt quinque.*

I. *Ex iure civili, ut leges.*

II. *Ex aliquorum auctoritate, ut testimonia.*

III. *Ex aliquorum conventionibus, ut pacta.*

IV. *Ex tormentis, ut quaestiones.*

V. *Ex contestatione divinâ, ut iurjurandum.*

DE LEGIBVS.

3. §. *Aut lex scripta facto adversa est, aut consentit cum eo. Si facto adversetur, reprehendenda est; vel quod aequo & bono repugnet, vel quod alteri legi contraria, vel quod ambigua, vel quod consuetudo sit in contrarium.*

Ad primum istorum refer quoque, si lex aliqua non componatur ad regulam legis divinæ. Nam, ut Hipponeus ille antistes, B. Augustinus, dicebat. *Omniū legum est inanis censura, nisi divina legis imaginem gerat.* Ad ultimum pertinet, quod consuetudo transeat in legem:

Εἰ θεὸς γὰρ ἐν ἡρώδοτον εἰ νόμον τελεῖ.

Nam mos vetustus obtinet legis locum: ut carmine de vita sua ait Nazianzenus.

4. §. *Si lex conveniat cum facto, asseremus, iudicium esse, sententiam ferre secundum leges, alioqui eos perjurio se obstringere: frustra illas latas esse, si non servantur: nec debere quemquam*

*sapientiam sibi maiorem vindicare,
quam insit legibus.*

Sanè, ut scitè ait Varro Manio. *Lex ne-
que innocenti propter similitudinem obstrigillat,
neque nocenti propter amicitiam ignoscit.*

DE TESTIBVS.

§. 5. *Testimoniorum duo sunt genera, unum
divinum, ut oracula: alterum huma-
num, quod tum antiquos, tum novos
testes comprehendit.*

§. 6. *Antiqui testes sunt historici, alique,
qui ante nostra tempora fuere: sive ipsi
scriptis aliqua consignarint; sive eo-
rum dicta factave ab aliis celebrentur.*

Copiam veterum testimoniorum sup-
pedirabit multijuga lectio. Quia vero
hanc à pueritia frustra expectes; defe-
ctum istum utcunque supplebunt sylvæ
sententiarum, atque exemplorum, indus-
tria quorundam in iuventutis gratiam
congestæ. Imo plurimi etiam, quos iam
ætas firmasse debet, ex istis sapiunt solis:
& hi, quia tot veteres laudent scriptores,
magni librorum helluones esse videntur;
sed imperitis. Nam fieri aliter vix potest
quin illi, qui non ipsos adeunt fontes,
multa peccent: præsertim cum isti senten-
tiarum confarcinatores, non raro ipsi in-
scitia, ac iudicii defectu, fallant fallan-
turque. Imo etiam, cum hoc non est,
tamen haud difficile est discernere colle-
ctionem puerilem, & orationem viri pru-
dentis. Nempe uri haud, ubicunque est
telum Achillis; ibi est manus Achillis: ita,

94 PATITION. ORATORIA.

ubicunque veterum frequentantur testimonia, eo recte idcirco tractantur. Modus autem recte tractandi testimonia, præcipue est iste, ut ne vel nimis ea condensemus, vel adferamus vulgaria, ac quibus vis aut pondus insit nollum.

7. § Novi testes sunt, qui in iudicium vocantur, ut veritatem testentur.

8 § Huiusmodi testium novorum, alii sunt participes periculi, alii expertes. Item alii de nostra, alii de adversarii persona. Ad hac alii in causa, ut defacto: alii extra causam, ut qua de vita & moribus dicuntur.

9. § Distinguedum quoque inter testes amicos, inimicos, neutros: item probos, improbos; medios.

10. § Si quis non habeat testes, contendet, argumentis potius, quam testibus agendum esse, quia argumenta pretio corrumpi non possunt, testes possunt,

11. §. Sin habeat testes, dicet argumenta non subiici pœna, uti testes, quodque testibus opus non esset, si argumenta sufficerent.

12 § Ad testimonia pertinet quoque rumor, si ve fama: quæ si pro nobis sit, dicemus, temere nasci non solere; nec causam fuisse, cur fingeretur id, & ut ceteri rumores saepe falsi sint, hunc non esse.

Pro fama est locus iste Hesiodi in E'g'.

13 Φήμη δ' ὅτ' ἔτις πάμπαν ἀπώλλεται, ἣν πᾶς πολλοὶ λαοὶ φημιζῶσι. Non prorsus perit fama, si quam multa gentes dispergunt.

13 § Sin rumor nobis adversetur, exemplis comprobabimus, quam multa ab hominibus

bus inimicis, atque improbis, falso spargi soleant. Etiam, quia rumor saepe est inconstans, hominibus fere, pro affectu erga quempiam indicantibus, rumorem ideo rumori opponemus.

Ad falsum rumorem pertinet illud Tullii in Miloniana: laudabam equidem incredibilem diligentiam Cn. Pompeii: sed dicam, ut sentio: nimis multa audire coguntur ii, quibus tota commissa est Resp.

DE PACTIS.

14. §. Si. pacta pro nobis faciant, referemus ea privata legis vim habere; pacta legibus corroborari; quod pleraque eorum, quae inter homines aguntur, pactis constant, eoque, hac qui auferat, evertere hominum commercia, ac societatem,

15. §. Sin pacta obsint causa, dicendum, si legibus fraude conditis non pareatur, multo minus pactis fraude factis obtemperandum esse. Præterea, cum iudices sint lustritig antistites, eos non tam quid factum, quam quid iustum sit, spectare oportere: iustum esse immutabile; pacta sepe vi, aut metu extorqueri.

16. §. Insuper considerandum, an pacta repugnent aliis pactis, seu ea antecesserint seu consecuta sint.

17. §. Videndum quoque, an aliqua ex parte eiusmodi pacta iudicibus adversentur.

DE TORMENTIS.

§. Si tormenta pro nobis faciant, dicemus, quæ dicunt homines torti, ea veri-

tatem ipsam dicere.

19. §. Sin adversentur, contendemus, in tormentis nihil esse certi: quia nonnulli tormenta tolerant ne vera fateantur: alii cum tormenta perpeti non possint, facile mentiuntur, ut citius cruciatu liberentur.

Exemplum habemus in Miloniana:

Quibusnam de servis? rogas? de P. Clodii. Quis eos postulavit? Appius. Quis produxit? Appius. Unde? ab Appio, &c. Et mox: Age vero, qua erat, aut qualis questio? Heus ubi Ruscio? ubi Casca? Clodius insidias fecit Miloni, Fecit: certa crux. Nullas fecit: sperata libertas. Quid hac questione certius? Subito arrepti in questionem, tamen separantur à ceteris. & quæ ibidem sequuntur.

DE IVREIVRANDO.

20. §. Iurisiurandi ratio est quadripartita.

Aut enim quis offert iusiurandum, aut non offert: accipit, aut non accipit.

21. Qui offert, statuet, pium esse Deo rem committere: nec opus esse adversario, ut alios iudices quærat, cum ipsi iudicium offeratur.

22. §. Qui iudicium offerre non vult, facere id se refret, quia improbi facile perierant cupiditate vincendi: eoque semelle iudicum periculum subire, cum his credat, adversario non item.

23. §. Qui accipit iuramentum, ajat, se non adversario, sed sibi ipsi habere fidem.

24. §. Qui

24. § Qui non accipit, dicat, se pro pecunia jurare nolle, & si improbus esset, facile juraturum.

25. §. Præterea is, qui iuramento stare nolit, vel accusatur, vel defenditur.

26. §. Si accusatur, contendemus, eum omnia iura subvertere; ipsosque iudices idcirco observare leges, quia iurati iudicent.

27. §. Sin defendatur, dicendum, non eo perjurum esse; quia non sua sponte, sed metu coactus, & fraude circumventus iuravit: periurium enim mente concipi, non ore.

28. § Dicere quoque liceat, satius esse, quod male iuraris, non servare, quam & iurando, & iuratis stando, peccare.

Nam, ut Isychius scribit in Levit. cap. xix. Iusiurandum in iniusto est, non solum quod pravaricatur, sed etiam, quod iniuste custoditur. Quale illud fuit, quod Herodes filia Herodiadis iurans, Ioannis Baptista caput abscidit. Oportebat enim hoc suum iusiurandum non prabere; postquam tamen iuravit, non custodire; quia talia sacramenta, nec initium sumere Deus vult, sed nec sumentia ad finem pervenire. Atque hæc de argumentis inaccessibilibus.

Finis Libri Primi.

GERARDI IOANNIS VOSSE

PARTITIONVM

ORATORIARUM

LIBER SECVNDVS.

CAP. I.

DE AFFECTIBUS GENERATIM.

ACTENUS actum est de probationibus, sive argumentis demonstrativis, quæ Græci λόγος, ocant, ut diximus. Verum homines non ratione solum, sed etiam affectu, imo magna pars hoc pene solo ducuntur. Quapropter accedemus nunc ad πάθος, sive affectus.

Neque est, quod objiciat aliquis, Physici & Ethici esse de his tractare. Nam Physicus considerat πάθος, quatenus sunt affectiones animalis: ac naturales eorum causas exponit. Ethicus de iis tractat, quatenus sunt honestatis & virtutis capaces: ac, mediocritas ut in iis servetur, docet. Rhetor autem agit de his, quatenus conducunt ad persuadendum: atque, ut tum moveantur, tum sedentur, explicat.

Præcipue vero in eo consistit. eloquen-
tiaz regnum, quod doctrina hac vim ani-
mis adferat. Quæ virtute si careat Ora-
tor: siccus ac jejulus, sine succo ac san-
guine erit. Neque hoc artificium natura
sua noxium esse propterea putemus, quod
(ut apud Sallustium Cæsar ait) omnes
homines, qui de rebus magnis consultant,
ab odio, amicitia, ira, atque misericor-
dia vacuos esse decet. Nam de affectibus
intelligi Cæsar debet, quatenus rationis
iudicium prævetunt, usumque ejus im-
pediunt. Atqui Deus animis nostris inse-
vit adfectus, ut stimuli sint ad actiones
honestas; quod fit, cum rationi sunt con-
sentanei. Quare, ut apud viros sapien-
tes, & cordatos, haud opus sit eos ciere;
eoque apud Arcopagitas lege *a* cautum
facit, ut dicerent ἀρεὴν ποιοῦν καὶ ποθῶν *b*:
tamen apud rudem populum, qui ratio-
num pondus parum perpendit, omnino
movere animos opus est, quod ad hone-
stas actiones melius perducatur. Imo quia
& eorum, qui supra vulgus sapiunt, mul-
ti bonum, quod approbant, non ample-
ctuntur, exemplo Medæ apud Ovidium *c*,
quæ ait,

— Video meliora, proboque,

Deteriora sequar: —

Omnino apud tales quoque conducibile
est, ut eorum animis faces & stimulos sub-
damus, quo non solum assentiant; sed
etiam, id quod bonum censent, agant.
Quod rectè fieri, etiam Iesaiæ, Pauli, &

E ij

a Quintilianus
pluribus
in locis,
Lucianus
in Ana-
charside.
Apuleius
Met. 10.
Pollux l.
8. c. 10.
Themist.
orat. 16.
b Absque
præmio
& affe-
ctibus.
c Lib. 7
Metam.

800. PARTITION. ORATORIA.

aliorum cœlestium vatum exemplo docetur, qui non contenti docere, affectus quoque cient: atque idem à gravissimis, & sanctissimis quibusque Ecclesiæ doctorebus, seculis omnibus fuit observatum.

Lib. 2.
Rhetor.
cap. 1,

Affectus est appetitus sensitivi immutatio ab objecta rei bonæ vel malæ specie proveniens: sive, ut ab Aristotele a definitur:

1. §. *Affectus est, per quem homo immutatus non eodem modo de iisdem rebus judicat, sic ut sequatur voluptas, aut dolor.*

Ita, qui amat, pro delicto aliquid non habet, aut pro exiguo: contra, qui odit, pro magno. Item, qui concupiscit, id quod jucundum est bonum etiam esse censeat: at, qui affectu hoc caret, non item.

Affectus, ex Stoïcorum sententia, sunt quatuor: ratione boni præsentis, lætitiæ ratione boni futuri, spes: ratione mali præsentis, dolor ratione mali futuri, metus. Quos Maro expressit in sexto, cum ait,
Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque

Lib. 1.
Merr. 7.

Eosdem Boëthius his versiculis est complexus b:

*Gaudia pelle,
Pelle timorem,
Spemque fugato,
Nec dolor adsit.
Nubila mens est,
Vinctæque franis,
Hæc ubi regnant.*

LIBER SECUNDUS. 101

Peripatetici vero, uti in eo à Stoïcis dissentiant, quod affectus non extirpandos, sed ratione moderandos censent: ita & multo plures statuunt affectus: sed qui fortasse ad quatuor istos non incommode reducantur. Nos præcipuos solum, & quorum potissimum Oratori usus est, hoc loco, Aristotelis exemplo, exponemus.

2. §. *Affectuum alii magis locum habent in Deliberativo, alii in Demonstrativo, alii in Iuridicali.*

3. §. *Deliberativi magis proprii sunt, metus, fiducia, pudor & impudentia.*

CAP. II.

DE METU.

1. §. **M**ETUS est animi agritudo ex magnitudine futuri mali, quod nobis, aut nostrorum cuiquam, interitum, aut dolorem adferat, præsertim si imminere nobis videatur.

Sive, metus est animi motus ex apprehensione mali magni ac imminantis. Ita Cicero in Orat. pro lege Manil. metum commoveret, cum alibi, tum in principio narrationis, quando ait: Bellum grave & periculosum vestris vectigalibus atque sociis à duobus potentissimis regibus inferretur, Mithridate, & Tigraue, &c. Grave & periculosum pertinent ad magnitudinem. At imminere, ex eo cognoscitur, quia dicitur, jam bellum inferri.

2. §. *Ex allata hac definitione cognoscimus, duas esse periculorum conditiones.*

102 PARTITION. ORATORIAE.

qua metum adferant. Vna est, ut sentiant
φθαρτικὰ ἔλυντ' ἡρὰ: hoc est, interitum,
aut dolorem adferant.

Quomodo metuimus, ne nos invadat hostis, aut ne in morbum incidamus gravem, aut ne subeamus infamiam, aut ne liberos, vel opes amittamus. At iniustitia, similiaque, quanquam maxima sunt, tamen fere non metuuntur: quia non adferunt interitum, vel dolorem magnum.

3. §. *Altera conditio est, ut malum imminet.*

Nam non solent homines metuere mortem, quia longe eam abesse arbitrantur. At timent illam tempore pestilentiae, aut gravis morbi, vel etiam in tempestate, ubi metus est naufragii.

Præsentemque a viris intentant omnia mortem.

¶ 1. AEN. 4. §. *Vnde consequitur, ut metum incutiat Orator, duo requiri. Primum est, ut malum objiciat auditori, ejusque magnitudinem exponat. Deinde, ut hoc imminere ostendat.*

5. §. *Porro non uno modo magnitudo mali declaratur: quod ob diversam sit hominum naturam. Vnde scito opus, quo quisque ingenio sit: Sane avarus pecunia, ambitiosus honoris, amator deliciarum suarum iacturam precipue reformidat: eoque ea potissimum parte puniendus, qua sensus mollior, & vis acrior.*

Atque hic magnitudo mali considerata ratione personæ: ubi spectatur, quo hic, quo alius magis moveatur. Nec enim pariter sunt omnes animati. At ratione rei duo attendimus: utrum malum sit commune, an proprium; utrum simplex, an mala multa involvens. Quæ duo proximis duobus canonibus paulo fufius didicimus. De priori prius.

6. §. *Præterea cum periculorum alia sint propria, alia communia; & priora magis adficere animos soleant: expedit, ut communia ad privata revocentur: quo conspiciatur, ut publica calamitas etiam privatam illam secum trahat.*

Privata enim magis tangunt, quam publica: etsi vulgo malint videri, publico Potius dolore moveri, quam suo. Sed plerique histrioniam agunt, Poli exemplo; qui Athenis acturus fabulam Euripidis, cum repræsentandus esset dolor Electræ, gestantis cineres Orestis, urna clamin scenam detulit ossa filii defuncti. Lugere visus est mala aliena, deflevit propria.

7. §. *Multum etiam valet, si calamitatem imminentem non verbo uno tangamus, sed etiam imprecationibus ob oculos ponamus.*

Ita si deditionem suadere civibus velimus: orationis penicillo depingemus arces confluentes, cædes civium, lamenta matronarum, stuprationes virginum, malaque alia, quæ in urbibus captis contin-

Angel.
lius lib.

7. c. 5.

gere solent. In cujusmodi argumento à Principe ad subditos , à mare ad scæminam , à matrona ad virginem itur , & inde ad alia.

8. §. *Atque hæc magnitudinem mali indicant. Imminere verò tantum malum ostendemus ; si doceamus , illos , quos metui volumus , tales esse , ut interitum adferre , vel damnum summum dare possint ; & , cum possunt , velle , & cum volunt , id promptissime agere , quales imprimis sunt , qui armatam habent potentiam , & iniusti sunt , & contumeliose secum actum esse arbitrantur.*

Tria hic considerantur, posse, velle, agere. Posse comprobatur ex viribus animi, corporis, fortunæ. Velle ostenditur ex affectibus, & utilitate. Quæ plenius intelliguntur ex doctrina de statu conjecturali. In agendæ maxime formidabilis est celeritas. Cito autem exsequitur, qui naturâ acris est, ac vehemens. Præsertim, si gravior est injuria, quam fuerit perpeffus.

9. §. *Vtile etiam est ad incutiendum metum, ut majorum, vel parium recenseamus exempla, qui malum jam sunt perpeffi.*

Philip.
3.

Quomodo Demosthenes a, ne Athenienses despicere velint Philippum, tanquam viribus multo inferiorem, refert, ut Methone, Apollonia, triginta duæ Thraciæ civitates, ab eo captæ sint, aliaque, quæ jam in vicinis populis pertrasser.

10. §. Plurimum quoque prodigiis & ostentis moveri homines solent. Nec refert, utrum verè huiusmodi sint, an esse existimentur.

Sane, ut credulum vulgus mittam, Nicias ipse, Athenienfium dux, cum circa Syracusas haberet exercitum 2 L. milium; & castra transferendo (uti plerique saadebant) servare militem pollet: deliquo Lunæ territus, id facere non fuit ausus: ac propterea maxima affectus fuit clade, quæ Atheniensis imperii ruinam mox secum traxit.

CAP. III.

DE CONFIDENTIA.

1. §. **M**etui opponitur CONFIDENTIA. Est ea spes, cum rerum salutarium imaginatione, quas homines brevi se consecuturos putant; aut horribilium, quas, vel sublatas, vel remotas esse arbitrantur.

Siquidem confirmatur animus, cum vel mala longe abunt, vel spes salutis prope adest.

2. §. Huiusmodi spem varie excitamus. Ac primum quidem, si ostendamus, fieri aliquid posse, & in simili causa factum esse Vel in huiusmodi, aut maiori etiam periculo nos antea fuisse, & tamen evasisse.

Quomodo in tempestate Trojanis animum addit a Æneas.

3. §. Eadem ratio est, si doceamus, pares, A. I. Æn. V. 202:

E. V.

vel etiam inferiores, id periculum evitasse.

Ut si dicas, non esse, quodd Romani metuant Germanos, cum devicerint Helvetios, à quibus sæpius victi fuere Germani. Ita Cæsar animum militibus addit in primo de bello Gallico. Denique ait, hos esse eosdem Germanos, quibuscum sæpe numero Helvetii congressi, non solum suis sedibus, sed etiam in illorum finibus, plerumque superassent, qui tamen pares esse nostro exercitui non potuerint.

4. §. Etiam fiduciam addit Orator, si per singula discurrens ostendat, adesse subsidia, qua requiruntur.

Ut si quis ad dignitatem adspiret, referemus, quantus sit favor civium, ac eorum imprimis, qui plurimum possint, atque ut competitori hæc desint. Ita agi potuit, cum Cicero, consulatum ambiens, competitorum haberet Hirtium.

Similiter, ut bene omnes de bello sperent, commemorabimus, cum pecuniarum vim, militum robur, ceterumque belli apparatus: tum imprimis virtutem, & fortunam Imperatoris. Quod Tullius facit in Maniliana. Vbi illud inter alia: Cum ei Imperatorem præficere possitis, in quo sit eximia belli scientia, singularis virtus clarissima autoritas, egregia fortuna: dubitatis, Quirites, quin hoc tantum bonum, quod à Diis immortalibus oblatum est, in Remp. conservandam, atque amplificandam, conferatis?

Contra hostium vires minuemus. Quae in re Galgacus praestitit apud Tacitum; Ne, inquit, terreat vanus aspectus, & auri fulgor, atque argenti, quod neque tegit, neque vulnerat: in ipsa hostium acie inueniemus nostras manus. Agnoscent Britanni suam causam, recordabuntur Galli priorem libertatem, deferent illos ceteri Germani, tanquam nuper Vespisii reliquerunt. Nec quicquam ultra formidinis; vacua castra, senum colonia inter male parentes, & injuste imperantes; agra municipia & discordantia, &c.

§. §. Multum etiam fiducia addit persuasio de favore divino.

Vnde Xenophon de Cyro in praedicta ejus scribit, solere illum ante praelium animare milites suos praesentia numinis.

Fit vero istoc partim oraculis: ut apud Maronem in octavo:

*Sed mea me virtus, & sancta oracula
Divinum,*

Coniungere tibi:

Partim aliis signis, uti voce populi, quae Dei vox credi solet. Vtroque argumento pugnat Tullius Philip. IV. Iam enim non solum homines, sed etiam Deos immortales, ad Remp. servandam arbitror consensisse. Sive enim prodigiis, atque portentis, Dii immortales nobis futura praedicunt; ita sunt aperte denuntiata, ut illi poena, & libertas nobis, appropinquet: sive tantus consensus omnium, sine impulsu Deorum esse non potuit; quid est,

*In vita
Agrico-
le,*

*quod de coelestium voluntate dubitare pos-
simus ? &c.*

Quam late autem se signa extendant, argumento est, quod, ut Salustius in Iugurthina author est, cum Romani milites aquæ penuria laborarent, ex eo, quod repente maximus imber diffunderetur, Deo se curæ esse judicarunt.

Nihilominus cavendum, ne de favore divino quicquam apud viros graves, & cordatos, ex signis istiusmodi statuamus, quæ risum his potius, quam fiduciam pariant. Quale illud unius è Pompejanis fuit, qui bellum adversus Cæsarem esse redintegrandum aiebat, optimèque esse sperandum, quia aquilæ septem in castris Pompeji essent repertæ. Optime, inquit, bat Tullius, *si nobis pugnandum esset cum graculis.*

C A P. IV.

D E P U D O R E.

1, § **V** E R E C U N D I A, *sive pudor, est animi perturbatio ex malis, sive præteritis, aut præsentibus, sive futuris, quæ existimationem offendere videntur.*

Vel brevius hoc pacto: Pudor est perturbatio animi ex apprehensione mali, quod lædat existimationem. Est enim pudor, quasi custos existimationis, eoque sedulo custodiendus; præsertim, quando, ut apud Senecam *a* est, cum petiit, redire nescit.

a Agamemnon.

2. §. Pudet præcipue apud septuplex hominum genus. Primum eos, quos in præcio habemus: ut qui nos admirantur, vel quos ipsi admiramur, vel quibus admirationi esse studemus, vel quibuscum de honore contendimus, vel quorumcunque iudicium non aspernamur: ut sunt senes, prudentes, prudenti, omnesque illi quos putamus idoneos esse rerum nostrarum aestimatores.

3. §. Deinde apud eos, in quorum conspectu sumus.

Nam, ut dici solet, pudor in oculis habitat. Eoque prudenter Cydias, cum persuadere vellet Atheniensibus, ne Samiorum agros inter cives suos dividerent; quo facilius ingereret pudorem, jubebat eos negotium hoc ita animo concipere, quasi Græci universi, qui rem omnem paulo post audituri erant, starent nunc pro corona, & Athenienses turpe hoc decretum facientes coram spectarent.

4. §. Tertio apud illos pudet, qui eidem crimini non sunt obnoxii.

Quippe tales factum nostrum improbare, verisimile est.

5. §. Quarto apud illos, qui se veri sunt vitiorum censores.

Qualis olim Cato, qui Censoris nomen reportavit.

6. §. Quinto apud eos, qui facile, quæ sciunt, divulgant. Ut sunt, quos injuria affecimus: item malefici: & qui in aliis taxandis operam ponunt, quales sunt vi-

PIO PARTITION. ORATORIA:

*fores aliorum, & scriptores veteris cœ-
mædia, vel epigrammatum, vel satyrarum,
aut mimorum.*

Vnde Horatius in Satyris a:

a Sat. 4.
lib. I.

*Omnes hi metuunt versus, odore poëtar.
Fœnum habet in cornu; longe fuge. dum-
modo risum,
Excutiat sibi, non hic cuiquam parcat
amico;
Et, quodcumque semel chartis ille verit,*

*omnes
Gestiet à furno redeuntes scire, lacuque,
Et pueros, & anus.*

7. § Sexto apud illos pudet, qui nobiscum
benigne semper egerunt.

b In An-
dr. Act.
I. Sc.

Vnde Pamphilus apud Terent. b
*Tum patris pudor, qui me tam leni passus
est animo usque adhuc
Qua meocumque animo libitum est facere,
eine ego ut adverser?*

8. § Septimo apud eorum, quos comme-
moravimus antea, servos, vel amicos.

Quippe unde illi intelligere rem omnem
possint. Et tales quidem sunt, apud quos
pudet.

9. § Pudorem vero incutimus per ea,
qua factu sunt turpia, vel facti talia
signa.

Quomodo timidi, ac ignavi animi nota
esse censetur, vinci ab hostibus. Vnde
pudorem ciet Cicero pro lege Manilia:
*Delenda est vobis hac macula Mithrida-
tico bello suscepta, quæ penitus iam in-
fedit, atque inveteravit, in P. R. nomine.*

Item : Videte ne , ut illis pulcherrimum fuit tantum vobis imperii gloriam relinquere : sic vobis turpissimum sit , illud quod accepistis , tueri , ac conservare non posse . Ejusdem rei signum est violentia , quam quis perpeffus fit invitus : unde Maro in vi.

Deiphobum vidit , lacerum crudeliter ora ,

Ora manusque ambas , populataque tempora raptis

Auribus , & truncas inhonesto vulnere nares .

Vix adeo agnovit pavitatem , & dira regentam

Supplicia .

Multoque magis pudorem adferunt quę libidinosę ac turpiter patrantur : unde Maro in Eclogis :

Novimus , & quite , tranversa tuentibus hircis .

Pudori item est animus stolidus , & incautus : quo refer illud Terentianę Thaidis a :

Disputet sic verba data esse mihi .

Item incitia . Sane Themistocles , b cum Ilyram recusasset , habitus est indoctior . Atque ex his non difficilis est conjectio de similibus , quę pudorem incutere valent ; siue iis , qui turpe quid egerunt ; siue horum maioribus , posteris , necessariis , aut propinquis ; siue iis , qui ad facti auctores referuntur ; ut sunt eorum preceptores , consiliarii .

a Eunus

Act. 5.

Sc. 1.

b Cic. l.

1. Tusc.

quę st.

10. §. INVBRBUNDIA contra est, cum non movemur malis, quæ existimætionem ledere ignominiaque esse censetur. Hunc adfectum gignimus contemptu rerum, quæ turpes factu, vel turpis esse rei signa creduntur.

c Aristot.
teles li. 2.
Rhetor.
cap. 6.

Ita c Antipho poëta, cum ipse una cum sociis morti esset destinatus; Sed hi, ne in calamitate ista conspicerentur, faciem nubarent; Quid? inquiebat, veremini, ne quis horum cras videat vos? Hactenus de affectibus generis deliberativi magis propriis.

CAP. V.

DE LAETITIA.

1. §. DEMONSTRATIVI generis affectus est geminus, lætitia, & gratia.

2. §. Lætitia est motus animi proveniens ex imaginatione boni præsentis.

3. §. Hujus effectus est delectatio: hoc est, tranquillitas animi in bono præsentis suavissime acquiescentis.

Ita in oratione Maniliana oritur delectatio ex admiratione amplissimarum rerum, quas gessit Pompejus.

4. §. Paratur autem lætitia non absolute tantum, considerando puta magnitudinem boni, quod res in se continet: sed etiam comparate, nempe ostendendo, quanto hæc fortuna potior sit altera Vt si referamus priorum temporum calamitates, aut pericula: ac deinde cum iis præsentis felicitatis bona conferamus.

LIBER SECUNDUS. 113

Pecit hoc Cicero post reditum ad Quirites : *Et si*, inquit, *homini nihil magis optandum, quam prospera, æquabilis, perpetuæque fortuna, secundo vita, sine ulla offensione, cursu : tamen, si mihi tranquilla, & placata omnia fuissent ; incredibili quadam, & penè divina, qua nunc vestro beneficio fruor, lætitiæ voluptate caruisssem.* Exinde enumerat bona illa, quæ restitutus patriæ recepit : atque ait, se voluptatem eorum carendo magis, quam fruendo intellexisse : juxta illud Plautinum a :

Tum denique homines nostra intelligimus bona,

Cum qua in potestate habuimus, ea amissimus.

Mirifice etiam exultat Cicero secunda in Catilinam invektiva ; quam ab his verbis auspiciatur ; *Tandem aliquando, Quirites, L. Catilinam, furentem audacia, scelus anhelantem, pestem patriæ nefari molientem, vobis atque huic urbi ferrum flammaque minitantem, ex urbe vel eiecimus, vel emisimus, vel ipsum egredientem urbe persecuti sumus, Abiit, excessit, evasit, erupit. Nulla iam perniciēs à monstro illo, atque prodigio, mœnibus ipsis intra mœnia comparabitur.*

§. §. *Neque non potest lætitiæ parere oratio, qua cogitationi abjicit vernum solum, ferta, flores, odoramenta, aurum, gemmas, vestes pictas, canina*

a Cap.
Act. 1.
Sc. 1.

14 PARTITION. ORATORIAR.

symphonicos, & huiusmodi alia: quæ vernanti, & si non gravi, ad festi væ dictione explicantur in natalitiis, epithalamiis, & pompa ac ludorum tempore.

Exemplum habemus in panegyrico Eumenii, qui dictus est Constantio Cæsari. De te, inquit, mihi, Cæsar invictæ hodierna gratulationis exordium, divinus ille vestra majestatis ortus, ipso, quo illuxit, auspicio veris illustrior: cui dies serenus, atque, ut celebrantes sensimus, ultra rationem temporis, Sol æstivus incaluit, augustiore fulgens luminis claritate, quàm cum originem mundi nascentis animavit. Siquidem tunc inter illa rerum tenera primordia, moderatus dicitur, ne noceres: nunc ardentior, ne majestate vestra videretur obscurior. O felix beatumque ver, jam non amœnitate florum, nec viridate segetum, nec gemmis vitium, nec ipsi tantum favoniis & luce serena letum, atque venerabile: quantum ortu Cæsarium maximorum! O tempus, quo merito quondam omnia nata esse credantur, cum eodem nunc confirmata esse videantur!

CAP. VI.

DE GRATIA.

§. 1. **G**RATIA est, quâ quis benefacit, non quia ipse beneficium aucuperur; sed duntaxat, ut ei commodet beneficium præstat.

Uti Terentiana Thais se facere: ait

Hanc tibi do, neque repeto pro illa quicquam abs te pretii.

2. §. In hac duo potissimum spectamus: ut eam, si opus, sit amplificare; ut item extenuare, atque imminuere possimus

3. §. Amplificatio fit trifariam. Primum à persona, cui quis gratificatur: ut si quis exul, & egentissimus. Deinde à re, qua gratificatur: ut si magna, vel peropportuna. Denique à persona, qua gratificatur: ut si sola dederit, vel prima, aut precipue.

A tribus istis Didonis beneficium commendant Trojani apud Maronem, 1. *Æn.*
O sola infandos Troja miserata labores.
Quæ nos, reliquias Danaûm, terra-
que, marisque,
Omnibus exhaustos jam casibus, om-
nium egenos,
Urbe, domo socias.

Nam non à multis dicitur Dido miserata Trojanos; sed dicitur SOLA miserata, idque OMNIUM EGENOS; neque leviter miserata, ut si viatico solum juvisset; sed, quod vere maximum beneficium fuit, URBE, ac DOMO SOCIASSE.

4. §. Beneficiorum hæc exaggeratio eo prodest, ut excitemus desiderium illi gratiam referendi, qui praeclare, siue de nobis, aut nostris, siue de Rep. meritis est.

Ita Cicero Maniliana, ut gratiam conciliet Pompejo, maxima ejus in Remp. beneficia commemorat, eumque cum summis confert Imperatoribus, atque adeo iis præferit.

116 PARTITION. ORATORIAR.

5. § Interdum etiam necesse est, beneficium aliquod imminuere, quod à jactantibus, & υπερφύχους, nimis exaggeratur.

6. § Fiet hoc, si dicamus, aliquem non tam nostri, quam sui causa, benefecisse.

a Ad Ar-
tic. lib. 8.
ep. 3.

Tale fuit beneficium Pompeji in revocando Cicerone ab exilio. Nam passus antea erat in exilium expelli, quo, revocando postea, sibi magis obstringeret. Hinc Cicero, ait magis a restituendi, quam retinendi fuisse studiosum. item, ut beneficium daret, prius fecisse iniuriam.

7. § Dicemus praterea, non sua sponte benefecisse, sed casu, aut coactum: ut quod summorum virorum postulato ultra obistere non auderet.

8. § Item, non tam beneficium dedisse, quam reddisse.

9. § Vel etiam, non mereri aliquid nomen beneficii.

b Demo-
sthenes.
five, ut
Libanius
maluit,
Hegesip-
pus, orat.
quæ in-
scribitur
de Halo-
neso,

Vti quod b Phillippus Atheniensibus offerret Halonesum; quam ille quidem dare, sed Athenienses reddere eum, dicebant.

10. § Item, si beneficium negemus esse tantum, aut tale, quale exigebamus: aut non datum esse loco suo, & tempore, Nam ut, proverbio dicitur, Bis dat, qui cito dat.

11. § Plurimum etiam de benefici affectu deterit, si ostendamus, alias in re minori non se venisse: vel etiam inimicis par, aut majus contulisse beneficium: vel

quod dederit, vile & abjectum quid esse.

Vt si convivio quidem exceperit; sed vino jam acescente, ferina putrescente.

CAP. VII.

DE IRA.

1. §. **A**FFECTUS generis Iuridicialis magis proprii sunt, tum ira, lenitas; amor, odium: tum qua vel iram vel odium consequuntur, ut indignatio, & invidia: tum quæ sequuntur lenitatem, & amorem: ut misericordia, & amulatio.

2. §. Ira est conjuncta cum dolore cupiditas vindictæ eius, quam videamur nobis posse exsequi, propterea quod quis aut nos, aut nostrorum quempiam, immerito parvi fecisse videatur.

3. §. Sunt huiusce contemptus species tres, despectio, incommodatio, & contumelia.

4. §. Despectio etiam est sine impedimento.

5. §. Incommodatio est cum impedimentos & fit, non quidem, ut ipse quis utilitatis aliquid acquirat; sed ne alius, quod cupit, consequatur.

6. §. Contumelia est, cum quis, voluptatis sua gratia, alterum afficit dedecore.

Quo quis vero gloriæ est cupidior (ut fere fit, si quis vel dignitate, vel eruditione excellat) hoc ob contemptum sui vehementius solet irasci. Ita Hipponax a, cum deformi & fœda esset facie, ac effigies

a Plinius
lib. 36.

c. 5.

ejus à pictoribus quibusdam publice expo-
 sita esset ad deridendum : tantopere ex-
 canduit, ut virulentis versibus, aliquos
 eorum ad suspendium adegerit. Memora-
 bile etiam exemplum est Narsētis, ducis
 militari gloria florentissimi : quicum post
 res forriter gestas adversus Totilam, Go-
 rthorum Regem, invidia quorundam à
 Iustino Imperatore exueretur Italiae prae-
 fectura; atque etiam ab Imperatrice So-
 phia, impotentis animi foemina, huius-
 modi impeteretur a convitio, *Narsētem*
ad gynaeceum esse relegandum ut cum
puellis lanarum faceret pensa : oppro-
 brium istud addeò indigne tulit, ut dixerit,
 se telam orsurum, quam Imperator &
 coniux, dum viverent, retexere non pos-
 sent : ac paulo post Longobardos in Ita-
 liam evocavit.

Nec pari artificio in commovenda ira
 semper est opus. Nam ut corpora humana
 quibus temperies est mala, ex cœli con-
 stitutione insalubri facillè incidunt in mor-
 bum : ita, si animus jam ante fuerit exul-
 ceratus, ac sinistra suspitione de eo, quem
 accusatum venimus, laboravit; ad iram
 hunc inflammare difficile non erit. Sed ut
 tales solum ira accendamus, minime suffi-
 cit. Quare istoc potius artificio, quod
 universos spectat, deinceps aperiendum
 est nobis.

7. § *Omnis ira excitanda ratio in sex rei-
 bus praeipue consistit.*

Nam narrandum est factum, & exag-

Paulus
 diaconus
 lib. 2. de
 gestis
 Longo-
 bard. c.

51

gerandum à personis, minoribus, effectis, signis: ac modus interim servandus, ne odio dicere quicquam videamur. Quæ strictim ita memoriæ causa dicta, clarior aliquanto luce nunc vestiemus.

8. §. *Primum quam atrox, atque indignum facinus commissum sit καὶ ὑποτίθωμι exponemus.*

Quid autem ὑποτίθωμι sit, dicetur lib. I V. cap. X V I.

9. §. *Hinc eius, qui latus est, innocentiam, virtutem, dignitatem, vel aliam conditionem referemus: & contra commemorabimus vitia, eius, qui læsit, & conditionem illius contemptam, vel exosam atque invisam.*

Vnde liquet, duas hic personas spectari; illius, cui facta est iniuria, & eius à quo facta.

10. §. *Postea, ut magnitudo iniuria magis pateat, eam comparatione minorum exaggerabimus.*

11. §. *Etiam ostendemus, quomodo iniuria huius malum, non tantum ad præsens, sed futurum quoque tempus, se extendat.*

12. §. *Vtile insuper erit, ut si qua injuriæ illata signa oculis obici possint, ea ad animos acrius irritandos adhibeantur.*

Quomodo Antonius, Cæsaris vestem gladiis perforatam ostendens, iram populi adversus Cassium, & Brutum, & coniuratos, quam maxime accendit.

13. §. *Hac interea opus est cautione, ut si metus, sit, ne, privato odio adducti,*

modum omnem in exaggerando crimine excedere videamur; non tam anxie laboremus de amplificanda iniuria, quam contenti simus simplici oratione; sed tali, quæ signa atrocis iniuriæ, tanquam argumentorum gravissimorum semina passim interferat. Nam ita & rem dicemus, & credemur tamen veritati studere, non affectui indulgere.

Exempla hujus movendi affectus supeditabit Demosthenes in iis, quæ adversus Aristogitonem, Midiam & Æschinem scripsit: item Tullius in illis, quæ habet contra Clodium, Pisonem, Vatinius, & Antonium.

CAP. VIII.

DE LENITATE.

1. §. **I**RÆ contraria est LENITAS, quæ est cedatio iræ.
2. §. Non tamen omnes ejusmodi sunt, ut se patiantur deliniri: sed, ut tigres effervantur muscæ; ita aliqui de lenifica oratione magis irritantur. Quare apud tales plus proficimus, si terrorem minus incutiamus.
3. §. Ad deliniendam iram maxime abhibendi illi, qui minus habent roboris, & quos de vi inferenda cogitare, nulla suspicio est. Ejus generis sunt pueri, & senes: item fœmina, præsertim si miti fœcundia, & præstanti forma commendantur.

Ita

Ita in sacra pagina legimus , Davidis *a* *a* I Reg.
 iram ab Abigail ; iram Artaxerxis *b* ab cap. 25.
 Esther , esse sospitam. Et Ioab , ut abso- *b* Esth. c.
 lonem reconciliaret patri , ad hoc usus est 7.
 opera mulieris Thecoitidis *c*. Romana *c* 2. Sam.
 quoque historia *d* testatur , interventu Sa- 14.
 binarum , inter Romulum , & Tartium , *d* Livius.
 fœdus esse iſtum. Item Volumnia , & Ve. Diony-
 turia *e* , Marcium Coriolanum , patriæ fu- ſius, Plu-
 nus ſpirantem , à noxio propoſitio dimo- tarch.
 verunt. *e* Idem;

4. § Multum etiam poſſunt hac in re ſacro-
 rum antiſtites.

Quomodo Alexandrum magnum deli-
 nivit *f* Iaddus , Pontifex Hieroſolymita-
 nus : Attilam item *g* Leo Romanus.

5. § Poſtquam diſpeximus de perſonis,
 quarum opera in ira lenienda uſui eſſe
 poteſt : videndum de tempore maxime
 accommo. Primus quidem ira impetus
 eſt diſſicillimus.

Quo qui veniam impetrare laborant,
 tantundem agere videntur , quam ſi co-
 nentur.

Eſurienti leoni ex ore exſculpere pradam:

Vt eſt in Lucillii verſo. Tantum enim
 abeſt , ut ſupplicium effugere liceat : ut
 fere nec ſupplicii modum tenere homines
 ſciant. Idcirco Athenodorus , Plutarcho *g*
 teſte , monebat Cæſarem Auguſtum , ne
 quid iratus diceret , aut faceret , niſi vi-
 ginti quatuor literas ſecum prius percur-
 ſiſſet.

6. § Minus etiam periculosa eſt ira , ſi jam

F

f Iose-
 phus lib.

1. Anti-
 quitatū
 judaica-
 rum c. 8.

g Caſſio-
 dorus in
 Chroni.
 item Var.

lib. 1. ep.

4. Papius
 Diaſ. in
 Miſcell.

lib. 13.
g In A-
 poph-
 thegma.

222 PARTITION. ORATORIAE.

de altero supplicium sumptum sit.

Unde Philocrates a prodicionis accusatus, tum demum, cum populum vidisset supplicio quorundam mitigatum, oratione se voluit purgare.

3. *7. § Nec parum refert, ut sciamus molles b aditus, & commoda tempora fandi, Eoque fieri si possit, capianda est occasio, cum laetitia nova iam fel atque amarorem omnem diluerit.*

b. 4. *Æn.*

Ut si hostem prælio, vel adversarium iudicio vicerit: item si honore auctus sit, si ludis, vel conviviiis vacet, aut aliter animum remittat.

8. *§ Superest ostendamus, cuiusmodi oratio ira sedanda conducatur. Cum ira oriatur ex opinione contemptus; non aliud melius ei lenienda remedium est, quam si quid ostendamus non esse factum animo malo, aut ex contemptu; sed vel ira, vel casu excidisse: similinque egisse aliquando erga suos, ubi despectus fuerat nullus.*

9. *§ Præterea prodest, si dicamus, priora benefacta esse maiora presenti injuria.*

Hec. A. 5. Sc. 4.

Nam, ut ait Terentius c, Multa ex quo fuerint commoda, aius incommoda a quibus est ferre.

10. *§ Ingenue autem testandum, dolere nobis ob delictum.*

Phor. Sc. ult.

Quomodo Demipho, ut fratrem purget, ad Naubistratam ait d:

Verum quando jam accusando fieri infectum non potest,

LIBER SECUNDUS. 725

Ignosce : erat , confitetur , purgat : quid
vis amplius ?

Etiā Pamphilo rogante Davum a , An
non dixi hoc esse futurum ? respondet ille ,
Dixi : porro subiciente hic Pamphilo ,
Quid meritis es ? ille sine circuitione ait ,
Crucem . Quæ ingenua confessio multum
ad sedandam iram valebat . Nam generosa
mens , quia nihil præter gloriam æstimat ,
scilicet conquiescit , si is , qui offendit , sup-
plex se demittat . Pulchre Ovidius d :

Corpora magnanimo satis est prostrare
leoni :

Pugna suum finem , cum jacet hostis , s.
habet .

At viles animæ iram non deponunt , nisi
par , vel majus dederint malum .

II §. Postremo ostendendum , quantum
fructus in posterum percipi ex eo possit ,
cui postulamus ignosci . Vt si dicamus eum
multa magnæque paratum esse facere in-
lasi spem gratiæ : nec ipsum modo , sed
etiam amicos . Item addemus , quantum
quis gloriæ sit relaturus ignoscendo ini-
mico .

Egregium deliniendæ iræ exemplum
præbent tres legati Homerici c , Phoenix ,
Ulysses & Ajax : qui missi erant , ut Aga-
memnonem conciliarent Achilli . Vide
etiam Volumniæ ad Coriolanum oratio-
nem apud Dionysium d , Livium e & Pla-
tarchum f .

a Andr.
Act. 3.
Sc. 5.

b Lib. 1.
Trist. clv

c II f:
d Lib 6.
Antiq.
Rom.
e Lib. 2.
f In Co-
riolano.

CAP. IX.

DE AMORE.

Proximum est, ut de amore agamus: qui duplex est; prior amicitiae, quo afficimur erga amicos; alter concupiscentiae, quo amamus pecuniam, vinum, & alia. Hic loci agitur de priori amore, unde ita definitur:

§. *Amor est affectus, quo alicui optamus: quae bona existimantur; eademque pro viribus efficere studemus; non nostri, sed ejus causa, quem diligimus.*

Vbi tres conditiones observare est. Prima est, ut alicui optemus bona vel vera, vel saltem, quae bona esse arbitremur. Nec enim si quis, dum prodesse studet, doceat, propterea inimicus est dicendus: quia actiones non aestimamus secundum eventus, sed secundum voluntatem.

Altera amoris conditio est, ut quae bona judicamus, ea non optemus tantum, sed etiam pro viribus procuremus.

a Act. 2.

Scen. 1.

b Id est, aliquate.

c Spblem

mate,

FAC.

Plautus Trinummus *a*:

Nequam illud verbum est: Bene vult, nisi qui b bene facit.

Et vir antiquis comparandus, Iulius Scaliger, lib. iv Epidorpidon *c*:

Tu si ex animo forte velis cui benefactus; Addas operam. Sola cadaver est voluntas.

Tertia conditio est, ut ita animati simus, non propter utilitatem propriam: sed

illius causa, quem diligimus. Nam, ut ait Cicero primo de Natura deorum, si ad fructum nostrum referemus, non ad illius commoda, quem diligimus: non erit ista amicitia, sed mercatura quadam utilitatum suarum. Prata, & arva, & pecudum greges, diligunt isto modo, quod fructus ex iis capiantur. Hominum charitas, & amicitia, gratia est.

Differt amor ab amicitia, quod amor sit, etsi quis non redamet: in amicitia vero sit amor mutuus: unde Aristoteles rogatus, quid esset amicus, pulchre respondit *μία ψυχὴ δύο σώματα ἐνοικοῦσα* b.

Quo pacto conciliemus amorem, Tullii potissimum verbis ostendam. Ait ille lib. 11. de Oratore.

¶ Sentimus amorem consiliari, si id velle videre, quod sit utile ipsis, apud quos agas, descendere: si aut pro bonis viris, aut certe pro iis, qui illis boni atque utiles sint, laborare: namque hæc res amorem magis conciliat, illa virtutis defensio caritatem: plusque proficit, si proponitur spes utilitatis futuræ, quam præteriti beneficii commemoratio.

¶ Enitendum est, ut ostendas, in ea re, quam defendas, aut dignitatem inesse, aut utilitatem: cumque, cui concilies hunc amorem, significes, nihil ad utilitatem suam retulisse, ac nihil omnino fecisse causa sua. Invideretur enim commodis hominum

F iiij

a Laërtius in vita Arist.
b Anima una in duobus inhabitans corporibus.

ipforum : studiis autem eorum ceteris commodandi faverur.

4. §. Videndumque hoc loco est, ne quos ob benefacta diligi volumus, eorum laudem, atque gloriam, cui maxime invideri solet, nimis efferre videamur.

Hactenus Tullius. Exempla autem conciliandi amoris suppeditabunt epistola commendatorie, de quibus inferius cap. XXI.

C A P. X. D E O D I O.

1. §. **A** Mori, & amicitia, opponuntur ODIUM & INIMICITIA.
2. §. Differunt odium, & ira: primo, quod ira illis rebus concitatur, quas unusquisque ad se, aut suos pertinere censet: odium vero etiam his, quas ad se non iudicat pertinere: quomodo & cum odimus, qui nunquam nobis nocuit.
3. §. Preterea ira semper est adversus singularia, ut Titium, aut Sempronium: odium autem etiam adversus genus, ut contra furem, aut calumniatorem.
4. §. Ira insuper tempore sanabilis est: odium insanabile.
5. §. Ira dolorem afferre cupit, qui sentitur: odium calamitatem afferre studet, licet non sentiat.
6. §. Ira cum dolore, ac molestia: odium est absque ea.

7. § Iratus ob adversarii calamitatem tandem misereatur : inimicus eum , quem odit extinctum cupit.

8. § Ratio odium gignendi est , si commoremur actiones inimiciter adversantes bono , quod amamus. Ut si apud libertatis amantes referamus , quam crudeliter nobiscum agatur , & quam misero habeamus loco.

Quod Galgacus facit apud Cornelium Tacitum in Agricolaë vita ubi , ut Britannorum suorum animos irriter adversus Romanos , inter alia in eos ejusmodi invehitur oratione : Raptores , inquit , orbis , postquam cuncta vastantibus defuere , terras & mare scrutantur : si locuples hostis est , avari : si pauper , ambitiosi : quos non Oriens , non Occidens , satiaverit. Sati omnium opes , atque inopiam , pari affectu concupiscunt. Auferre , trucidare , rapere falsis nominibus imperium : atque ubi solitudinem faciunt , pacem appellant. Liberos cuique , ac propinquos suos , natura carissimos esse voluit : hi per delictus alibi servituri auferuntur. Conjuges , sororesque , etsi hostilem libidinem effugiã , nomine amicorum , atque hospitem , polluantur. Bona fortuna sique in tributum egerunt , in annonam frumentum ; corpora ipsa , ac manus sylvis ac paludibus emuniendis , verbera inter , ac contumelias conterunt. Natura servituti mancipia semel veneunt , atque ultro à dominis aluntur : Britannia servitutem suam quotidie pascit.

CAP. XL
DE INDIGNATIONE.

1 § INDIGNATIO est dolor ob alterius secundam fortunam, quia sit indignus.

a Ecl. 2.

Ut apud Maronem a:

Impius hac tam culta novalia miles habebit?

b Ecl. 8.

Barbarus has segetes? Item b, Mopso Nisa datur. Quid non speremus amantes?

Iunguntur jam gryphes equis, avoque sequenti

Cum canibus timidi venient ad pocula dama

2 § Excitatur indignatio, si vita prioris sordes, ac vilitas, cum presentis temporis opibus, ac potentia, conferantur.

Cicero in Vatinius: *Atque illud tenebricosissimum tempus incuntis aetatis tua patiar latere. licet impune per me parietes in adolescentia perfoderis, vicinos compilaris, matrem verberaris: habeat hoc premium tua indignitas, ut adolescentie turpitudine obscuritate, & sordibus tuis, obtegatur. Exinde referre incipit, ut homo vilis, & obscurus, paulatim ad honores accesserit. Tandem illa subjungit: Te cognati respuunt, tribules execrantur, vicini metuunt, affines erubescunt, struma denique ab ore improbo demigrarunt, & alia jam se locis collocarunt. Quasi nem-*

LIBER SECUNDUS: 129

pe adeo sit impurus, ut strumæ ipsius aver-
seatur hominem.

Similiter Horatius indignationem con-
citatur adversus Menam, Pompeji Magni
libertum a :

Lupis & agnis quanta sortitò obtigit,

Tecum mihi discordia est.

Ibericis peruste funibus latus,

Et crura dura compede.

Eicet superbus ambules pecunia,

Fortuna non mutat genus.

Videsne, sacram metiente te viam

Cum bis ter ulnarum toga,

Ut ora vertat huc & huc euntium

Liberrima indignatio?

Sectus flagellis hic triumphalibus

Praconis ad fastidium,

Arat Falerni mille fundi jugera,

Et Appiam manisteris.

Etiā elegans indignationis exemplum
apud Martialem b habes in suturem p qui
maximas opes erat consecutus. Epigram-
ma claudit in hunc modum :

At me literulas stultri docuere parentes.

*Quid cum Grammaticis, Rhetoribus-
que mihi?*

*Frange leves calamos, & scinde Thalia
libellos?*

Si dare sutori calcens ista potest.

a Lib. E-
pod. od.

4.

b Lib. 9.
epigr. 75

CAP. XII.

DE INVIDIA.

1. §. **I**NVIDIA est animi dolor ex alterius bono, quod pari vel simili, obtingit; non quod eo ipsi careamus, sed quod alius id habeat.

Lib. 2.
de Orat.
pag. 405.

Quibus
invident
homines.

2. §. Hujus doctrinam Ciceronis a verbis complectar. Haud sciam, inquit, an acerrimus longe sit omnium metus invidiæ: nec minus virium opus sit in ea comprimenda, quam in excitanda.

3. §. Invident autem homines maxime pauperibus aut inferioribus, cum se relictos sentiunt; illos autem dolent evolasse. Sed etiam superioribus invidetur sæpe vehementer, & eo magis si intolerantius se jactant, & æquabilitatem communis juris, præstantia dignitatis, aut fortunæ, transeunt.

Triplex
ratio
eiendi
invidiam

4. §. Quæ si inflammanda sunt maxime dicendum est, non esse virtute parta; deinde etiam vitiis, atque peccatis. Tum si erunt honestiora, atque graviora: tamen non esse tanti ulla merita, quanta insolentia hominis, quantumque fastidium.

Quadruplex
ratio sedan-
dæ invidiæ.

5. §. Ad sedandum autem; magno illa labore, magnis periculis esse partam; nec ad suum commodum, sed ad aliorum esse collata: seseque; si

ERRATA SECUNDUS.

quam gloriam peperisse videatur, tamen ea non sit iniqua merces periculi, tamen ea non delectari, totamque abjicere, atque deponere. omninoque perficiendum est (quoniam plerique sunt invidi, maximeque est hoc commune vitium, & pervagatum) ut hæc opinio minuatur, & illa excellens opinione fortuna; cum laboribus, & miseriis permixta esse videatur.

Hæc Tullius de invidia: quæ quia turpis est, eo ab hominibus occultari solet nomine æmulationis: de qua inferius dicemus. Nunc de misericordia videamus.

CAP. XIII.

DE MISERICORDIA.

MISERICORDIA est animi agritudo ex damno vel malo, quod videtur ei dolorem, aut interitum allaturum, qui indignus est hac fortuna, quodque aliquis existimet, aut sibi, aut suorum cuiuspiam, posse contingere, idque cum imminere videtur.

Definitio hæc quinque condiciones comprehendit.

Prima est, ut si agritudo exorta ex eo, quod malum sit, vel esse videatur. Nam etiam misererentur homines eorum, qui vere felices sunt, sed ipsis miseri videntur. Ita Abderitæ miseri fuere Democriti sui, quem insanire credebant, sed

132 PARTITION. ORATORIA:

Hippocrates, ea propter ab iis arcessitus, studiis illius perspectis judicavit, & sapere cum, & felicem vitam degere.

Altera conditio est, ut malum hoc perdere hominem, vel gravem saltem molestiam adferre valeat. Hujusmodi sunt egestas, cruciatus, morbi, mentis alienatio, & similia, quibus vel animi, vel corporis, vel fortunę bonis privamur. Levior autem dolor misericordiam nulli movet prudenti.

Tertia est conditio, ut qui malum patitur, videatur ea fortuna indignus. Ut si sit vir pius: unde ad ciendam misericordiam valet hoc Maronis a:

a 2. Æn.

————— *Nec te tua plurima, Pantheu,
Labentem pietas, nec Apollinis infula
texit.*

Aut si vir fuerit fortis & egregie de patria meritus. Nam Cicero ait b, *Quem nostrum illo moriens apud Mantineam Epaminondas non cum quadam miseratione delectat? qui tum denique sibi avelli iubet spiculum c posteaquam ei percussanti dictum est, clypeum esse saluum, ut etiam in vulneris dolore cum laude moreretur.*

b Epist.
ad Luc-
cium.

c Paulo
tamen
aliter,
hanc rē
ex Trogo
narrat
Iustinus
l. 6.
d Lib. 2.
de Ora t.

Quarta conditio est, ut quis existimet, se, vel suorum quempiam, mala ita pati posse. Vnde idem Cicero d: *Iam misericordia movetur, si is, qui audit, adduci potest, ut illa, quę de altero deplendatur, ad suas res revocet, quas aut tulerit acerbas, aut timas, aut insuans*

alium, crebro ad se ipsum revertatur.

Ultima conditio est, ut credatur, malum illud prope esse. Nam quæ multo post temporis intervallo eventura sunt, ea parum movent.

2. § Quo vero malum misericordiam facilius cieat; exaggerare illud Oratores solent ab abiunctis personæ, loci, temporis, finis, modi.

3. § Persona, ut si nobilis, sago vel toga clarus: si innocens, candidus, affabilis.

4. § A loco, ut si miseriæ adsint spectatores, quos minime vellet.

5. § A tempore, ut si quis in flore iuventutis de medio tollatur.

6. § A fine, ut si patiatur, quia bonam Ecclesia aut Reip. causam deserere noluerit.

7. § A modo, ut si in hominem dignitate pollentem statuatur supplicii genus, quo in viles solum homines solet animadverteri.

8. § Multum autem movet, si miseri coram adsint, & signa edant accommoda istis temporibus.

Vnde olim rei supplicabant veste obsoleta, barba, capillisque promissis: imo parentes & cognatos adducebant sordidatos.

9. § Valde etiam afficere solet comparatio inter fortuna prioris felicitatem, & miseriam presentem.

Ut cum Homerus de cadavere Hectoris alliad x.
ad currum alligato ab Achille, ait a: P. 402.

— Κάειδ' ἄπ' αἰνῶν ἐν κοίτῃ

Κεῖν, ὡς χάρις. Totum vero caput
in cineribus jacebat, olim gratiosum.
Cui gemitum hoc Maronis a,

a. Æn. 2.

— Quantum mutatus ab illo.

Hectore! Vbertim autem hoc Comparationis loco misericordiam Cicero movet in peroratione orationis pro Muræna: Modo maximo beneficio Populi Romani ornatus, fortunatus videbatur, quod prius in familiam veterem, primus in municipium antiquissimum, consulatum attulisset & nunc idem squallore sordidus, confectus morbo, lachrymis ac mœnore perditus, vester est supplex, Iudices, vestram potestatem, ac vestras opes intuetur. Et post pauca: Si (quod Iupiter omen avertat) hunc vestris sententiis affixeritis, quo se miser vertet? domumne? ut eam imaginem clarissimi viri, parentis sui, quam paucis ante diebus laureatam in sua gratulatione conspexit, eandem deformatam ignominia, lugentemque vident? an ad matrem, qua misera modo Consulem osculata filium suum, nunc cruciatur, & sollicita est, ne eundem paulo post spoliatum omni dignitate conspiciat? Sed quid ego matrem, aut domum appello, quem nova pœna legis, & domo, & parente, & omnium suorum consuetudine conspectuque privat? Ibit igitur in exilium miser? quo? ad Orientisne partes, in quibus annos multos legatus fuit, & exercitus duxit, & res maximas gessit.

ut habet magnum dolorem, unde cum honore decesserit, eodem cum ignominia reverti. An se in contrariam partem terrarum abdet, ut Gallia Transalpina, quem nuper summo cum imperio libentissime viderit; eundem lugentem, mœrentem, exsulem videat? in ea porro provincia, quo animo C. Murenam fratrem suum adspiciet? qui huius dolor? qui illius mœror erit? qua utriusque lamentatio? quanta autem perturbatio fortuna, atque sermonis? quod quibus in locis paucis antè diebus factum esse Consulem Murenam nuntii literaque celebrassent, & unde hospites atque amici gratulatũ Romam concurrerint, repente eo accedat ipse, nuntius sua calamitatis? Vide etiam epilogum orationum pro Quinctio, & L. Flacco.

CAP. XIV.

DE ÆMULATIONE, ET contemptu. Item epilogus doctrinæ de affectibus.

1. §. **S**Uppersunt æmulatio & contemptus. Est autem ÆMULATIO perturbatio animi ob bona mentis honorata, quæ pares, aut similes, affectu videantur, non quòd ea aliis adsint, sed quia nos eis careamus.

Itaque æmulatio bona est, & honesta, contra quam in invidia fit. Æmulatio hominem excitat, ut ipse quoque bona

bona consequatur. Invidia agit, ne alter potiatur bonis

2. §. *Æmulatio excitatur, quando paribus, aut similibus, bona adesse videmus, quibus iure debeatur honores: ut sunt virtus, & eruditio: vel saltem, ut per quæ benefici esse possumus: uti magistratus, quem qui gerunt, de plurimis bene merendi habent facultatem: vel denique bona illa, quibus propinqui, & familiares, frui nobiscum possunt; ut sunt horti amœni, bibliotheca luculenta, & similia.*

3. §. *Æmulationi opponitur CONTEMPTUS, quo alios despiciamus, quia nihil laude & honore dignum habeant, eorumque dissimiles videantur, quorum nos æmuli sumus.*

Hinc cicero lib. II de Off. Despiciunt eos, & contemnunt, in quibus nihil virtutis, nihil animi, nihil nervorum putant. Non enim omnes contemnunt, de quibus male existimant. Nam, quos improbos, maledicos, fraudulentos putant, & ad faciendam iniuriam instructos, eos haud contemnunt quidem, sed de iis male existimant. Quamobrem, ut ante dixi, contemnuntur ii, qui nec sibi, nec alteri prosunt, ut dicitur: in quibus nullus labor, nulla industria, nulla cura est.

a Laërtius in Diogenis vita,

Ita eos quoque contemnimus, qui opulenti quidem sunt, sed destituntur veris bonis. Vnde Diogenes a, vel, ut alii volunt, Aristippus, cum in splendida domo

convivio esset exceptus, in hominis fortunati faciem exspuit, atque adiecit,
 χύματα τότε νομὴ εὐρηκέναι.

HAETANUS de affectibus. in quibus illud univēse est observandum, quod apud Ciceronem monet Antonius a Primum, inquit, *considerare soleo, postuletne causa, ut animi hominum moveantur. Nam neque parvis in rebus adhibenda sunt haec dicendi faces: neque ita animatis hominibus, ut nihil ad eorum mentes oratione flectendas proficere possimus: ne aut irrisione, aut odio digni putemur, si ut tragœdias agamus in nugis; aut convellere adoriāmur ea, qua non possunt commoveri.*

Præterea observandum, ut (quemadmodum Cicero ibidem ait) omnes ii motus, quos Orator adhibere volet iudici, in ipso Oratore impressi, atque inusti esse videantur. Neque enim facile est perficere, ut irascatur, cui tu velis iudex, si tu ipse id lente ferro videre: neque ut oderit eum, quem tu velis, nisi te ipsum flagrantem odio ante viderit. Neque ad misericordiam adducitur, nisi ei tu signa doloris tui verbis, sententiis, voce, vultu, cellachrymatione denique ostenderis. Vt enim nulla materies tam facilis ad exardescendum est, qua nisi admoto igni, ignem concipere possit: sic nulla mens est tam ad comprehendendum vim Oratoris parata, qua possit incendi, nisi inflammatus ipse ad eam & ardens accesseris. Pulchre igitur Horatius in Arte:

a Locum deterio-
rem non invenisse
se: puta,
quæ ejus
facies esset.

b Lib. 2.
de Ora.
p. 404.

— Si me flere, dolendum est
Primum ipsi tibi, tum tua me infortu-
nia tangent.

CAP. XV.

DE MORIBUS.

I. § TERTIA Inventionis pars consi-
derat τὰ ἠθῶν, sive MORES: qui
hic spectantur, non quatenus ex vita
Oratoris noscuntur; sed quatenus ex ora-
tione dicentis elucet: ita ut ἠθῶν hoc loco
nihil aliud sint, quam natura atque ani-
mi indicia sive nota oratione expresse ad
significandum virtutes aut vitia, vel
etiam affectus, quatenus illi ad virtutes
aut vitia referuntur.

Aliud igitur ἠθῶν, sive mores, vel sen-
sus, aliud πᾶθη, sive perturbationes. Quæ
& Plinius distinxit lib. xxxv. cap. x. Ari-
stides Thebanus primus animum pinxit,
& sensus omnes expressit, quas vocant
Craci, ἠθῶν, item perturbationes.

2. § Quo morata sit oratio, ante omnia id
agendum est Oratori, ut oratione eius
reluceant prudentia, probitas, benevo-
lencia.

a Cic. 2.
de Orat.

3. § Prudentia quidem, quia a iis fidem
habemus, quos, plus intelligere, quam
nos, arbitramur.

b Ibid.

4. § Probitas quia, quo b. quis versu-
rior, & callidior est; hoc invisor,
& suspectior, detracta opinione pro-
bitaris.

¶ Benevolentia, quia ut, prudens quis,
 & probus credatur; tamen si odisse nos,
 vel alteri parti melius velle existimetur,
 minime nobis recte velle consulere iudi-
 cabitur. Contra, si ametur Orator, ha-
 bet quasi helepolin quandam, qua, abs-
 que violentia, animos auditorum inva-
 dat.

Ut si videamus, virum gravem nullum
 refugere periculum, quod consular nobis;
 cuius rei illustre exemplum Cicero in
 Invektivæ quartæ in Catilinam.

Tria autem hæc etiam Cicero comple-
 xus videtur, cum lib. 11. ad Att. a. ait
*Nunc mihi & consiliis opus est tuis, &
 amore & fide.* Nam consilium ad pru-
 dentiam refertur, fides ad virtutem, amor
 ad benevolentiam.

a Epist.
 22. quæ
 incipit,
*Quam
 vallem.*

Quantopere vero opus sit ut aliquem
 benevolum nobis patemur; etiam Mæta
 ostendit quarto Æneidos; ubi Ianonem
 sic inducit loquentem.

*Sed quis erit modus? aut quò nunc ter-
 ramine tanto?*

*Quin potius pacem æternam, pactos-
 que hymenæos*

*Exercemus? habes, quod tota mente
 petisti.*

*Ardet amans Dido, trahitque per ossa
 furorem.*

*Communem hunc ego populum, pari-
 busque regamus*

*Anspiciis: licent Phrygio servire mariæ,
 Dædalæsq; tuæ Tyrios permittere dextra.*

Quid oratione istac in specie, vel honestius, vel utilius fuit: Et tamen persuadere haud potuit Veneri. Neque obscura est ratio:

— *Sensit enim, simulata mente locutam:*

Nec credere potuit, Iunonis animum tantopere esse immutatum, ut nunc bene vellet Aeneæ, cui semper fuisset infesta.

6. § Præterea, quo morata sit oratio, prudentis est Oratoris; mutare tamen idcirco pro natura gentis eius, apud quam dicit.

Illustre eius rei exemplum habemus in Alexandro Magno apud Curtium lib. XII. ubi varia oratione, ut cujusque gentis animis aptum erat, milites alloquitur. Paucis eandem rem complectitur Iustinus lib. XI: Alexander, inquit, circumvestitus suos, singulas gentes diversa oratione alloquitur: Illyrios & Thracas opum ac divitiarum ostentatione; Græcos, veterum bellorum memoria, internecivique cum Persis odii, accendebat: Macedones autem nunc Europa victa admonet, nunc Asia expetita; nec inventos illis toto orbe pares viros gloriatur. Ceterum & laborum finem hunc, & gloria cumulum fore.

7. § Adhuc prudentis est Oratoris; videre, utrum dicat in μοναρχία, sive unius principatu, an ἀριστοκρατία, sive optimatum imperio, an δημοκρατία, sive populi potestate.

8 § In Monarchia Rex imperat. Vbi Orator spectat custodiam Principis. Atque apud

LIBER SECUNDUS. 141

bunc verbis opus est byssinis, ut Parysatis illa ait apud Plutarchum a.

a In Aspoptheg.

9. §. In Aristocratiâ regit Senatus. Ac valent hic honesta, & legitima omniaque metiri oportet disciplinâ legum, & divitiis civitatis.

10. §. In Democratia potestas est penes tribus: estque hic difficillimum dicere, quia fere ut Tacitus b ait, privata est cuique stimulatîo, & vile decus publicum. Interim libertatis hic præcipue ratio habetur.

b Lib. 2. Hist.

11. §. Nec satis est, finem spectare Reip. sed, ut oratio nostra conveniat natura atque ingeniis auditorum, attendere opus est diversas eorum mores. Variant autem illi quatuor præcipue modis.

12. §. Primo ratione affectuum: quia aliud est iras irati, aliud placidi; aliud item veretundi, aliud impudentis; atque ita in aliis.

13. §. Deinde ratione habituum bonorum ac malorum: quomodo aliter affectus est justus, aliter injustus, item fortis aliter ignavus; & par ratio in ceteris virtutibus, ac vitiis.

14. §. Adhac oratione ætatis: quia alii moribus est juvenis, alii senex.

15. §. Denique ratione fortune: quia alii sunt mores nobilis, quam ignobilis; alii divitis, quam pauperis; alii potentis, quam impotentis; alii fortunati, quam infelices.

16. §. De affectibus satis antea diximus.

242 PARTITION. ORATORIA.

De virtutibus item , ac vitiis , actum in genere demonstrativo. Quare super est , ut hoc loco mores spectemus ratione ætatis ac fortuna.

Ac ætatum quidem mores egregie describunt Aristoteles in Rhetoricis , Horatius in Arte. Item recentior ille quidem ; sed par antiquis , Iulius Cæsar Scaliger. Cujus verba apponam ex lib. III. Poëtices cap. xv. De moribus adolescentum inquit,

17. §. Fertur , atque etiam impellitur ætas prima , tum facile , tum vehementer ad ea quæ concupiscit. concupiscit autem & statim ; & multa posita contemnit : ad alia animum appellit : præceps potius animus , quam magna volvens. Iram , atque animum ipsum in fronte , atque ore gerunt. Antevertit impetus deliberationi , facta verbis , poenitentia perfectioni. Honoris atque prælationis exactiores importuni potius , quàm seduli vindicadores. Contemptus ultiores : ipsi contemptores diversorum à suis studiorum. Laudatoribus suis favent : odere monitores. Potentia studiosi , opum negligentes. Spe enim alunt fiduciam sui. Liberalitatem exercent , ignari fortunæ deterioris. Omnis simpliciter , & à se profitentur , & ab aliis exigunt. Parum suspicaces , creduli multum. Honestæ utilibus antepo-

sunt. Secundum enim acuit eos rerum experientia. Sibi ipsi lex sunt Sodalitatum, atque societatem studiosi, sibi ita vivunt, ut credi velint aliis quoque vivere. Denique nihil mediocriter. Alienarum miseriarum pii observatores, suarum securi. in jocos soluti, verecundiae obnoxii in erroribus, elati in benefactis.

De ἀμῷ, sive media aetate, scribit hoc modo:

18. §. Omnino autem juvenis, natura inter adolescentiae ac senectutis tempora, ut media est, ita particeps tum vitiorum, tum virtutem, scilicet affectuum, atque propensionum. De aetate senili idem Scaliger:

19. §. Senilis aetas maxima ex parte moribus est contraria adolescentiae. Ergo, quod diu vixerint, parum sperant. pauca moluntur: praeteritis gaudent; quae sola probant praeteritis quae praesentia sunt: quibus non acquiescunt. Novarum rerum obtractatores, semper habent quod objiciant. Solliciti officiorum exactiores, ad rem attenti; lenti ac difficiles ad persuasiones; cauti; atque etiam suspiciosi. Multa enim indigne, aut se, aut alios, perperfos meminere. Ac quemadmodum adolescentem spe, ita senes memoria merentur omnia. Raro adfirmant ea, quorum non habent exempla.

244 PARTITION. ORATORIA.

plum in memoria ; rarius deji-
tur de sententia : rarissime sibi alias
anteferi patiuntur ætates. Meticu-
losi , pertinaci ulterioris vitæ exspe-
ctatione queruli. Odia hostiliter
exercent , atque etiam convitia.
Garruli , tristes , importuni inter-
pellatores , semper etiam quippiam
imminentis mali minantur. Quam-
obrem exercent frequentissimas com-
parationes. *Et hac de ætate.*

20 §. *Præterea variant mores ratione for-
tuna.*

a fortuna
prout est,
quilibet
animum
gerit.
b Act 3.
sc. 3.

Iuxta illud Euripidis in Hippolyto :

Πρὸς τὰς τύχας γὰρ τὰς ὀπίστας περὶ
μεθ' α :

Et illud Terentii Hecyra : *b*

*Omibus nobis , ut res dant sese ; ita
magni atque humiles sumus*

21. §. *Fortuna quatuor præcipue modis spe-
ctatur : nempe quatenus nobiles , aut
ignobiles ; potentes , vel impotentes ; di-
vites , aut pauperes ; fortunati ; vel in-
felices.*

Quæ quatuor etiam Terentius hoc ver-
su complexus est in Adelphis : *c*

c Act 3.
sc. 5

Potentes , dites , fortunati , nobiles

22. §. *Nobilitas est dignitas maiorum. Sui
autem nobiles honoris maxime studiosi
Quisque enim bona , quæ possidet , stude
augere.*

23 §. *Nec solum despiciere eos solent , qui
nullos consecuti sunt honores ; sed etiam
homines novos , quorum parentes non
la i*

la in dignitate fuerint.

Ita Metellus contemnebat C. Marium,
ac consulatum ei inuidebat : unde de eo
sic Salustius : *Inerat contemptor animus,
& superbia, commune nobilitatis malum.*

24. § Imo etiam pra se aspernantur eos, qui
nobili sunt domo nati, sed minus antiqua.

Nam nobilitatis vetustas generis splen-
dorem ac gloriam auget: unde Horatius, *b*
Macenas atavis edite regibus.

Item, c

Æli vetusto nobilis ab Lamo.

25. § Differunt nobiles, & generosi, ὡς
αἱ, & γέννησις : quod nobilitas sit in vir-
tute generis ac majorum; generositas in
eo, quod à virtute majorum non defi-
ciant. Vnde liquet, nobiles quidem, at non
item generosos esse, qui generi suo oppro-
brio magis sunt, quam ornamento.

Recte Sophocles:

Ζῆν αἰσχρὴν αἰσχρῶς τῷ ἀλλῷ π-
φουζία. d

Et Horatius c

*Vt cunque f defecere mores;
Dedecorant bene nata culpa.*

26. § DIVITES habent mores huiusmodi.
Contumeliosi sunt, ac superbi. Nempe
facile sibi persuadent, praestare se ca-
toris, quia divitias possident, quibus
genalia sunt omnia.

27. § Præterea sunt molles; adeo ut lu-
xuria saepe diffuant. Nec enim in vita
illa delicata fieri aliter potest: praesertim
cum arment ostentare felicitatem suam.

G

a Bell.
Iugurth.
c. 64.

b Lib. xi
od. 1.
c Lib. 3:
od. 17.

d Est tur-
pe, vive-
re turpi-
ter natos
bene.

e Lib. 5:
od. 4.
f Id est,
ubicun-
que.

28. § *Adhac iactabundi sunt, quia ob divitias omnibus se admirationi esse arbitrantur*

29. § *Etiā imperio dignos se putant, quia habent illa, ob qua multi honores publicos suspiciunt, atque etiā affectāt.*

30 § *Vt paucis absolvam, fere ita divitiis suis excacantur, ut similes sint insipientibus, qui bona habent nec uti illis sciunt.*

31 § *Cumque eiusmodi fere sint divitum mores: deteriores tamen sunt, qui nuper divitias demum sunt consecuti. Quales rationem iis utendi ignorant. Tales iniuriam inferre gaudent, non tam malitia, quam ob petulantiam; ut cum cadunt homines liberos: vel ob intemperantiam, ut cum stupris domos honestas dedecorāt. Hoc nos tangit Cicero, cum de T. Ros-*

a Orat.
pro Rosc.
6 Æn. 9.

cio ait a: *Qui in sua re fuisset egentissimus, erat, ut sit, insolens in aliena. Et maro, cujus illud de Numano b:*

Vociferans, tumidusque novo precordia regno.

32 § *POTENTES partim divitibus similes sunt, partim paulo meliores. Nam magis sunt honoris studiosi, magisque virili animo. Nam ea negotia adfectant, qua solis administrare licet propter potentiā.*

33. § *Sunt etiā magis industrii, quia cogitare semper coguntur de iis qua ad opes & potentiam conservandam, vel etiā augendam, pertinent.*

34. § *Præterea, quia ob dignitatem, quam*

habent, in oculis omnium versantur ita ut, qua dicunt, vel faciunt, latere minime possint: eò incessu, vestitu, & vita omni, modeste se gerunt; quod multum eorum gloriam auget.

35. §. Quod si alios mactare injuria velint; id potius faciunt in rebus magnis, & qua illorum potentia respondeant.

36. §. Supersunt FORTUNATI. Quo nomine etiam censentur nobiles, divites, & magna in potestate constituti. Sed tamen latius ea vox patet: quia fortunati etiam dicimur, si valetudine utamur bona, si liberi nobis sint probi, & egregiis animi ac corporis dotibus ornati: itemque ab aliis bonis, qua ad secundam pertinent fortunam.

37. §. Quod ad eorum mores attinet, solent tales quoque superbi esse, atque insolētes. Quippe, ut ait ille a,

Luxuriant animi rebus plerumque secundis:

Nec facile est aqua commodamente pati.

38. §. Sed una tamen nomine commendabiles sunt, quod Idem plerique omnes magis metuant; ac colant. Quod inde contingit, qui vident, benignitate numinis bona ista sibi obtigisse.

Exemplo est Cyrus apud Xenophontem, & Theseus apud Euripidem in Supplici-
bus.

39. §. Ex contrariorum vero natura satis cognoscitur, quibus moribus sint, qui

G ij

a Ovidi
2. de
Art.

his opposuntur : ignobiles , dico , pauperes , abiecti , & infelices .

Aliquid ejus attingit Menander his ver-

a Formis sibus :

dolosus

pauper

est ad

omnia,

Et esse

cunctis se

putat cō-

temptui.

b Act. 4.

sc. 3.

c Vel cal-

vier.

Faerum

vide in

notis ad

eum lo-

cum.

d Lib. 1.

cap. 2.

§ 4.

e Oiat.

38. quæ

panegy-

rica est

in Chri-

sti nata-

lem.

f Stimula

equum

ad metā.

Πρὸς ἅπαντα διὰ δὲ ὁ αἰὲς ἐστὶ πρῶτον,
Καὶ πάντας αὐτῷ καταφρονεῖν ὑπολαμ-
βαίνει. a

Et Terentius in Adelphis b , ubi ait:

Omnes , quibus res sunt minus secunda,
magis sunt nescio quomodo.

Suspiciosi : ad contumeliam omnia Ac-
cipiunt magis :

Propter suam impotentiam se semper
credunt negligi. c

40 §. Atque hac sufficiat dixisse de Inven-
tione generali & simplici, tum probatio-
num, tum affectuum, tum morum, quo-
rum quia non par ubique est momentum;
sed quadam interdum se efferunt, velle-
via, vel à causa aliena, vel parum uti-
lia : magno semper in argumentis, quæ
ex locis istis hauriuntur, delectu opus est:
quemadmodum superius de etiam diximus.

Hoc non attendunt, qui pati non pos-
sunt, ut pereat eorum quicquam quæ in-
venerunt : quasi satis foret, ut magnam
in molem excresecat oratio. Atqui quod de
magno poemate dicebat Gellimachus,
magnum librum magnum esse malum : id
de orationibus talium jure possumus dice-
re. Merito etiam his occurrere liceat illud
Nanianzenī, e Κίοντι ὁ σῶλον πρὶ νόσου f
Quare ita potius orationem instituit pru-
dens Orator, ut elogium illud mereatur,

quo Cassiam Severum prosequitur M.
Seneca: a Timebamus, ne desineret.

CAP. XVI.

a Pizfau
lib. 3.

DE INVENTIONIS PARTE
speciali universè: ac distinctè de
orationibus panegyricis, &
aliis, quæ iis sunt adfines.

contro-
vers.

1. **A**CCEDAMUS nunc ad alteram In-
ventionis partem: qua magis spe-
cialis est, & minus simplex. Hac docet,
ut ea, quæ de probationibus, moribus,
seorsum antea exposuimus, in materia
particulari cœant ac misceantur.
 2. § Spectalis ista materies, uti, ratione
affectuum morumque, pertinet ad esse-
ctuum & morum locos: ita ratione pro-
bationum, vel generis est demonstrati vi,
vel deliberativi, vel iudicialis.
 3. § Orationes illa, quæ demonstrativo
generi subjiciantur, videntur nobis non
incommodè digeri posse in quatuor classes
Earum prima continebit panegyricas, &
illas, quæ proxime ad has accedunt.
 4. § PANEGYRICÆ propriæ dicebantur,
quæ haberentur, cum in certis celebra-
tibus unum in locum convenissent Græci
universi.
 5. § Harum initium, quod splendidius es-
set, sumi solebat ab laude ejus Dei, qui
ludo panegyri præsset.
- Ut Olympii Iovis in ludis Olympicis,
Apollinis in certamine Pythico.

6 §. *Laus illa petebatur à genere, à munere dignitate, ab inventis atque effectis.*

Ita Iovem laudabant, quia Deorum hominumque rector esset; Appollinem; quia Musicen invenisset, & quod idem esset ac Sol, cui, quicquid sunt, debeant mortales: Herculem item, quia esset Iovis filius, monstrorum domitor. & ita in aliis. Sed hæc, quia pervulgata sunt parce dicebantur: nisi forte aliquid depromi simul posset de reconditæ eruditionis penu.

7 §. *Deinde sequebatur, laus gentis, vel urbis, ubi fierent ludi.*

Quomodo laus ista institui debeat, dic-
tum est lib. 1. cap. 14 §. 37.

8 §. *Tertio loco agebant de certamine. Cujus ortus atque initium primo exponebatur. Atque hic fabula, vel prisca aliqua narratio, adferri solet. Tum conferebatur hoc certamen cum aliis, vel loci ratione, vel temporis, vel utriusque.*

A loco quidem, ut si certamen esset Delphis; qui orbis credebatur umbilicus.

A tempore vero hunc in modum. Si ver-
esset, dicebatur, id tempus esse maxime temperatum: si hyems, laudabatur inde, quod tum magis vegeto simus corpore: si ætas, negabatur, tempus esse ullum magis idoneum, vel ad exercendum se, vel ad spectandum: si autumnus, commendabatur, quia fructibus abundet.

9. §. *Sed imprimis inde certamen laudabatur, quia plura, aut maiora, in eo spectarentur.*

Ut si & gymnicum, & musicum foret, laudabatur certaminis perfectio: quia gymnicum adauget vires, & musicum reficit & recreat animum. Sin gymnicum tantum modo esset, dicebatur, musico illo concentu animum masculum emollioris coque, hoc omisso, illud esse reservatum, quod vires augeat, & præparet ad bellum.

10 §. *Item tractabant de præmio certantium.*

Quale erant lebetes, pelles, coronæ; ut ex Pindaro constat. Coronarum vero materia erat diversa. Ad quernæ laudem pertinebat, quod quercus summo Iovi sit dicata, quodque ea olim locuta feratur, & antiquis etiam præbuerit cibum. Oleaginæ hæc laus, quod olea sacra sit Palladi; quæ & ejus frondibus, Neptuno victo; sese coronavit: quod item summa sit utilitas ejusce arboris inter mortales. Sin, ex qua decerpta erat corona, sterilis esset arbor; ut picea, quæ Cybelæ dicata; & cypressus, quæ Diti sacra: dici potuit, virtutem sibi sufficere, coque, laudabili instituto, præmium tale conferri, ubi non precium rei attendatur, sed virtutis testimonium duntaxat.

11 §. *Postremum obtrinebat locum laus ejus qui certamini præfesset, aut Principis item votum, atque exhortatio, ut bonis omnes a vibus decedant, memores tam felicitis diei: utque virtutem sibi eorum, qui certarant, imitandam proponant; vel, si quid offenderit, ignoscant; tantoque alacrius ipsi ad virtutem insistant viam.*

N iiij

22 PARTITION. ORATORIAR.

Eufus paulo de his Dionysius Halic. in Arte. Adi& Menandrum lib. I. cap. xv. item Cæsarem Scaligerum, qui in his, licet dissimulet, potissimum insitit vestigiis Dionysii. Vide eum lib. III. de re Poët, cap. cix.

12. §. *Actus talis plurimum methodus esse solebat orationum earum, quæ in panegyri recitarentur. Sed posterioribus temporibus, non illa solum vocatæ sunt panegyricæ, quæ in solemnibus dicerentur ludis sed etiam, quæ coram nobili aliquo consessu, qualis est senatus, in Principis laudem haberetur: siue id fieret, ut ei agerentur gratia: siue ut publico aliquid nomine postularetur, siue alia de causa. Quare de tractatione illarum proxime dicemus.*

13. §. *Commode in istis auspicamur à rei difficultate.*

Vt si dicas, quemadmodum nulli datum est, mensuram pelagi immensi intuitu oculorum complecti; similiter regias laudes à nemine oratione posse comprehendì.

14. §. *Vel ordiemur à causa, quæ ad dicendum nos compulit.*

Vt, quod hominis sit improbi, tot beneficiis ornari à Principe, nec gratum velle animum testari. Vel, quod dux sint res præcipuæ in hominum vita, religio in Deum, inque Principem pietas.

15. §. *Porro in λαλιᾷ, siue declamationis genere ad voluptatem comparato, etiam somnium comminisci, atque inde inci-*

pere, solent sophista.

Ut si in somnis dicas adstitisse tibi Mercurium, & mandasse, ut laudares Imperatorem. Imitari possis in huiusmodi initio orationem Aristidis secundam, quæ est in Minervam: item quartam, quæ in Bacchum; & quintam, in Asclepiadas.

16. §. Hinc accedimus ad Principis laudationem, à patria, genere, ortu, indole ac natura, educatione, studiis, rebus pacis aut bello gestis, & virtutibus, quæ in iis eluxere: item fortuna splendore, liberorum præsantia, civium benevolentia. Quæ illustriora fient, si instituaturs comparatio cum aliis Principum: non quidem ut hos vituperemus; quin potius eos admirationi nobis esse dicemus; sed vero ut liqueat, laudes eas inferiores non esse in Principe nostro.

Partem hanc non incuriose tractat Menander lib. 11. cap. 1. & 11. Atque exemplo esse possunt Plinius, & panegyristæ alii, cum Latini, tam Greci.

17. §. Post laudationem istam prædicabimus temporum nostrorum felicitatem. negabimus, esse quicquam, quod sollicite adeo à numine oporteat postulare quam incolumitatem Principis: nec solum pro eorogabimus, ut serus in cælum veniat, & diu populo suo latus intersit: sed etiam, ut imperium in liberos ac nepotes feliciter propaget. Aliter quoque desinere licebit: nempe si cives ad principis obsequium adhortemur, atque ad concor-

154 PARTITION. ORATORIA.

diam mutuam. Vel iis, qua antea diximus, hac adiungemus.

18 §. Huc etiam orationem referre possumus, qua Vrbs aliqua principem donaret corona. In ea Vrbs munus suum cum modesta laudatione sui proponebat.

Nempe in hunc, similemve modum: Venit ad te civitas nostra, earum, quæ imperio tuo subsunt, nulli vel gloria, vel amplitudine, vel amœnitate secunda: venit autem, ut sacrum caput tuum hac corona condecoret.

19 §. Hinc Principis laus sequebatur.

Putà à genere, fortuna, quodque magno mortalium bono datus sit terris; à liberis, & felici eorum educatione, à rebus gestis, & aliis, quæ antea exposuimus.

20. §. Post ista dicebant, ut virtutibus tantis compulsæ civitas, ac præterea beneficia sibi præstita grato æstimans animo, coronam amoris sui indicem ac testem offerat, sese totam ei dedat, ac vicissim ab eo expectet omnia, quæ à bono Principe proficisci possunt.

Vide de huiusmodi oratione Menandrum lib. II. cap. x.

21. §. AD FINE etiam est illud orationis genus, quod haberi solet, ubi novus Vrbs præfectus advenisset. Eius pars prima testabatur latitiam civium inde ortam, quod sibi laudatus adeo obtigisset præfectus; si ve quod salvus in Vrberem advenisset; si ve quod eum nunc conspiceret civitas, quem diu adeo summis exoptasset votis,

22. §. *Pars altera è priori præfecto occasionem arripit. Qui si inique se gessit, exponi solent mala, quæ Urbis dedit: atque adiungitur, nunc ea omnia discuti virtute novi præfecti, haud aliter ac Sol exoriens tenebras noctis fugat. Sin bene se gesserit, dicendum, & bono nos præfide nuper esse orbatos, & bonum, vel etiam meliorem, nunc consecutos: nec posse dignas Principi gratias haberi, qui tanta Urbis nostra tangatur cura, ut optimos semper præfectos mittat.*

23. §. *Tertia pars continere solet luculentam præfecti laudationem.*

Uti à gente, quod sit Atheniensis, aut Romanus: vel à genere, ut si ex Æacidis sit, aut Heraclidis. item à virtutibus, ut temperantia, fortitudine, prudentia.

24. §. *Inde vero coniecturam faciemus de felicitate, quæ urbem manet.*

Negabimus, metum esse, ne nunc pauperes à facile agentibus opprimantur: præfectum enim fore Minoëm aliquem, vel Æacum aut Rhadamanthum. Ac similiter in ceteris agemus virtutibus.

25. §. *Postremo loco dicendum, ut pueri, senes, magistratus, cives, præfecto obviam ierint, quo suum complecterentur servatorem. Urbis mœnia, & templa, sibi loqui possent, prædicatura esse felicitatem civium: Solem ipsum præ latitia nunc purius & splendidius lucere. Addendum, ut præfectus mox statuis sit condecorandus: Poëtas, Oratores, Historicos.*

PARTITION. ORATORIAE.

virtutem ejus celebraturos. Etiam gratiae sunt agenda Deo pro cura hujusmodi erga Urbem, & vota facienda pro salute praefecti.

Hæc quoque potissimum expressa sunt de fonte Menandri, quem vide.

CAP. XVII

DE ORATIONE NUPTIALI, Item de Epithalamiis.

1. §. **A**LTERA classis orationum, quæ ad genus demonstrativum referuntur, occasionem capit ex conjugio, vel ortu, aut obitu hominis. Huiusmodi sunt oratio nuptialis, epithalamium, & natalitia, ac funebris oratio.

2. §. In NUPTIALI oratione primitus aliquid de Iove ac Iunone, tanquam conjugii auctoribus, dici solet.

Christianis Adamis & Evæ historia impleverit eorum locum.

3. §. Deinde dicendum de natura ipsa, à qua in animalibus, imò & plantis, est, quod simile producant.

4. §. Tertio loco comparatio instituenda est inter homines, cæterorumque animalium congressus.

Nam horum vagi sunt concubitus; hominis vero certus, & legitimus: eoque, quasi ex lumine accepto lumine alio, conservatur generis ac familiarum immortalitas.

g. 5. *Quarto loco commemorantur commoda conjugii. Quae tria potissimum sunt. Primum est bona existimatio. Nam qui uxorem ducunt, illegitima venere abstinēt, solaque uxore contenti vivunt. Hinc alterum emanat, quia liberos eorum patria habet tanquam obsides quosdam: unde & tales merito suis civibus sunt fidiōres, cariores, magisque honorati. Tertium est, quia coniugium, & multas humana vita miseria abstergit, & res latas reddit latiores.*

Vna siquidem gaudent maritus, uxor, liberi, affines: ut ea sit velut lux quædam ex multiplici luce splendidius efflorescens. Quid enim tam commendat dies festos, quam quod multi una lætentur.

6. §. Quartum est, quod coniugiale illud consubernium occasio fuerit exstruendi ades: ex adibus autem coaluerint pagi: ex pagis constituta sint civitates. Item quod coniugia concilient affinitates externas: quare multum valet ad societatem servandum in genere humano. Item quod multi coniugio immortale nomen sint consecuti.

Vri Menelaus, conjugio Helenæ : Pe-
leus, Thetidis. Admetus quoque matri-
monio cum Alcestide fatalem dicitur mor-
tem effugisse.

7. 5. Quintam locum obtinent vota, quibus sponso, sponsaeque fausta omnia commprecantur:

2. 5. Sexta loco καὶ ὑπεύστανται fingentis

158 PARTITION. ORATORIA:

liberos coram parentibus lufitantes, balbutientes, cantillantes; & atate crefcenti jam majora majoraque meditantes.

9. § Denique figmentum hoc comparabimus cum pueritia fponfi.

Nam magnam adferre omnibus voluptatem folet primæ illius ætatis recordatio. Atque iftiusmodi hic fimilitudine uti licebit: Si quifque jucundum eft fuam intueri picturam; quanto magis delectabit, vivam fpirantemque cernere imaginem fui?

10. §. Etiam exempla eorum poterimus adferre, qui parentibus fuis decus immortalis, vel etiam falutem attulere.

Ita Anchifes flammis Trojæ ereptus fuit opera Æneæ.

11. §. Poft illa infuitur fponfi laudatio, & fponfæ: fed tum ea hic locum habet, fi & ille, & illa, obfcurioris fint nominis. Sin clari fuerint, laus ifta magis conveniet initiis.

12. §. Inter ea vero, qua ad laudem pertinent, etiam eft fimilitudo generis, patriæ, atatis, facultatum.

¶ Tu tibi
iunge pa-
rem,

13. §. Imo ex diffimilitudine quoque elicere erit laudis occafionem. Nam patriæ diverfitas illuftrius eft divina providentia argumentum. Affinitas cum diverfo genere pertinet ad generis incrementum. Si ftudia fuerint diverfa, ut fi alter fit è domo forti. alter è fapientis; hæc res dicetur effere admirabilem

concentum: Addemus quales futuros credibile sit, qui ex tali conjugio nascentur.

Atque hanc quidem methodum ex fontibus hausi Dionisi Halicarnassi. Sed videndum, ne semper, quod dicitur, eadem oberremus chorda. Propter eam alteram etiam rationem præscribam, quam à Menandro Rhetore accepi. Ita ad excoGITANDAM aliam, atque aliam, expeditior erit junioribus via.

14. §. *Alter modus tractandi orationem nuptialem est istiusmodi. Initio aliquid afferes de argumenti difficultate: qua augetur, si sponso & sponsa genus obtigerit illustre. Adde causam, cur ad dicendum accesseris.*

Vt quod affinitate, vel, amicitia, sponso, sponsæve, sis coniunctus; vel, quod hortati ad hoc officium illi sint, quibus nihil possis negare: vel, quod in tanta celebritate absurdum sit, non testari gaudium suum: vel simili modo.

15. §. *Etiam initiis convenit historia, vel fabula vetus de aliquo heroici temporis conjugio, & honore summo, quo illud Dii vel homines sunt prosecuti.*

Vt quod, cum ò Διότυρος, sive Liber pater Ariadnam duceret, Apollo aderat, lyramque percutiebat. Vel quod, Pelco nuptias celebrante cum Thetide, item Cadmo cum Harmonia, Musæ ac Dii præsentem fuisse, & alius lyram feriebat, alius tibiā inflabat, Mercurius autem gymnum canebat. Similiter quoque nunc

160 PARTITION. ORATORIA:

aliud choreas agere, aliud ad tripodias excitare: nos verò orationem habere. Vel, quod, Megacle Agaristam ducente, convenerit flos Græciæ, & alius carmine, alius oratione, alius aliter nuptias decorarent.

16 § Pars altera continet nuptiarum laudationem.

Vt, quod statim post chaos digestum, Natura, sive Amor, nuptias induxerit: ac Iovi quoque conciliarit eam Iunone conjugium: ac aliis item majorum gentium Diis nuptias persuaserit: imo & auctor fuerit semideis, ut nymphas sibi jungerent: Dionysum etiam inter mortales conjugium induxisse, atque eo beneficio melius esse meritum de genere humano, quam Prometheus, cum monstraret ignem surreptum. Nuptiis plenum esse mare, plenas terras: absque illis non philosophiam, non leges atque urbes, non humanum genus stare diu posse. In fluviiis etiam connubia esse: quomodo Alphæus, Elidis amans, occultis sub mari viis in sinum Arethusæ Siculi fontis, influit, eique permiscetur. Volatilia quoque huic legi subici à Venere: item feras efferas, ut leones, ac pardales. Quia neque arbores ipsas conjugii esse expertes, ut diligentissimi naturæ scrutatores & observant.

a Plinius
lib. 13.
cap. 3.
& alibi.

17 § Tertia pars sponsum, & sponsam extollit.

Ubi genus amborum conferimus, nec

ut alterius imminuamus, sed ut simili similem jungi constet. Etiam amborum virtutem comparabimus; ut si ille à Mercuriali aut Martio studio; hæc à Palladis, aut Gratiarum operibus, commendetur. A forma etiam laudabimus; ac illum rosæ, hanc malo pulcherrimos illum olivæ, hanc palmæ similem esse, dicemus.

18. § *Pars quarta laudat eos, qui ad nuptias convenere: item thalamum, et. iam domum, atque urbem, ubi nuptia fiunt: ac denique voto orationem claudit.*

Dicemus autem quam multi, quam præstantes, hoc festum celebrent: quam pulchre thalamus picturis & floribus sit ornatus: videri hic quasi domicilium Veneris, atque Amorum, & Gratiarum. Hymenæum etiam, qualis à veteribus describebatur, orationis penecillo depingere solent, atque eum lampada nuptialem gestare siagebant. Similiter alia nuptiarum numina commemorabant. Quæ inter fere postrema erat Lucina. Hanc agebant intra decem menses obstetricis functuram opera, & suscepturam pueros, qui parentes ore exprimant, & virtute iis futuri sint simillimi. Ea occasione commode se ad preces convertebat sermo. Atque hæc de oratione nuptiali.

19. §. *Huius generi vicinum est illud, quod EPITHALAMIUM dicitur. Estque oratio, qua ad thalamum habetur.*

Differt à nuptiali, quod perfectis nuptiis hymenæi loco recitetur. Ab hymenæo vero distinguitur, quod hic ligata esset oratio; epithalamium, prosa. Quamquam & Latini carmine epithalamium cecinere; ut Statius Papinius: sed aliter Græci solent.

20. §. *In hoc inde initium fiebat, quod pro tibia, vel barbitō, orationem habituri essent in honorem eorum, qui toro sociarentur.*

21. §. *Hinc ea sequi solent, quæ de nuptiali diximus.*

Ut sunt conjugii necessitas, laus sponsi & sponsæ. quo & pertinent similitudo generis, ætatis & aliorum.

22. §. *Postea cohortabimur ad mutuum amorem: atque addemus, quantum ea res gaudii allatura sit amicis; quantum doloris, inimicis.*

Pulcherrimè hanc rem expressit poëta Olyss. ζ

α — Οὐ μὲν γὰρ τῷ γε κρείσσον καὶ ἄριστον,
Ἦδ' ὅθ' ἀποφρονέοντε γυναικὶν οἶκον ἔχον
Ἀνὴρ ἡδὲ γυνή πολλ' ἄλγεα δυσμενέωνι,
Χάρματα δ' εὐμενέωνι.

22. §. *Orationem clausuri optabimus sponsis, ut dulcia tori pignora cito conspiciant, diuque felicem degant vitam: imò & annis volventibus videant diem, quo & ipsi intersint liberorum suorum nuptiis, & nos fortasse illis hymenæum cantemus.*

Cum his, quæ de epithalamio diximus,

Non enim eo quicquā præstantius, aut melius, Quam cum animis concordibus domum administrant Vir ac mulier. multi dolores sunt malevolis, gaudia autem benevolis.

conferre juvabit, quæ de eodem argu-
mento scribit Scaliger lib. III. de re poët.
cap. c. 1. Quamquam enim poëtæ, &
Oratoris conceptus, non parum differant,
ut optime monet Dionysius *b*: tamen nec
pauciora sunt, in quibus conveniant.

b Præce-
ptis de
epitha-
lam.

CAP. XVIII.

DE ORATIONE NATALITIA,
AC FUNEBRI.

NUPTIARUM finis sunt liberi.
Itaque post orationem nuptialem,
& epithalamium ordo requirit, ut de
natalitiis dicamus.

1. § *Natalitia est oratio, quæ habetur in
alicujus natalẽm*

Græcis λόγος γενεθλιακός vocatur.

2. § *Estque duplex. Nam vel fit, cum
quis prole recens auctus est: vel in ejus
natalem, qui atate jam est proventus.*

3. § *In utroque genere primum dici solet
de tempore nativitatũ ubi considerantur
annus, mensis, dies, hora.*

Ut si quis natus esset Calendis, diceba-
tur, principium mensis vivendi princi-
pium dedisse, inque omnibus bonis prin-
cipium esse optimum, imo esse dimidium
totius, atque adeo plus toto. Si esset
dies-sextus, septimusve, affirmabant, dies
illos sacros, eoque hujusmodi nativita-
tem significare communionem quandam
cum Diis. Si dies esset nonus, quia is
Soli sacer erat, colligebatur, aliquem

solis instar illustrem, & beneficium fore. Si esset decimus quartus, agebant, hunc esse Minervæ dicatum: & quia tunc plenilunium, sit augurabantur, nihil ei defore. Etiam spectabant anni horam: uti an tempus esset hybernium, quod omnino fortissimum: an vernum, quod amœnissimum: an æstivum, quod fructibus commendatur: an autumnale, quod in regionibus calidis quiete est gratissimum. Similiter si Dionisia fuissent, aut Eleusinia, vel aliud festum, hæc res dicendi præbebat argumentum. Aliqua ex his quidem, quæ sic præcipiuntur à Græcis, ad gentilem pertinent religionem. Sed operosum nulli erit, eorum loco reponere non absimilia, Christianæ interim historiæ ac religioni convenientia.

4 §. *Hinc videndum de loco: ubi spectatur natio ac civitas.*

Natio qui etiam, ut num quis Græcus sit, an barbarus, talusne, an Pæus. Atque hic minime illud prætereundum, si ea gens vel sapientia, vel fortitudine, vel re alia celebretur. In urbe item considerandum, num ea metropolis sit aut proximæ saltem dignitatis: item num ampla sit, & florens: num ingenii fecunda, & ecquid strenue gesserit.

5 §. *Post illa in pueri natali illo capite tractabimus, qua in hoc argumento præcipua sunt. Prius est virtus parentum & majorum. Alterum vero spes, quam de puero concipimus ex genere, facit,*

futuraque educatione. In adulto autem commemorantur omnia ista, à quibus persona potest laudari.

Ut sunt virtutes, honores, aliaque; de quibus in genere demonstrativo satis diximus.

6. 5. *Postremo Deum precabimur, ut puero annos multos largiatur; faciatque ut suis, & patriæ, aliquando ornamento esse possit. Similiter in adultis optabimus, ut sape hunc natalem celebrare contingat; utque latior latiorque semper revertatur.*

De Genethliaca quædam etiam Menander habet. Exemplo autem fuerit Genethliaca Aristidis in Appellam. Quod si in argumenti huius tractatione admiscere aliqua visum est de sacrariis philologiz: multum ea parte juvabit Iul. Scaliger lib. III. de re Poët. cap. cii. Inter ea, quæ attingit, sunt honores, qui die natali Genio fiebant. Nam *pulte fritilla conficiebant sacra natalium*; ut est apud Plinium lib. xviii. cap. vii. Lacte etiam Genio libabant, teste Prebo in III. Georg. **Huius**

— *Piabant*

Floribus, & vino, Genium memorem brevis avi:

ut ait Horatius lib. II. epist. I. At hostiis abstinebant. Vnde Varro apud Censorium cap. II. *Id moris institutique, maiores nostri tenuerunt, ut, cum die natali annualem Genio solverent, manum*

à cade ac sanguine abstinere, ne die, qua ipsi lucem acceperant, aliis dederent.

A natalitia accedamus nunc ad funebrem : quando ut illa sit homine nato, ita hæc denato.

7. §. ORATIO FUNEBRIS proprie dicitur, quæ in funere habetur. Sed latius et vox extenditur, cum etiam anniversaria esse possint.

Vt quas ad Mausoli sepulchrum quottannis recitari iussit Artemisia. Item quæ Athenis habebantur in laudem eorum, qui in bello pro patria cecidissent : qualis illa Periclis apud Thucydidem, item res Aristidis.

8. §. Anniversaria, atque omnes, quæ multo post obitum haberentur, vix aliud erunt, quam encomium.

Vt illa Isocratis in Evagoræ laudem.

9. §. Hoc loco potissimum de oratione agemus quæ dolorem habet recentem. Triplex in ea spectamus tempus: præsens, præteritum, futurum. Præsens quidem, ut si ordiamur à signis doloris præsentis.

Velut, quod convenerimus ad tristes exsequias. Item si describas faciem defuncti miserabilem, genas pallentes, cincinnos jacentes, linguam contractam, oculos contortos, Sed hæc vix aliis, quam matrum, vel amatorum planctibus, videntur convenire.

10. §. Hinc exponimus, qualis quantusque fuerit, quem amisimus : quæ ad præteritum tempus pertinent.

Ut quam facilis ac comis fuerit, quam hilaris inter adolescentes, quam gravis inter senes, & similia.

11. §. *Ad futurum refertur, quod magnam sui spem excitarat, qua nunc simus orbat.*

Ut, quæ beneficia in nos fuerit collaturus, si divitus fuisset superstes: quam præclare item meriturus de patria. Vide apud Cicer. lib. 111. de Orat. perelegantem & brevem orationem in mortem Crassi. ubi hæc inter alia: *O fallacem hominum spem, fragilemque fortunam, & inanes nostras contentiones; qua in medio spatio saepe franguntur, & corruunt, & ante in ipso cursu obruuntur, quam portum conspiciere potuerunt.*

12. §. *Est vero, cum magis præterito insistimus, quam futuro, est item, cum contra sit. Prius locum habet, si quis gesserit honores publicos, & præclare meritis sit de multis. Posterius, sit si cæjus messis adhuc in herba fuerit.*

13. §. *Et istis quidem partibus constabit oratio, si visum erit paucis desungi. At si justam instituere orationem velimus, hanc potius insistemus viam. Auspicabimur à queremonia, vel exclamatione, aut interrogatione.*

Ut si dubitare nos fingamus, cum silere velimus, an eloqui: illud enim dolorem jubere, hoc dictare officium.

14. §. *Quod si maritus lugeat obitum uxoris: commode ordietur à mutis animantibus; qua & ipsa, conjuge amissa,*

dolorem suum testantur.

Ut quod cignus, compare erepta, alas ad zephyrum extendat, sortemque suam deploret: quod hirundo querulo castro tristitiam suam significet: quod bos, & equus, non sine dolore abstrahantur ab ea, quicum sueverint.

15. §. *Hinc sequitur laus defuncti. Quam-
unde petatur, dictum est in genere de-
monstrativo.*

Vide, & quæ de eo tradit Menander lib. II cap. IX. quod de funebris oratione inscribitur.

16. §. *Imprimis autem spectatur hic genus
mortis: ut si quis occubuerit pro patria
pugnans.*

Hoc mortis genus eleganter laudat Cicero Phillip XIV. Maxime, inquit, proprium senatus sapientis est, grata eorum virtutem memoria prosequi, qui pro patria vitam profuderunt. Et mox: O fortunata mors, qua natura debita, pro patria est potissimum reddita! Hæc vero patria natos judico: quorum etiam nomen à Marte est: ut idem Deus urbem hanc gentibus, vos huic urbi genuisse videatur. In fuga, fœda mors est: in victoria, gloriosa. Etenim Mars ipse ex acie fortissimum quemque pigerrari solet.

17. §. *Post laudationem dicimus, quantum
damnum morte alicujus fecerit
Respublica, doloremque exinde exci-
tamus.*

Milites
Martis
legionis
alloqui-
tur.

Sane

Sane ex boni amissi prædicatione oritur desiderium ejus: eoque omnino post laudationem proximum est, ut iacturam, quam fecimus, demonstramus. Ex cognitione autem iacturæ provenit luctus: ut omnino hinc locus debeat querimoniæ, & lamentis.

18 §. *Interdum tamen non seorsum instituitur laudatio, seorsum vero dolorem ciemus: sed singulis laudationis locis querimonia admiscetur.*

Nempe, ut singulæ encomii partes sint materies luctus.

19 §. *Lamentationi siue luctui subijcitur consolatio. Vel, si lamentis non fuerit opus, ut si quis pro patria ceciderit, ea proximè laudationem sequetur.*

Observat hoc Cicero Philipp. XI II. ubi continuo post illa, quæ paulo ante citavimus, ita eos compellat, qui ceciderant bello ad Mutinam gesto: Illi impii, quos cecidistis, etiam ad inferos pœnas parricidii luunt: vos vero, qui extremum spiritum in victoria effudistis, piorum ostis sedem & locum consecuti. Brevis, autem vobis vita data est, at memoria bene reddite vitæ, sempiterna: qua si non esset longior, quam hac vita, quis esset tam amens, qui maximis laboribus & periculis ad summam laudem gloriamque contenderet? Actum igitur præclara vobiscum, fortissimi, dum vixistis, nunc vero etiam sanctissimi milites, quod vestra virtus, nec oblivione eorum, qui

H

nunc sunt, nec reticentia posterorum, insepulta esse poterit; cum vobis immortale monumentum suis pene manibus sanatus populusque Romanus extruxerit. Haec polt pauca: Sed quoniam, patres conscripti, gloria munus optimis & fortissimis civibus monumenti honore parsolvitur; consolemur eorum proximis quibus optima est hac quidem consolatio parentibus, quod tanta Reipubl. praesidia genuerunt; liberis, quod habebunt domestica exempla virtutis; coniugibus, quod viris carebunt, quos laudare, quam lugere praestabit: fratribus, quod in se, ut corporum, sic virtutum similitudinem esse confident. Atque utinam his omnibus abstergere fletum sententiis nostris, consultisque possemus: vel aliqua talis his adhiberi publice posset oratio, qui deponerent maerorem, atque luctum; gauderentque potius, cum multa & varia impenderent hominibus genera mortis, id genus, quod est pulcherrimum, suis obtigisse, eosque nec inhumatos esse, nec desertos. (quod tamen ipsum pro patria non miserandum putatur) nec dispersis bustis humili sepultura crematos, sed contestor publicis operibus atque muneribus, eoque exstrukione, quae sit ad memoriam aeternitatis ara virtutis. Quamobrem maximum quidem solatium erit propinquorum: eodem monumento declarati, & virtutem suorum, & pietatem,

LIBER SECUNDUS. 177

Senatus fidem, & crudelissimi memoriam belli: in quo, nisi tanta militum virtus exstitisset, parricidio M. Antonii nomen populi Romani occidisset. Haec enim illo ore M. Tullius. Et quanto tamen fortius solatium habent Christiani qui sciunt, se non aliter, quam moriendo, felicitatis æternæ fieri compotes. Sed discrimen hoc fusius persequi, non hujus loci. Porro etiam solatii genus est, si dicas, posse damnum defuncti resarciri morte successoris. Pluraque eodem pertinentia dicemus infra; ubi spectabimus consolationem, non ut orationis funebreis pars est, sed quatenus constituit orationem justam.

20. § *Imo est, ubi consolatio etiam fuerit importuna. Ut si longinquitas temporis dolorem jam omnem absterferit.*

Hoc in anniversaria fere contingebat: ubi laudabantur sæpe, qui ante annos multos essent defuncti. Hic si quis solatio opus esse putet, is quoque Illicenses solentur, quod olim fortissimum civem, Hectorem, amiserint. Sin tantum sex septemve menses sint, ex quo obiit aliquis, & is, ad quem dicimus, mortuus fuerit conjunctissimus, ut si filius sit, vel coniux; quia luctum in talibus durare verisimile est; etiam querimonia tunc, & consolatio habebit locum.

21. § *Consolationi subjicitur non raro adhortatio, qua incitet presentes, ut animo retinere perpetuo velint virtutem.*

H ij

372 PARTITION ORATORIAR.

defuncti . eamque sibi ad imitandum proponant.

Vide hoc in genere præter ea , quæ antea commemoravi , etiam Lysic orationem in laudem cæſorum eo bello , quo Athenienſes opem rulare Corinthis : item Menæxenum Platonis ; Demosthenis Orat. in illorum laudem , qui prælio ad Chæroneam ceciderant ; & Dionis Chrysostomi in Melancomam.

Atque hæc ſufficiant de orationibus ſecundæ classiſ.

C A P. XIX.

DE GRATIARUM ACTIONE, Oratione Gratulatoria, & Lamentatoria.

1. §. **T**ertia orationum classiſ , qua referantur ad genus demonstrativum , occasionem sumit ex bono quo quis auctus ; vel malo , quo sit adfectus. Huiusmodi sunt gratiarum actio , gratulatoria , & lamentoria.
2. §. GRATIARUM ACTIO vel recta est , vel obliqua.
3. §. Recta est , qua aperte , sine circuitione aliqua , gratias agimus.
4. §. Huius partes sunt tres. Prima significamus lætitiâ ex beneficio accepto obortam.
5. §. Altera exaggeramus beneficium illud , ut magnitudinem ejus intelligere

videamus. Est enim precipua grati animi virtus, & scire quantum debeas, & debere libenter.

Quo pacto autem beneficium amplificetur ostendimus superius, cum de gratiarum affectu ageremus.

6. § Tertia pars animum gratum pollicetur. Quod bifariam fit. Nam vel dicimus, nos parem, aut etiam maiorem gratiam relaturos: vel, si id vires superet nostras, saltem animum spondemus gratum, ac metiorem: Deumque rogamus, ut, cum nos ob virium tenuitatem id minime possimus, ipse condignas gratias rependat.

7. §. His interdum accedit commendatio nova, qua petimus, ut is, qui nos beneficio hoc affecit, porro etiam amore suo complecti velit. Item votum, quo pro salute illius Deum rogamus.

Exemplo in hoc genere sunt duæ orationes Ciceronis: una post reditum ad Quirites: altera post reditum in Senatu. Prior tria præstat:

I. Extollit beneficium populi Rom. quod se restituissent, atqui id confert beneficio parentum, nec non Deorum immortalium: item cum reditu. P. Popollii, Q. Metelli, & C. Marci.

II. Amicorum prædicat operam, qui in se revocando laborassent.

III. Pollicetur se beneficii huius memoriam benevolentia colere velle sempiterna omniaque sua composurum ad

Reipubl. utilitatem.

Posteriori hæc similiter facit :

I. Gratiās agit pro beneficio , atque id vehementer effert.

II. Invehitur in eos , quorum invidia fuerat eiectus.

III. Amicorum beneficium prædicat.

IV. Studium suum erga Remp. promittit.

Exempla itidem fuerit oratio Ciceronis, qua Cæsari gratias agit pro restituito Marcello. Illustris quoque est illa *Æneid* ad Didonem : *a*

Æn.

*O sola infandos Troja miserata labores,
Qua nos reliquias Danaum , terraque
marisque*

*Omnibus exhaustos jam casibus , om-
nium egenos ,*

*Urbe , domo socias. Grates persolvere
dignas*

*Non opis est nostra , Dido ; nec quid quid
ubique est*

*Gentis Dardania , magnum qua sparsa
per orbem.*

*Dī tibi , si qua pios respectant numina,
si quid*

*Vsq̃uam iustitia est ; Et mens sibi con-
scia recti ,*

*Premia digna ferant , qua te tam lata
tulerunt*

*Sacula ? qui tanti talem genuere pa-
rentes ?*

*In freta dum fluvii surgunt , dum mon-
tibus umbra*

*Lustrabunt convexa, polus dum sidera
pascetis*

*Semper bonos, nomenque tuum, lau-
desque manebunt:*

Qua me cumque vocant terra.

Hæc de gratiarum actione recta.

8 §. Oblique vero gratias agimus, cum dicimus, non acturos nos gratias, & ex interim proferimus, quibus gratum abunde animum testemur.

Velut si tantum esse beneficium profiteamur, ut satius videatur, illud tacitum animo æstimare, quam prolecatio more gratias verbis agere. Vel si dicatur, actum adeo necessitudinis vinculum esse, ut illo gratiarum agendarum more liceat supersedere.

9 §. GRATULATORIA oratione vel alteri gratulamur, vel nobis ipsis. Agimus proprie de priori, quia majoris est usus, & ex ea alterius tractandæ ratio satis cognoscitur.

Græcis *εὐχιστήριον* vocatur.

10 §. Partes gratulatoriæ sunt tres. Primam significamus, quantam ceperimus voluptatem ex prospero alterius successu. Nec nostrum tantum, sed sæpe aliorum etiam gaudium testamur. Interdum & causam hanc atteximus, quod res amici esse nostras ducamus. Ac facilius id fidem invenit, si is sanguine, affinitate, vel aliter, nobis junctus sit.

11 §. Parte altera ut justam tanta fuisse lætitiæ causam intelligatur, ostendimus

magnitudinem boni, quo quis auctus est. Ut quod non causa, non prensatione, aut largitione, honorem istum adeptus sit; sed virtute & meritis praeclaris: quod honos sit tantus, ut eo nomen suum ab oblivione possit vindicare: quidque multis expetitus, obtigerit paucis.

12. § Tertia pars continet votum, ut Deus hoc bonum esse perpetuum velit, item ut honos iste sit ipse, & Reip. imprimis, salutaris. Quandoque etiam adhortatio talis habet locum, ut quis immo non tam aliis, sed secum certare velit, quo per honoris hunc gradum ad maiores possit ascendere.

Exemplo in hoc genere fuerint, cum orationum aliae multae, tum Aristidis *παινετικὴ*, quae est de Smyrna instaurata. Atque idem in *εὐχαριστικῇ* *Συνοχῇ*, quae oratio habita est coram Imp. Commodo Smyrnæ ingressa recens instauratam. item illa Themistii, qua Constantino Imperatori, quamquam absenti, gratulatus fuit ob res feliciter gestas. Incipit ea, *Αἰχμήριοι*. Par ratio est epistolarum. Nam gratulatoriae sunt Iso- cratis quinta, & septima; quarum illa ad Philippum Regem; hæc ad Timotheum. Apud Tullium quoque ingens talium copia est: imo supersunt etiam aliorum quædam ad Tullium; uti illa Trebonii, a qua Tullio de indole filii gratulatur.

a Lib 15.
Epist. 16.

13. § Est & obliqua gratulandi ratio. Ut cum dicimus: non tam amica gratu-

LIBER SECUNDUS. 177

larinos velle, quod honore illo affectus sit; quam urbi, quod ejusmodi acceperis Senatorem, vel Consulem.

Nam ad Remp. quidem multum inde emolumenti accessurum: ad amicum vero non minus oneris, quam honoris: juxta illud vetus, a

Opus est Honos, qui sustinet Rempublicam.

Ad alterius generis gratulationem, qua nobis ipsis, patriæque imprimis gratulamur, referendæ sunt orationes, quæ die festo habentur ob creatum novum Regem, aut Principem. Festum hoc ἀναξαρτία dixere: ut liquet ex Polybii lib. xvii & Legat. Eclog. lxxviii.

14. §. LAMENTATORIA minus ardeat, cum dolor quem vis reddere soleat disertum.

15. §. Duabus autem partibus solet absolvi. Primum significamus, in quod malum inciderimus, & magnitudinem ejus exaggeramus. Deinde, si malevoli eos nos mactarint infortunio; odium excitamus eorum, qui nos perdidērunt.

16. §. Interdum etiam alijs injicitur metus, quasi & ipsis posset contingere, quod nos passi sumus.

Vide in hoc genere Aristidis orationem Eleusiniam, qua ob templum Cereris incensum lamentatur. Item μωρῳδιὰς ἐπὶ Ζυγῶν, qua nobilem adeo urbem terræ motu obrutam desset. Item Synesium in Catastasi, ubi Pentapolitanam describit calamitatem. Item Anonymi μωρῳδιὰς β,

a Apud
Varron.
lib. 4. de
L. L.

b Græcè
Latine-
que pri-
mus edi-
dit ea
Frederi-
cus Mo-
rellus.

H v

478 PARTITION. ORATORIA:
qua deplorat Constantinum juniorem
Constantini Magni filium, infidiis fratris
sui Constantis interemptum

CAP. XX.

DE ORATIONE, QUIA DISCEDENTES,
vel domum redeuntes utimur,
vel alium discedentem prosequimur.

1. § QVARTÆ orationum classi occasionem præbet alicuius abitus, vel adventus. Huiusmodi sunt ἀγῶνες ἀποβαθῆως, ἐμβαθῆως, ἔμμελιξός.

2. § Αποβαθῆως dicitur, quo utimur discedentes à patria, vel urbe alia, ubi diu, commodèque viximus.

Alias ἐμμελιξός vocatur: cujus nominis causam ignorare se fatetur Iul. Scal. lib. III. de re poet. cap. cv.

3. § In hoc genere primum testabimur dolorem nostrum, quod ab urbe, & amicis divellamur. Ac temperatius quidem id faciemus, si discedamus studiorum causa, postea reversuri. Vel si patria causa legatio obeunda sit in terris longinquis. Sin solum vertere cogamur, tantopere misericordiam ciebimus, ut videamur lapides ipsos posse commovere.

4. § Hinc laudabimus populi, unde abimus, fidem, clementiam, pietatem. Item urbis situm salubrem, atque amœnum, Quibus & sacra eius festa addi solent,

Ut, si ex Attica discedamus, hoc, vel simili modo, dicere jubet Menander: *Quis possit sine lachrymis relinquere Eleusinia sacra? quis Dionysia? quis Arcem Atheniensium pulcherrimam? aut tot viros sapientia, & virtute præcellentes? Ac pariter omnia accommodabimus, quæ in civitate possint allicere.*

5. § Præterea beneficiorum, quæ istic accipimus, semper nos memores fore dicemus.

6. § Denique, si nobis sit uxor, liberi, adfines, eos commendabimus: benèque iis ominabimur, & precabimur, à quibus discedimus.

Exemplo in hoc genere est declamatio edita sub nomine Ciceronis ad Quirites, priusquam iret in exilium.

7. § ΕΠΙΒΑΤΗ' ΡΙΟΣ λόγος habetur, cum quis, post diutinam peregrinationem, postliminio domum redit.

8. § In huiusmodi oratione primum laras patris salutabant: Diisque gratias agebant, quod salvos reduxissent.

Uti Neptuno, & diis marinis, si mari redirent, vel, si terra, Mercurio Evodio, aut Hegemonio, & aliis.

9. § Hinc exponebant, quantum absentes tenuisset desiderium Urbis. Eaque occasione accedebant ad laudationem ejus. Hæc petitur à conditore, fertilitate, salubritate atque alijs, quis superiori libro exposita sunt nobis.

Istis, si voles, adde, quæ præclare hæc de

notavit Scaliger l. iii. de re poet. c. vii,

120 PARTITION. ORATORIA:

10. §. Denique bene Vrbi precabantur, & totos se ei devotebant.

Non pauca, quæ ejusmodi orationi aptari possint, legas apud Ciceronem oratione ea, quam in Senatu habuit, cum ab exilio rediret.

11. §. ΛΟΓΟΣ ΠΡΟΠΕΜΠΤΙΚΟΣ est, quo alios prosequimur, quando discedunt à nobis.

12. §. In hoc incipere solent à querimonia, vel indignatione in fortunam, quod nihil tale promeritum divellat ab amico. Vel etiam increpabant amicum, quod deferere eum sustineat, à quo non minus ametur, quam Theseo Hercules, Euryalus Niso delectus fuit. Ac acerbus ille casus eo exaggerandus est, quod argumenta etiam, & volucres, graviter molestèque ferant, si à mutua consuetudine abstrahantur.

13. §. Hinc in memoriam revocabimus palastram & exercitia alia, quæ hæcenus communia habuimus. Quæremus, an retinere eum non possint mysteria, Academia, insigne opus artis, & tot alia Urbis bonæ.

14. §. Posthac interrogabimus, ubi nunc illa sint promissa, quod alter alterum nunquam esset deserturus? Conferemus priorem felicitatem cum miseria præfanti. Antea nos amico fuisse munitos, tanquam forti aliquo præsidio: nunc ea haud aliter spoliari, quam si Ajaci in bello olynus subduceretur. Quare nihil

Ita
exemplo
Græcorū
Rhetorū
loqui-
mur,
quasi A-
thenis vi-
veremus.
Sed talia
pro tem-
poribus,
ac locis,
variare,
apertius
est, quàm
ut mone-
re sit o-
pus.

LIBER SECUNDUS: 132

super esset aliud, quam ut, Timonis aliusque instar, deserta posthas loca incolamus. Nec enim ex re videri, ut nova cum quoquam amicitia incatur, cum eadem & illam manere possit fortuna: nec semel navem frangenti iterum mare esse tentandum.

15. § Haud semper tamen gravis adeo querimonia vel accusatio, locum habet. Non si legatus cum imperio, vel exercitu, alio mittatur. Vbi potius gratulandum illi. Laudabimus quoque eum à genere, virtute, fortuna. Neque ipsum duntaxat extollemus; sed etiam collegas, socios, comites: quorum honos dignitatem legati auget, atque illustrat.

16. §. Neque in eiusmodi solum argumento, sed in omni ~~congruente~~, laudatio discedentis adhibetur.

17. §. Hinc orandus, is, ut absens etiam nostri semper memor esse velit.

18. § Multum autem ornatus accedet orationi, si locum, quo iter instituitur, celebres paucis. Imprimis vero si, per quas Urbes eundum, per qua loca navigandum, referas, & eorum simul praestantiam, atque amœnitatem, delibes.

19. §. Atque ubi oratione hac quasi ad portum deduxerimus, ad proces convertemur, optimaque ei omnia à Deo optabimus.

Horatius ~~congruente~~ factum, quod Virgilio Athenas proficiscenti scripsit ab ejusmodi voto oritur:

1582. PARTITION. ORATORIA.

*Sic te Diva potens Cypri ,
Sic fratres Helena , lucida sidera ,
Ventorumque regat pater ,
Obstrictis aliis præter Iapiga .
Navis , quæ tibi creditum
Debes Virgilium , sinibus Atticis
Reddas incolumen precor ,
Et serves anima dimidium mea .*

Postea autem detestatur poeta eorum audaciam, qui primi se commiserunt mari. Et hæc, similisve ratio, ut commoda est, si paucorum versiculorum res sit : ita, ut in justam orationem argumentum excresecat, plus juvabunt ea, quæ ex Menandro sumus mutuati. Vide & Cæsarem Scaligerum lib. III. de re poet. cap. CIV.

CAP. XXI.

DE MONITIONE ET Commendatione.

1. §. **E**XCUASIVUS arculas argumentorum, quæ inserviunt quatuor classibus orationum ad demonstrativum genus pertinentium. Nunc agamus de iis, quæ referuntur ad genus deliberativum. Quas ipsas similiter ad quatuor classes revocabimus. Prima est earum, ubi dominantur affectus ira, odii, vel amoris. Hujusmodi sunt, monitio, commendatio, concitatio, & conciliatio.
2. §. **M**ONITIO præcipue artis eget, cum vitia quidem castigare, at offensam tamē effugere studemus. Id vero hujus-

modi artificio consequemur.

3. §. Laudabilis primum ejus qui monendus est nobis, praeclaras animi doces: & significabimus, quanti eum propterea aestimemus, & diligamus.

4. §. Hinc dicemus, ut nihil undique perfectum invenitur, ita laudes istas non leviter laude aliqua deprecari.

Ut quod in suos sit durior, vel quod suorum avaritiam non compescat, vel quod novis amicis nimis fidat, vel quod plus a quo sit liberalis, vel alio quopiam. Nam innumera sunt, quibus peccari solet.

5. §. Quod si ne hac quidem ratio satis tutum videbitur; poterimus dicere, aliorum id iudicium esse, qui cetera cum magnificiant.

6. §. Subjiciemus, in alienos, si ve hoc nostrum, si ve alienum iudicium, plane dissimulatu-
ros fuisse, sed minime potuisse pati, ut quispiam tam laudatus, & quem tantopere amemus, in partem duntaxat laudibus ornetur.

7. §. Poterimus quoque aliquid delibare è loco communi de officio veri amici.

Uti enim medicus sanat corporis morbos: ita sinceri est amici, corrigere animi vitia, non supparasitando ea laudare. Vide Plutarchi librum de discernendo adulatore ab amico.

8. §. Etiam affirmabimus, sperare nos, parum erga nos libertate usurum, nisi minus fortasse ab eo amemur.

9. §. Interim conjiciamus vitii culpam in:

atatem, vel gentem, vel convictum hominum minus idoneorum. Eodem laborasse dicemus viros aliquot magni nominis. Sed parvo negotio correcturum. Nam ubi solum peccatur excessu virtutis, facile aliquid posse ad mediocritatem revocari.

10 § Addeamus argumenta ab honesto, utili, glorioso: quibus vitii odium, contraria virtutis amorem gignamus. Hortamur, ut quam maxime se excitet ad omnes praestantis viri laudes implendas.

Monitionis, sed quæ Principem virum deceat, insigne apud Livium & exemplum
 30 Lib 30. præbet Scipionis oratio ad Masanissam cum hic Regiam Sophonisbam, Syphacis uxorem, Asdrubalis Poeni filiam, eodem quo captam vidisset die, matrimonio sibi iunxisset. Quia brevis est, apponam. Aliqua te existimo, Masanissa, inbuentem in me bona, & principio in Hispaniam adjungendam mecum amicitiam venisse, & postea in Africa te ipsum, spesque ompestuas in fidem meam commisisse, atque nulla earum virtus est, propter quam appetendus tibi sim, qua ego aque atque temperantia, & continentia libidinum, gloriatus fuerim. Hanc ego te quoque ad ceteras tuas eximias virtutes, Masanissa, adjecisse velim, nam non est (mihi crede) tantum ab hostibus armatis atati nostra periculi, quantum ab circumfusiis undique voluptatibus, qui eas sua temperantia frenavit, ac domuit, multo majus decus,

maioresque victorias, sibi peperit, quam nos Syphace victo, habemus. Qua me absente, strenue ac fortiter fecisti, libenter & commemoravi, & meministi: cetera te ipsum reputare tecum, quam me dicente, erubescere malo. Syphax populi Romani auspiciis victus captusque est: itaque ipse, conjux, regnum, ager, oppide, homines qui incolunt, quicquid denique Syphacis fuit, praeda populi Romani est & Regem, conjugemque ejus, etiamsi non civis Carthaginensis esset, etiamsi non patrem ejus Imperatorem hostium videremus, Romam oporteret mitti: ac, senatus populi Romani de ea judicium, atque arbitrium esse, quia Regem nobis socium, alienasse, atque in arma coëgisse precipitem, dicatur. Vince animum, cave, deformes multa bona uno vitio, & tot meritorem gratiam maiore culpa, quam causa culpe est, corrumpas. Addi & epistolam secundam Isocratis ad Philippum Regem, qua cum

Novi equidem plus gratiae haberi solere laudatoribus quam

II § Sequitur COMMENDATIO. Cujus hac potissimum capita sunt. Primum causas commendationis exponimus.

Ut, quod bene quis de nobis sit meritis, aut nostris: item, quod cum illo, vel parente ejus, aut majoribus, aut propin-

ribus quam monitoribus: praesertim si, nullo ju-

bente,
monere
sint ag-
gressi.

b Lib. 1.
epist. ad
Lollium.

136 PARTITION. ORATORIA.

quis vel sanguine, vel affinitate, vel amicitia, simus conjuncti, item quod ejusdem simus patriæ; eorundem studiorum & quæ similia sunt.

12. §. *Subjicitur eius, quem commendamus, laudatio à probitate, fide humanitate, eruditione, genere, aliis. Sed modus tamen hic tenendus est, ut ne ex amore hoc judicium profectum videatur.*

13. §. *Dicere autem possumus, scire nos Horatianum illud b:*

Qualem commendes, etiam atque etiam adspice, ne mox lacerant aliena tibi peccata pudorem.

Sed integritatem, ac praeclaras animi dotes, adeo, nobis esse perspectas, ut nihil divini, vel humani, credi nobis posthac velimus, si eâ parte fallamus.

14. §. *Multum etiam proderit; si, quem laudamus, dicatur honeste praeclarèque de eo, cui commendatur, & sentire, & loqui apud omnes solere.*

15. §. *Addemus, si complecti hominem velit, & honori eam rem fore, & multum inde utilitatis percepturam: nec unum hominem, sed simul alios multos sibi posse devincire.*

16. §. *Denique vehementer orabimus, atque obtestabimur. Vel dicemus, nos pluribus nolle contendere, ne de humanitate videamur diffidere. Etiam nostro, & ejus nomine, quem commendamus, omne grati animi officium pollicebimur. Commendationis exempla longe pluri-*

LIBER SECUNDUS. 187

ma suppeditat Tullius in epistolis. Imo illa libri decimi tertii prope omnes sunt *μεταφρασται*, ut eas Graeci appellant. Sed illustris imprimis est sexta libri secundi, qua Curioni Milonem in petitione Consulatus commendat. Nam vel sola prope universum huius argumenti artificium comprehendit. Longiuscula est, & liber ille etiam pueritiae manibus teritur, ut eam adscribere nihil sit opus. Adi etiam Isocratis epistolam quartam, qua Diodorum, ac filium ejus, Regi Philippo de meliori commendat nota. Item B. Basilii epist. xi. qua Eusebio sodali Cyriacum presbyterum commendat: & Nazianzeni epist. xlv. ac xlv quibus Nicobulum commendat. Gregorio Praefidi, & Eusebio.

Com-
mendati-
oniz.

17. §. *Est & oblique commendationis genus, quo simulamus, nos commendare nolle, quem interim vel maxime commendamus.*

Ut si dicas, non quidem commendare re alteri Sextium velle; sed orare solum, ut propius hominem nosse ne gravetur. Sperare enim, futurum, ut, cum gratias agere soleant, qui commendarunt, alter tibi gratias agat, per quem viri tanti notitiam sit consecutus. Et hæc de commendatione.

CAP. XXII.

De concitatione, & conciliatione.

1. §. **N**unc videamus de concitandi & conciliandi artificio. Ac prius quidem illud: ut raro laudem meretur, ita nec multum artis requirit: praesertim si negotium sit cum multitudine imperita. Nam quotusquisque non maximopere commovetur, si sibi, vel suis, atrocem fieri injuriam intelligat? Quare hic sola suffecerint, qua de iræ & odii affectibus supra diximus.

Exemplum tantummodo adferam ex a Lib. 1. gravissimo scriptore, Tacito: a Erat, Annaliū. inquit, in castris Percennius quidam, dux olim theatralium operarum, dein gregarius miles, procax lingua & misere catus histrionali studio doctus. Is imperitos animos, & quam post augustum vitia conditio, ambigentes, impellera paulatim nocturnis colloquiis, aut flexo in vesperam die, dilapsis melioribus, deterimum quemque congregare: postremo, promptis iam & aliis seditionis ministris, velut concionabundus, interrogabat: CUR PAUCIS centurionibus, paucioribus tribunis, in modum servorum obedi-
dirent? quando ausuros exposcere remedia, nisi novum, & nutantem adhuc Principem, precibus, vel armis, adirent? sati per tot annos ignavia peccatum, quod tri-

triginta, & quadragena stipiendae senes, & plerique truncato ex vulneribus corpore, tolerans. Et mox: Enim vero gravem, in fructuosam, denis in diem assibus, animam & corpus aestimari. hinc vestem, arma, tentoria, hinc savitiam centurionum, & vacationem munerum redimi. At hercle verbera & vulnera, duram hyemem, exercitas aestates, bellum atrox, aut sterilem pacem, sempiterna, &c. Scdiciosę isti concioni faces subdidit oratio Vibuleni, quam paulo post refert. Huiusmodi autem virulentę linguę artificia, seu beneficia malis nosse convenit, non ut utamur, sed ut melius ab iis caveamus nobis.

2. §. Concitationi opponitur CONCILIATIO. Quę bifariam fit. Nam vel nobis amorem alicujus conciliamus: vel in gratiam reducimus partes dissidentes.

3. §. In priori duo hac præstamus. Primum exponimus, quā fiducia, & quibus de causis alicujus benevolentiam, & favorem ambiamus. Vbi laus ejus, quem amicum volumus, habet locum. Spectandum autem, quā quisque re imprimis velit aestimari. Humanitatis laus quasi cōmunis omnium videtur. At alia magis sunt propria. Vt Philosophus gaudet laudari ab ingenio perspicaci, & multarum disciplinarum cognitione: Senator à prudentia singulari. & benevolentia erga cives: Imperator à fortitudine, & rebus gestis. Ac juvenem, qui

dem laudare licebit apertius : in seneca id faciemus cautius. In utrisque adulatio- nis suspicionem, quantum licet, amove- bimus.

4. §. *Pars altera ostendet, favore non esse nos indignos : amicitiam nostram nec inutilem fore, nec indecoram. Quare hic nosmetipsos laudabimus, sed ea opus est prudentia, ut ne quis laudis sua nimis videatur buccinator.*

Vide epistolam Ciceronis ad Metellum Nepotem, quæ est quarta libri quinti. item nonam eiusdem libri, quæ Vatturii est ad Ciceronem. At luculente imprimis hoc artificium aperit illa recentis, sed pa- litissimi scriptoris, Angeli inquam Poli- riani epistola ad Matthiam, Pannonis Regem, quæ prima est libri noni.

5. §. *Partes dissidentes conciliamus hoc pa- tto. Ostendimus, offensam omnem obli- terari debere : partim quia utilis tur- tiusque est partim etiam quia honestius. Ex affectibus hic regnant spes & metus.*
6. §. *Quemadmodum vero concitare homi- nes facile est : ita difficile est eosdem conciliare. Sunt enim plerique empressi- atque offensus nimis tenaces. Ac nusquam facilius opera luditur, quam apud mal- titudinem concitatam. Vbi haud multum valet diserta oratio, nisi eam duplex muniat presidium, benevolentia populi- ris, & discentis majestas.*

Vnde Maro, cum seditionem populi i. Æn. descripsisset, ita a canit :

*Tum pietate gravem, & meritis, si
forte virum quera*

*Conspexere, silent, arrectique au-
ribus adstant.*

Sane Iul. Cæsar a exercitum compescit, *Quirites* appellando pro militibus: qua una voce ita eos circumegit, & flexit, ut se milites esse responderint, & quamvis id recusantem, ultro in Africam sint secuti. Etiam ex Tacito *b* videre est, quam paucis verbis seditionem à Persennio & Vipuleno motam, de qua antea diximus, compescuerit Clemens centurio. Verum, ut præstantissimus historicus, ait, bonis artibus gratus erat in vulgus. Adhæc seditionis culpa & ipse tenebatur: sed animum in melius mutarat.

7 & Porro multum etiam refert, ut ne quis efferatq; plebi statim se credat, utcumque & innocentie, & authoritatis presidio tutus sibi videatur. Nam princeps ille multitudinis impetus plane est belluinus, ut oratione regi non possit. At ubi is deferbuit, idoneum magis orandi tempus erit. Sed prius constare oportebit, qua origo sit mali tanti. Nam qui ignorat, qua parte sit vulnus, quomodo ei faciet medicinam? Etiam temperamento istoc in oratione opus erit, ut prius amice deliniamus, hinc verbis castigemus severius. Atque interim modus illi in utroque hoc remedio tenendus, quem res, & tempus postulabunt. Non ignoravit hoc Cæsar Germanicus,

a Suetonius in
Cæsare
cap. 70.
Tacitus
lib. 1. An-
nal. in
Germanici ora-
tione.
Itē Dio,
hist. lib.
42.
b Lib. 1.
Annal.

Lib. I.
Annal.

192 PARTITION. ORATORIAE.

qui ut obortam seditionem sopiret, à veneratione Augusti orsus, (quemadmodum Tacitus a narrat) flexit ad victorias, triumphosque Tiberii principis laudibus celebrans, quæ apud Germanias illis cum legionibus pulcherrima fecisset: Italiæ inde consensum, Galliarum fidem extollit, nil usquam turbidum, aut discors. Atque ab his sensim ad illa verba perductus est: Vbi modestia militaris? ubi veteris disciplina decus? quonam tribunos? quonam centuriones exegistis? Quamquam parum quidem oratione ea flexit, sed, quod nec facundia viri, nec autoritas potuit, id, cum ducis uxor, parvulum sibi filium gestans, & una amicorum uxores, miserabili agmine ad Treviros fugerent, partim pudor & miseratio, partim invidia Treviros, extorsit.

CAP. XXIII.

DE ADHORTATIONE, DEHORTATIONE.

1. §. **A**LTERA classis orationum, quæ ad deliberativum genus refertur, eo à cæteris distinguitur, quod hic præcipue excitatur fiducia, aut metus. Eiusmodi sunt, adhortatio. & dehortatio.

Græci orationes, vel epistolas adhortatorias vocant *παρακλιτικὰς, πειθιστικὰς, ἐπειθιστικὰς.*

2. §. Differt ADHORTATIO à suaserione quia

quod hac consilii sit, illa motus: hac, ut in re incerta, docet, eoque plus habet argumentorum; illa inflamat, ac propterea plus habet caloris.

Exhortatio, ut suasionem latius accepta continetur, ita, si pressius vox sumatur, differt ab ea trifariam, objecto, fine, tractatione.

Obiecto, quia suademus ignavis quod facto opus est: hortamur gnaros, non quidem omnes, sed cessantes, aut etiam currentes.

Fine, quia suadens hoc agit, ut velis: adhortans, ut magis velis, facereque aliquid ausis.

Tractatione, quia suademus probationibus: exhortamur metum tollendo, ac fiduciam pariendo.

3. §. *Fere autem in oratione iusta, suasio ad Confirmationem pertinet: exhortatio vero Conclusioni reservatur.*

Sane, qui adhortari velit, priusquam, quid fieri oporteat, constet, is tantundem agit, ac si ex viridibus & humidis lignis confestim se ignem facere posse speret. Primum igitur animus argumentis est preparandus: ut quibus probetur rei utilitas, necessitas, facilitas. Postquam autem, quid ex re sit, viderint auditores, faces stimuli que animo subdentur, ne taceantur periculo, aut ignavia cessent.

4. §. *Interdum tamen, quia, quid usus exigit, satis constat: Princeps orationis pars est exhortatio: argumenta vere*

194 PARTITION. ORATORIA.

suasoria tantummodo attinguntur.

5 §. *Ac unde quidem suasoria hac petantur, satis constat x iis qua in genere deliberativo diximus. Affectus autem, quos ciere oportet, hi potissimum sunt.*

6. §. *Primum amor excitandus, tum rei, quam suademus: tum persona, cuius studemus commodis. Etiam misericordiam erga eum commovebimus. Atque odium concitandum erga illum, qui hac parte adversatur.*

7 § *Hinc emulationi erit locus. Eoque aliorum industrium ad imitandum proponemus.*

8 § *Postremo spes fit honorum, ut quis ausit: & malorum incutitur metus, ne cesset.*

Exemplo esto oratio Scipionis apud Livium: a qua milites Romanos adhortatur ad Carthaginem novam omnibus viribus oppugnandam.

9 §. *Caterum, est ubi parcius hos moveamus affectus: est ubi maiori id fiat cura. Parcius quidem apud viros in dignitate constitutos: quia hæc b potentissimum est ad feriendos animos telum; item apud mentes sulphuratas, quales facile flammam concipiunt.*

Ut si Alexandri Magni similem accendere velis ad pugnam. Quippe Timotheus tibicen, cum bellieum caneret, ita Regem cum inflammabat, ut ad arma profiliret: quemadmodum auctor est Dio Prætorius c. Verum, inquit idem, non hoc tam

a Lib. 26.

b Tacit.

c Orat. 1.

de regno.

ac simili-

ter scho-

liastes

Hesiodi

Θεογ-

γίας

vers. 918.

Θασι

χὰς : ὦς

Α'λε-

Ξαδς

τοῦ Μα-

κεδόνος

ἐδίων-

τος, κρέ-

σας τὴν

μυστικὴν

Τιμό-

θεος

ἰπλίξ-

σαι Τυ-

ρον ἀνέ-

πρίστην.

numeris Timothei, quamvis præstantibus, tribuere convenit: quam acri, & plane vivido Alexandri ingenio. Sane frigidum aliquem Daretem nunquam commovisset; uti nec Sardanapalum cui neque Apollo, aut Mercurius, ullis numeris animum istum inspirassent.

10 §. *Quia autem rari omnino sunt, qui alieno se consilio, vel hortatu, credant indigere: eo in ipso orationis ingressu dicere expedit, nos ad verba facienda officii potius ratione esse inductos, quam quod adhortatione ulla auditoribus sit opus: quippe qui, quid fieri oporteat, per se videant, & quod rectum sciunt, sponte agant.*

Hoc artificiose facit Dio Chrysostomus Orat. ad Trajanum. Item Cicero Philipp. IV. ubi ait: *Faciám igitur, ut Imperatores instructa acie solent; quamquam paratissimos milites ad præliandum videant, ut eos tamen adhortentur: sic ego vos ardentes, & erectos ad libertatem recuperandam, adhortabor.*

11 §. *Plurimum etiam prodest, si initio virtutem ejus extollas, quem hortari voles. Nam hoc pacto vehementius ille suscitabitur ad præstádum quod requireres.*

Atque ea etiam parte prævit nobis idem Tullius epístola ad Licinium Calvum, nobilem Oratorem. Esi istoc summi viri consilium non satis assequeretur C. Trebonius; qui Ciceronem in eo extollendo modum excessisse arbitratur. Ve-

rum, responderi noster, laudatione ea voluisse sulcitare atque acueri animum Calvi, cui ad perfectam eloquentiam non multa decissent. Sed ipsum potius Oratorem nostrum audiamus; qui Trebonio, quem dixi, ita scribit lib. xv. epist. ult. *Ingenium eius melioribus extuli laudibus, quam tu id vere potuisse fieri putas. Et mox: Multa erant, & recondite litterarum vis non erat. Ad eam igitur adhortabar. In excitando autem, & in aciendo plurimum valet, si laudes eum, quem cohertere. Adjungit continuo: Habes de Calvo iudicium, & consilium, quod hortandi causa lausavi: iudicium, quod de ingenio eius valde existimaui bene. Tantum de adhortatione.*

12. § Huiusmodi HORTATIO opponitur: quæ tum contrariis rationibus utitur, ut dissuadeat: tum ardorem animi, quasi ingesta frigida, extinguit.

13. § In hac dicimus, rem esse malam, aut vilem, etiam quæ vires excedat, aut saltem laboriosam: aut cuius exitus sit incertus; & ut succedat, parum tamen utilem fore.

14. § Ridemus, neque aliud, quam summum, esse ostendimus montes illos aureos, quorum spes facta est. Exempla quoque addata dissimilia esse comprobatur.

15. § Culpamus animos auditorum nimis credulos, quod solum sibi fieri non senserint. Adversariorum autem veteratium ingenium perstringimus, quod de-

lis ac fraudibus alios circumvenerint.

16 § Denique periculorum summorum metu terrorem animis incutimus.

Egregium dehortationis exemplum habemus apud Titum Livium *a* in oratione Calavii, civis Campani; qua filium suum Perollam ab Hannibalis cæde dehortatur: *Per egote*, inquit, *fili*, *quæcunque iura liberos iungunt parentibus*, *precor*, *quæsoque*, *ne ante oculos patris facere & pati omnia infanda vellis*. *pauca hora sunt*, *intra quas iurantes per quicquid Deorum est*, *dextras dextra iungentes*, *fidem obstrinximus*, *ut sacratis de mensis essemus*; *digressi à colloquio ex templo in eum armamur*? *Surgis ab hospitali mensa*, *ad quam tertius Campanorum adhibitus ab Annibale es*: *eam ipsam mensam cruentare vis hospitis sanguine*? *Annibalem modo pater filio me potui placare*, *filium Annibali non possum*? *Sed si nihil sancti non fides*, *non religio*, *non pietas*; *audiantur infanda*, *si non pernitiem nobiscum scelere afferunt*. *Vnius aggressus es Annibalem*? *quid illa turba tot liberorum*, *servorumque*? *quid in unum intenti omnium oculi*? *quid dextra*? *torpescunt ne in amicitia illa*? *vultum ipsius Annibalis*, *quem armati exercitus trahunt*, *quem horret populus Romanus*, *tu sustinebis*? *& si alia auxilia desint*, *me ipsum ferire*, *corpus meum opponentem pro corpore Annibalis*, *sustinebis*? *atqui per meum pectus petendus ille tibi*, *transfi-*

a Lib. 234

gendusque est. Deterreri hic sine te potius. quam illic vinci. valeant preces apud te mea, sicut pro te hodie valuerunt.

CAP. XXIV.

DE CONSOLATIONE.

1. § **P**ervenimus ad tertiam classem, cuius orationes versantur circa dolorem alienum, ut sunt Consolatoria.
2. § CONSOLATIO est oratio, qua animam mœrentis reddimus tranquillam.
3. § Dolor vero, qui abstergendus est, vel provenit ex bono jam amisso, vel ex amittendi metu.
4. § Consolatio, cui prioris generis dolorem lenire propositum est, diversimode instituitur, pro diversa natura, vel mali, quod obligit; vel personæ; sive ejus, qua consolatur; sive illius, cui consolatione opus est.
5. § In re ipsa videndum; num malum leve sit, vel tale saltem, quod corrigi possit.
6. § Si leve sit, licebit jocos admiscere, dum is ferre eos possit, quem compellamus.
7. § Si corrigi possit, conjecturas adferemus; unde verisimile fiat, molum hoc non fore diuturnum.
8. § Consolator vel minor est, vel equalis, vel major, Minori agendum circumspicius. Amorem suum imprimis testabitur: & ne de suo sapere plus altero velle videamur, ea, qua dicta opus, ex pa-

LIBER SEUNDUS. 19

rente grandavo , vel quopiam Philoso-
pho , vel alio summe prudentia viro ,
se aliquando audisse profitebitur. Æqua-
lis pro communi se amicitia jure facere
dicet Major utrisque aget liberius, adeo
ut, si quis immoderatus dolorem ferat,
etiam increpet graviter.

Scite hac de re Scaliger lib. III. de re
poët. XXIII. Consolator , inquit , aut est
major , aut minor , aut aqualis. Magni-
tudinem intelligo , aut imperio , aut di-
gnitate , aut opibus , aut sapientia , aut
atate. Aliter enim conso'abitur Nasonem
Livius , aliter Naso hoc spectat ad impe-
rium Dignitas autem etiam sine imperio
esse potest. Veluti si pater filium , Cicero-
nem Pompeius. Opibus , ut si è plebe quem-
piam clientem suum Crassus. Sapientia,
quemadmodum Polybium aut matrem Se-
neca. De atate non opus est exemplis. Ma-
jor interponet auctoritatem , etiam obiur-
gabit. Sapiens apponet etiam disputatio-
nem. Sententia huic crebriores. Minor
ostendet affectum : sese id à sapientibus
accepisse. Æqualis testabitur amicitiam:
ius commune benevolentia

9. §. Is , qui consolandus est , vel videri
vult fortior , quam ut egeat consolatione:
vel animo est infirmiori : quam ut , re-
centi adeo dolore , solatium admittat.
10. §. Prius si fuerit , dicemus , quam-
quam is casus est , qui alium quemvis de
constantia gradu dejicere posset , tamen
ejus sapientiam , & eximiam fortitudinem ,

nem, ita nobis esse perspectam; ut non dubitemus, quin in istis malis animo sit futurus plane infractus. Quippe qui salutaribus Philosophia praeceptis hoc iamdiu fuerit consecutus, ut sciat, hanc communem esse mortalium legem, ut pati necesse sit multa adversa: & sapientis esse nihil praestare praeter culpam: neque ladi quemquam posse, nisi à se ipso. Denique magnitudini huic animi gratulabimur.

11. § Sin animus est infirmus, & dolor ita recens, ut respuere videatur medicina; bipartita erit oratio. Priori parte animum dolentium in nos transferamus, ut nostro magis dolori obsequi, quam alicuium mitigare velle, videamur.

12. § Affirmabimus, non pati nos esse idcirco, qui solemus alios, cum tantopere animi discruciemur, ut consolatione ipsi egeamus.

13. § Atque, ut ex animo hoc dicere credamur, causas doloris nostri afferemus: nempe gravitatem mali, quos quis est affectus; & indignitatem perpetientis, ubi & laus ejus admiscetur.

14. § Addemus, non nos modo propterea dolere, sed omnes bonos.

Et talis erit prima pars. Qua consequimur hoc, ut facilius persuadeamus alteri, adversam fortunam magno fortique esse animo ferendam: quippe qui videat, multum quidem affici nos casu tam tristi: verum tamen a quo cum animo tolerare. At illos, qui non commoveantur malis hoc

His etiam odimus: quo nihil ad persuadendum noxium est magis.

15. § Altera vero orationis parte adferemus ea, quæ idonea sunt dolori leniendo. Quale fuerit, si affirmes, malum grave quidem esse; sed quod patientiâ possit mitigari.

Secundum illud Venusini poetæ: a

Durum, sed levius fit patientia,

Quicquid corrigere est nefas.

a Lib. 1.

Od. 24.

16. § Imò nec grave adeo esse, quam videtur. Nam non futurum hoc dururnum. Vel bono alio posse resarciri. Vel, graviora multo alios perpeti.

17. § Argumenta hic imprimis sumemus ab honesto, utili, necessario, jucundo, possibili.

18. § Ab honesto, quia hac divina est voluntas, hoc virtutis exigit natura, ut animi dolorem recte factorum conscientia mitigemus.

19. § Ab utili, quia virtus rebus adversis redditur illustrior clariorque, ac præterea iisdem erudimur, & prudentiores, ac meliores evadimus.

Iure sane Alexander Magnus hoc uno nomine infelicior fuisse censetur, quod semper fuerit felix. Nec enim vina cum magis, quibus se tantopere ingurgitabat, quam dulcis inebriabat fortuna.

20. § A necessatio, quia, quæ effugere non licet, ea lugendo non corrigimus, sed exasperamus.

Eoque, ut ait Publius Mimus:

I I

Feras, non culpes, quod vitari non potest.

21. § A jucundo, quia, utcumque nunc ingrata sors ista sit; tamen veniet tempus, quo voluptatem gignet prae-
teritorum malorum memoria cum honesto no-
mine conjuncta.

21. § A possibili, quia nulla est calamitas tanta, quin patiundo vincatur.

23. §. Ac postremo isti argumento multum roboris accesserit ab illustribus eorum exemplis, qui adversa constanter pertu-
lere. Quae si domestica fuerint, multo etiam amplius movebunt.

24. Denique exemplis illis ad pristinam ad-
hortabimur virtutem, atque animum fortem, ne frustra se maceret ac nominis sui honorem, si impatientius se gerat, of-
fuset, atque imminuat, suisque hostibus gaudium creet.

Quid verò prohibet, quo minus & al-
teram methodum praescribamus?

25. §. Possumus autem hanc etiam viam inire. Primum quidem causas adferemus quae nos ad consolandi officium impule-
rint.

Vt sunt cognatio, amicitia, misericor-
dia, hortatus amicorum, & alia.

26. §. Deinde agemus de natura mali. quod fatebimur grave quidem esse, & tale, ut propterea ipsi etiam doleamus non me-
diacriter: sed negabimus, durum adeo iudicandum, ut eius molestia quispiam animum suum debilitari ac frangi pa-
tiantur.

27 §. Post illa ex persona ejus, qua malum patitur, quadrifariam argumentabimur. Primum monebimus, ut cogitet, hominem se esse, eoque humanam conditionem ferre constanter oportere.

Vt, si qui immoderate lugeatur mors mariti, vel uxoris, affirmabimus, hanc fuisse, esse, fore sortem ominum, ut serius, ocius, vita hæc deferatur; nec causam fuisse, cur ille, illave eximeretur communi hominum legi, atque adeo omnium, quæ ortum habent; quando omnia, quæ ejusmodi sunt, occidunt. Pulchre Statius Papinius: a

— Omnia functa,
Aut moritura vides, obeunt noctes-
que diesque.

Astraque, nec solidis prodest sua
machina terris.

Nam populos, mortale genus; ple-
bisque caduce

Quis fleat interitus? Hos bella, hos
aquora pascunt,

His amor exitio, furor, his, & seve
cupido.

Vt fideam morbos; hos ora rigentia
bruma,

Illos implacido lethalis Syrius igni,

Hos manet imbrifero pallens au-

stumnus omnes hiatu.

Quicquid habet ortus, finem timer.
ibimus omnes,

Ibimus.

28. §. Huic in vero succedet quod non

I vi —

a Lib 2.
Sylvar
in Epice-
dio Clau-
diz.

204 PARTITION. ORATORIAR.

homo solum sit, sed etiam mas: eoque non debeat esse animo molli, & effœminato.

Cicero epist. xi. lib. v. Rogaremque, ut & hominem te, & virum esse meminisses: id est, communemque, incertumque casum, quem nec vitare quisquam nostrum, neque prestare ullo pacto potest, sapienter ferres.

Sane quid turpius, quam ut viri qui esse volunt, animos gerant muliebres? Et tamen in luctu nihil pervulgarum magis. Quod cum videret Lyciorum legislator; voluit, ut mares legentes fœmineo uterentur habitu. quo significarat, luctum esse quid muliere magis dignum, quam viro liberaliter instituto: tum etiam, ut schemate tali animus ad tranquillitatem citius reduceretur. Auctor Plutarchus Consolatione ad Apollonium.

19. §. Tertium esto, quod non vir modo sit, sed etiam habeatur, & sit vir prudens. Qualis cogitare debet, quicquid extra se est, ex adventitio fulgere: ut liberos, honores, opes: imo vitam ipsam xpi m a solum nostram esse, xliou b vero natura, vel Dei potius.

a Vsu.
b Posses-
sione.
c Lib.

Quod eleganti hoc versu indicat Lucretius: c

*Vitaque mancupio nulli datur, omni-
bus usu.*

20. §. Quartum, nobis quidem Christi sospitatoris cultoribus, illud est, quod non modo quis civilis est prudentia instructus

sed Christiana etiam religione sit imbutus. Acque ea Christiani conditione facti sunt, ut calamitatibus hujus sæculi exerceantur, ne cum mundo percant a. Delibari quoque hic poterit locus communis de providentia divina in malo.

a 1. Cor.
11. 32.

31 § *Quod si quis non Christianus tantummodo sit, sed etiam doctus Christianus: jam quantum inde petetur argumentum.*

Vt qui non homo duntaxat sit, sed etiam vir; nec vir modo, sed insuper prudentia commendabilis; nec talis modo, sed simul Christianus, atque adeo, quem Christianis aliis patientiæ & fortitudinis exemplo præire oporteat; ne quod una manu exstruit, id altera destruat. Notum est illud Dionysii Catonis:

Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum,

Atque hæc dicta sunt de consolatione primi generis: in qua præstare aliquid si voles, è recentioribus quidem juvabunt duo summi viri; Erasmus commentatione illa, quam inscripsit de epistolis conscribendis; ac Julius Scaliger lib. 111. de re poetica cap. cxx111. è veteribus autem, cum Rhetores, & hos inter Menander lib. 11. cap. viii; tum Oratores & Philosophi, ut Tullius idè epistolis; ac præterea Servius Sulpitius epistola ad Ciceronem de morte Tullia; item Seneca ad Polybium, Marciam, Helviam; Plutarchus ad Apollonium, & uxorem;

Aristides ad Etonci parentes, atque alii.

32. § *Alterum genus solatur mœrentes, eo quod jam malum sibi putant imminere.*

Vt si quis apud tyrannum venerit in suspicionem conjurationis Quomodo hujusmodi consolationem tractari conveniat, non melius possum dicere, quam Iulii Scaliger verbis. Sic vero scribit summus vir.

33. §. CONSOLATIO TALIS in duas partes erit dividenda. In prima pones spem, qua vel opinio deleri, vel ira placari possit. In secunda addes animos, eventum contemnes, charissima quæque ostendes esse vilissima: denique à Philosophis, mundi vitæque contemptoribus omnia mutanda. Quæ si vulgata sint præcepta, sententiæ, proverbîa, aliis omnino verbis numeris, figuris, exprimenda sunt. nihil enim minus movet, quam familiaria, nota, atque quotidiana. Sin à vulgi opinionibus usque maxime abhorrent, ac propterea ægre animum subire valent: tum vero non tam rationibus, atque argumentis, fides extorquenda, quam exemplorum persuasionem insinuanda. *De consolatione satis.*

DE PETITORIA.

1. § **I**N quarto genere orationum dominatur gratia affectus. Vti sunt petitoria.

2. § **P**ETITIONE aliquid postulamus, vel pro nobis, vel pro alio: Posterior hac Intercessio vocatur.

Veriusque artificium paucis complexus est Servius; ubi Iunonis ad Æolum orationem enarrat. Rhetorum, inquit, est, in omni petitione hoc observare, ut possit prestari, quod petitur, id est, ut sit possibilitas: & sit res iusta qua petitur: at habeat modum petitio: ut sequatur remuneratio. Et sciendum, secundam hunc ordinem omnes petitiones formare Virgilium. Vt in hoc loco possibilitas est:

Æole, namque tibi Divum pater, atque hominum Rex,

Et mulcere dedit fluctus, & tollere ventos.

Iusta petitio est:

Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aquor,

Ilium in Italiam portans, victosque penates.

Omne enim, quod contra inimicos petimus, iustum est.

Modus est petitionis:

Incute vim ventis, submersasque obruit puppes,

*Aut age diversas , & disjice corpora
ponto.*

Remanetatio :

*Sunt mihi bis septem praestanti corpore
nympha,*

*Quarum , qua forma pulcherrima,
Deiopeiam*

*Connubio jungam stabili , propriamque
dicabo:*

*Omnes ut tecum meritis pro talibus
annos*

*Exigat , & pulchra faciat te prole pa-
rentem.*

*Hactenus Maro , Serviusque. Sed cum
non unum sit petitionum genus , distia-
ctius videtur de utroque esse dicendum.*

*3. §. Petitio alia recta est , alia obliqua. In
illa aperte aliquid petimus : in hac infi-
nuatione opus est.*

*4. §. Aperta petitio locum habet in re plane
honesta , & apud eum , qui bene nobis
vult.*

*5. §. In hac primum aliquid praeinititur
ad amorem magis conciliandum nobis.*

*6. §. Etiam , si opus fuerit , modum osten-
dimus , quo negotium confici possit.*

7. §. Denique remunerationem pollicemur.

*8. §. Obliqua vero petitione utimur , si vel
parum sit honestum , quod poscimus : vel
is parum est amicus , quem poscimus.*

*9. §. In hac primum exponimus , quam
noxius sit egenti pudor : quantaque vi-
deatur esse audacia , postulare à quoquā
rem tantam , de quo nunquam sis vici-*

promeritus; vel cui saltem nihil praestiteris magnopere gratia dignum.

10. §. Addemus, nos nihilominus spem maximam concepisse, fore, ut repulsam non feramus. Et ne temere videamur considerare, asseremus fiducia causas: ut quod aliis etiam benefecerit, quibus justius poterat negare: item quod divina quaedam sit bonitas viri, quae prodesse omnibus gaudeat.

11. §. Quod si jam ante de nobis bene meritus fuerit, affirmabimus, cum multum ei sumus devincti, tamen vel esse obstrictiores. Referemus etiam ut eum parentis loco coluerimus semper, omnemque in eo collotemus fiduciam, neque cuiquam debere malimus, quam illi.

12. §. Sin ipsi aliquando praestiterimus beneficium, id solum attingemus modeste, ne, quasi debitum, flagitare improbe videamur.

13. §. Habet hic etiam locum laudatio parentum, & majorum utriusque: ac, si necessitudine inter se conjuncti fuerint, illud ipsum, ac mutua juvanda augendaeque dignitatis officia, commemorabimus. Indicabimus etiam, quam pulchrum sit, ut haeredes opum paternarum, simul amicitiae sint haeredes.

14. §. Ostendemus praeterea, petere nos rem honestam, plam, justam, illi facilem, quem rogamus; nobis vero perutilem, vel etiam necessariam. Atque hic misericordiam ab inopia, vel miseria nostra, ciebitur.

15. §. *Quod si quid incommodi videatur ad alterum posse redundare : vel hoc refellemus , vel extenuabimus , Dicemus commune nobis esse negotium cum iis , quos ille odit , aut timet.*
16. §. *Etiā preces addemus , & obtestationes per res illas , per personas , quibus eum nihil habere carius constat.*
17. §. *Denique promittemus animum gratum : & , quamvis facultas referendi gratias , vel nulla sit , vel exigua ; tamen summam fore animi nostri propensionem & prolixam semper voluntatem . Totos etiam nos fidei illius consecrabimus.*

Petitionis exemplum est apud Isocratē epistola *VI* qua poscit à Mitylenæis , ut ab exilio revocent Agenorem , nepotum suorum magistrum . Victoriæ aram ut instauret Theodosius Imp. petit Symmachus relatione eā , quæ est lib. x. epist. *LIV*. At non minori facundia dissuadet B. Ambrosius epistolis duabus ad eundem Symmachum scriptis . Multa etiam exempla suppeditabunt epistolæ Ciceronis . Eas inter , sideris instar , relucet elegans illa ad Luccium , a qua Tullius petit , ut quæ in Consulatu suo gesserat , literis velit consignare .

Lib. 5.
Epist. 12.

Porro ad petitoriam refer quoque orationem legati , qui missus est , ut auxilium adversus hostes , vel quid aliud , exposcat . Item eam , qua rogatur Princeps , ut in urbem nostram , sive ad solemne festum , sive alia de causa , venire dignetur . De

priori agit Menander lib. II. cap. XI De posteriori tractat cap. seq.

CAP. XXVI.

1. §. **S**UPER SUNT orationes, quæ generi subjiçuntur iuridiciali. Ut sunt inectiva, objurgatio, expoſtulaia, exprobatio, & deprecatio.

Quamquam inectiva videtur non recte minus poſſe referri ad genus demonſtrativum: ut quæ contineat vituperationem perſonæ, aut vitii. Sed qui maluerunt de illa tractare hoc loco, eo attenderunt, quod non tantum aſſumatur in genere demonſtrativo, ſed etiam in tractandi modo imitetur forenſem accuſandi formam.

2. §. In INJECTIVIS argumenta ad probandum ſuppeditant ea, quæ de vituperatione in iuridiciali genere dicta ſunt. Ordo non eſt hic uniuſmodi. Nam interdum inuehimur in vitam omnem à puero uſque ad ætatem provecſam: interdum certis vitiorum capitibus inſiſtimus. Affectus autem quos movere in eo convenit, quem exagitamus, ſunt dolo imprimis, pudor facti, & metus ignominia, aut pœnæ: apud alios autem concitantur ira, odium, invidia, affectus alii: de quibus in pathologia egimus.

Exemplo hic eſſe poſſunt Demotheſtes in Ariſtogitonem, & quæ idem adverſus Æſchinem, vel hic adverſus Demotheſtem ſcripſit. Item Cicero in Catilinam,

Vatinius , Pisonem , Antonium : item quæ illum in Sallustium dixisse vel Sallustium in Ciceronem , vulgò est persuasum.

3 §. *Nec in personam habetur tantum, sed etiam Senatum, vel populum universum.*

Cujusmodi est oratio Pontii Herennii in Romanos , cum dedidissent fœderis Caudini auctores , bellumque indixissent Samnitibus. Livium vide lib. ix.

4. §. *Utrobique cavendum, ne frangatæmus maledicentia : idque eo magis, quia ne summi quidem viri satis hæc parte cavere sibi potuerunt.*

Nunquàm sane homines magis esse deserti solent, quam si alios exagitare liceat.

5. §. *OBIURGATIO est reprehensio ad delictum, quæ emendationem alterius sibi proponat.*

Differt ab investiva , quod hæc fere circa inimicos versetur ; & id spectet, ut noceat : illa instituatæ erga amicos & hoc studeat , ut prosit. Adde , quod obiurgatio plurimum est superioris ; ut Imperatoris erga militem , patris adversus filium.

6. §. *In hac arte omnia dispicere oportet, quo ingenio is sit quicum nobis negotium est. Sunt enim non pauci adeo dura cervicis, ut nihil proficiat, nisi graviter intones, & minas etiam addas: Subt alii ingenii adeo mitis, ut, hæc si viam intrare velis, perdas eos potius, quàm corrigas.*

7 § De methodo ista stadiamus. Primum ab oculis delictum ponitur, Vbi videndum, ne graviore illud nomine vocemus, quam convenit: praesertim apud eos, qui rerum momenta iudicii trutina norunt ponderare. Sin crimen fuerit plane atrox, fere satius est, ut scapham vocemus scapham, & ficum ficum.

8 §. Hinc, quod peccatum est, exaggerabimus à circumstantiis persona, loci, temporis, modi. Item ab aliorum comparatione.

9 § Et quidem apud homines duros, quos aliter flectere non possis, sequitur gravis expositulatio, atque etiã comminatio. Ac desinere expedit oratione concisa, ut major injiciatur terror.

Quomodo in tempestate homines magis fulmen extimescunt, quando, qua parte erupturum, sit non vident.

10 §. At eos, qui dociles sunt, non nimis exasperabimus: sed orationis acrimoniam paulo mellis temperabimus. Hoc fiet, si initio laudemus.

Nam si meritam tribuerimus laudem, videbimur non odio, aut malèvolentia reprehendere, sed amore. Vide, quæ de hortatoria diximus superius cap. xxiii. §. x i. Propterea utile interdum est, potissimum in epistolis, si initio quædam afferantur ex loco communi de discrimine adulatoris, & veri amici.

11 §. Prodest quoque, si affirmemus, nos necessitate adactos ad reprehendendum accessisse.

114 PARTITION. ORATORIA.

Vti de monitoria diximus cap. xxi §. 6.

Vocant Graeci *παραπείσιν ἀνάγκης*, *simulationem necessitatis*.

12. §. *Valet etiam, si non tam ipsi vitium hoc in animo observasse videamus: quam ab aliis in eo id requiri dicamus, Quemadmodum & in monitoria fit: ut retuli cap. xxi §. 5.*

Nuncupant *παραπείσιν ὑπαλλαγὴν*, *compositionem personae*. Atque haec duo in epistolis praecipue habent locum.

13 §. *Multum etiam refert, si, quos reprehendimus, sentiunt, nos dolere eorum vicem. Vt &, si postremo eos loco commoneamus virtutis pristinae, &, quam de illis habeamus spem, proponamus. Qua duo non epistolis modo ad amicos exaratis conveniunt: sed etiam orationibus, de rebus gravissimis ad senatum, populum, vel exercitum, institutis.*

a Apud
Tacitum
lib. i.
Annal.

Exemplo in hoc genere esto inter alias oratio Germanici a ad milites rebelles. Vbi de genere criminis sunt ista: *Quod nomen huic coetui dabo? militesne appellem? quod filium Imperatoris vestri, vallo & armis circumsestistis? An cives? quibus tam projecta senatus auctoritas? hostium quoque ius, & sacra legationis, & fas gentium rupistis, &c.* A Circumstantiis mox exaggerat: *Primane & vigesima legiones, illa signis à Tiberio acceptis, tu tot praliorum facia, tot premis aucta, egregiam dici vestro gratiam refertis? Hinc comminatio sequi-*

LIBER SECUNDUS. 215

tur : Hunc ego nuntium patri , lata omnia aliis e provinciis audienti , feram ? Post aliqua conclusurus , vide ut ad spem atque amorem excitet : Tua , dive Auguste , cœlo recepta mens , tua , pater Druse , imago , tui memoria , iisdem istis cum multis , quos iam pudor & gloria intrat , elevant hanc maculam , irasque civiles in exitium hostibus vertant.

15. § Sed si is fuerit , in quem vel jure , ac beneficio natura vel aliter , pene nihil non liceat nobis jam laudis , vel dissimulationis lenimento vix unquam erit opus.

Ut in oratione Veturiæ ad Coriolanum apud Livium a : Sine , priusquam complexum accipio , sciam , ad hostem , an ad filium venerim : captiva , materve in castris tuis sim. In hoc me longa vita , & infelix senectâ traxit , ut exulem te , deinde hostem viderem ; potuisti populari hanc terram , qua te genuit , atque aluit non tibi , quamvis infesto animo , & minaci perveneras , ingrediendi fines , ira cecidit ? non cum in conspectu Roma fuit succurrit : Intra illa mœnia domus , ac penates mei sum ? mater , conjux , liberi-que ? Ergo ego nisi peperissem , Roma non oppugnaretur ? nisi filium haberem , libera in libera patria mortua essem ? Sed ego nihil iam pati nec tibi turpius , quam mihi miseriùs possum : nec , ut sum miserrima , diu futura sum. De his videris , quos , si pergis , aut immatura mors , aut longa servitus manet.

a Lib. 2.

CAP. XXVII.

DE EXPOSTULATIONE,
EXPROBRATIONE,
ET DEPRECATIONE.

1. §. **E**XPOSTULATIO est queri-
monia de injuria accepta.
2. §. Ea vel levior est , vel gravior.
Levior , vel laude , vel loco , vel dissi-
mulatione , temperanda est : nisi forte
sūma authoritatis apud alterum simus.
Ac factum quidem improbabitur : ex-
cusabimus vero voluntatem , quantum
licet. Dicemus , nos mirari , quod offi-
cium neglexerit : sed quid vis tamen mal-
le suspicari , quam eò hoc factum esse,
quia nostri , vel amicorum , vel Reip.
amore minus tangatur , quam solet.
3. §. In graviore expostulatione viden-
dum , ne ob leves causas fiat : & , ut
ne injuriam nimis videamur exaggera-
re : sed potius credamur multo plura
tulisse , qua silentio hactenus prefferimus :
nunc autem eo processisse malum , ut dis-
simulari ultra non possit : praesertim cum
majora etiam timeantur.

Nihil sane fidem magis adstruit queri-
moniae nostrae , quam si reluceat in ea ani-
mus patiens. Nam ita consequimur , ut
videatur illam extorsisse necessitas. Itaque
opera danda est praesertim personae gravis
ne quid abiectum ac muliebre habeat
sermo. Attamen adflictis plane , atque
oppressis,

oppressis , miserabili oratione uti licet apud superiores , & omnes, quorum in manu eorum sita est salus. Dispat verò ratio erit , si apud æquales dicamus , nec cum, de quo querimus , perditum ire velimus, sed ad mentem revocare saniozem. Eaque in re præit nobis Tullius ipse Philipp. 2. *Prinsquam*, inquit, *de Rep. dicere incipio*, pauca querar de hesterna M. Antonii injuria , cui sum amicus : idque nonnullo ejus officio debere esse , præ me semper tuli. Quid tandem erat causa , cur in senatum hesterno die acerbe cogerer ? solusne aberam ? an non sape minus frequentes fuistis ? an ea res agebatur , ut etiam agrotos deferri oporteret ? Annibal, credo , erat ad portas , aut de Pyrrhi pace agebatur : ad quam causam etiam Appium illum & Cæcilium , & senem , delatum esse memoriæ proditum est. De supplicationibus referebatur : quo in genere senatores deesse non solent. Coguntur enim , non pignoribus, sed eorum, quorum de honore agitur , gratia ; quod idem fit , cum de triumpho refertur. Ita sine cura Consules sunt , ut pene liberum sit Senatori non adesse. Qui cum mihi mos notus esset , cumque de via languerem , & mihi nec displicerem : misi pro amicitia, qui hoc ediceret. At ille , vobis audientibus , cum fabris se domum meam venturum esse dixit. Nimis iracunde hoc quidam , & valde intemperanter. Cujus enim maleficii ista pœna est , ut dicere in hoc ordine auderet , se publicis operis disturbatum.

K

rum publice ex senatus sententia adificatam domum? quis autem unquam tanto damno Senatorem coëgit? aut quid est ultra pignus, aut multam? qui si scisset, quam sententiam dicturus essem, remisisset profecto de severitate cogendi.

4. § Sequitur EXPROBATIO quæ differt ab expostulatione, quod illa etiam fiat adversus amicos; exprobratio adversus inimicos; neque hos quosvis, sed ingratos.

5 § Constat partibus duabus. Prior est beneficii nostri commemoratio, & exaggeratio. Quia vera parum liberale videtur beneficia sua objectare, eaque extollere multum: eo affirmabimus, id nos facere invitos, sed alienis compelli injuriis. Atque hic & conscientiam adversarii testari l. c. bit.

6 § Altera pars est expositio, nec non amplificatio maleficii alieni.

7. § Quandoque & ab hypothesis ad thesin ascenditur, universæque aliquid dicitur de vitio criminis ingrati.

Exemplo sit epistola Ciceronis ad Antonium, quæ quinta est libri quinti. item epistola scholastici, seu Rhetoris cujusdam, sub nomine Ciceronis ad Octavium. Ut & oratio Ariadnæ ad Theseum apud Catullum, a cujus initium,

a Carmine de nuptiis Pelei & Thetidis
b Lib. 4.

*Siccine me patriis abvectam perfide
ab oris?*

Et oratio Didûs ad Æneam, b quæ incipit,
Num fletu ingemuit nostro, &c.

Item apud Ovidium epist. Medææ ad Iaso:
nem.

8. § DEPRECATIO tractanda est in hunc modum Primum opera danda est, ut tempore fiat opportuno Item per eos, qui gratia & auctoritate pollent: quippe quibus nihil facile negetur. Vel per homines miseros, & luctu ac squallore confectos: quorum infelici conditioni ultra mali quicquam accidere velle, durum videatur.

Vide, quæ de tempore commodo, & personis idoneis, superius & diximus, cum de aff.ctu Lenitatis ageremus.

9. § Hinc demonstrabimus, crimen non esse malitia commissum. Vbi loci Purgationis adhibentur. Sed si color ejusmodi non habeat locum: scimus est, ut ingenue culpam fateamur, quam ut frivolis nos ratiunculis defendamus. Siquidem illud turpis causa patrocinium offendere magis viros Principes solet. Præterea, si crimen tantopere imminuamus, clementiæ suæ detrahi existimant, quasi leviculam tantummodo culpam condonent.

10. § Posthac tractandus est locus communis de clementia: sed non evagandum nimis: eaque præcipue afferri debent, quæ causæ magis propria sunt.

11. §. Exinde adjungamus rationes à qua-
litate personæ, pro qua dicitur: ut qua-
petuntur à nobilitate ejus, eruditione,
anteacta vita innocentia, meritis eiæ
Remp. Item ostendemus, si ignoscatur,
nihil quidem incommodi inde ad Remp.
possit redundare, hominem vero ipsum
magnopere utilem fore Reip.

I ij

Cap. 8.
§ 3 &
quatuor
seqq.

a Dubi-
ratio de
co, quid
miser sit
aetus.
b Deco-
rum.

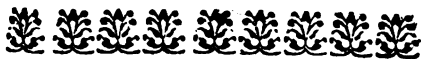
12 § Postremo adhibentur *ὑποπαια*, queri-
monia, obsecratio: in quibus tamen om-
nibus τὸ ἀπέναντι b est servandum. si gra-
vis sit persona, nihil pro ea muliebriter
ac demisse nimis est poscendum.

Exemplum deprecationis apud Cicero-
nem habemus in peroratione orationis
pro Muræna: *Fidem vestram, vel defen-
soris & amici officio adductus, oro, atque
obsecro, iudices, ut ne hominis miseri, &
cum corporis morbo, cum animi dolore
confecti, L. Muræna, recentem gratula-
tionem nova lamentatione obruatis, &c.*
Ceterum vix in iudicio deprecationi est
locus; nisi cum pro eo dicimus, cujus
magna sunt merita. At tum in loco com-
muni per amplificationem injicitur: ut
ait scriptor ad Herennium lib. 1. At apud
parentem vel Imperatorem dispar est ra-
tio: unde Cicero pro Ligario: *Causas,
Cæsar, egi multas, & quidem tecum,
dum te in foro tenuit ratio honorum tuo-
rum: certe nunquam hoc modo. Ignoscite,
erravit, lapsus est, non putavit: si un-
quam posthac. Ad parentem sic agi solet.*
Ad iudices: Non fecit, non cogitavit.
falsi testes, fictum crimen. Atque hæc
dicta sunt de inventionis doctrina, tum
primaria, & magis simplici; tum altera
ex prioriora: quibus duabus eam parti-
bus absolvi, superius c dicebamus.

c Lib 1.

c. 2 §. 29

Finis Libri Secundi.

GERARDI IOANNIS VOSSI

PARTITIONVM

ORATORIARUM

LIBER TERTIVS.

CAP. I.

DE DISPOSITIONE UNIVERSE

I. 5. **A**ccedamus nunc ad alteram Rhetorices partem qua DISPOSITIO vocatur. Est ea partium orationis idonea ad persuadendum collatio.

Ex qua definitione patet, quantopere aberrant, qui Dispositionem hanc Logicæ esse partem contendunt. cum Logica Dispositio longe alia sit. Quippe si eodem nomine intelligant *γένειν* syllogismi: hæc solum attendit ordinem terminorum in syllogismo. Sin methodum sic appellent: ea considerat, vel artium & disciplinarum constitutionem; vel tractationem questionum, sed nudam, citra exordium, aut epilogum; citra mores, & affectus; quæ ad persuadendum adhibentur. Ut etiam diximus lib 1. cap. 1.

222 PARTITION. ORATORIAE.

2. §. *Partes orationis duae sunt simpliciter necessariae; propositio, & fides, seu probatio, quae & contentio dicitur.*

Quaemadmodum enim in omni syllogismo conclusio est, quae probetur, & argumentum, per quod probetur: ita in omni quoque oratione est principalis quaedam controversia, quam propositio assignat, & rationes sunt causam nostram probantes, adversarii refellentes; quae in fide, seu contentione collocantur.

3 §. *Sunt praeterea duae partes necessariae aetate, hoc est, propter hominum infirmitatem; qui, cum, rationibus saepe non moveantur, affectibus sunt trahendi. Ea partes sunt exordium, & peroratio: illud ad conciliandum, hac ad commovendum imprimis adhibetur.*

4. §. *Interdum quinta pars accedit, narratio, idque potissimum in genere Iudiciali. Quin etiam sex orationis partes assignari possunt, quia fides seu contentio confirmationem & confutationem comprehendit.*

CAP. II.

DE EXORDII duplici officio, & utriusque locis generatim.

1. §. **E**XORDII munus est duplex: indicat enim scopum orationis & preparat auditorem ad reliquam dictionem.

Ac Cicero quidem prius solet animos parare, & deinde exponere, qua de re sit dicturus. Sed veterum multi contrarium facere solent, ac quandoque etiam Cicero ipse.

2. § Bisariam vero à priori munere incipimus. Interdum quidem simpliciter exponimus, qua de re dicendum sit. Quamvis autem Aristoteles eiusmodi exordium minus probet, quia oratio sic quasi ἀκέραιος a sit: constat tamen praestantes etiam Oratores ita ordiri.

Vt Gregorium Leontinum, qui de Eliensium laude dicturus, ita coepit: *Ἡαῖς πόλεις εὐδαίμωνες* b. Nec multum abit illud Gregorii Nazianzeni in laudem Athanasii, *Ἀθανάσιον ἐπαύω, ἀρετὴν ἐπαύω* c.

3. § Sed sapius auspicamur à generali pronuntiato ex intimis causa visceribus ducto: cui tanquam fundamento mox superstruitur questio particularis.

Vt si Elienses laudaturas inde ordiatur, quod utile sit præclaras urbes laudibus ornari: aut si Athanasium celebraturus, inde inchoet, quod viros virtute præcellenti præditos oratione extolli oporteat, quo ita ad imitationem eorum alii incitentur. Similiter adversus adulterum, vel meretricem dicturus, incipere poterit à laude castitatis, aut vituperatione vagæ libidinis.

4. § Porro eum, qui vel solum hoc artificium satis attenderit, non facile deiciet

K. iij. ●

a Truncat
& capite
carens.
b Elis,
beata ci-
vitas.
c Atha-
nasium
laudans,
virtutem
laudabo.

a Qua
perulan-
tia, Iudi-
ces, &
contu-
melia in
omnes
semper
utatur
Midias,
neminem
aut ve-
strum,
aut alio-
rum ci-
vium,
arbitror
ignorare

b Vti &
Athe-
nus lib.
13.
c Her-
mogenes
de inven-
tione lib.
1. cap. 3-

commode ordiendi ratio. Attamen ne eandem semper incudem tundamus, necesse, est etiam nosse alias vias, quæ similiter ad scopum orationis ducant. Huiusmodi est initium ex ὑπολήψεις, si ve ab opinione eorum, apud quos dicemus.

Quomodo Demosthenes adversus Midiam orditur: Τὴν αὖ μὲν ἀσέλγῃαν ὡς ἀνδρὸς δικάσαι, ἢ πῶς ὑβρίζει, ἢ πῶς ἡ πατρις αἰὶ Χρῆται Μεδίας ὑδὲνα ἐνθ' ὕμῶν, οὕτε τ' ἄλλων πολιτῶν ἀγνοεῖν οἶμαι. Item Cicero Inven-tiva ix. in Catilinam, *Videō P. C. in me omnium vestrum ora atque oculos esse conversos. Video vos, non solum de vestro, ac Reip. verum etiam, si id depectum sit, de meo periculo esse sollicitos.*

s. § Item initium ἐκ περιστάσεως, si ve ex abundanti: cum, antequam dicamus, de quo agere propositum sit, præmittimus nos eo contentos fore, etsi adferre possimus alia non leviora, imo etiam graviora.

Ut si agendum esset adversus Phylam, mulierem tribus digitis minorem, quam quatuor cubitorum, ceteroquin formosam: quæ à Pisastrato exule, conscio Megacle, adornata habitu Minervæ, & Athenas curru invec-ta, seseque Palladem simulacros, dictitaret, tyrannum, quem egerant, reduci debere; atque ita rudi populo os subleverat; ut author est Herodotus lib. 1. **b** In causa istiusmodi incipere aliquis potuisset: **c** *Andax mulier iure optimo horrendi possit sacrilegii accusari: quippe qua Minerva honores, quam*

Atheniensium civitas tantopere semper coluit, sibi impie vindicari. Verum enim vero atrox hoc crimen Deorum volo relinquere vindictę: qui soli pœnas meritis haud minores repetere ab ea possunt. Ad mihi satis in praesentia erit, si ea in medium adferam, qua commisit contra populi majestatem.

Exemplum simile est, Quamquam non adulterii minus, quam furci crimen possim intentare: non tamen tam durus ero accusator, quam vicinus impius fuisti. Item, Cum majora etiam in Socrate possint commendari, tamen nunc solam ejus patientiam laudabo. Sed frustra huiusmodi exordium inquit Orator, utcumque arte valeat, nisi res ipsa suggererit.

6. 5. Etiam ab rei, de qua dicendum, amplificatione ordimur. Cujusmodi est ista, Si unquam alias, nunc de maximo negotio dicendum nobis esse.

Ita Cicero incipit pro domo sua ad Pontifices: Cum multa divinitus, Pontifices, à majoribus nostris inventa, atque instituta sint; tum nihil præclarius, quam quod eisdem, & religionibus immortalium, & summa Reip. præstare voluerunt: ut amplissimi; & clarissimi cives: Remp. bene gerendo, Religiones sapienter interpretando, Rempubl. conservarent. Quod si ullo tempore magna causa in sacerdotum populi Rom. iudicio ac potestate versata est; hac profecto tanta est.

ut omnis Reip. dignitas, omnium civium
salus, vita, libertas, ara, foci, dii pen-
tes, bona fortuna, domicilia, vestre sa-
pientie, fidei, potestatisque commissa cre-
ditaque esse videantur. Vobis hodierna
die constituendum est, utrum posthac
amentes ac perditos magistratus, impro-
borum ac sceleratorum civium præsidia
nudare, an etiam Deorum immortalium
religione armare malitis. Simile exem-
plum sit, Cum multa in hujus laudem
(vel vituperationem) dici possint, fami-
liam tamen ducit illud, de quo nunc
agere propositum est nobis. Vocant ali-
qui exordium *ἡ ἀρχή*. Atque hæc
de primo exordii officio, quo docilis red-
ditur auditor.

a Divi-
sione.

7. §. Alterum exordii munus erit, ut audi-
toris animus, velut medicamentis quibus-
dam, ad benevolentiam, & attentionem,
præparetur. Sed huiusmodi prolatio non
semper est necessaria. Nam si auditor nos
amet, ac suspiciat neque animus eius ulla
suspensione sit præoccupatus: quid attinet
benevolentiam aucupari? Si item libere
audimur, quid opus fuerit laborare, ut
attente audiamus? præsertim in orationis
initio, ubi omnes aures maxime attentis
esse solent. Quare prudentis est Oratoris
dispicere, quando res, & tempus, medi-
camenta ista requirant: ne, si puerorum
more, & æque huiusmodi, ubi opus non est,
consuetemur, auditorem minus etiam be-
nevolentem, atque attentum, reddamus.

8. §. Quibus argumentis benevolentia pareretur, partim in Amoris loco ostendimus libro superiori a: partim ex is colligere erit, qua de locis Exordii in genere iudiciali inferius b dicemus.

a Cap 9.

9. §. Paratur autem benevolentia, vel aperte, vel occulte. Quando aperte, hoc agimus, Αρχῇ, si ve Principium, vocatur: atque eiusmodi exordium in genere honesto plurimum adhibetur.

b Cap.
seq §. 12.
& de in-
scps.

Vt si contra patricidam dicatur.

10. §. Sin idem occulte fiat, vocatur Insinuatio, Grace ἰσφoδoς.

Insinuatio quidem, quia quasi in sinum, hoc est, in pectus, atque animum, clam irrepit: ἰσφoδoς autem à similitudine: clandestini ingressus; quo urbes capi solent. Tale est initium orationis ejus, quam Cæsar apud Sallustium habet pro conjuratis.

11. §. Habetque istiusmodi exordium præcipue locum in genere turpi, vel ancipiti, vel θαυματοῦ, si ve admirabili.

Turpi, ut si pro patricida orandum sit: ancipiti, quæ partim honesta, partim turpis, ut in causa Orestis, qui matrem interemit, sed ut patris mortem ulcisceretur: in admirabilis, ut si quis laudet paupertatem, exilium, mortem, injustitiam, &c.

12. §. In honesta causa fere utimur Principio.

Vti Cicero facit pro lege Manilia: ubi eam locum & tempus dicendi ex sententia sibi obtrigisse dixisset, ista subjungit,

Atque illud imprimis mihi latandum iure esse video, quod in hac insolita mihi ex hoc loco ratione dicendi, causa talis oblatum est, in qua oratio nemini deesse potest: Dicendum est enim de Cn. Pompeii singulari, eximiaque virtute: hujus autem orationis difficilior est exitum, quam principium invenire.

13. §. *At tum demum in hujusmodi causa Insinuatione est opus, si auditor, vel defessus sit audiendus: vel persuasus ab iis, qui priores dixerunt.*

Nam quid refert, utrum causa nostra sit honesta, si audire nos gravetur iudex, vel non habeat causam pro honesta?

14. §. *Atque horum alterum cum sit etiam attentionem parabimus. Idem facimus in genere turpi, & ancipiti, atque etiam humili. Nam quia hoc est de re vili & abjecta, eo facile negligitur.*

15. §. *Attentio paratur, partim promissione, partim petitione. Promissione quidem, si polliceamur, nos dicturos de rebus novis, magnis: utilibus, jucundis.*

Hoc, ut Servius, & Victorinus, observant, egregie præstitit Maro, quando, de apibus scripturus, ita cecinit:

*Protinus ARMIS mollis COLLESTAE
dona*

Exsequar. Et mox:

*ADMIRANDA tibi levium spectacula
rerum,*

*MAGNANIMOSQUE duces, totiusque
ordine gentis.*

Mores, & studia, & populos, & praelia dicam.

In tenui labor : at tenuis non GLORIA.

16. § Quamquam profecto, si satis pateat, rem esse abjectam plus efficit Orator verbo commode & inepitixus prolato, quam si spondeat aureos montes.

Vt Cicero Philipp. VII parvis de rebus, sed fortasse necessariis, consulimur, P. C. de Appia via, & de moneta. Item si acturus causam pauperis, idque in re pusilla, dicat, damnum exiguae rei non minus grave esse pauperi, quam divitiae rei maximae. Quo artificio apud Quintilianum a pauper utitur, divitem accusans, qui veneno per flores pauperis sparso, apes ejus interemerat. Vnum, inquit, oro, ne cui minor dignitate vestra videatur causa litis meae. Ante omnia enim non debetis expectare, ubi pauper magna perdiderim : sed, quantum sit, quod abstulerit mihi dives, minus est, quod reliquit. a Orat. 13

17. § Petitione autem paratur attentio, cum auditores, attendere ut velint, rogamus.

Vt apud Cic. pro Sex. Rosc. Quapropter vos oro atque obsecro, iudices, ut attente, bonaque cum venia, verba mea audiat.

18. § Petitur id quidem in media quoque oratione, sed fore in initio orationis solite magis sit.

Quomodo id facit Tullius in Milonia.

na: *Quamobrem adeste animis, iudices, & timorem, si quem habetis, deponite. Nam si unquam de bonis & fortibus viris, si nunquam de bene meritis civibus, potestas vobis iudicandi fuit, si denique unquam, &c.*

19. §. Genus *δυσπαραχολῶδες*, siue obscurum quale est in quo difficulter causam percipit auditor, maxime exigit docilitatem. Quare cum alibi ad docilitatem parandam sufficiat, generatim indicasse, qua de re acturus sis; quod prius esse. Exordii munus supra diximus: hoc in genere etiam distributione opus est; sed quam brevitatis commendat; ne, dum dociles facere vis auditores, eos magis confundas.

Verum de hoc accuratius infra dicemus, in Propositionis doctrina.

20. §. Si in exordio accurate causam constituerimus, ac dividerimus: propositione postea nihil erit opus.

Nec obstat, quod superius ex Aristotele dicebamus, Propositionem esse necessariam orationis partem. Neque enim ita hoc accipi debet, quasi semper distinctum sit orationis membrum: sed quia necessarium est, ut quomodocunque proponatur, siue in Exordio fiat, siue in fine Narrationis, siue seorsum.

21. §. Quod si in exordio sufficiat, simpliciter assignare scopum orationis: & eoque istis benevolentia & attentionis paranda medicamentis opus non sit: videtur.

*dum tunc , an non ordiendi argumen-
tum praebeat causa vel occasio , qua nos
impulit ad dicendum.*

Huiusmodi exordio utitur Tullius ora-
tione pro C. Rabirio : *Ests , inquit , non
est mea consuetudinis , initio dicendi ra-
tionem reddere , qua de causa quemque
defendam ; propterea quod cum omnibus
civibus , in eorum periculis , satis iustam
mihi causam necessitudinis esse duxi : ta-
men in hac defensione capitis , fama for-
tunarum omnium C. Rabirii , proponen-
dario videtur esse officii mei ; propterea
quod , qua iustissima mihi causa ad hunc
defendum esse visa est , eadem vobis
ad absolvendum debet videri , &c.* Est
quoque huius generis exordium , quod
sumitur à lege , vel consuetudine : ut in
Rullum pro lege agraria ; *Est hoc in more
positum , Quirites , institutoque maiorum ,
ut ii , qui beneficio vestro imagines fami-
liae suae consecuti sunt , eam primam ha-
beant concionem , qua gratiam beneficii
vestri cum suorum laude conjungant , &c.*
Idem sic Philippicam ultimam incipit à
scriptura : *Si ut ex litteris quae recitatae
sunt . P. C. sceleratissimorum hostium
exercitum casum fusumque cognovi ,
&c.*

22 §. Locus etiam saepe initium dicendi
suggeret.

Nam & vilitas eius generosis animis
dicendi aufert voluptatem , (unde Sco-
pelianus a Clazomeniis rogatus , ut dica-

a Philo-
stratus in
vitis So-
phist.

232 PARTITION. ORATORIAR.
 re apud se vellet, Respondit, lusciniam
 non canere in cavea & contra majestas
 ejus consternat animum etiam non vulga-
 ris Oratoris: ut si dicendum fuisset Baby-
 lone in dicafterio Regis, non sapphiro &
 auro tantum conspicuo, sed etiam cœli
 imaginem cum Diis referente: prout Phi-
 lostratus illud describit in Apollonii vita
 lib. 1. cap XVIII.

CAP. III.

DE SPECIALIBUS EXORDIORUM LOCIS.

1. § **V**tiliter vero observat Aristoteles,
 variare Exordiorum locos pro-
 tribus causarum generibus.
2. § In genere Demonstrativo sunt loci
 tres. Primus est à laude, vel vitu-
 peratione.

A laude sic incipit Plinius divinum pa-
 negyricum: Bene ac sapienter, patres cons-
 cripti, majores instituerunt, ut rerum
 agendarum, ita dicendi initia à preca-
 tionibus caperentur. A vituperatione con-
 tra panegyricum suum orditur Isocrates.
 Quippe reprehendit eos, qui celebritates
 publicas instituerunt, quod virtutibus cor-
 poris præmia statuerint, illis animi non
 item. Similiter in fœnebre oratione, Dio-
 nis exemplo, a, incipere possumus à re-
 prehensione consuetudinis ejus, qua di-
 cere jubentur, quos flere magis conve-
 niret; atque eloquentia ab iis exigitur,

Orat. 39

quibus recens dolor ingenium, ac facundiam omnem eripit.

3. § Alter locus est à suasionē, vel dissuasionē.

Vt si is, quem laudare voles, vir quidem fuerit egregius; sed qui in omni vita placuerit illud vetus $\Delta\acute{\iota}\delta\epsilon\ \beta\acute{\iota}\omega\sigma\iota\varsigma$ a: dicere licebit, non eos solum esse laudandos, quorum nota est virtus; sed etiam, quorum est ignota.

4. § Tertius locus assumitur è genere Iudiciali: idque à persona auditoris. Vt si nobis agendum sit de re vel incredibile, vel ardua, vel peruiulgata. Tunc enim patimur, ut ignoscere velint auditores, si quid protulerimus, quod vel parum delectet, vel incredibile videatur.

5. § Atque eleganter in hoc genere ab historia, fabula, vel similitudine ordinatur: dummodo à modico siue redditu, de qua max dicam, commode adaptemus.

Vt si laudare Scipionem Africanum velis, sic licebit auspicari: De Lucio Æmilio legimus b cum Iouis Elai imaginem conspexisset, attonitum aliquantisper haussisse, exinde in hac erupisse verba: Solus profecto Phidia Iupiter Homerici Iouis c maiestatem expressit. Idem ego non verear affirmare de Scipione Africano, in quo uno diuinarum virtutum illustris effigies effulget. Sed nullius tantum est flumen ingenii, quod oratione diserta virtutes eas condigne possit exponere.

a Late in
vita seu
latente
vive.

b Apud
Suidam
voce
Phidias
Auctorem verè
laudat
Polybius
apud quē
frustra
hodie
quæras.
c Phidias
expressit
Iovem,
secundū
versus
Homeri-
cos, ut
est apud
Strabonē
lib 8.

a Ovid.
10 Met.
Fab. 2.

Neque hæc ordiendi ratio in personis dumtaxat sed etiam in rebus locum habet. Ita laudare volenti castitatem, in hanc sententiam præmium se obtulerit: *Fabulatur poëta, a Pygmalionem ex ebore virginem affabre adeo fecisse, ut ipse operis sui conceperit amorem, atque adeo Deam rogaret, ut animam ei inspirare vellet quò cum una hac vitam omnem dalciter transigere posset. Opto, ut similiter, dum orationis mea penecillo formosissimam & castissimam depingo virginem, ipsam nempe castitatem, amor ejus in me tantus accendatur, ut præ una hac voluptates turpes contemnam: neque id sufficit mihi, ut medullitus inflamer ego: sed velim, ut idem contingat omnibus vobis.*

est ip-
rioris.

Item à personæ nostræ tenuitate ordiri possumus tali similitudine: De *Antiochenis* narrat *Lucianus*, b ut cum apud eos pusillo corporis histrio in scenam prodisset, quò *Hectorem* saltaret: dicax ille populus exclamarit continuo, *Astyanactem* se videre; *Hectorem* autem requirere. Multum ipse etiam vereor, ne cum dignitas argumenti hujus quasi *Hectora* aliquem, hoc est, magnum Oratorem, exigat: magno pere miremini, quod ego vix *Astyanax* aliquis, hoc est, tenuis ingeni homuncio, in conspectum vestrum prodire sim ausus.

Quod si insinuatione sit opus, ut si inveteratam sententiam eximere animo veli-

mus: dicemus, nihil esse difficilius, quam evellere animis opinionem, qua iam invaluerit. Nam uti illi, qui ab oculis laborant; agre lumen conspiciunt; in tenebris vero cum voluptate versantur: ita eos, qui errorem aliquem, quasi cum lacte, imbiberunt, difficulter perpeti eum se dedoceri. Affirmabimus, simile quid etiam videri in illis qui alienos fœtus alunt pro suis. Nam si initio ea scissent, qua postea cognoscunt; nunquam in animum fuisse inducturos, ut pueros tollerent, sed post longi temporis educationem, in vitos ea audire, qua dicuntur; ac sibi etiam vim facere, ut ne credant. Vide in hanc sententiam illustre exordium orationis ejus, qua Dion Chrysostomus a conatur a Orat. ii probare, Ilium à Græcis non fuisse eversum.

Et sane in aliis etiam Dionis exordia valde sunt a vobis b, ac luculenta. Subinde b Florida tamen, & longiora sunt, & picta magis, quam convenirent, quod Photius c etiam abservat. Tale est argumentum orationis c Cod. Olympicæ, sive de prima Dei cognitione; 209. ubi ab exilio recens reversus, in Olympice panegyri ita se ab omnibus cingi, ait, quomodo, ex vulgari Græcorum opinione, noctuam circumstant & admirantur aves reliquæ; etiam pavo, qui magis, quam noctua, admirationem meretur. Atque hæc scite quidem tractat: sed & prolixius, & floridius, quam gravi adeo conviciat argumento, Quare caute ea

a Lib. 2.
cap. ult.

parte imitandus est juventuti. Et hæc de exordiis generis demonstrativi: de quibus etiam Menander scripsit: sed hodie nihil ejus exstat præterquam de procæmiis a hymnorum.

6 § Genus DELIBERATIVUM, in publica quidem causa exordium natura sua olim non requirebat. Nam sciebat antea auditor, qua de re esset consultandum. Incidebant tamen tum quoque tempora, cum præmio uti deberet Orator: idque vel propter se, vel adversariam, vel auditores, vel ob ornatum.

7. § At tunc quidem ob ornatum (ut de hoc primum loquar) exordio uti dicitur cum vix alio fine adhibetur, quam ne oratio videatur abruptum quid, eoque rude & inconcinnum; quale quod est, minus allicit ac demulcet auditorem.

Vide exordium orationis Manilianæ: quod præcipue conformatum est ad ornatum, ac dignitatem.

8. § At propter se exordium adhibet Orator, quando dissolvendum est crimen: ne si ostendat, non habere consilium suum contemni; si ve ob ætatem juvenilem, quia necdum sit judicio firmato; si ve senilem, quasi iam deliraret: si ve similem ob causam, ut quod prudentia, aut dignitate, longe minor sit iis, apud quos dicendum est.

Licebit tum hoc, vel simili modo, exordiri: Quamquam non tantum mihi arrogant, ut existimem, me cum quoquam ve-

stri prudentia posse conferri: tamen cum gubernatores etiam à vectoribus quandoque moneantur, utiliter; confido, qua vestra humanitas est, non gravate vos laturos, si de re necessaria nunc pauca verba fecero.

Vel hunc in modum: Glaucum ajunt, a cum admodum adolescens adjutaret patrem in opere rustico, & vomer forte excidisset aratro; mallei loco sola manu usum esse, atque ita pristino eum loco reddidisse. Hoc robore juvenis perspecto, à patre perductum esse ad Olympiacum certamen: ubi dum fortis sed novitius pugil, ab adversario premitur vehementius, acclamasse parentem, ut ictum inferret, qualem intulisset antea aratro. b Eaque voce licet ab homine artis ignaro profecta, tantopere tamen accensum fuisse pugilem hunc, ut adversarium feriret fortiter, ac victoriam mox reportaret. Utinam & ipse, istius instar agricola, quandoquidem & olitores interdum opportune aliqua loquuntur, incitare vos ad rem prestantissimam possem.

9 6 Propter adversarium utimur exordio, cum reprehendi is debet quia turpe aliquid, vel noxium suaserit.

Et pacto orditur Cicero Philip. VIII. Confusus hesterno die est actares C. Panfa, quam postulabat institutum consulatus tui. parum mihi visus es eos, quibus cedere non soles, sustinere. Nam cum Senatus ea virtus fuisset; qua solet; & cum

a Suidas in Γλαῦ-
xos.

b Græcè sonat elegancius,

παῖς τὴν
ἐν' ἀρά-
τῳ,

ictum infer qualem aratro. Nam

intelligitur

ὡς ἀνὴρ
ut ostendunt quæ

Suidas præmisit.

Non de-
sunt ta-
men, qui

arbitrentur, dixisse,

παῖς τὴν
ἐν' ἀρά-
τῳ :

fili, illam ab aratro supple,
manum admove;

re viderent omnes, esse bellum; quidamque id verbum removendum arbitrarentur: tua voluntas in discesione fuit ad lenitatem propensior. Victa igitur est propter asperitatem; te auctore, nostra sententia.

10 § Quamquam non ab auditorum dumtaxat reprehensione ordiri licet: sed aliorum etiam, qui aliquid non sunt affectu, atque etiam alios in errorem induxerunt.

a Dio
Chryso-
stomus
Orat. 32.
quæ est
ad Ale-
xandri-
nos.

Ita suaturus, ut scholæ erigantur, vel instaurentur, hoc, vel simili modo, incipere possis: *Memoriæ proditum est, a cives Atticos olim quesivisse ex Apolline, qua ratione consequi possent, ut virtute, ac patris legibus, urbs maxime floreret: oraculum autem consilii illud dedisse, ut quod omnium pulcherrimum foret, liberorum auribus immitterent. Quocognito, tradunt, cœpisse cives, Asiaticorum more, pertundere aureis puerorum, easque onerare in auribus aureis: eo quod aurum ceteris prestare persuasum haberent. Ego vero, auditores, non illud, quod effæminare animos poterat, sed quiddam longe excellentius ab oraculo fuisse intellectum plane censeo. Nam quid præstabilius est salutaribus virtutis præceptis? aut quod dignius Deo consilium excogitare possimus, quam ut parentes liberorum auribus virtutem sollicitè instillarent: vel eos præficerent liberis, à quibus illam à pueris haurirent?*

11 § Propter auditores ordimur, quando res ab iis major minorve habetur, quam revera est. Prius si sit, imminutione; sin posterius, amplificatione opus est. Huc pertinet, quando bona auditorum parti videtur supervacaneum, de aliquo dicere, quia res nota sit.

Vt si de virtute sit orandum, cuius præstantiam nemo diffitetur. Ordinem tum à reprehensione hominum curiosorum, qui subtiliter disputando, quam pie vivendo, a vitam transigere malunt: Unde & ea semper in ore habent, qua etiam inter doctissimos sunt controversa: illa verò negligunt in vita, qua apud omnes sunt in confesso. Atqui non sufficit, ea nosse, qua recta sunt; quando & illi qui ab oculis laborant & probe sciunt, manus iis admovendas non esse, & agre tamen abstinere: multi etiam, quos minime fugit, quantum damnum det incontinentia, non propterea se à voluptatibus avelli patiuntur. Quare apud tales imitandi sunt medici, qui saepe eadem inculcant: non quia istæ agroti ignorant, sed qui negligunt. Vide in hanc sententiam præclarum exordium Dionis Chrysostomi Orat. xvii. Quod si salubre quidem consilium dare volumus; sed parum iucundum, affirmabimus, nos imitari velle medicos bonos. Item referemus, ut olim Ilienses à nobili tragædo poposcerint, sibi veterem urbis suæ fortunam representari: ille autem vicissim

eos rogaris, ut ne ea tibi molesti sibi esse vellent. Nam, inquiebat, quanto ego melius egero, tanto vobis infeliciores videbimini; ut qui sitis visuri, cujusmodi excideritis fortuna. Dicemus, similiter metuere nos, ne, quanto in consulendo boni publici erimus amantiores, tanto eos magis offendamus.

a Dio.
nem vide
in Olym-
pica, five
de prima
Dei co-
gnitione.

Ab hoc non multum recedit istoc exordium, quali fuerit locus apud homines segnes, & socordes: Sapiens ille à Phrygia a refert, ut noctua, avis ingrati cantus, sed prudentis consilii, ceteris suaserit avibus, ne quercum crescere paterentur, unde viscus proveniret, quo caperentur; item, inquit, cum linum sereretur, aut fuit, ut semen erutum absumerent: quippe è quo illud nasceretur, unde retia nocerentur adhuc, cum quendam sagittis utentem conspexisset, ita locutam, ait: Iste homo vestris vos pennis antevertet, pedes ipse, alas vobis sagittas immittens. Sed surdis cecinit; imo eam, tanquam male sanam, aspernabantur. Idem ego hodie metuo, ne mihi contingat apud plerosque vestri.

Apud eos autem, qui animo sunt generoso, atque alacri, dicemus, nos imitari velle bonos Imperatores. Nam ut illi paratissimos etiam milites ad pugnandum adhortantur: ita nos hortari illos velle eam ad rem, cujus amore maxime ardeant. Vido, quæ adduximus lib. II. cap. XXIII. §. 10.

Atque

Atque ista sufficiat nunc dixisse de exordiis generis deliberativi : quæ non eo animo attulimus , quasi putemus , sufficere juventuti , ut hinc aliquod exordium orationiculæ appingat : (sunt enim hæc jam à Dione , & al iis occupata , etiam indicata à Rhetorum uno alteroque , ac pleraque jam pervulgata) sed ut ii , qui etiamnum apud Scholasticos exercentur , similia istis apud Oratores , atque etiam Sophistas , observent : imo & illis gemina excogitent ipsi : quod difficile non erit , nisi quis plane hospes fuerit in studiis humanitatis.

12. §. *A* In genere IURIDICIALI quinque sunt loci : à persona rei , vel , nostra vel adversarii , vel à re ipsa.

13. §. *A* rei persona benivolentia capitur , si ab ante acta vita , quantum principii ratio finit , commendetur : iisque dicatur indignus , qua perpetitur.

14. §. *A* persona nostra idem fit ; si ita sermonem instituamus , ut videamur viri boni. Ut si pateat , nos ex officio ad dicendum venisse ; quia cuius causam suscepimus , sanguine sit vel affinitate nobis conjunctus ; vel quia bene de nobis aut Rep. meritis fuerit.

Adi exordium orationis pro Rabirio item illius ad Quirites post reditum.

15. §. *A*c quia sæpius accidit , ut aliquid hic de nobis proferendum sit : sedulo curandum , ut servemus modestiam. Fiet hæc , si extenuemus virtutes , & eloquen-

tiam nostram : ut si dicamus , plus voluisse nos quam prastitisse. item si t. enores, & commoda nostra, Deo immortalis, tum & iudicum ipsorum auxilio, ac gratia, tribuamus Expedit quoque sic loqui, quasi promamus ea in viti, qua ad laudem nostram pertinent. Prodest etiam orationem in adversarium convertere, hec, similive modo : Quæ nos Dei, bonorumque virorum auxiliis effecerimus, cum tuis f. cinoribus conferantur

6. § A iudicum persona captatur benevolentia admiscendo eorum laudes. Quod vel amici fuerint, vel inimici : affirmabimus, plus apud eos posse æquitatem, quam odium, aut gratiam : eoque non esse metuendum, vel amicorum commodis studeant nimis ; vel etiam absint amicis, stulta quadam verecundia injuste agentes, ne injuste agere videantur.

A Persona iudicum incipit Tullius pro domo sua ad Pontifices.

17. § A persona adversarii captatur eadem trahendo illum in invidiam, odium & contemptum. Invidiam gignunt opes, gratia, eloquentia : odium concitant libido fastus : nequitia : in contemptum adducunt generis vilitas, vita sordes, inertia, stultitia, & similia.

Consule Ciceronem initio Orat. pro Quintio : item in Vatiniū.

18. § Denique etiam benevolentia capta-

*tura re ipsa ; idque extollendo bonitatem causa nostra , & adversarii depri-
mendo*

Vide Ciceronis orationem pro Cœlio. Vti & illam, quam habuit pro domo sua ad Pontifices.

16. § *Ceterum minime existimandum, in una oratione solum ab uno istorum benevolentiam parari. Est enim cum ab omnibus, vel pene omnibus, id fiat.*

Exemplo esto exordium Milonianæ uti & orationis pro Deiotaro. Vtrumque plane est luculentum ; imo ex iis vel solis hoc parandæ benevolentiae artificium satis possit cognosci. Exscribere ea quid attinet cum & longiora sint, & in omnium manibus versentur ?

20. § *Atque ita exordia variare solent pro tribus causarum generibus. Porro interdum Orator exordia, seque simulat ex tempore & absque multa premeditatione loqui. Vt si incipiat ab re aliqua, quam non videatur scire potuisse, cum pedem domo efferret. Cujusmodi est frequentia eorum, qui convenerunt, & vultus alacritas in omnibus Item si gaudium testemur, quia eos videamus judicatu-
ros, quos maxime optabamus.*

Græci huiusmodi exordium vocant ἀπὸ τοῦ α. alii ab affectioni appellant. Tale est pro Cn. Plancio : Cum propter egregiam, & singularem Cn. Plancii, iudices, in mea salute custodienda fidem, iam multos, & bonos viros, ejus honori

Ab occasione.

viderem esse fautores : capiebam animo non mediocrem voluptatem , quod cujus officium mihi saluti fuisset , ei meorum temporum memoriam suffragari videbam. Cum autem audirem , meos , partim inimicos , partim invidos , huic accusationi esse fautores , eandemque rem adversariam esse in judicio Cn. Plancio : qua in petitione fuisset adiutrix : volebam , iudices , & acerbe ferebam , si huius salus ob eam ipsam causam esset infestior , quod is meam salutem , atque vitam , sua benevolentia , presidio , custodiaque texisset. Nunc autem vester , iudices , conspectus , & confessus iste reficit , & recreat mentem meam , cum intueor , & contemplor unumquemque vestrum. Valeo enim hoc in numero neminem , cui mea salus cara non fuerit : cujus non exstet in me suum meritum : cui non sim obstrictus memoria beneficii sempiterna. Itaque non extimesco , ne Cn. Plancio custodia mea salutis apud eos obset , qui me ipsum maxime salvum videre voluerunt. Huius quoque generis exordium fuerit , si ante nos dixit vir eloquens , quod non præsiceramus fore : eaque occasione auspicemur , similem nobis , ac habuit ille , eloquentiam optando. Sane Polemo olim a , cum Scopeliano , viro disertissimo , in legatione successisset , dicere aggressus , Scopeliani sibi suadam optavit , ac honoratim senem isto compellavit versu , quo apud Homerum b Pa-

a Philo-
stratus in
Scopelia-
ni vitam.
b Iliad. π.

troclus affatur Achillem :

Δὸς δ' ἐμοὶ ὦ μοῖρα τὰ σὰ τεύχεα θάρα-
χθ' ἔννυ. α

In dialogis verò etiam initium capimus ex amici adventu, vel ex umbra asboris, ubi confideatur, aliisque id genus sercentis. Ac ejusmodi esse Platonis exordia solent.

α Da autem mihi hoc, ut humeros armis tuis armem,

CAP. IV.

DE EXORDII οἰκονομίᾳ, & vitiis.

1. 9 **P**ROXIMUM est, ut exponamus quoque œconomiam sive structuram exordiorum : quæ istiusmodi esse solet Primo loco ponenda est ἀπόσις, quæ viam munit sequentibus. Hinc ratio eius, quæ ἡγεσίαν vocatur. Tum ἀξιολύσις sive ἀξιολύσις, quæ nova est propositio, rem imprimis tangens Hinc βάσις sive fundamentum, quod ἀποδοτικὴν causam adducit, remque omnem planius exponit.

Exemplum illustre habemus in oratione pro lege Mánilia : ubi ἀπόσις est ista : Quamquam mihi semper frequens conspectus vester multo iucundissimus : hic autem locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatissimus est visus Quirites : tamen hoc aditu laudis, qui semper optimo cuique maxime patuit, non mea voluntas, sed mea vita rationes, ab ineunte ætate suscepta, prohibuerunt.

Sequitur, ἡγεσίαν, sive ratio ; Nam cum antea per ætatem nondum hu-

jus auctoritatem loci contingere audem: statueremque, nihil huc, nisi perfectum ingenio, elaboratum industria, adferri oportere: omne meum tempus amicorum temporibus transmittendum putavi. Ita neque hic locus vacuus unquam ab iis, qui vestram causam defenderent: & meus labor in privatorum periculis caste integreque versatus, ex vestro judicio fructum est amplissimum consecutus. Nam cum propter dilationem comitiorum ter Praetor primus cunctis centuriis renunciatus sum, facile intellexi, Quirites, & quid de me judicaretis, & quid aliis prescriberetis.

Hinc incipit aedon: Nunc cum, & auctoritatis in me tantum sit, quantum vos honoribus mandatum esse voluistis; & agendum facultatis tantum, quantum homini vigilanti, ex forensi usu, prope quotidiana dicendi exercitatio potuit afferre: certe &, si quid etiam dicendo consequi possum, iis ostendam potissimum, qui ei quoque rei fructum suo iudicio tribuendum esse censuerunt.

Baris verò istis continetur verbis: Atqui illud imprimis mihi letandum jure esse video, quod in hac insolita mihi ex hoc loco ratione dicendi, causa talis oblata est, in qua oratio nemini deesse potest. Dicendum est enim de Cn. Pompejo, singulari eximiaque virtute: hujus autem orationis difficilius est exitum, quam principium, invenire. Itaque non mihi tam copia, quam modus in dicendo, quarendus est.

Similis est ratio orationis Milonianæ: sed ne longior sim, pauca solum inde excerpam.

Ἰν ταῖς ἀποταῖς ἐστὶν, Non possum non timere iudices, visa hac nova iudicii forma.

Κατασκευὰ ἐστὶν, Nec enim ea corona confessus vester cinctus est, qua solebat.

Ἀνὼδον ἐστὶν, Sed me recreat Pompeii consilium; cuius sapientia non fuerit, quem sententiis iudicum tradidit, telis militum dedere.

Βᾶν ἐστὶν, Quamobrem adeste animis, iudices, & timorem, si quem habetis, deponite.

2. § Sunt interim exordia non pauca, in quibus omittatur pars aliqua: aut etiam alio partes ista ordine collocentur: vel plane alia sit exordii facies. Quod quando fieri oporteat, non tam præceptis tradi potest, quam prudentis est difficere Oratoris.

Itaque merito eos ridet Fabius; & qui velut legem omnibus dedere procemiis, ut intra quatuor sensus terminentur.

3. § Extremo loco aliquid addamus de vitiis exordiorum. Vitiosa autem sunt procemia longa, quia tollunt orationis convulsionem, & cum præparare debeant additionem reliquam, potius fatigant auditorem. Modus vero pro causa status debet. Breuius exordium causæ simplices: longius requirunt perplexa, suspectaque, & infames.

4. § Vitiosa etiam sunt exordia vulgaria,

L iiii.

a Lib. 4.
cap. 1 ubi
de modo
procemii.

248 PARTITION. ORATORIAR.

qua pluribus accommodantur causis.

Vnde gladio comparantur Delphico, qui ad hunc modus factus fuit, ut eodem, & sacras mactarent victimas, & supplicio afficerent nocentes.

9. §. *Item communia, hoc est, qua adversa etiam parti convenirent.*

10. §. *Adhac commutabilia, qua paucis commutatis, ab adversario possunt usurpari.*

7 §. *Idem judicandum de exordiis separatim, qua nihil ad causam pertinent:*

Vnde similiter se habent, ac

Humano a capiti cervicem pictor equinam.

a Horat.
in Arte.

Iungere si velit.

8 §. *In genere tamen demonstrativo, atque in questionibus infinitis, quandoque eis uti licet.*

9 §. *Etiam improbantur, qua nimis sunt magnifica: uti & qua tumida sunt, atque arrogancia.*

Prudenter hoc de vitii genere præcipit Horatius epistola ad Pisones:

Non sic incipies, ut scriptor cyclitus olim.

„Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.

Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?

Parturient montes, nascetur ridiculus mus.

10. §. *Denique videndum, ne sint contra fines exordiarum: ut si, ubi attentione*

opus, benevolentiam parent, aut contras-
uel si nec benevolum, nec docilem, nec
attentum reddant audisorem.

De exorde satis.

CAP. V.

DE NARRATIONE.

1. §. **N**UNC videamus de narratione,
qua rem gestam, ut gesta est, à
principio ad finem usque exponit.
Græci *διηγορι* appellant.

2. §. Hanc interdum antecedit narrationis
quoddam praludium: cum nempe rei ge-
sta summam exponimus ante justam ac
plenam narrationem.

Græcis dicitur *πρόδρομος* quasi dicas,
præcedens expositio. Exemplum ejus ha-
bemus oratione pro Roscio Amerino: For-
sitam, inquit, queratis, qui iste terror sit,
& quæ tanta formido, quæ tot, ac tales
viros, impediat, quo minus pro capite, &
fortunis alterius, quemadmodum consue-
verunt, causam velint dicere. quod ad-
huc vos ignorare, non mirum est, pro-
pterea quod consulto ab accusatoribus
eius rei, quæ conflavit hoc iudicium,
mentio facta non est. Quæ res ea est? Bona
patris huiusce Sex. Roscii, quæ sunt sexa-
gies: & quæ sequuntur, usque ad illa ver-
ba: Atque ut facilius intelligere possitis, ea,
quæ facta sunt, indigniora esse, quam hæc,
quæ diximus, res quemadmodum gesta
sit, vobis exponemus.

L V

250 PARTITION. ORATORIA.

3. §. *Raro autem hac pravia narratione utendum, cum sapius iterata tadium soleant adferre. Nempe tum demum illi est locus, cum metuimus, ne illica causam nostram damnet auditor: ac propterea narratione tali injicienda est qualiscunque suspicio aequitatis.*
4. §. *De justa narratione quatuor hac explicabimus: an ea semper requiratur, quae ejus sint species, quae partes, quae virtutes.*
5. §. *De primo ita statuendum, saepe illam locum non habere. Nam quae narratio sit si quaeretur, num pubertas judicetur annis potius, quam habitu corporis? fraterne ex intestato sit haeres, an pater? Quorsum etiam adhibeatur illa, si eodem referremus modo, quo adversarius? aut si iudicibus res sit notissima.*
6. §. *Dividitur autem hunc in modum: Narratio omnis vel causa propria est, cujusmodi est sedes argumentorum, & causa seminarium: vel est accessita, qualis servit quidem causae, non tamen ex natura ejus resultat.*
Prioris generis est narratio orationis Milonianae: posterioris vero illa de raptu Proserpinae in Verrinis.
7. §. *Narratio prioris dividitur in continuam, & intercisam.*
Continuæ exemplum est apud Tullium in Ligariana: *Quintus Ligarius, inquit, cum esset adhuc nulla belli suspicio, legatus in Africam cum Praefecto C. Con-*

LIBER TERTIUS. 251

fidio profectus est. qua in legatione , & civibus , & sociis , ita se probavit , ut decedens Considius provincia , satisfacere hominibus non posset , si quemquam aliam provincie praefecisset. Itaque Q. Ligarius , cum diu recusans nihil profecisset , provinciam accipit invitus : cui sic profuit in pace , ut & civibus , & sociis , gratissima esset eius integritas , & fides. Bellum subito exarsit : quod , qui erant in Africa , ante audierunt geri , quam pavari. quo audito , partim cupiditate inconsiderata , partim cato quodam timore , primo salutis causa , post etiam studii sui , quarebant aliquem ducem. Tum Ligarius , domum spectans , & ad suos redire cupiens , nullo se implicari negotio passus est. Interim P. Actius Varus , qui Praetor Africam obtinuerat , Uticam venit. Ad eum statim concursus est. Atque ille non mediocri cupiditate arripuit imperium : si illud imperium esse potuit , quod ad privatum clamore multitudinis imperite , nullo publico consilio , deferretur. Itaque Ligarius , qui omne tale consilium cuperet effugere , paulum adventu Vari conquivit.

Eiusdem generis est narratio haec in Ma-
miliiana : Atque ut inde oratio mea profisciscatur , unde haec omnis causa ducitur. Bellum grave , & periculosum vestris vet-
tigalibus , atque sociis , à duobus poten-
tissimis Regibus infertur. Mithridate , &
Tigrane ; quorum alter relictus , alter la-

cessitus, occasionem sibi ad occupandam
Asiam oblatam esse arbitratur. Equiti-
 bus Romanis, honestissimis viris, adferun-
 tur ex *Asia* quotidie littera, quorum
 magna res aguntur, in vestris vectigali-
 bus exercendis occupata: qui ad me pro
 necessitudine, qua mihi est cum illo ordi-
 ne, causam Reip. periculaque rerum sua-
 rum detulerunt; *Bithynia*, qua nunc no-
 stra provincia est, vicos exustos esse com-
 plures: regnum *Ariobarzani*, quod fini-
 timum est vestris vectigalibus, totum esse
 in hostium potestate: *Luellum*, magnis
 rebus gestis ab eo bello discedere: huic qui
 succurrerit, non satis esse paratum ad
 tantum bellum administrandum: unum
 ab omnibus sociis, & civibus, ad id bel-
 lum Imperatorem deposci, atque expeti:
 eundem hunc unum ab hostibus metui,
 praterea neminem.

At narrationem intercidit Cicero ora-
 tione pro A. Cluentio. Ejus initium
 est: A, Cluentius Avitus fuit pater hu-
 iusce, &c. Cum postea longiusculam re-
 tulisset narrationem de Cluentii matre,
 ista interserit: O mulieris scelus incredi-
 bile, & prater hanc unam, in omni
 vita inauditum! ô libidinem effrana-
 tam, & indomitam! ô audaciam sin-
 gularem! non timuisse, si minus vim
 deorum, hominumque famam, at illam
 ipsam noctem, facesque illas nuptiales?
 non limen cubiculi? non cubile filia?
 non parietes denique ipsos, superierum

testes nuptiarum? perfregit ac prostravit omnia cupiditate, ac furore: vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. Hinc reliquam narrationem pertexit: Tulit hoc commune dedecus iam familia, cognationis, naminis, graviter filius: & quæ sequuntur.

8. §. Utimur narratione intercisâ in genere demonstrativo: sed talis ad confirmationem pertinet: quia omnis ibi causa è rebus gestis stabilitur; ita ut confirmatio eo in genere vix aliud sit quam narratio quadam per amplificationes atque exaggerationes interrupta.

9. §. Habet & locum in causa juridiciali; idque cum res gesta nobis obsunt. Tunc enim satius est, rem per partes exponere, ut singulis, quæ objici possunt, per partes quoque respondeatur.

10. §. Item eam usurpamus, si res singulæ invidiam adferant adversario. Nam singulis tum partib⁹ immorâdo cōsequimur, ut sepius adversario irascatur iudex.

11. §. Quando nihil est horum, continua narratione uti expedit. Et hæc de narrationis speciebus.

12. §. Habet vero narratio quoque partes suas. Nam qui simpliciter, Clodium Miloni insidias struxisse, & ab eo interceptum esse, ait is quidem omnia dicit; sed nūciat potius, quam narrat. Vera autem proprièque narratio refert rei gestæ principium, medium, finem; item quæ principium rei antecedunt, ut sunt

254 PARTITION. ORATORIA.

*causa: i. quaque finem sunt consecuta,
ut effectus.*

Illustre eius rei exemplum habemus in Miloniana. Principium rei gestæ, & insidiarum, fuit in profectioe Claudii. Medium erat occurfus, & conflatus cum Milone. Finis, mors Clodii. Post finem quid secutum sit, non refert Tullius; sed tantummodo exponuntur ab eo quæ rem antecedunt; ut sunt causæ, dicta, facta. Causa est, quod Milo consulatum eo tempore petebat contra Clodium. Facta, ut servorum deductio ex Appennino in urbem. Dicta, ut quod Clodius retulerat, Consulatum Miloni eripi non posse, vitam posse. Item, non diu victurum Milonem. Atque hæc eadem narratione cernere est in illis, quæ rem gestam præcedunt. Nam principium est, quod Clodius, relicta Præturæ petitione sui animi, contulerit se ad annum proximum. Medium, quod competitores Milonis iuverit opera sua. Finis, quod Milonem decreverit occidere. Secuta sunt hæc duo, ut servos adduceret ex Appennino, & diceret, occidi posse Milonem; quemadmodum ante retulimus.

Hinc est, quod Rhetores in narratione iubeant septem illa considerare, personam tum principalem, tum, sociam, factum, causam, modum, locum tempus, quæ vulgari hoc verbo continentur:

*Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur,
quomodo, quando.*

Porro, ad personam quoque pertinet ejus descriptio: item sub facto continetur non factum, & causa, cur quid non fecerit: item λογισμός. Et ista quidem sufficiat hoc loco dixisse de partibus narrationis. Plenius verò ea excutiantur in Progymnasmatibus. Superest videamus de virtutibus narrationis: de quibus postremo me loco dicturum receperam

13 §. Prima narrationis virtus est, ut sit perspicua. Id consequimur, tum, verbis usitatis, & fuga hyperbatorum; tum ordine distincteque narrando, omnibusque iis, qua rem ob oculos ponunt, & διατύπωσις gignunt. Quod si res obscurior sit, imprimis fugienda erit obliquitas, potiusque per rectum progrediemur casum, & verba indicavi modi.

14 §. Altera est narrationis virtus, ut sit verisimilis. Talis erit, si omnia personis, locis, temporibus, causis consentiant. Ita verisimile est, à temerario patratam eadem; à libidinoso adulterium.

15 §. Quod si quid minus videatur probabile, affirmabimus, ut minus verisimile videatur, verum tamen esse; & quanto magis causa ac modus facinoris lateant, tanto maius esse habendum scelus. Fulciri quoque potest relatione, ut quod sic vulgo dicant.

16 §. Tertia est virtus, ut si suavis. Quod consequimur, si, qua narramus, sint magna, nova, inexpectata suavitatem quoque gignunt mores, dolores.

- *metus; modo sine dicentis perturbatione proferantur. Alioqui enim amplificatio fuerit potius, quam narratio.*

lucundæ narrationis exemplum præbet Heliodorus in *Æthiopicis*. Sed in tanta rerum varietate, effugere non potuit, quin sæpe sit affectatus.

17. § *Addunt quidam quartam narrationis virtutem, ut sit brevis. Talis erit, in qua, cum nihil tamen desit, nihil tamen possit adimi.*

Peccant ea in re, qui ab ovo Ledzo ordiuntur omnia; coque etiam narrant, quæ ex sequentibus satis cognoscuntur. Nam quid opus dicere, concepisse fœminam, si dicas, peperisse?

18. §. *Post narrationem sæpe, velut spiritu erumpente, digredimur. Non tamen digressio, vel sola sequitur narrationem, vel semper: sed, si opportune apteque fiat, plurimum illustrat orationem*

Quomodo verò instituat, in Schematologia dicturi sumus.

CAP. VI.

DE PROPOSITIONE.

1. §. **P**OST digressionem, si qua sit; sin minus, post narrationem; aut, hac quoque si absit, post exordium, sequitur propositio. Hac proponitur summa totius orationis.

Ac orationem habituro, primò illa animo debet observari: quia prout ea erit, vel hæc, vel alia, & argumenta, &

ornamenta adhibentur. Hinc Isocrates
epistola vi. quæ est ad Iasonis liberos:

Εἰδοῦμαι λέγειν πρὸς τὴν πρὶ τὴν φιλοσο-
φίαν τὴν ἡμετέραν ἡγουμένην πρὸς , ἐπὶ τῷ
πρῶτον δὲ σκέψασθαι : τί τῷ λόγῳ καὶ τῆς
μέρεσι τῷ λόγῳ διαπραχθέντων ἐς τὴν ἐκείδαν δὲ
τῷ δ' εὐρωμένῳ καὶ διακριβασώμεθα , ζητητέον
εἶναι φημι τῆς ιδέας , δι' ἣν τῷ πρὸς ἐξεργασθί-
σεται , καὶ λάβεται τέλος , ὅπως ὑπεδέμεθα.
Consuevi disciplina nostra sectatoribus
dicere, ante omnia iis considerandum esse,
quid oratione, & partibus efficiendum sit.
postquam vero id repererimus & collegeri-
mus accurate, quarendas esse a se orationis
ideas, siue argumenta, & ornamenta, qui-
bus id, quod primum est, conficimus,
finemque adipiscimur, quem nobis propo-
suimus.

2. §. Est autem propositio triplex, *sejuncta*,
simplex & *digesta*.

3 §. *Propositio sejuncta*, siue per *sejunc-
tionem*, vocatur, cum definitur, in quo
conueniat cum aduersario, & quid in
controversia relinquatur.

Ut pro Milone: Sin autem nemo re-
stricte sentit; illud in iudicium venit,
non, occisusne sit; quod fatemur: sed,
iurene, an iniuria; quod multis antea in
causis quesitum est.

4. §. *Propositio simplex* est, in qua unum
aliquid proponitur.

Ut in eadem Orat. Nunc quid igitur
aliud in iudicium venit, nisi uter in-
fidi fecerit?

§. §. Propositio digesta , sive per enumerationem , sit cum quot , & quibus de rebus dicturi simus , ostendimus. Hac Partitio appellatur.

Vt Philipp. VII. *Cur pacem nolo ? quia turpis est , quia periculosa , quia esse non potest. Quae tria dum explico , peto à vobis. P. C. ut eadem benignitate , qua soletis , verba mea audiat. Luculenta quoque est illa pro P. Quintio : Faciam , quod te saepe animadverti facere , Hortensi : totam causam meam dictionem certam in partes dividam Tu id semper facis , quia semper potes : ego in hac faciam , propterea quod in hac videor posse. Quod tibi natura dat , ut semper possis , id mihi causa dat , ut hodie possim Certos mihi fines terminosque constituam , extra quos egredi non possim , si maxime velim : ut & mihi sit propositum , de quo dicam : & Hortensius habeat exposita , ad quae respondeat : & tu , C. Aquilli , jam ante animo prospicere possis , quibus de rebus auditurus sis. Negamus , te bona P. Quintii , Sexte Navi possedisse ex edicto Pratoris. In eo sponso facta est. Ostendam primum , causam non fuisse cur à Praetore postulares , ut bona P. Quintii possideres : deinde , ex edicto te possidere non potuisse : postremo , non possedisse. Quaso , C. Aquilli , vosque , qui estis in concilio , ut quid pollicitus sim , diligenter memoria mandetis Etenim rem facilius totam , accipietis , si haec memineritis : & me facile vestra estimatione*

revocabitis, si extra hos de cancellos egredi conabor, quos mihi ipse circumdedit. Nego, fuisse causam, cur postularer: nego ex edicto possidere potuisse: nego possedisse. hactenus cum docuero, perorabo.

6 §. Partitio vero institui fere solet, ut Graci loquuntur; *disa tixās a.*

a q. d.
dubita-
tivè.

Ut pro lege Manilia; Primum mihi VIDETUR de genere belli, deinde de magnitudine, tum de Imperatore deligendo, esse dicendum. Item pro Roscio: Tres sunt res, de quibus me dicere ARBITROR oportere.

7. §. Sed hoc imprimis locum habet, quando ipsi priores dicimus. Nam cum ad argumenta adversarii respondendum est, certa magis partitio probatur, quam incerta.

Ut pro Murena: Intelligo, iudices, tres totius accusationis partes fuisse: *Quæ* earum unam in reprehensione vita, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus ambitus fuisse versatam. Similiter Orat. pro Quintio, cuius verba iam adduxi.

8 §. Et si autem interpretibus, arisumque professoribus, concessa est divisio in minutissimas partes: damnatur tamen in Oratore, si, qua natura singularia sint, secare velit.

Quippe ea res, ut subtilioribus iegeniis lucem ita populo, & ineruditis, (quales maximam parte esse illi solent, apud quos dicendum) potius patit

obscuritatem : contra quam partitio inventa est.

9. § Quare in totum partitione abstinendum, nisi causa vel multiplex sit, vel obscura : & quando ea utendum est, cum perspicua, tum etiam brevis esse debet, hoc est, non major, quam trium, vel summum quatuor partium.
De propositione haecenus.

CAP. VII.

DE CONFIRMATIONE.

1. § **D**EVENTUM nunc ad contentionem, quam Aristoteles *πίστις* a appellat. Hac quasi viscera vitaeque orationis continet.
2. § Estque partim *κατασκευαστική*, cum sententiam nostram probamus argumentis : partim *ἐλαγκτική*, cum adversarii opinionem argumentis convellimus : partim *ἀνασυναπτική*, cum ad argumenta ejusdem respondemus. Prima pars proprie dicitur confirmatio : secunda, tertiaque, refutationis nomine continentur.
3. § Ut plurimum autem, qui prior dicit, prius & suam sententiam probat, & alienam impugnat : posterius respondet iis, quae objici possunt. At qui posterior dicit, fere prius solvit alterius partis argumenta : ac postea suam sententiam confirmat.
4. § In confirmatione duo spectantur,

argumentum, & *argumentatio*; qua differunt, ut pars & totum. Nam *argumentum* sola ratio est: at *argumentatio* prater *argumentum* etiam *conclusionem* comprehendit.

5. §. Quod ad ordinem argumentorum, firmiora partim in principio collocanda, quia tum maxime attendit auditor: partim in fine, quia, qua postremo dicuntur, maxime inhaerent. Imbecilliora vero collocanda sunt in medio, ubi magis latebit eorum infirmitas. At si causa duobus tantum argumentis nitatur, quorum unum fortius, alterum infirmius sit: tum imbecillius quidem subjiciemus validiori, sed mox ad validius recurremus.

6. §. Argumentationes praecipuae, sunt *Syllogismus*, *Enchymema*, *Inductio* & *Exemplum*.

7. §. *Syllogismus* est oratio tribus constans pronuntiatis, quorum in postremum è duobus prioribus consequitur. Primum enunciatum propositio major, vel simpliciter propositio, aut major vocatur. Alterum dicitur propositio minor, vel simpliciter minor, aut assumptio. Tertium est complexio, siue conclusio. Sed Orator plerimum naturalem hunc partitum ordinem immutat, ita ut interdum assumptio primum obtineat locum. imo nonnunquam etiam contrario plane ordine à conclusione per assumptionem ad propositionem adscendit.

8 § Neque in ordine solum differunt *sapē syllogismus dialecticus, & oratorius*: sed etiam numero pronunciatorum. Nam Orator non raro apponit, & majoris, & minoris probationem, ita ut fiat syllogismus quinque partitus: *jus prima pars sit propositio, altera propositionis ratio, tertia assumptio, quarta eius probatio, postrema conclusio. Quod si alterutra propositio fuerit perspicua ratio eius omittitur, ita ut syllogismus sit quadripartitus.*

Exemplis hæc planiora fient. A conclusione ad præmissas accedit Tullius pro Milone, cum ait: *quonam igitur pacto probare potest, insidias Miloni fecisse Clodium? Satis est quidem, in illa tam audaci tam nefaria bellua, docere magnam ei causam, magnam spem in Milonis morte propositam, magnas utilitates fuisse. Itaque illud Gassianum, cui BONO FUERIT, in his personis valeat. Et si boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi sapē parvo Atqui, Milone interfecto, Clodius hoc assequabatur non modo ut prætor esset, non eo Consule, quo sceleris nihil facere posset: sed etiam, ut his Consulibus Prætor esset, quibus, si non adiuvantibus, at conniventibus certe, sperasset, se posse Rempublicam eludere in illis cogitatis furoribus; cuius illi conatus, ut ille ratiocinabatur, nec, si cuperent, reprimere possent, cum tantum beneficium ei se debere arbitrarentur?*

Et si vellent, fortasse vix possent frangere hominis sceleratissimi corroboratam jam vetustate audaciam. Incepit Tullius à completionem hac: Clodius insidias fecit Miloni. Huic subjecit propositionem: Is enim fecit cui profuit mors alterius. Quod Cassii dicto confirmat. Desinit verò in assumptione: Atqui Clodio proderat mors Milonis. Quod eo comprobatur, quia mortuo Milone eos habiturus erat Consules, quibus vel conniventibus, vel etiam iuvantibus, turbare in prætura sua posset Remp.

Atque, ut hic finit in assumptione, & eius probatione: ita pro Cælio desinit in propositione, & eius ratione. Nam iustus ac naturalis syllogismi ordo huiusmodi foret: Non est verisimile, cum, qui studiis bonarum artium est addictus, vivere luxuriose. Atqui Cælius bonarum artium studiis est addictus. Sed Cicero prius ostendit, Cælium honestis artium studiis vacare: hinc probat, in isto hominum genere non facile luxuriam inveniri. Audiamus ipsam Ciceronem: *At vero in Marco Cælio (dicam enim iam confidentius de studiis ejus honestis, quoniam audeo quadam, fructus vestra sapientia, libere confiteri) nulla luxuries reperietur, nulli sumptus, nullum alienum, nulla conviviorum ac lustrorum libido: quod quidem vitium ventris, & gutturis non modo non minuit atas hominibus, sed etiam auget. Amores autem,*

& ha delicia qua vocantur , quę firmiore
 animo praeclatis diutius molesta non solent
 (mature enim , & celeriter deflorescunt)
 esse , nunquam hunc occupatum , impedi-
 tumque tenuerunt. Hęc sic paucis com-
 prehendas : Caelius optimarum artium
 studiis vacat. Quod ita esse deinceps pro-
 bat ab effectis : Audistis , cum pro se
 diceret : audistis antea , cum accusaret,
 (defendendi hac causa , non gloriandi
 loquor) genus orationis , facultatem,
 copiam sententiarum , atque verborum,
 quę vestra prudentia est , perspexistis.
 Atque in eo non solum ingenium elucere
 ejus videbatis ; quod saepe , etiam si indu-
 stria non alitur , valet tamen ipsum suis
 viribus : sed inerat , nisi me propter bene-
 volentiam forte fallebat , oratio & bonis
 artibus instituta , & cura , & vigiliis
 elaborata. Et talis est assumptionis pro-
 batio. Propositio autem hujusmodi est:
 Parum est verisimile cum luxuriose vi-
 vere , qui bonarum se artium studiis ad-
 dixit. Quam deinceps subjicit Tullius:
 Atqui scitote , iudices , eas cupiditates,
 qua obijciuntur Caelio , atque haec studia,
 de quibus disputo , non facile in eodem
 homine esse posse. Hanc propositionem
 confirmat argumento ex impossibili du-
 cto : Fieri enim non potest , ut animus
 libidini deditus , amore , desiderio , cupi-
 ditate , sepe nimia copia , inopia etiam
 nonnunquam impeditus , hoc quicquid
 est , quod nos facimus in dicendo , non
 modo

LIBER TERTIUS. 265

modo agendo, verum etiam cogitando, possit sustinere. Quod ipsum deinde adstruit à raritate Oratorum. An, inquit, vos aliam causam esse ullam putatis, cur in tantis præmiis eloquentia, tanta voluptate dicendi, tanta laude, tanta gloria, tanto honore, tam sint pauci, semperque fuerint, qui in hoc labore versentur? O mittenda sunt omnes voluptates: reliquenda studia delectationis: ludus, jocus, convivium, sermo etiam pene omnium familiarium deferendus.

Atque hæc satis ostendunt, non tantum, uti Oratores naturalem in syllogismo partium ordinem immutent, atque adeo plane invertant: sed etiam, ut syllogismus iis interdum sit quinque partitus. Quamquam profecto, accurate loquendo, nullos syllogismus plura habet pronuntiata, quam tria: sed si propositioni, & assumptioni, probationes addantur; fit syllogismus; integer cum duobus enthymematis. Atque hæc de syllogismo.

9. §. ENTHYMEMMA est mutilus syllogismus: hoc est, est in quo, vel maior, vel minor propositio, omittatur, tanquam manifesta: cujusmodi si ponat Orator, videbitur diffidere prudentia auditorum.

10. §. Optima autem sunt enthymemata ex contrariis, quæ idcirco sola à quibusdam enthymemata appellantur.

M

266 PARTITION ORATORIAR.

Hujusmodi est apud Salustium illud Micipsæ ad Iugurtham : *Quem alienum fidum invenies, si tuis hostis fueris?*

11 § Porro & in hujusmodi, & in alio quocvis enthymemata, sepe præmittitur conclusio accedenti. Imo qua ratione syllogismus statuitur quadripartitus, vel quinquepartitus : eadem & enthymemata tripartitum esse potest : puta, quando antecedendi sua ratio adjicitur.

Vetum hoc quoque. pinguiori dicitur Minerva : cum proprie, quod enthymema vocatur tripartitum, nihil aliud sit, quam geminum enthymema. Nempe idem pronunciatum est unius quidem enthymematis antecedens, alterius vero conclusio.

12 § INDUCTIO Rhetoribus nominatur cum quid ex pluribus rebus propter similitudinem infertur.

Græcè ἐπαγωγή vocatur.

13 § Constat perfecta inductio partibus tribus. Prima est similium enumeratio.

Vt, Domus ea melius administratur, in qua sapiens est pater materque familias : exercitus melius regitur, cui sapiens præest Imperator : navis ea tutius felicisque cursum conficit, qua peritum habet gubernatorem.

14 § Altera pars est conclusio.

Vt, Quare stulti sunt, qui sapientes, ac diu in regenda Rep. versatos ab ejus administratione repellunt.

15 § Tertia est ἀξίωσις, qua conclusionem ex similibus consequi probat comparatio-

ne majoris, minoris, aequalis, vel contrarii.

VI, Non enim periculosa minus, minusve difficilis est Resp. administratio, quam domus, belli, aut navigii.

16. EXEMPLUM est inductio imperfecta: cum nempe unum ex altero colligitur ob similitudinem, qua in utroque reperitur.

Ira Cicero probat, Clodium, hominem seditiosum, à Milone jure interfici potuisse, quia Scipio Nasica Tiberium Gracchum, itidem seditiosum, jure interemerit. Græcè παράδειγμα appellatur.

17. §. Et hac de argumentatione, quatenus ad probandum instituitur At quæ ea adhibetur ad sciendum affectum, aliud nomen obtinet. Nam dicitur **AMPLIFICATIO**.

Nectamen eo nomine intelligitur hoc loco quævis ratio augendæ orationis; sed ea tantummodo, quæ in rei exaggeratione consistit.

Quibus verò modis aliquid exaggeretur, dicemus in schematibus διαβολας.

CAP. VII

DE CONFUTATIONE.

CONFUTATIO diluit argumenta adversarii: idque bifariam Interdum enim, si solvere non possumus, syllogismum syllogismo opponimus; quod ἀντιστολοχισμὸς vocatur. interdum ad argumentum ipsum respondemus, quod ἑστῶς appellant.

M ij

Hoc est, quod antea diximus, confutationem esse, vel ἐλεγκτικὴν, vel ἀνασχεματικὴν.

a Cap. 7.
§. 2.

2. §. Ἐνστάσις vel fit inficiando, quod ad probandum adfertur; vel negando consequi, quod ex eo colligit adversarius.

3. §. Ad priorem ἐνστάσιος modum refer, cum vel falsa sumuntur pro veris, vel dubia pro certis.

Vt, si qua veneficio dicatur filiam sustulisse quod a moribus suis obstarer; tueaturque se eo, quod omnis mater diligit liberos: opponentur ei Medea, & aliæ.

4. §. Ad alterum ἐνστάσιος modum pertinet Βία, sive violatio, cum argumentum retorquetur in adversarium.

Vt, Occidisti, quia adstitisti interfecisti. Imo, inquit alter, quia adstiti interfecisti, non occidi. nam id si esset, in fugam me coniecissem.

5. §. Præter vero ἀντισυλλογισμὸν, & ἔνστασιν, alii etiam sunt confutandi modi.

Vti ἐξυθετισμὸς, sive contemptus.

Quomodo Cicero videri vult, accusationem Cælli magis fuisse iras, & querimonias amantium, quam vera crimina.

6. §. Item ἀποπηλάντης, sive deductio. quando, judicem, sive auditorem, alio abducimus, pollicentes, nos de eo, quod objicitur, postea dicturos, ut ita, prememente nos adversario, elabamur.

Qua arte sæpius utitur Cicero.

7. §. Etiam confutamus interrogatione: quæ adjuvatur τῇ ὑποκρίσει, sive actione & vocis sonò.

Ut ; Cantando tu illum ? aut unquam
tibi fistula cera functa fuit ?

Vide infra lib. IV. cap. XXI. §. 25.

8. § Item increpatione, ubi crimen aliquod
cum indignatione rejicitur.

Pertinet huc execratio : ut Di te per-
dant , fugitive , qui ista objicis. Vide eo-
dem cap. § 33.

9. § Plurimum autem refert, quam con-
futandi rationem potissimum ineamus.
Nam multa sunt, qua indignatione, vel
interrogatione aculeata, aut joco urba-
no, melius eludantur, quam argumentis
multis impugnentur. Aliquibus etiam
refellendis si nimis insistas, altius sus-
picionem criminis, animis judicum de-
figes.

10. § In confutandis adversarii argumen-
tis non semper idem servatur ordo. Sed
prudens Orator non difficulter dispicet,
num in prima quasi acie levioris arma-
tura milites velit considerare ; ut deinde
vim omnem in fortius agmen conver-
tat : an à fortioribus malit incipere, ut,
iis expugnatis, quod reliquum est, vel
spiritu liceat disflare. Quod si ab uno
capite omnia dependeant, plane inde or-
diendum, ut eo, sublato, simul omnis
annulorum nexus dissolvatur.

11. § Sed cuncta exilem adferunt fru-
ctum ; nisi juvenus sibi ob oculos ponat
illustria quaedam Confutationis exempla
quæ deinde imitetur.

Hujusmodi est illa pro S. Roscio , pro
M iij.

Milone , pro Cælio , pro Plancio , item in Pisonem.

12. § Inque iis spectare convenit quomodo ad confutationem accedatur : quæ ratione capita accusationis proponantur : ut item gravibus argumentis insistatur, acriterque pondere argumentorum urgeatur adversarius : & contra quasi transvolentur levia multa, ne, si diutius in iis moraducatur, frigescat oratio : ut item sales interdum admisceantur, quo in hac palastra etiam delectetur iudex : denique ut per interrogationem, subjectionem, & similia schemata (de quibus in Electione dicemus) non modo ornatus multum, sed etiam *χορηγίας*, atque acrimonia, accedat orationi.

Tantum de Contentione.

CAP. IX.

De Peroratione.

I. § **SUPEREST** postrema pars, quæ Græcis *ἐπίλογος*, Latinis Peroratio dicitur.

Vbi Per viam eam habet, quam in persurgere, & similibus. Cicero iv. Acad. Quærit. Et quoniam multa dixi, est mihi perorandum. Pro Quinctio : Mihi per difficile, est contra tales Oratores non modo tantam causam perorare : sed omnino verbum facere conari. At in Græco *ἐπίλογος*, *ἐπί* idem valet, ac in *ἐπίμετρος*, *ἐπίκυκλος* : quo modo & Horatius, cum quatuor odarum libros scripsisset, quem iis superaddidit

Epodon appellavit. Quamquam aliter de hoc Grammatici antiqui, *a* atque etiam Turnebus. *b*

2. §. Est vero epilogus totius orationis clausula.

Nam post res singulas confirmatas epilogis quidem utimur; sed hic sermo est nobis de epologo universæ orationis: qui inter omnes regnum obtinet.

3. §. Interdum tamen epilogo opus non est: ut si vel brevicula sit oratio, vel causa admodum tenuis.

Vbi luculentum velle epilogum addere, tantum dem fjerit, ac si casæ rusticæ studeamus apponere posticam aulæ convenientem. Quare hic solum opera danda est, ut mascule, & expedite desinamus. Ita Lucianus encomium muscæ claudit his verbis: Παλλὰς δ' ἔτι ἔχον εἰπὼν, κατεπαύσατο ὁ λόγος, καὶ καὶ δόξα, καὶ τὴν παροιμίαν, ἐλέφωτα ἐκ μιας ποιεῖν. Idem, qui vollet laudare apes, scite his verbis clauserit orationem: Quid d, non divinum habent, nisi quod moriuntur?

4. §. Epilogi minus est duplex. Prius est ἀνακεφαλαίωσις, siue enumeratio potissimum argumentorum.

Nempe, quæ sparsim tota diximus oratione, ea hic simul ob oculos ponimus, præstantis instar pictoris, qui ingentem historiam exigua proponit tabella. Exemplo esto epilogus iste in Maniliana; qui tamen partis est, non vero totius orationis: Quare videte, num dubitandum vo-

a Vetus Horatii interpres Diomedes lib. 3. cap. de poematum generibus. Marius Victorinus lib.

3. &c. *b* Lib 21. Advers. cap. 6. & lib. 28. cap. 38.

c Habeo multa præterea dicere, sed desinam, ne videar, quod in veteri verbo est, ex musca facere elephantum.

d Quintilianus

decla-
mar 23.

272 PARTITION. ORATORIAN.
*bis sit, omni studio ad id bellum incum-
bere, in quo gloria nominis vestri, salus
sociorum, vectigalia maxima, fortunæ
plurimorum civium cum Rep. defendun-
tur. Et alter in eadem, multo post: Qua-
re cum & bellum ita necessarium sit, ut
negligi non possit: ita magnum, ut accu-
ratissime sit administrandum; & cum ei
Imperatorem perficere possitis, in quò sit
extrema belli scientia, singularis virtus,
clarissima auctoritas, egregia fortuna:
dubitabitis, Quirites, quin hoc tantum
boni, quod à Diis immortalibus oblatum,
& datum est, in Rempubl. conservandam,
atque amplificandam conferatis? Enum-
erationis autem, quæ universæ sit
orationis, luculentum habemus exem-
plum oratione pro Cluentio. Quæ in ora-
tione peroratio incipit ab istis verbis:
Quod hoc portentum, Dii immortales!
quid tantum monstrum in ullis locis
quid tam infestum scelus, & immane,
aut: unde natum esse dicamus? Iam enim
videtis profecto, iudices, non sine neces-
sariis me, ac maximis causis principio ora-
tionis mea de matre dixisse. nihil est animi
mali, nihil sceleris, quod illa non ab ini-
tio filio voluerit, optaverit, cogitaverit,
effecerit. Hinc enumeratio sequitur: Mit-
to illam primam libidinis injuriam: mitto
nefarium generi nuptias: mitto cupiditate
matris expulsam ex matrimonio filiam:
quæ nondum ad hujusce vitæ periculum,
sed ad commune familia dedecus pertine-*

*tant, nihil de alteris Oppianici nuptiis
queror: quarum illacum obsides filios ab
eo mortuos accepisset, cum denique in fa-
milia luctum atque in privignorum fœnus
missit. Præterea, quod, Auronem Meli-
num, cujus illa quondam socrus, paulo
ante uxor fuisset, cum Oppianici esse apera
proscriptum, occisumque cognosceret. Vana
sibi domum, sedemque conjugii delegit,
in qua quotidie superioris viri mortis in-
dicia, & spolia fortunarum videret. Illud
primum queror, de illo scelere, quod nunc
denique patefactum est, Fabriciani vene-
ni, quod jam tum recens, suspicionem ce-
teris, huius incredibile, nunc verò apertum
iam omnibus, ac manifestum videtur. Et
quæ sequuntur.*

§ 5. In enumeratione duo observare oportet. Vnum est, ut ea tantum repetamus, in quibus causa potissimum consistit, quæque propterea maxime velimus auditorum animis inhaerere.

Omnia enim si minutatim repetere velimus: aut subtiliter nimis dicere cogemur; aut non peroratio erit, sed nova consurget oratio.

6. §. Alterum est, ut eadem cum pondere aliquo dicantur & aptis excitentur sententiis; figuris etiam varientur, ne videatur crambæ repetita.

Nam illa recta repetitione nihil est odiosius. Quippe quæ institui videatur, quasi dissilamus auditorum memoria.

7. §. Alterum epilogi munus est ad dominum

sive commotio affectuum. Quos vero affectus ciere potissimum oporteat, non est operosum videre ex natura causa. Nam cum gratulatione, admiratione, emulatione perorandum est, si laudemus: si vituperemus, odium, invidia, contemptus, moveri debent.

8 §. *In consiliis spes excitanda, sive ex-plenda cupiditatis, sive ulciscenda injuria. Interdum etiam timorem ex periculi metu injici expedit.*

9. §. *In judiciis vero omnia concurrunt, amor, odium, invidia; imprimis autem indignatio, & misericordia: illam accusator, hanc reus aucupatur.*

10. §. *Hac in parte Orator imprimis as-pirare debet fontes eloquentiæ; sic ut non solum incendere judicem, sed ardere ipse videatur. Atque ad hoc plurimum confert ut ita complectatur animo imagines rerum absentium, quasi eas oculis coram cernere videatur. Nam quo quis melius eas conceperit, hoc potentior erit in affectibus commouendis.*

Indicant hoc perorationes Ciceronis. Ut pro Milone, ubi ait: *Sed finis sit; neque enim præ lachrymis jam loqui possum: & hic se lachrymis defendi vetat.* Et pro Rabirio Posthumo: *sed jam, quoniam, ut spero, fidem, quam potui tibi præstari, Posthume; reddam etiam lachrymas, quas debeo.* Et Paulo post; *Iam indicat tot horum minum fletus, quam sis charus tuis & me dolor debilitat, includitque vocem.*

Scire verò dicebat magnus ille Galliarum Rex, idemque optimus ingeniorum censor, Henricus Quartus, *a*, non aliunde se melius præstantem dignoscere Oratorem, quam ex peroratione. Nam etiam, qui natura parum possunt, tamen artis beneficio sæpe ordiuntur eleganter; atque aliquamdiu in orationis suæ cursu provehuntur feliciter: sed postquam deventum est ad epilogum, ubi maxime desideratur vis Oratoris, ibi penitus flaccescunt, & nihil laude dignum amplius possunt: quod inde fere contingit, quia iam omnes artis *αὐτῶν* *b* exhausterint: aut quia temporis angustia excludantur, quo minus orationem pari arte atque industria pertexant. Imo interdum etiam hic opera eorum claudicat, quibus & ingenium, & ars, & orium, abunde suppetit: nempe quia animus iam diutina cura lassatus, eo, quod superest, cito nimis studeat defungi. Ne quid huiusmodi usu veniat nobis, ita in tornando exordio, & proximis limandis, versabimur; ut subinde cogitemus, quo porta sit exeundum.

ATQUE hæc dicta sunt de Dispositione, quatenus respondet Inventioni, quam generalem, magisque simplicem, vocabimus. Naturæ nunc ordo exigebat, ut deinceps tractaremus de dispositione earum orationum, quarum argumenta excussimus in Doctrina Inventionis speciali, magisque mixta. Ut sunt consolatorix, conciliatorix, gratulatorix, monitorix,

a Nicol. Caussin-
nus in sa-
cræ hu-
manæq;
eloq. pa-
rallel.

b Arculas
pigmen-
tarias.

nuptiales, funebres, natalitię, & similes. Nam inventiones quidem est, earum argumenta quocunque ordine assignare: sed argumenta illa digerere, hoc vero munus est dispositionis proprium. Verumtamen in speciali huiusmodi materia aliud nobis ordo doctrinę exigere visus est. Nam cum statim possis argumenta eo commemorare ordine, quo plurimum in oratione solent collocari: quid profecto attinebat, prius illa iudi indigestaque sylva proponeres mox eadem repetere, licet ordine melioris. Quare cum earum *conspicienda* satis ex iis cognoscatur, quę in speciali Inventionis doctrina diximus: non est profecto, quod in iis nunc teramus tempus. Illud tamen consilium non videtur posse improbari, si quis omnem istam de talibus orationis doctrinam quam nos proposuimus posteriori parte libri secundi, hoc demum loco tradat: nempe tanquam superioris doctrinę de inventionem, & dispositionem, appendicem iustam, quę in specialibus quibusdam materiis, tum argumenta propria, tum eorum ordinem ostendat. Non discipulo, uter ordo præstet, quando res illa profecto tanti non est. Verum de eo quisque iudicio suo fruatur, ut lubet.

Cæterum ex iis, quę de orationibus istis exposuimus, iudicium etiam ferre possumus de ordine epistolari. Nam pleręque omnes epistolę ad ista genera revocantur. Aut si quę eo referri non posse videantur, hæc fore, quę ad ordinem, non

egent artificii ullius. Quales sunt illæ,
 quæ narrant: in quibus rei gestæ ordinem
 servamus. Item quibus alteri responde-
 mus, ubi illi plurimum ordini insultimus,
 quo alter epistolam pertexuit. Id se factu-
 rum ait Tullius lib. VI. ad Att. epist. 1.
Accepi tuas literas ad quintum milliare
Laodicea. quas legi libentissime, plenissi-
mas amoris, humanitatis, officii, dili-
gentia. Iis igitur respondebo. Sic enim po-
stulas. nec ξυννομίαν meam institutam:
sed ordinem conservabo tuum. Nec tamen
id perpetuum est. Sane lib. 1. ad Att.
epist. XIII. Respondeo, inquit, tibi ἔτι
ἁπλοῦς. ἀπλοῦς. Nempe quia Home-
rus sæpe media prius narrat, quam initium
rei. Alibi etiam se purgat de ordine tur-
bationi, scripsisseque dicit quidquid in
buccam veniret. Et ad Quintum fratrem
ait, hallucinari interdum epistolas. Quare
non est, quod istis immoremur,

Finis Libri Tertii.

GERARDI IOANNIS VOSSI

PARTITIONVM ORATORIARUM LIBER QVARTVS.

CAP. I.

DE ELOCUTIONE universè, ac particulatim de priori Elegantiae parte, quæ in Latinitate consistit.

1. §. VM Oratori videndum sit, & quid & quo loco & quomodo unumquodque dicat, duoque priora (quorum unum inventionis est, alterum Dispositionis) exposuerimus : proximum est, ut de tertio agamus ; quod, quatenus in dictione quidem cernitur, Elocutionis ; quæ autem extra eam spectatur, Pronuntiatio nis est sive Actionis.

2. §. Elocutio alia Philosophica est, alia Oratoria, alia Poëtica. Hoc loco proxime agemus de oratoria : de cæteris non

a Lib. 1. nisi obiter quadam aspergemus.

Rheto 3. 3. §. Etsi vero elocutio, Aristotele a teste

à Poëtis profecta sit ad oratores ; multum tamen horum illorumque elocutio distant. Nam Poëtica longius abit à vulgari consuetudine loquendi. unde Cicero à Poëta ait quasi alia b quadam lingua loqui.

4. § Elocutio Oratoria est rerum inventarum, & dispositarum, per verba sententiasque expositio, ad persuadendum idonea.

Qua in definitione elocutio jure non tantum verborum esse dicitur, verum etiam rerum. Nec enim solum orationem vestit flore verborum, sed & lumine sententiarum. Neque obstat, quod inventio sententias suppeditat. Nam nihil prohibet, quo minus hæ ad utramque possint partem referri : ad inventionem quidem, quatenus probant ; ad elocutionem autem, in quantum ornant.

5. § Elocutionis præcepta, quæ verba, quæ rem spectes, partim sunt generalia, neque respiciunt certam materiam, aut characterem : partim sunt specialia, & ad hanc, illamve materiam, ac characterem, restricta, atque accommodata.

6. § Elocutio communis dividitur in Elegantiam, Dignitatem, & Compositionem.

7. § Elegancia efficit, ut unumquodque tum pure, tum aperte dicatur.

8. § Puritas dicitur Latinitas. Ea, ut placet Maximo Victorino c. nihil est aliud quam observatio incorrupte loquen-

a Lib. 2.
de Orat.
b Ita cum
Lambino legere
malim,
quàm
cum vulgari
codd.
aliena.

c Lib de
re Gram-
matica,

230 PARTITION. ORATORIAE
di secundum Romanam linguam.

9 § Quare oratio non Grammaticis duntaxat præceptionibus ; sed etiam bonorum scriptorum consuetudini conformis esse debet.

10 § Nec tamen hac pars tam Oratorem constituit, quam urbis alumnus ; eoque, qui commendat quemquam ob elegantiam, non tamen eum laudat, ut Oratorem, quam ut civem Romanum.

11 § Habet enim sermo urbanus nativum quid, quod peregrinis assequi difficile est ; adeo quidem, ut Asinius Pollio in Livio etiam quandam agnouerit Patavinatatem a.

a Fabius
lib 1. c. 5
Nempe
ornate
quidem;
sed inter-
dum ta-
men non
satis La-
tinè huic
Critico
scripsisse
videba-
tur.

b Lib. 1.
de anolo-
gia, ut
testatur
Cicero in
Bruto.

12. § Atque eo magis nunc, desista Latine loquendi consuetudine, opera nobis danda est, ut quam minimum absumus ab sermonis Romani elegantia.

13 § Sed fieri illud nequit, nisi constet prius, in quibus consistat Latinitas, & quemodo comparetur.

14. § Consistit autem ea, tum in verbis ipsis tum in modo pronunciandi.

15. § In verbis delectu opus est, quem originem eloquentiæ esse, jure optimo dicebat Cæsar b.

16 § Delectus is non ob elegantiam solum adhibetur : sed etiam ob dignitatem, & compositionem.

Ad dignitatem pertinet, quatenus vocabula sunt propria, vel modificata : hæc rursus, vel molliter, vel dure translata. Ad compositionem vero refert, quatenus

quædam præ aliis suavia, suat, aut sonora. Verum de discrimine; ac iudicio, ratione dignitatis, aut compositionis, suis infra locis dicetur.

17. §. Nunc agendum de eo, quatenus elegantiam gignit. In quo delectu distinguuntur vocabula ratione ortus, significationis, & usus.

18. §. Ratione ortus, vel Latina sunt, vel peregrina. Peregrina vero, vel Græca sunt vel aliarum gentium. Græcis abstinabit Orator. Quod si quid Latine dici non possit, idem pluribus exponet.

Cicero lib. III. de Fin. bon. & mal.

Equidem soleo etiam, quod uno Græci, si aliter non possem, idem pluribus verbis exponere. Vide etiam, quam ejusce rei studiosus fuerit Tiberius: de quo ita Tranquillus: Sermone Græco, quamquam aliqui promptus & facilis, non tamen usquequaque usus est, abstinuitque maxime in senatu: adeo quidem, ut, MOPOLIUM nominaturus, prius veniam postularit, quod sibi verbo peregrino utendum esset: atque etiam in quodam decreto patrum, cum ἐμβλαύειν recitaretur, commutandam censuit vocem, & pro peregrina nostratam requirendam: aut si non reperiretur, vel pluribus, & perambitum verborum, rem enunciantam. Ac meminisse ejusce rei etiam Dio in LVII. Βουλῆς ἔπειτα τὸν τι δόγμα ποιῆσαι, ἐκείθεν αὐτὸ τὸ ὄνομα τὸ τῷ ἐμβλαύειν, οἱ καὶ Ἑλλησποδῶν, ἐμβλαδῶν, καὶ τοιμή

a In Tiberio c.

17.

b Factus est rus de hac re decretum, emblematicum vocabulum in eo poni, quia Græcum esset, prohibuit: quanquam Latinum quod id interpretaretur, haberet nullum.

a Apud
Dionem
legitur
Πόρκι-
ας τις,
pro M.
πελλας
tis.

Est is M.
Pompo-
nius mar-
cellus:
utliquet
ex Sucto-
nio de
claris

Gram-
maticis:
ubi rem
eandem
narrat.

b Ita, ut
alibi mo-
nuimus
apud
Sextum
Empiri-
cum le-
gendus is
versus:
de quo
minimè
audien-
dus do-

ἔχον ὅπως ἐπαχύνει αὐτὸ ὀνομάτη Narrat
idem aliquanto post: ut cum strenam à
quibusdam oblatam non accepisset, ez-
dem de re proposuerit edictum, in quo
voce non Latina uteretur. Hoc cum in
mentem ei venisset noctu, ut erat ele-
gantiae in loquendo perquam diligens,
vocasse ad se omnes, qui linguae Latinae
proprietatem studiose observarent. Ibi
Attejum Capitonem dixisse, tamen si ne-
mo ante cum isto vocabulo usus fuisset,
hoc nihilominus in Tiberii gratiam in-
ter antiqua esse referendum. At Marcel-
lum quendam a subiecissem, *Homini-
bus, Caesar, civitatem dare potes, verbi
non potes.*

19. § Si Græci scriptoris versus sit addu-
cendus, satius fuerit eum Latine trans-
ferre.

Quod Cicero etiam observat in oratio-
ne pro Deiotaro, ubi sententiam Latine
exprimere, quam Græcum referre ver-
sum maluit. Imo idem facit in iis, quæ de
Philosophia scripsit. Ut pene initio Tus-
culanarum quaestionum: ubi itidem Epi-
charmi versiculum istum convertere,
quam Græce recitare, maluit:

A' ποθαὶνὲν, ἢ τε θναῖμεν ὅς, μοι διαφέρει b
Ita enim apud eum Marcus, & alter,
colloquuntur. M. Dicam, si portare, Lati-
ne. Scis enim, me Græce loqui in Latino
sermone non plus solere, quam in Græco
Latine. A. Et rectè: quidem. Sed qua tan-
dem est Epicharmi ista sententia.

*M. Emorinolo, sed me esse mortuum,
nihil a timo.*

Atque hæc satis ostendunt, quantum
recedant ab antiquis, qui, venti atque
ostentationis causa, passim inferciunt
Græca, atque ita, chimeræ instar, mon-
strosam reddunt orationem. San-
ctum abest, ut probari hæc res possit in semi-
doctis, ut in Lucilio ipso (quem Græca
Latinis miscuisse, reliquæ ostendunt)
reprehenderit illud Horatius:

*At magnum fecit, quod verbis Gra-
ca Latinis.*

*Miscuit. O seri studiorum, quine b
putetis.*

*Difficile, & mirum, Rhodio quod
Pitholeonti*

*Contingit. An sermo lingua concin-
nus utraque*

*Suavior, ut Chio nota si commista
Falerni est?*

10. §. Nec tamen hac ita accipi debent,
quasi in totum abstinendum sit Græcis.
Nam iis uti licet, quæ usu iam sunt re-
cepta.

Cicero lib. III. de Fin. Bon. & Mal.
Quamquam ea verba, quibus ex instituto
veterum utimur pro Latinis, ut ipsæ
Philosophiæ, ut Rhetorica, Dialectica,
Grammatica, Geometria, Musica, quam-
quam Latine ea dici poterant, tamen,
quoniam usu recepta sunt, nostra ducamus.
Imo Cicero Oratio Pisonem, non
refugit Græcum verbum *οἰσιν*, sed

At illud
Simo-
sius ani-
madver-
sionibus
in epist.
l. I. ad
Att.

a Lib. I.
ser. sat.

10.
b Oἷα,
qui uti-
que.

Vide Pri-
scianum
lib. 16.

c Abiit,
sive eva-
nuit.

a Trinū. cum Plauti *a* citaret versum illum , jam
Act. 2. ore omnium pervulgatum :

sc. 40

*Ratio quidem hercle apparet , ar-
gentum οἷχται.*

21. §. Imo in epistolis eorum etiam est usus,
quæ in vulgus recepta non sunt , dum
scribamus ad illum , qui Græce
sciat. nam si nesciat græce quid aliud,
quam ignaviam ei exprobremus , atque
inscitiam. Imprimis autem iis fuerile-
cus , occultare si quid velimus.

b Æni-
gmaticè
& allego-
ricè.

Hæc quoque rei exempla passim habe-
mus in epistolis ad Atticum : ubi capse
de causâ multa dicit *ἐν αἰνύμασι* , *ἐν ἀλλο-
γοῖαις* *b* Quid ipse agnoscit lib. xi. epist.
xix : post hæc , inquit , ad te , si aut persi-
delem habeo cui dem , scribam omnia
plane : aut si obscure scribam , tu tamen
intelliges. In his epistolis , me *Lalium* ,
te *Euriam* faciam : cetera erunt *ἐν αἰνύ-
μασι* *c*.

c Obscu-
rè ; &
pea æni-
gmata.

22. §. Præterea loca Græce adducere ex-
pedit iis , qui commentarios , aut ani-
madversiones scribunt in veteres scri-
ptores.

Nam collatio Græcorum Latinorum
que multum ut voluptatis , ita etiam uti-
litatis adfert.

23. §. Item cum de veterum mente contro-
versia est.

Nam cum multa adeo perperam ver-
tantur facilius inveniemus fidem , si ipsa
scriptoris verba adducamus.

24 §. Imprimis vero iis apud peritos uti-

mur, si destituamur Latinis; ut si in multis nominibus partium humani corporis, animantium, plantarum, gemmarum, medicamentorum, instrumentorum; item vocibus, quas technici, aut Philosophi cuderunt.

Cicero lib. III. de Fin. Puto, concedi nobis oportere, ut Græco verbo utamur, si quando minus occurreret Latinum. ne hoc ephippiis, & acratophoris potius, quam poëgmenis, & apoproëgmenis, concedatur, quamquam hæc quidem proposita recte, & rejecta dicere licebit.

25 §. Adhuc non est, quod apud doctos refugiamus Græcæ, si Latinis fuerint significantiora, vel elegantiora.

¶ Ut si Φιλαυτία malis dicere, quam amor sui ipsius. Item ἀποροαλία quam ignorantia decori, vel etiam ineptia. Nec enim hæc idem significant: cū id magni viri putarint. Accedo potius Tullio; qui lib. II. de oratore, de Inepti vocabulo agens, *Vim*, inquit *hujus mali Græci non vident: ne nomen quidem ei vitio imposuerunt. Ut enim quætas omnia, quomodo Græci ineptum appellent, non reperies.* scio, hac parte à Budæo a reprehendi Tullium; sed Ciceronis causam fortiter agit Cæsar Scalliger oratione de verbo Inepti ad Arnoldum Ferronum. Nec in singulis modo verbis, sed etiam coniunctis, id locum habet. Certe perierit venustas, si Latine efferre velis illud Diogenis Cynici β; Κεῖντος ἰς κόλακας ἀπαθεῖν, ἢ ἐς κόλακας

a Lib. I.
de Asse.
b Apud
Laërtiū.
c Satius
est in
corvos
incidere,
quam in
adula-
tores.

a Ple-
rarch.

b Helych.
illustis.

c Cum
tyrannis
aut nihil
sermonis
haben-
dum, aut
suavissi-
me.

d Vel
mastru-
ca.

e Pro
Scauro,
apud Ili-
dorum
lib. 19.
cap. 23.

Etiā
Orat. de
provin-
ciis con-
sular.

legas,
cum ma-
strucatis
lestruncu-
li.

f Lib 1.
cap. 5.
g Act.

Vel illud Solonis a, aut, ut alii volunt,
Xenophanis b Τὸν περὶ τῶν ἐν πυχάταιν δῖν,
ἢ ὡς ἡμεῖς, ὡς ἡμεῖς c. Suntque eiulmo-
di innumera. Et hæc de Græcis.

26. §. *Quemamodum vero in Græcis se-
cimur, ita in aliarum etiam gentiū vo-
cabulis distinguere convenit inter illa,
qua civitate sunt donata, & ea, qua
peregrinitatem nondum exuere.*

Posterioris generis est *MASTRUGA* d,
Sardum vocabulum. Scio uti Tullium:
sed ita, ut fabius fait, illudens Cicero ex
industria dixit. Tale quoque *Prænesti-*
num conia pro *cicania*: cuius meminit
Plautus Truculento g. Sane & *Prænesti-*
norum sermone utentem *Vectium* *Luci-*
lius insectatur: ut ibidem ait Fabius, Tale
quoque *parlamentum* pro *suprema coria*
in Galliis, præcipue *Patienſi*. Item *guer-*
ra pro bello, cū ne in versu quidem id
refogit baptista Mantuanus.

At prioris generis est *camelus*, quod à
Syris esse agnoscit Varro lib. 1v. de L. L.
iridem effedum, quod à Gallis est, ut in-
dicat Iunius Philargirius h, suntque mul-
ta eiulmodi.

27. §. *A significatione dividuntur voca-
bula bifariam. Nam vel consideramus
significationis aptitudinem, vel rei si-
gnificatę honestatem.*

28. §. *E priori considerandi: modo resultat
vocalorum Distributio in magis &
minus significantia: è quibus potiora du-
cuntur a quantia rem, de qua sermo est.*

*de rebus sordidis non sint , tamen pro-
sordidis habentur.*

Lib. 16.
cap. 7.

Nempe sordes contrahunt , quæconque
usu hominum elegantium haud nitescunt.
Vnde Gellius a ea vocat *maculantia ex
sordidioris vulgi usu*. Huiusmodi quæ-
dam apud Daberium inveniri ait , ut *homo
levenna* pro *levi* , *malas malaxare* , *gur-
das* , *cotio* , *botulus* pro *farcimine* , &
alia , quamvis de quibusdam rigide nimis
exerceat censuram : ut cum ejusmodi fa-
cit *planum* pro *sycophanta* , quo tamen
usum agnoscit Ciceronem in Orat. pro
Cluentio. Ac videtur non minus fallide
obba , quod nec Persius refugit. Interim
recte Gellius , cum distinguit inter vulgi
usum , & consuetudinem doctorum , de
quo elegans etiam Fabii locus lib. 1. cap.
v 1. *Constituendum imprimis id ipsum ,
quid sit ; quæ consuetudinem vocamus .
Quæ si ex eo , quod plures faciunt , nomen
accipiat , periculosissimum dabit præcep-
tum , non orationi modo , sed , quod ma-
jus est , vite . Vnde enim tantum boni ,
ut pluribus , quæ recta sunt , placeant ?
Igitur , ut *velli* , & *comam* in gradus
frangere , & in balneis perpotare , quam
libet hac invaserint civitatem , non erit
consuetudo ; quia nihil horum caret re-
prehensione ; at *laxamus* , & *tendemus* , &
convivimus ex consuetudine ; sic in lo-
quendo , non si quid vitiose multis in-
derit , pro regula sermonis accipiendum
est . Nam , *transeam* , quemadmodum
vulgo*

vulgo imperiti loquantur, tota saepe theatra, & omnem circi turbam, exclamasse barbare scimus. Ergo consuetudinem sermonis vocabo consensum eruditorum: sicut vivendi, consensum bonorum. Sospiter Charisius lib. i. ut fatuum & sordidum damnat quoque secus pro secundum vel iuxta. Sic tamen locuti etiam Semprouius Asellio lib. i. Histor. & Plin. lib. xxiv cap. xv.

29. §. Eorum, quae neque dicti refugerunt, alia fuisse his usitata, alia rara.

Usitata, ut urbs, murus, caelum, &c. Rara, ut oppido pro valde; actutum pro statim, omniaque quae antiqua sunt, nec tamen plane antiquata.

40 §. At quae in usu esse desierunt, obsoleta dicuntur.

Vt sunt, toppe pro cito, manns pro bonus, iduare pro dividere, similiaque.

41 §. Qua florente sermone Romano viris praestantibus in usu fuisse, hac nobis etiam constituere debent orationis corpus.

Neque enim in epistola solum, sed in oratione etiam, illud locum habet:

Munda, sed è medio, consuetaque verba, juvenis,

Scribite: sermonis publica verba placeant.

42. §. Obsoleta omnino vitanda.

Quibus qui utantur, perinde agunt, quasi cum Euandri matre loquantur: ut Phavorinus dicebat. Cuius & illud est apud Gellium: b Id, inquit, quod à Cajo

a apud
Gellium
l. i. c. 10
b Ibidem

N

Casare, excellentis ingenii ac prudentię viro, in primo de Analogia libro scriptum est, habere semper in memoria, atque in pectore, ut, tanquam scopulum, sic fugias inauditum atque insolens verbum.

43. §. *Rara & ipsi rari usurpavimus Nam insipientis est putare, passim hoc licere nobis, quod fortasse uno alteroque in loco sibi scriptor aliquis permiserit.*

Hujusce etiam rei nos Seneca admonet epist. cxiv. *Arruntius, vir rara frugalitatis, qui historias belli Punici scripsit, fuit Sallustianus, & in illud genus nitens. Est apud Sallustium: Exercitum argento fecit, id est, pecunia paravit. Hoc Arruntius amare coepit: posuit illud omnibus paginis. Dicit quodam loco: Fugam nostris fecere. Alio loco; Hiero Rex Sy. sacusanorum bellum facit. Et alio loco: Que audita Panormitanos dedere Romanis fecere. Gustum tibi dare volui. Totus his contextitur liber. Que apud Sallustium rara fuerunt, apud hunc crebra sunt, & pene continua: nec sine causa: ille enim in hac incidebat: at hic illa querebat. Vides autem, quid sequatur, ubi alicui vitium pro exemplo est. Dixit Sallustius: Aquis hiemantibus. Arruntius in primo belli Punici ait: Repente hiemavit tempestas. Et alio loco, cum dicere vellet, frigidum annum fuisse, ait, Totus hiemavit annus Et alio loco: Inde sexaginta onerarias leves præter militem, & necessarios nautarum, hyemante Aquilone,*

misit. Non desinit omnibus locis hoc verbum insulcire. Quodam loco Sallustius dicit: Inter arma civilia equi boni famas petit. Arruntius non temperavit, quominus primo statim libro poneret: Ingenies esse famas de Regulo.

Hac in re peccari imprimis solet à juventute. Nam in lectione auctorum plurimum non tam attendit ad vultum ac lineamenta sermonis nativi, quam tantummodo exstantia quæque excerpit, ac recondito eorum usu famam postea eruditionis aucupatur. Hujuscemodi tamen modice usurpata, neque affectata, dignitatem tribuunt orationi: quia non quilibet iis fuerat usus. Et hæc de veteribus.

44 §. Novorum quadam ab aliis conficta sunt, & vel à paucis, vel etiam à vulgo recepta; cujusmodi; generali vocabulo, nova appellantur: alia vero à dicente primum finguntur: quæ, discriminis causa, novata nuncupamus.

45. §. Eorum, quæ presse nova vocantur, non una est ratio: quia, quæ aliquando fuere nova, postea facta sunt veteras eoque videndum est, quando recipi quidque cœperit. Quæ Ciceronis, aut Maronis a vo irrepsere, ea, quin tuto usurpentur à nobis, nemo fere ambigit.

Istiusmodi est novissimus pro ultimo, cervix pro cervicibus.

46. §. Major est dubitatio de iis, quæ proximo saculo, decrecente jam puritate, in usu esse cœperunt.

a Non locus si-
ve potius
ne locus,
aut ter-
minatio-
ne etiam
mutatâ
velocia.
Ita ficto
nomine
regionē
vocabat,
quæ fo-
ret nuf-
quam.
Vnde,
qui volet,
æquē ri-
dicule
nufqua-
miam ap-
peller,
vel nuf-
quamam
cum E-
rasmo
Epist. ad
Morum.
b Nullus.
c Inter
Ovidio
perperâ
tributa.

Ut interim pro interdum, jubinde, pro
identidem. Nam priori sæculo valuit
deinde.

47. §. Hujusmodi non esse vocabulis
utendum, multorum opinio est. Et pue-
rili quidem ætati his recte interdici ag-
noscimus. In iis vero, quibus judicium
firmavit ætas, feram potius, quam vel
laudem, vel culpam.

48. §. At illis, quæ collapsæ prope sermone
Romano, ac decrepita quasi ætate, inven-
ta sunt, qualia apud Symmachum, &
Sidonium sunt multa, in totum censeri
abstinendum.

49. §. Ac multo magis damnanda arbitror,
quæ proximis sunt inventa sæculis, aut
nostro præsertim si neque nitantur ne-
cessitate, neque facta sint ἀναλόγως, siue
congruē: quorum si alterutrum absit
omnino, tanquam barbara, averter.

Ita nulla necessitas fuit, cur dicerent
prædicatum pro attributo, & principaliter
pro maxime. At contra Græcæ composi-
tionis leges peccat ὑπερβαίνω **a**, quod finxit
Thomas Morus, alludens ad Homericum
δύτης **b**.

50. §. Novatorum quatuor sunt genera:
alia imitatione fiunt, alia derivatione,
alia compositione, alia novæ significa-
tionis impositione.

Imitatione, ut si à sono animalis ver-
bum effingas ad instar veterum βαλάνη,
βαύβανη, & aliorum, quæ habes apud
Philomelę scriptorem.

Derivatione, quomodo Gaza ab hiru-
dine fingit *hirundinaria*, quæ Græcis
χαλιδόνιον a. Item à corniculo *cornicularia*,
ut iisdem est *κεραρίτις* b. Simile fit, si à ca-
pitio, quod veteribus c foeminarum ma-
millare erat, aliquam dicas *capitiatam*,
quod pectus capitio texerit.

Compositione, quomodo à *bombo* & *ar-*
deo conflarunt *bombardam*. Sic Gaza ad
exemplum Græcorum ἀλίσκοις d, *αὐτο-*
βαρύ e *τρίοχος* f, effinxit *salsicortex*, *ca-*
nirubus, *tristestiger*: suntque apud eum
hujus generis longe plurima.

Denique *nova significationis impositio-*
ne, ut qui *clepsydram* vocant, quod ve-
rius est *clepsammium*, seu *clepsammi-*
dium. Nec enim aqua nunc, ut olim; sed
arenulis, tempus metimur.

Ex his quatuor modis primus *κερ' ἐνο-*
μοτυπία fit, ultimus *κατὰ μεταφυσίαν*:
de quarum utraque postea dicitur.

51. §. *Novata usurpare licet, cum deest*
verbum vetas, aut id, quod habemus,
non satis idoneum est. Ac imprimis lo-
cum habent in rebus amœnis jucundis-
que. Alias utendum iis verecundius.

Ita usurpat Tullius lib. de Senectute:
Terra semen tepesactum complexu suo
diffundit, & elicit HERBESCENTEM ex
eo viriditatem. Et ibidem: NE SYLVES-
CAT sarmentis. Hactenus de usu verbo-
rum, quatenus in populo consistit.

52. §. *Præterea usus spectatur ratione scri-*
ptorum, unde vocabulorum alia poetica

N iiij

a Plantæ
genus.

b Item
plantæ
genus.

c Varro
lib. 4. de
LL. & de
vita po-
puli Rom
et si aliter
Nonius,
sed non
intellexit
Varronē.

d Species
est robo-
ris.

e Canina
sentis.

f Accipi-
tris ge-
nus.

sunt, alia historica alia Oratoria, alia iis propria, qui artes, aut scientias tractant.

§ 3. *Poëtica dicuntur, non quibuscunque utuntur poëtæ: sed qua apud solos inveniuntur poëtæ, vel saltem poëtis a sunt in usu, Oratoribus non item.*

Et si nō
solis, sed
etiam hi-
storicis:
de quo-
rum di-
ctatione
§. seq.

Ut, olli, pro illi grates pro gratias, al-
tum pro mari, pugnare alicui pro eum
aliquo. Nec quia alia poëtarum, quam
Oratorum, dictio est, eo poëtarum, le-
ctione abstinere debet pedestris eloquen-
tiæ candidatus. Nam, ut nihil dicam de
liberali delectatione, quæ ex iis percipi
potest: multum hoc studio ipsa alitur elo-
quentia. De delectatione quidem ita Tol-
lius pro Archia: *Quares à nobis, cur tan-
topere hoc nomine delectemur? quia sup-
peditat nobis, uti & animus ex hoc fortis-
si strepitu reficiatur & aures convitio de-
fessa conquiescant.* Et mox: *Si ex his stu-
diis delectatio sola peteretur, tamen, ut,
opinor, hanc animadversionem humanis-
simam, ac liberalissimam, iudicaretis.*
Eadem Fabii mens lib. x. cap. i. *Præcipue*
inquit, velut attrita quotidiano actu so-
rensi ingenia optime rerum talium blan-
ditia reparantur. Quātopere vero nu-
tritur eloquentia Poëticæ studio, osten-
dunt hæc verba, quæ proxime ibidem an-
tecedunt: *Plurimum dicit Oratori con-*
ferre Theophrastus lectionem poëtarum,
multique ejus judicium sequuntur, neque
id immerito. Namque ab his, & in re-

bus spiritus, & in verbis sublimitas, & in affectibus motus omnis, & in personis decor petitur. Interdum autem & commode orationi inseri poetarum versus multis Ciceronis locis dilucet: ita lib.

VII. epistolam quandam ad Trebatium, *a* Heaut. I. I.

concludit hoc Terentii *a* senario:
Aut consolando, aut consilio, aut re juvero,

§ 4. § *Nec poetica tantum, sed historica etiam phrasis ab Oratoria est diversa.*

Quintillianus *b* *Vitandum quoque, in quo magna pars errat, ne in oratione poetas nobis, & historicos; in his operibus, Oratores, aut declamatores imitandos putemus. Sua cuique proposita lex, suus decor est.* *b* Lib. 10. cap. 1.

Crebrum sane loquendi genus historicis est, *lubrica viarum, occulta saltuum, prominentia montium, aliaque; quae apud Oratores haud temere reperias.*

§ 5. § *Nec artium, vocabula, qualia multa habent Grammatici, Philosophi, Theologi, alique rerum divinarum, aut humanarum doctores, ab Oratore usurpari debent: quia oratio ejus debet esse popularis.*

Non quidem, quasi penitus prostritis, & calcatis vocabulis, uti oporteat: (nam in pedestri quoque oratione locum habet illud Venuſini vatis *c*.

Odi profanum vulgus, & arceo:) sed quia usurpare non debet, quae à populo non intelligantur. Et hæc quidem

N iiij

c Lib. 3. od. 1.

296 PARTITION. ORATORIA.
dicta sunt de vocabulorum delectu.

36. §. Altera Latinitatis pars consistit in pronunciationis sono. Nam non ea tantum usurpanda est dictio, quam nemo reprehendat: sed in super moderanda est & lingua, & spiritus & vocis sonus.

Frustra tamen sit, qui putet, se hac parte adspirare posse ad veterum gloriam. Nihil quippe vulgari est pronunciatione corruptius. Ut cum C. ante vocales E. & I. aliter efferimus, quam ante A. O. V. aut consonantes L. & R. Item cum diphthongos Æ & OE pronunciamus, tanquam nudas vocales. Et sunt alia id genus plura, de quibus agimus in primo & secundo de Arte Grammatica.

37 §. Diximus, in quibus consistat Latinitas: videndum quomodo comparetur. Ac olim quidem acquiri poterat audita solo, quia passim loquebantur Latine: nunc non item.

Hoc minus: qui seu magnatum parentumque culpa, seu perpetua seculorum infelicitate fere ita usu venit, ut ii præficiantur primæ ætati, qui necdum ipsi è luto posuerunt pedes. Et sane dubitandum non est, quin inde sit, quod, etiam cum sedulo fuerimus in optimis scriptoribus volutati, sermo tamen fluat lutulentus.

— Adeo in teneris consuescere multum est 2.

2. Virgil.

2. Georg

38. §. Super sunt igitur duo præcipue modi, quibus Latine discamus: diligens bo

rum scriptorum lectio, & eorundem imitatio.

59. §. Præstantium Latine lingue auctorum quamquam non ita magnus est numerus, non tamen à quovis quilibet sunt legendi; sed iudicio hic opus, quia scriptorum alii aliis sunt meliores, & pro cuiusque profectus, legendi sunt alii, atque alii.

60. §. Scriptores quidem distinguimus pro ætate, qua quisque vixere. Quinque enim quasi ætates facimus sermonis Romani; puerilem, crescentem, adultam, decrecentem & decrepitam. Ad puerilem refero Saliarum hymnos, ex quibus fragmenta quadam citantur à Grammaticis antiquis. Item Lege XII. Tabularum. Primus in adolescentia est Livius Andronicus æmelior Cato cuius de re Rustica libri ætatem tulerunt. Optimi autem Plautus, Terentiusque. In adulta sunt, ex Oratoribus quidem, & Rhetoribus, Cicero, Calvus, Cornificius, Porcius Latro &c. M. Seneca, &c. ex historicis Sallustius, Lulius Caesar, A. Hirrius, scriptor belli Hispaniensis, Livius, Velleius, &c. ex poetis, Lucretius, Catullus, P. Syrus Mimius, Maro, Horatius, Tibullus, Propertius, Grattius, Ovidius, &c. ex medicis, philosophis, reive rustica, aut architectonica scriptoribus, Varro, Vitruvius, Scribanus Largus, Cornelius Celsus, Pomponius Mela, Columella, &c. In decre-

a Modò illa in Catilinæ declamatio sit Porcii Latronis, ac non potius declamatoris antiqui, quod verius puto. Videtur enim oratio illa aliquantulo inferior laudibus, quas Latroni tribuit M. Seneca. Imoque-
dam Latinitatis jam labantis in eo vestigia observo. interim, ut

dixi, antiquus est scriptor: ut audiendus non videatur. **Lud. carrio**, qui ineptissimum vocat sophistam. Aliqui cum censent **Vibii Crispum**; ut quoque legas apud **Hadrianum Iunium de Coma cap. 8.** **¶** **Eos inter Lipsii** in epistola instituit.

cente vero aetate sunt Oratores, & Rhetores, Rutilius Lupus, Quintilianus, Plinius junior, &c. Historici, Curtius, Suetonius, Tacitus, Iustinus, &c. Poetae, Lucanus, Persius, Silius, Iuvenalis, Valerius Flaccus, Statius Papinius, Martialis, &c. Philosophi, L. Seneca, Plinius Veronensis, &c. Grammatici, Asconius, Agellius, &c. In decrepita aetate sunt, Symmachus, Capella, Sidonius, &c.

61. §. *Pro legentium quoque profectu, non sine summorum virorum exemplo, triplicem quasi aetatem ponimus, pueritiam, adolescentiam, & æquæ sive aetatem statam.*

62. §. *Pueritia solus legendus est Cicero, atque id, quousque ex eo didicerit formare orationis corpus.*

Nam ut pictor primo hominem delineat, inde colores addit: ita nobis prima esse debet cura formandi corpus orationis, post demum de ornamentis laborabimus. Quod si statim, nunc hunc, nunc illum legamus scriptorem, oratio non erit æquabilis, & unius quasi filii; sed incomposita, & inconstans. Si quos tamen Ciceroni addere sit visum: illi haud alii sunt, quam qui præverint ipsi in hoc puerili imitationis genere; Longolius imprimis, tum autem Bembus; Buonellus, & Manutius in epistolis illis, quas ante senium scripsit: nam ceteræ frigidam sapiunt aetatem.

63. § *Adolescentia utilis est in sermone familiaris, ac epistolis quoque, Terentius, & mox Plautus: at in orationibus scribendis illi veterum conducent, qui à Tullii dictione proxime absunt.*

Nec movere debet, quod multi in Cicerone uno consistendum putent. Placere sibi aiunt Plinianum illud *a*, *Stultissimum, ad imitandum non optima quaque proponere.* Verum ratio eos fugit, cum in solo Cicerone optima omnia esse arbitrantur. Nam non tantum multa sunt non venuste minus ab aliis scriptoribus, quam Cicerone, dicta; sed etiam plurima sunt, quæ Ciceronis verbis efferri non possint, sive in re rustica, in qua adeundi sunt Varro, & Columella, alique ejusce rei scriptores; sive in architectonica, in qua consulendus Vitruvius; sive in re naturali, in qua accedendus Plinius, ut in aliis rebus alii. Quare Ciceroni alios addemus, postquam is docuerit formare periodos, numeros, ac totam seriem contextumque orationis. Sed neque tum amplius servandum erit puerile istoc imitationis genus, quod inter alios secutus is, quem dixi, Longolius; ut qui etiam semiperiodos è Cicerone describat: sed potius Ciceronis, aut alius scriptoris sententiæ alio debebunt orationis vestitu ornari, Ciceronisque verba aliis accomodari sententiis, atque ita ex una velut cæra plures effingi imagines.

*a Lib. I.
epist. 5.*

Interim tunc quoque in scriptoribus de-

a Lib. 1.
epist. 16.

lectu opus est. Nam sermonem quidem familiarem juvabunt maxime Plautus & Terentius, &, qui ad eorum proxime dictionem accessit, Agellius. Deque epistolis idem sentiendum. Vnde Plinius, a epistolas laudans, comparat eas Plauto & Terentio metro solutis. In orationibus autem, & historiis, magis ii proderunt, qui proxime accedunt ad Ciceronis sty- lum: ut sunt Cæsar, Livius, Vellejus, Curtius, Quintilianus.

¶ 4. §. *Tertia vero atate, quia jam con- stantem duxerimus sermonis lineam, ni- bil periculi erit, ne ornamentis aliunde arcessitis, aut ebruatur sermo. aut di- moveatur de gradu. Quare huic atati exspatiari licebit per omne scriptorum genus.*

Imo tum ne ex ipso quidem Appulejo, vel glossariis, dummodo iudicium adsit, haurite aliqua gravabimur, quæ, suo usurpata loco, ornare valeant orationem.

¶ 5. §. *Imprimis autem tum legendi breves illi scriptores, Sallustius, Tacitus, Se- neca, & simile: quorum lectione fu- turum est, ut paulatim iudicii falce re- secetur luxuries dictionis.*

Hactenus de Latinitate.

CAP. II.

DE PERSPICUITATE

¶ 1. §. **D**ICAMUS nunc de perspicuita- te, sive evidentia; qua magis

etiam in oratione necessaria est, quam exquisita Latinitas.

Hinc illud verus, & pervulgatum:

Σαφές πρὸν μοι, καὶ ἀμαδιέπρην φράσον. *a*

Et profecto, ut optime inquit Augustinus *b*, *Quid prodest locutionis integritas, quam non sequitur intellectus audientis? cum loquendi omnino nulla sit necessitas, si, quod loquimur, non intelligunt propter quos loquimur ut intelligant. Quare non imitanda nobis dictio Tettulliani, præsertim scholastico scripto de Pallio. Idem de Persii dictione iudicium esto. Imprius verò perspicuitate est opus, si res fuerint obscuræ. Vbi plane exigitur virtus ea, quæ ab Hermogene dicitur λόγος ἀλκιυγὴς, oratio nempe simplex, nudisquæ sententiis, sine ulla artis affectatione, saltem quæ conspicua sit. At in rebus apertis, dictione minus vulgari uti licet: juxta illud vetus, Τὰ μὲν κοινὰ κοινῶς, τὰ δὲ κοινὰ κοινῶς. *c**

2. §. *Ad perspicuitatem requiritur, ut vocabula propria sint, & usitata.*

De propriis ita Aristoteles lib. III Rhetor, cap. III. Τῶν ὀνομάτων τὸ ῥημάκων, σαφέστερον (τὴν λέξιν) ποιεῖ τὰ κύρια. *d* Et in Poëtica cap. XXI. Σαφεστάτη μὲν λέξις ἐστὶν ἡ ὀκτὺ κυρίων ὀνομάτων. *e* De usitatis sic idem scribit. lib. VI. Τopicorum cap. II. Πᾶν γὰρ ἀσαφές, τὸ μὴ εὐαδὸς. *f* Propria autem cum dico, non excludo modificata, sed requiro nativam significandi vim ex usu doctorum. Cum item additur, usitata esse

a Indocilius proloquitor, atq; clarius.

b Lib. 4. de doct. Christ. cap. 10.

c Communia rariter, rara communiter.

d Ex nominibus, & verbis, perspicuam orationem efficiunt propria.

e Maxime quidem perspicua est dictio, quæ ex propriis nominibus constat.

f Quicquid

enim
mutatū
est, id ob-
scurum
est.

502 PATITION. ORATORIA.

debere, arcentur obsoleta, & nova : quo
nomine etiam novata jam comprehendo.
Sed & rara quæ sunt, ad obsoletorum
naturam proprius accedunt : unde ipsa
etiam obscuritatem adferre solent, saltem
imperitis. Idemque de artium vocabulis
judicandum.

3 § Præterea necesse est, ut vocabula unum
significent cui rei repugnant ἰμῶνυμία, &
ἀμφιβολία, ἰμῶνυμία, est unius plurium-
ve vocabulorum ambiguitas extra con-
structionem. Nam si constructioni insit,
ἀμφιβολία dicitur.

Ita ἰμῶνυμία est in voce Germanus,
quo & in Germania natus, & frater ger-
manus significatur. Hæc non vitium est,
sed virtus, quando ludere visum est am-
biguitate dictionis : ut cum de Cimbro
fratricida (in quem epigramma quoque
exstat Maronis) Cicero dixit, Germa-
num occidit Cimber.

a Lib. 7.
cap. 9.
b Lib. 8.
cap. 2.
item lib.
7. c. 9.
Sed hic
pro Chre-
metem
habet
Lache-
tem,

Αμφιβολίας exemplum tale ponit Fa-
bius a Testamento quidam jussit poni sta-
tuam auream hastam tenentem. Quæritur
enim, non statua hastam tenens aurea esse
debeat, an hasta esse aurea in statua alio-
rius materiz. Sic illo Ennii versu:

Ajo te, Æacida, Romanos vincere
posse.

Item illo apud Fabium : b

Chremetem audiui percussisse Demeam.

In cujusmodi exemplis nescitur, uter
accusativus à fronte regatur, uter à tergo.
Est tamen, cum ejusmodi structura nul-

lam ambiguitatem parit. Ut si dicas, *Vidi struthiocamelum deglutientem ferrum.* Neque enim periculum est, ne quis struthiocamelum putet à ferro esse deglutitum.

Nec debet oratio nimis concisa, ut *βραχυλογία*, quomodo vocatur nimia orationis brevis.

Sane scriptores, qui brevitatem sectantur, in obscuritatem facile incidunt: quod de Plinio Veronensi ipsoque Sallustio, ostendit Andr. Schottus Tullianarum Questionum lib. 3. cap. XIX. Eiusdem Plinii est lib. VII. de Cicerone: *Omniū triumphorum lauream adepte majorem.* Quo de loco mirifica quidam somniant. Nam putant *omniū triumphorum* *κατ' ἐν ἁλλὰ γὰρ* poni pro *omni triumpho*. Atqui *βραχυλογία* est, pro *triumphorum lauream adepte majorem*. Interim laudatur sæpe brevis, sed pro re nata, non affectata *βραχυλογία* delectati Latines.

§. §. Obscuritatem quoque parit sermo, si tam longus sit, ut dicentem prosequi non possit auditoris intentio. *Μακρολογία* appellatur. Hanc imprimis in epistolis fugere oportet.

Sane obscurius paulo illud Petri Bembi epistola, quam Leonis X. nomine scriptis ad Ludovicum, Gallie Regem: a *Verum cum optimam vivendi rationem, summamque probitatem, & eximiam mulieris temperantiam tam amplo in* a Lib. 7. epist. 1.

304 PARTITION. ORATORIA.

imperio posita, ceterasque ejus praestantissimas virtutes animo repeteramus; & simul hujus vita miseriae, atque horum temporum incommoda, perturbationesque, respiceremus: in eam sententiam adducti sumus, ut bene cum iis actum de statueremas, qui hoc tempore mortem quam vita commutavissent: Deumque Max. Annam Reginam ad sese, tanquam de terrarum aestu & fluctibus in portum, aut tanquam de flebili hospitio ad plenam hilaritatis paternam domum, coelum ipsum, beatorumque concilium vocavisse, magnopere existimaremus: ubi illa bene acta vita pramia, & cum liberalitatis, atque beneficentia, quibus duabus virtutibus supra mulierum captum enituit; tum vero etiam temperantia patientiaque suae speratos fructus, lata felicissimaque perciperet.

6. § Denique obscuritatem adfert verborum mixtura: qualis est ἀνατροπὴ & συγχύσις. Ἀνατροπὴ trajicit verbum eodem commate.

Vt apud Cornelium Nepotem in Timothei vita: Hunc adversus tamen Timotheus postea populi jussu bellum gessit. Pro adversus hunc. Quamquam hoc quidem loco potius elegantiae est. Afranius apud Nonium:

Vt scire possis, ad quo te expediat loqui,
Pro Quoad.

7. § Συγχύσις trajicit verbum ex uno commate in alterum.

Ut apud Horatium ^a

Namque pila lippis inimicum & ludere crudis.

^a Lib. I.
Sat. 5.

Nam ludere cunjugi debet cum pila, quod in priori commate est. Est apud eundem ^b:

^b Lib. I.
Sat. 10.

— Simius iste

Nil prater Calvum & doctus cantare Catullum.

Atque hæc præcipue sunt, quibus obscura redditur oratio: in quod malum etiam à quibusdam laboratur; neque id novum vitium est, cum jam apud T. Livium invenit Fabius ^c; fuisse præceptorem aliquem, qui discipulos obscurare, quæ dicerent, juberet, Græco verbo utens, ὀξύρων d. Vnde illa scilicet egregia laudatio, Tanto melior: ne ego quidem intellexi.

^c Lib. 8.
cap. 2.

^d Obscurato.

CAP. III.

DE DIGNITATE, ac Tropis generatim.

I. § **N**EC satis est, ut dictio sit pura, & perspicua quod Elegancia præstat: sed duobus præterea opus est, dignitate quadam verborum & sententiarum, ac felici compositione.

In domo magnifica non tantum ea sunt, quæ ad necessitatem pertinent, sed etiam, quæ ad ornatum. Idem fit in sermone oratoris Vbi necessitatis est elegancia, hoc est Latinitas, & per-

spicuitas, quæ præstat Grammaticus. Sed Rhetor superaddit his ornatum duplicem: unum ex verbis sententiisque; alterum ex venusto verborum situ, ac collo- catione. Sane (ut eadem in similitudine persistamus) in domo splendida non suffi- cit, ut res ipsæ sint ornatae, velut picturae: sed opus est etiam, ut tum ea, quæ ad ne- cessitatem pertinent, tum quæ ad orna- tum faciunt, suis singula collocentur lo- cis. Quid enim inornatius, quam si pictu- re præstantes sint in coquina; vasa coqui- naria in triclinio? Quare, ut undique or- nata sit oratio, tum ea eligi, debent, quæ picturarum instar per se habent ornatum; ut sunt verborum sententiarumque lumi- na, de quibus tractat Dignitas: tum etiam, quæ, vel ad emendatum, ac perspicuum sermonem, vel isthæc verborum senten- tiarumque lumina pertineant, ea universa pro rei, de qua agitur, natura suaviter aut aspere, & periodice, numerosque, debent collocari, quod docet Compositio.

2. §. *Vsus utriusque partis multo maxi- mus est. Nec enim tantum facit, ut ipsi scribamus ornate; sed etiam, ut sum- mam capiamus voluptatem ex scriptis alienis.*

Nam quemadmodum, qui in domo magnifica cæcutientibus, aut clausis ober- rat oculis, quia non videt picturas præ- stantissimas, pavimento, tessellatum, lacunaria aurea, pulcherrimum cuncto- rum ordinem; nullam capit voluptatem;

ita nec delectationem percipit ex scriptis ornatissimis, qui non videt illas orationis picturas, atque, ut Lucillius ait,

*Quam lepide lexeis compostę, ut res-
serula omnes*

*Arte pavimenti, atque emblemate
vermiculato.*

§ 5. Quia autem prior est cura rei invenienę, posterior collocanda: prius dicemus de ea parte, qua suppeditat res illas suapte natura ornatas, h. e. orationis picturas sive illa verborum sententiarumque lumina, que Rhetores vocant tropos, & schemata. In his enim duobus consistit Dignitas.

§ 6. Tropus est vocis à propria significatione in alienam cum virtute immutatio.

Quod & nomen indicat. Nam est ἑρπύς à ἑρπύω, id est, *verto*, ut ad verbum *inversionem* sciet. Intellige autem inversionem vocis tum complexę, tum incomplexę. Nam fit tropus, tum in vocibus singulis; ut *mulus* pro *stupido*: tum in conjunctis; ut *laterem lavare* pro, frustra laborem suscipere instar *laterem lavantis*.

§ 7. Hujus immutationis cause fuere duę. Una est necessitas. Nam lingua singula proprio multis vocabulo destituuntur, eoque alienum arcessendum fuit.

Istiusmodi est *gemmare* in vitibus: vel cum segetes si *tire*, aut fructus *laborare* dicuntur: aut cum dicimus *hominem du-*

- a Dupli-** *ram, vel asperum,*
eam hic 6. §. *Huc quoque pertinet, cum transla-*
viam in- *tum est significantius.*
sistere li- *Vt, incensus ira inflammatus cupidi-*
cet. Nam *tate, lapsus errore.*
vel ad 7. §. *Altera causa est ornatus.*
metony- *Vt, flumen eloquentiæ, lumen oratio-*
miam so- *nis. Item cum Cicero Clodium ait esse*
lum refe- *fontem gloria Milonis, & alibi, segotem*
remus, *materiamque gloria ejus.*
cum unū 8. §. *Huc refer quoque tum honestatem,*
est alteri *cum dictu parum honesta voce deflexa*
causa, aut *explicantur, (nam quod turpe est, id*
subiectū: *inornatum est) tum verborum copiam,*
vel co- *quia illa quoque orationis varietas or-*
dem per- *nat, & delectat.*
tinebit, 9. §. *Fit autem in versio significationis qua-*
cum unū *drisariam, ac pro eo quatuor etiam sunt*
se habet *tropi primarii, Metaphora, Metony-*
ut ante- *mia, Synecdoche, & Ironia.*
cedens. *Nam vel res arcto adeo vinculo con-*
Si prius *junguntur, ut unum sit de alterius essen-*
placet *tia, velut totum & pars, quæ Synecdo-*
metale- *che commutat: vel non quidem unum*
plis, quæ *de alterius essentia est, sed tamen cum*
commu- *essentia conjungitur; sive quia alterum*
tat ante- *alterius causa est; sive quod unum alteri*
cedens *insit, aut adsit; alterumve præcedat, aut*
& conse- *sequatur a quæ invertit Metonymia; vel*
quens, *ne quidem coniuncta sunt cum essentia,*
species *sed aut similia tantum, cuiusmodi com-*
erit me- *mutat Metaphora: aut etiam opposita,*
tony- *quorum unum pro altero ponit Ironia.*
miz. Sin *Ex his si splendorem, seu usum spectes,*

facile princeps est Metaphora: de qua idcirco, aliorum Rhetorum exemplo primo loco dicturi sumus.

CAP. IV.

DE METAPHORA.

1. §. **M**ETAPHORA sive translatio, est tropus, quo verbum à propria significatione in alienam transfertur ob similitudinem. Itaque tria spectantur in metaphora; significatio propria, aliena, & similitudo.

E. G. Dixit cum Ennio Virgilius a: duo fulmina belli.

Scipiadas. Proprie in tempestatibus est fulmen. Improperie de homine dicitur in bello. Similitudo in eo consistit, quod, ut fulmen est animantibus terribile, ac noxium, ita Scipio hostibus terrore esset maximo.

2. §. Metaphora alia petitur ab ἀναλογία, qua inter quatuor est: alia à similitudine, qua est inter duo.

E. G. Ut se habet caput ad hominem, ita Princeps ad Remp. Est hic gemina similitudo. Nam similia sunt, tum caput, & Princeps: tum corpus, & Resp. Itaque si Principem voces caput Reipublicæ, fuerit prioris generis metaphora. At inter hominem versutum, & vulpem, est simplex similitudo, eoque, cum Christus Herodem, ob mores vulpinos, appellat vulpem metaphora est posterioris generis.

posterius
anidet,
præter
tropos
quatuor
commem-
oratos;
erit &
quintus
tropus
prima-
rius me-
taphoris.
a Æn. 6

310 PARTITION. ORATORIAR.

3 §. Præterea metaphora vel reciproca est, vel non reciproca.

Reciproca est in vocibus *auriga*, & *gubernatoris*. Nam & *auriga* pro *gubernatore* ponitur, & *gubernator* pro *auriga*. Item in vocabulis *alti* & *profundi*. Nam & *mare altum*, & *cælum* dicitur *profundum*.

Non reciproca est, *vertex* pro *cacumine*. Neque enim *cacumen* dicere vicissim liceat pro *vertice*.

4. §. Ducuntur metaphora à divinis, cælestibus elementis, meteoris, lapidibus, metalis, plantis, bestiis, hominibus, eorumque operibus: adeo ut tam late pateat metaphora, quam similitudo, quæ se in res omnes extendit.

5. §. Maxime interim commendantur metaphoræ illa quæ rebus sensu carentibus actum, suam, & animum dant.

Vt illa VIII. *Æn.* Pontem indignatus *Araxes*. & illa *Ciceronis* pro *Ligario*, Quid enim tuus ille, *Tubero*, distractus in acie *Pharsalica* gladius agebat? cujus latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum?

6. §. Debent metaphora esse veretunda, ut migrasse, non irruisse in alienum locum videantur.

a Epist.

17. lib. 16.

b Regula accensor.

c Impro-
prium.

Cicero ad *Tironem* a: Sed heus tu, qui *καὶ οὕτως* b esse meorum scriptorum soles unde ille tam *ἀνυγὼν* c, valetudini fideliter inserviando? Unde in istum locum, fideliter, venit? cui verbo domilium est proprium

in officio. Migrationes in alienum multa. Nam & doctrina, & domus, & ars, & ager etiam, *Μετὰ* dici potest: ut sit, quomodo Theophrasto placet, verecunda translatio.

7. §. At vitiosa sunt metaphora, in quibus est dissimilitudo.

Itaque damnat Cicero a Enniano illud, *Cæli ingentes fornices*. Nempe quia fornices nec magni sunt nec totum complent circulum: fortasse &, quia à rectis lateribus consurgere soleant.

8. §. Item, in quibus simile nimis longe ductum.

Vt, *Syrtem patrimonii, & Charybdim bonorum*. Pro illo, *scopulum*; pro hoc, *voraginem* rectius dixeris: quia sensus facilius feruntur ad ea, quæ visu, quam quæ auditu perceperunt. Poëtis tamen, quam oratoribus, audacioribus hic esse licet.

9. §. Fugienda etiam, quæ sumuntur à re turpi, h. e. obscæna, aut sordida.

Vt, *stercus curia Glaucia: Respublica castrata morte Camilli*: & illo, quod ex veteri Oratore adducit Fabius, *persecuisti Reipubl. vomicas*.

10. §. Item, qui nimis amplificat.

Vt, si puer dicatur *ferreus in studiis*. Neque enim id ei convenit ætati: licet ætate provectum recte dixeris *χαλκέντερον* b quod Didymi Grammatici olim cognomentum fuit c.

11. §. Nec minores debent esse re significata

a Lib. 32
de Orat.

b Intestina habentem
ærea.

c Suidas.

Vt, *saxea verruca.*

12. § Nec facile recedendum à metaphora, à qua cœpit oratio. Vt si enim, si à fontibus cœperis, desinas in incendium. Interdum tamen id quoque elegantiæ est. Vt cum Claudianus de legione Fulminatrice ait a :

— Nam *flameus imber* in hostem
Decidit. —

a De sexto consu-
latu Hono-
rii ver-
set ; 42.
b Æn. 7.
vers. 793.

Vbi *imber* pro copiis: ut Virgilio b nim-
bus peditum. *Flameus* autem, quia legio,
ut dixi, *Fulminatrix* vocaretur. Et *flam-*
meum etiam *imbrem* dici posse, arguit hi-
storia Sodomæ, & Gommoræ: de qua so
Tertulianus c *Impietas ignium movit*
imbres.

c lib. de
Pallio,
c. 2.

31. §. Et si autem nullus est florentior tro-
pus, quique, plus luminis afferat oratio-
ni, quam metaphora; non tamen fre-
quentari nimis debet. Nam ut modicus
delectat usus, ita immodicus tadio com-
plet; & ut modicus illustrat, ita immo-
dicus obscurat: ut qui exeat in allego-
riam, aut anigma.

¶ 4. §. Quibus vero locis magis, quibus
minus, metaphoris uti liceat, id hujus
loci non est, sed pertinet ad doctrinam
de charactere.

De quo sequenti libro dicemus.

CAP. V.

DE METONYMIA

d Trans.
e Nomen

1. §. **M**ETONYMIA, cum sit à μετὰ d
& ὀνομα ad verbum sonat trans-
nominatio

LIBER QUARTUS. 313

nominatione, vel potius τινανόμεν; quā a Plerq;
forma pro ἀντωνυμία pronomen dicimus. tantum
Alio nomine, Cicerone teste, ὑπὸ πολλὰ μὲν
vocat. μίας vo-

2 §. Est vero tropus, quo causa externa a cāt, cum
ponitur pro effectū, aut subiectum pro causa
adjuncto, vel antecedens pro consequen-
te, aut contra. usurpa-
tur pro

3 §. Itaque sex in universum sunt ejus effectū,
modi. Primus est causa externa pro vel subje-
effectū. ctum] pro

Vt, Mars pro bello, Ceres pro frugi- adiecto,
bus, Cicero, aut Livius pro scriptis. Sic aut con-
dicimus, Vario Marte pugnatum. Vir- tra. Quod
gil b onerantque canistris. si placet,

Dona laborata Cereris. Martial. c cum an-
Pellibus exiguis arctatur Livius in- tecedens
gens, ponitur:

Quem mea vix totum bibliotheca caput. pro con-
sequenti,

4 §. Alter modus est, effecti pro causa. erit tro-

Vt, expalluit, pro extimuit. Nam pal- pus, sin-
lor est effectus timoris Horatius d: gularis,

Pindarici fontis qui non expalluit ut anno-
hausus. tavimus

Sic pallida mors, quia mortui pallent. ad oram
Horat. e cap. 3.

Pallida mors a quo pulsatur pede pau- §. 9.
perum tabernas, b Æn. 1.

Regumque turres. e Lib. 14
dist. 109:

Virg. d Lib. 3.

Scipiadas cladem Lybia. Epist. 3.
hoc est, qui cladem Libya intulerunt. Sic e Lib. 1.
sudor pro labore apud Mosem f & Hesio
dum g. O

Qd. 4.
f. G. n.
cap. 3.
verf. 19.
g. v. p. r.
verf. 287.

b. Nifi
gis pla-
cet, hanc
esse me-
ronymia
adiuncti,
ut in lo-
stitutio-
num O-
ratoria-
rum ope-
re co pro-
bamus,
quod (lo-
cus loca-
ti) non
loca-
tum loci
accidens
fit. Super
enim lo-
cus, &
tempus,
circum-
stantia
rei: ut
Philoso-
phi con-
sentiant.

§ Tertius modus est subiecti pro adjun-
cto. Subiecti autem nomen laxè hic usur-
patur pro eo, cui quid inest, vel adest,
vel circa quod aliquid versatur. Itaque
hic etiam refer, cum continens ponitur
pro contento a.

Cic. de Orat. Ut omittam illas omnium
disciplinarum in ventres Athenas, pro
Atheniensibus. Pro lege Manilia, Testis
est Italia &c. pro Italici. Sic etiam pro rusti-
cis. At aliter Catullo Volusii annales di-
cuntur.

Pleni rure, & inficetiarum:
hoc est rusticitatis. Quomodo & Græcos
loqui, monet Hesychius, Ἀγροῦ ὁμιλία,
ἀγροῦ ὁμιλία.

Item mensa secunda pro bellariis.

6. § Item cum possessor ponitur pro re pos-
sessa.

Ut cum Suetonius ait, Claudium ve-
nalem pependisse, hoc est, prædia eius,
pendente titulo ac libello, proscripta. Si-
mileque est illud apud Terentium Eun. b
Comedendum aliquem propinare hoc est,
bona alicuius. Cic. de Senect. Cujus ego
villam contemplan: non enim longe abest
à me. id est, à villa mea.

7. § Præterea cum nomen rei signata tri-
buitur signo.

Ut Ecl. III.

Orpheaque in medio statuit, sylvas-
que sequentes.

id est, cælatae Orphei & sylvarum ima-
ginem. Sic Iupiter, pro statua Iovis, Ovid.
Fast. I.

LIBER QUARTUS. 315

*Iupiter angusta vix totus stabat in
ade,*

i A. ult.
sc. ult.

*Inque Iovis dextra, fœtile fulmen
erat.*

§ Adhuc cum dux a ponitur pro exer-
citu.

a Nisi
malis hic
esse sy-
necdo-
chen para-
tis. Vide
cap. seq.
§. 7.

Vt cum dicimus, ab Annibale apud
Cannas cæsa esse sexaginta Romanorum
milia: Qui simile, cum patronus, vel ad-
vocatus ponitur pro cliente. Cicero pro
Cæcinnâ: Restituisse se dixi. Nego me
edicto prætoris restitutum esse. Me, hoc
est, clientem meum.

§. Item cum res, qua in tempore fit, pro
tempore usurpatur.

Vt messis pro æstate. 1. Georg.

Ante b focum si frigus erit, si messis in b Eclog. §.

umbra. Sic,

Tertia messis erat.

10. §. Præterea cum objectum sumitur pro
eo, circa quod versatur objectum.

Vt, Ecl. 1. resonare Amaryllida: hoc
est, carmen de Amaryllide. Et Ecl. vi.

Tum Phætoniadas misco circumdat
amara

Corricio: atque solo proceras erigit
alvos.

Circumdat, & erigit, hoc est, esse cir-
cumdatas, & erectas; carmine suo narrat.

11. §. Quartus metonymia modus est ad-
iuncti pro subiecto.

Virgil. Ecl. viii.

Ne te tribus nodis ternas, Amarylli,
colores.

316. PARTITION. ORATORIA.

Terni colores pro ternit liciis triplicis coloris,

Et 1. *Æn.*.

— *Stratoque super discumbitur ostro.*

Hoc est, stragulis purpureo ostri colore tinctis.

12. § *Huc pertinet, cum contentum usurpatur pro continente.*

Vt 1. *Æn* *Vina coronant, pro pateras.*

13. § *Item cum ponitur tempus, pro re, qua in tempore est.*

Vt Philip. 1x. *Hujus saculi insolentia: hoc est, hominum hujus sæculi.* Sic Virgil. 1 *Æn.*

Aspera tum positis mitescent sacula bellis.

Idem 1v. *Æn.*

— *Oculisve, aut pectore noctem.*

Accipit.

Hoc est, somnum, qui noctu capitur.

14. § *Item cum sumitur aliquid pro objecto circa quod versatur.*

Vt in illo B. Ignatii,

E'pos ip'v o' sup'ob'is Amor meus est. circumfixus ille. Amor, pro eo qui amatur.

15. § *Item cum signum ponitur pro re signata.*

Vt toga pro pace, fasces pro magistratu.

a Orat. in Cicero a:

Pilon. &

apud Fa-

bium.

b Al laudi.

Cedant arma toga concedat laurea lingua b.

Maro 11 Georg.

illum non populi fasces, non purpura

Regum

Flexit,

Hac refer, cum nomen ponitur pro re. Livius lib. 1. *Ad singula oppida circumferendo arma nomen omne Latinum domuit.* Et lib. 11. *Longe is tum Princeps Volsci nominis erat.* Et alibi apud eundem passim: ut de Marone, Horatio, Tibullo, & aliis nihil dicam. Sic Ciceroni A vocatur *litera salutaris*, quia ea significatur Absolutio.

16 §. *Item cum numerus ponitur pro numero.*

Vt, *Abiit ad plures*, hoc est, *mortuos.*

17. §. *Vulgo etiam ad metonymiam adjuncti refertur: cum virtutes vitiaque ponuntur pro hominibus ipsis.*

Cic. Verr. 1. *Quas res luxuries in flagitiis, crudelitas in suppliciis, avaritia in contumeliis efficere potuisset.* Luxuries pro luxurioso, crudelitas pro crudeli, avaritia pro avaro. Sic Scelus pro scelerato, ars. pro artifice. Sed quod ejusmodi referunt ad metonymiam adjuncti, id pinguiori ab iis fit Minerva. Nam si ad vivum respicemus, scelus vel est scelerati forma essentialis, vel effectus ejus. Si prius placet, erit ea synecdoche partis essentialis: sin posterius, fuerit metonymia effecti.

18 §. *Denique, (ut superius dicebamus) ad metonymiam refertur, cum vel antecedens ponitur pro consequente; vel consequens pro antecedente. Vtrumque Μετάληψιν vulgo appellant.*

Antecedenti pro consequente utimur,

a Act. 1.
lo 3. *an* audire, vel auscultare, accipitur
 pro obtemperare. Terent. Andr. *a* Pam-
 philumne adjutem, *an* auscultem seni.

b Plutar-
 ch. Quomodo etiam apud Græcos summa-
 tur ἀπὸ αὐτοῦ *b*, ὑπακούει *c*. Similis est tro-
 pus cum scribere usurpatur pro dare, res-
 cribere pro tradere, sive jus suum in alium
 transferre. Hor. *d*

d Sat 3.
lib. 2. Scribe decemā Nerio, non est satis,
 adde Cicuta.

Nodosi tabulas centum.

Terent. Phorm. *e*

e Act. 5.
sc. 8. Argentum illud denuo rescribi iube.

Vbi Donatus: Quoniam ad numeratio-
 nem pecunia antecedit scriptura: rescribere
 dicebant pro renumerare. Et sic infert.
 Na ego perscripsi porro illis, quibus de-
 bui *f*

f Pluta
 Servius Simile est subscribere pro assentiri.
in 7. Ovid *g*

Neve precor magni subscribite Cai-
 jaris ira.

Est & hujus generis,

— lupi h. Marim videre priores.

Hoc est, obmutuit, ut solent qui prio-
 res lupam vident. Item,

1. Trist. *—* Fuimus i Troës, fuit Ilium, &
g Reg. 11. ingens

b Ecl. 9. Gloria Dardanidum.

i *Æ* 1. 2. Id est, esse desit.

Consequens contra pro antecedente po-
 nitur in illo Ciceronis pro lege Manil.
 Quid, ad nos cum ab exteris nationibus
 venirent, captos quarar, cum legati po-

puli Romani redempti sint? Nam ex eo, quod redempti sint, captos fuisse intelligitur. Idem fit, quando, ut Donatus ait, dicere ponitur pro-intelligere & scire. Vt in illo b: *Exgeneratum est hoc beneficium tibi pulcre dices*, & alibi apud eundem.

Possis & addere *muta in se* concomitantis, siue connexi. Vt in Scripturis c *Tegere pedes*. pro exornare alvum.

CAP. VI.

DE SYNECDOCHE.

1. § SYNECDOCHE est, cum totum ponitur pro parte, aut pars pro toto.

Atque inde & nomen. Nam *συνεχδοχή* ad verbum sonat comprehensionem. Totum autem comprehendit partes suas.

At Grammaticis *συνεχδοχή* vocatur, cum nomen aut verbum universale restringitur ad partem, vel aliquid saltem speciale, quod per accusativum effertur. Vt, *Os, humerosque Deo similis. Rubet capillos. Induitur vestem*. Synecochen autem appellant, quia particulare comprehenditur ab universali. Alii malunt vocare *ἐκτενσις* prepositionis secundum: ut apud Græcos intelligi solet *ἐκ τὰ*.

2. § Fit synecoché sex modis; Primus est, cum genus, quod est totum universale, ponitur pro specie:

Vt, *aves* pro aquila. Virgil. in xix.

— *Prædamque in unguibus aves.*
Proiecit fluvio.

a In Adcl.

Act. 5.

sc. 3.

b Phorm.

Act 3.

c 1. Reg.

five Sa-

muëlis

cap 24.

vers 4.

Et alibi *quadrupes* pro equo. Marc. xvi.

11. *Prædicare Evangelium omni creatura*, id est, homini. Sic *mortales* pro hominibus apud Plautum a, & apud Sallustium sæpius. Par ratio in verbis: ut *facere* pro sacrificare. Varro lib. v, L. L. *Flamen Dialis agnâ Iovi facit*. Quomodo & Græci ἑστὶν ἔχθρῳ πίζαν dicunt pro *duar*. Item *fæminam agnoscere* vel *ejus notitiam habere* b; pro rem habere cum aliqua. Proinde & Græci usurpant τὸ γενέσθαι. Item *alloguium* c pro consolatione; *allogui* d pro consolari; ut Græcis παραμυθησαί τε παραγορεύει.

3 §. Alter modus est, cum species contra usurpatur pro genere.

Ut *Eurus* vel *Aquilo*, pro quovis vento, *Sabellicus* *flus*, pro quolibet, *Myrium*, vel *Carpathium mare*, pro quocunque. Maro e:

— *Dentesque Sabellicus oxacuti* *flus*.

Propertius f

Nona ita Carpathiæ variant Aquilonibus unda.

Hoc pacto raro loquuntur Oratores.

4 §. Tertius modus est, cum totum essentialiale ponitur pro sola materia, sola vel forma.

Ioan. xx. 13. *Sustulerunt Dominum meum*, nec scio, ubi posuerint eum, hoc est, Domini mei Iesu corpus.

5 §. Quartus modus est, cum contra partem formalis, aut materialis ponitur pro toto essentiali.

a Tri-
nummo
A&. 2.
sc. r.

b Cæsar
lib. 6.

c Catul.
ad Cor-
nif. Ho-
rat.

Epod. 13.

d Seneca
Troas 3.

1.

e Georg.
lib. 5

f Lib. 2.

Eleg. 5.

Vt anima pro homine : Cicero *a* : *Vos meæ charissima animæ , sapissime ad me scribite.* Sic corpus pro seruo. Huc pertinet quoque *argentum* pro pecunia valis- que *argenteis* ; *ferrum* pro armis ferreis : quam quidam appellare malunt metony- miam materiz. Cic. Verr. vi. *Cum es- sent triclinia strata , argentumque exposi- tum in ædibus.*

a Lib. 14.
epist. 14.

6. §. Quintus modus est , cum totum inte-
grale usurpatur pro parte.

Vt Ecl. 1.

*Aut Ararim Parthus bibet , aut Ger-
mania Tigrim.*

Sic orbis terrarum pro imperio Roma-
no. Cic. epist. 1. lib. iv. *Res vides quomo-
do se habeat orbem terrarum , distributis
imperiiis , ardere bello.*

4. §. Sextus modus est , cum contra pars
integralis ponitur pro toto.

Vt caput pro homine , puppis pro navi,
macro pro gladio , tectum pro domo. Li-
vius lib. xxi. *Placentini baptivi ad duo
millia liberorum capitem redditi colonis.*
Et possis his accensere , cum Dux ponitur
pro exercitu : quippe qui sit caput exer-
citus.

3. §. Ad duos postremos modos refer quo-
que , cum numerus singulari ponitur pro
plurali , aut pluralis pro singularis , aut
certus pro incerto , aut rotundus pro ma-
jori minori ve.

Singularis pro plurali , ut apud Livium
crebro est , *Romanus pralio victor.* Vbi

Q Y

912 PARTITION. ORATORIA:
pars integralis usurpatur pro integro.

Apud
Quinti-
lianum
lib. 8.
cap. 6.
quod est
de Tro-
pis.

Pluralis pro singulari, ut illo Cicero-
nis ad Brutum *a Nos populo imposuimus,*
& *Oratores visi sumus.* Nam de se uno
loquitur. Ut integro utatur, pro parte.
Sic. lib. 11. de Off. *Maxime autem & glo-*
ria paritur & gratia defensionibus: eoque
major si quando accidit, ut ei subveniatur,
qui potentis alicujus opibus circumveniri
argerique videatur: ut nos & sepe alias, &
adolescentes contra L. Sylla dominantis
opes pro S. Roscio Amerino fecimus. Vi-
des, ut de se solo dicat, *Nos adolescente*
fecimus.

Certus pro incerto: ut *trecenta*, vel
sexcenta, pro plurimis.

Rotundus numerus pro majori sumi-
tur in illo Livii lib. xlv. *A Chalcidæ tra-*
icit trium millium spatio distantem por-
tum, inclytum statione quandam mille
navium Agamemnoniæ classis. Nam cen-
tum & octoginta sex naves fuere supra
mille: si earum quidem, quæ apud Home-
rum recensetur, numerum incamus.

& Iliad. 2.

Sed ad synecdochen totius integritatis
pertinet, si rotundus numerus ponatur
pro minori.

Ut si dicas, Reges imperasse Romæ an-
nis ducentis quinquaginta. Sunt enim
tantum ccxlv. Ideo Florus in prologo
cum rotundo uri vellet, *prope* adiecit.

CAP. VII.

DE IRONIA.

1. §. I R O N I A est tropus, quo intelligitur contrarium ejus, quod dicitur.

Nomen est ab εἶπω, quod est dico; unde εἶπων, dissimulatus, qui aliter dicit, ac sentit; ex quo εἰρωνεία accipi solet pro dissimulatione, qua aliter sentimus, aliter loquimur. Hinc Rhetoribus εἰρωνεία est, qua diversum ei, quod dicit, intellectum parit: ut à Fabio a definitur. Illusionem aliquibus dici, idem b auctor est. Ironia est in illo Terentii c, O salve, bone vir: curasti probe. Et illo Cicer. Verr: v 11. O praeclarum Imperatorem! Et pro Quinctio: Tum ille vir optimus: vereor ne se desiderari putet, quod iterum iam dico, Optimus.

a Lib. 6.

cap. 2.

b Lib. 8.

cap. 6.

c And.

A& 5:

scen. 6,

2. §. Intelligitur Ironia bifariam, vel persona, reive, de qua agitur, natura; vel pronuntiatione.

Prioris generis est illud pro C. Rabirio: Namque hac tua, qua te homines clementem, popularemque delectant; I, lictor, colliga manus, qua non modo hujus libertatis, mansuetudinisque non sunt, sed ne Romae quidem, aut Numae Pompilii: sed Tarquinii superbissimi, atque crudelissimi Regis ista sunt cruciatae carmina: qua tu homo lenis, ac popularis, libentissime commemoras; Caput obturbato, aethere infestis suspendito. Nam hoc

O VI

a Lib 3.
cap. 6.

b Ibidem

mulæ istæ crudelitatis indices , & quæ de Tarquinio Superbo dicit , satis ostendunt , qua mente T. Labienum clementem ac mansuetum appeller. Posterioris generis est illud Ciceronis in Clodium : *Integritas tua te purgabit , mihi crede , pudor eripuit , vita antea cta servavit*. Vbi , ut Fabius a ait cum risu quodam contraria ita dixit , qua intelligi voluit. Quamquam & ex persona , rei que natura , id facile cognoscitur , dummodo cogitemus , id , quod idem Fabius b monet ; interesse , quid de quo dicatur. Nam inde patet aut laudi simulatione detrahi , aut vituperationi laude aliquid concessum esse.

3 §. Ironia , ut in jocis & salibus , ita etiam , cum acius mordere volumus , usus est maximus. Atque interdum in exordis etiam adhibetur ; quod securitatem causa ostendit.

Vt apud Tullium pro Ligario , Novum crimen Caesar , &c.

CAP. VIII.

DE METALEPSI ; ANTONOMASIA
& quæ ΑΙΤΟΤΗΣ vocatur.

1. §. VIDI MUS hætenus de tropis primariis. Fabius , atque alii , plurimos adjiciunt alios : verum ii , vel sunt troporum species , vel affectiones , vel plane ad tropos non pertinent.

2. §. Primum inter species locum obtinet metalepsis , qua Latine sonat trans-

sumptio. Atque ita vocatur, cum antecedens ponitur pro consequente, aut contra. Estque ea Μετανομία species, de qua supra diximus.

Alias μεταλλάξις quid sit, cap. prox. melius dicetur. Nempe quia ea notione, non tam species tropi est, quam affectio ejus.

3 § Proxima inter species est Ανθενομασία. Latine ad verbum dicitur pronominationis. Estque synecdoches species.

4 § Fit autem bifariam, Prior modus est, cum proprium sumitur pro communi.

Vt Sardanapalus pro molli, Venus pro formosa, Iruus pro paupere, Cræsus pro divite. Ovid. lib. 111. Trist. eleg. 712.

Iruus & est subito, qui modo Cræsus erat.

Par ratio esse videtur, cum gentile usurpatur pro quovis, qui iisdem sit moribus. Vt Cretensis pro mendace, aut Parrus pro perfido. Sed hic modus, ut huius loci est, quatenus proprium angustius est eo, pro quo sumitur: ita ad metaphoram referri potest, qua spectamus similitudinem inter proprium, & id cui tribuitur.

5 § Alter άντενομασίας modus est, cum commune sumitur pro proprio.

Vt urbs pro Roma. Sunt verò quinque imprimis modi huius generis.

I, Per patronymicum, ut Saturnius pro Iove, Priamides pro Hectore, Atrides pro Agamemnone, Pelides pro

a Cap. 7.

§ 13 unde exempla eius petantur.

326 PARTITION. ORATORIAE,
Achille. Horat. lib. I. epist. 11.

— Nestor componere lites
Inter Pelidem festinat, & inter
Atridem,

Atque hic modus solis convenit poetis.

II. Nomine gentili, ut Cythera pro
Veacre, Arpinas pro Cicerone: qui mo-
dus & Oratoribus est concessus.

a Æn. 4.

III. Per epitheton, ut a, *Thalamo quæ
fixa reliquit Impius.*

Impius, pro Ænea.

IV. Nomine studii. Ut, *Philosophus*
pro Aristotele; *Orator* pro Demosthene,
apud Græcos; pro Cicerone, apud Ro-
manos; ac *poëta* pro Homero, aut Ma-
rone; *Apostolus* pro Paulo.

b Orat.

V. *Periphrasis*. non reciproca. Ut b *Tro-
iani belli scriptor*, pro Homero. Nam in
quo falsi quidam, si ἀγριπέφωρος c, nul-
lus fuerit tropus: ut, *ars bene loquendi*,
pro Grammatica.

c conver-
tuntur.

6 §. Tertia species est Ἀντότης, cum mi-
nus dicitur, & plus intelligitur: unde
synecdoche subiici posse liquet.

d Æn. 7.

e Andr.

Act. 2.

sc. 6.

Ut d *Munera nec sperno*, pro lubens
accipio. Item, *non laudo e*, hoc est, re-
prehendō. Vulgo *Liptotes* vocatur, sed
corrupte, cum hoc Græcum non sit. Ἀσὶ
ἀλὸς, id est, tenuis, sit λιτός, quod κατὰ
ἀξίαν extenuationem sonat.

Sunt & alie troporum species ut ἀντι-
της, οὐλλανξίς: ὑπερμετρία sed harum
pauci omnino Rhetorum meminere: et-
que & nos hoc etiam loco eas præcipi-

LIBER QUARTUS. 327
mus. Interim vide de iis, si voles, quæ diximus in Oratorii Institut. lib. IV. cap. I.

CAP IX.

DE ALLEGORIA, CATACHRESI, ET HIPERBOLE.

1. §. **A**FFRICTIONES troporum præcipue sunt, *Metalepsis, allegoria, Catachresis, & Hyperbole,*

2. §. *Metalepsis hoc loco est tropus multiplex in voce una: siue, cum gradatim ex una significatione proceditur in alienam*
Vt a Speluncis abdidit arvis. Per atras intellige obscuras: per obscuras, profundas. Sic b,

*Post aliquot, mea regna vident,
mirabor aristas.*

Per aristas *συνεδόχους* intelligit segestes, siue metes, per has autem *μετανοήσας* signat annos.

3. §. *Est huiusmodi affectio poetis, quam oratoribus, accommodatior.*

4. §. *Ἀλληγορία ad verbum dixeris diversiloquium. Nam conflatur ea vox ex ἄλλε, b & ἀγορεύειν. c est vero allegoria tropus perpetuus, siue oratio è pluribus tropis contexta.*

Ita ut à tropis primariis non differat natura sed magnitudine, quæ major est in allegoria.

5. §. *Plurimum autem fit continuatione metaphora, adeo quidem, ut multi hæc solum allegoria genus agno verina.*

a En.

b Eclog.

c Allud

b Dicere

Cic. pro M. Cœlio, *Quoniam emerſiſſe jam è vadis, & ſcopulos praterveſta videtur oratio mea, perfacilis mihi reliquus curſus oſtenditur.* Item lib. 1. de Orat. *Nam qui locus quietis & tranquillitatis pleniffimus fore videbatur, in eo maxima moleſtiarum, & turbulentiffima tempeſtates exſtiterunt.* Sic apud Horatium od. XII. lib. II.

Contraheſ vento nimium ſecundo.

Turgida vela.

hoc eſt, ne rebus proſperis nimis effera.

6. § *Interim ex aliis quoque tropis fit.*

a Terent. Ita metonymia continuatur in illo a, *Si-
Ennucho ne Cerere & Libero friget Venus.*

Act. 4.

ſc. 5.

Synecdoches autem continuatio eſt in iſto Agraria II. *Cum haberet hac Reſpublica Luſcinos, Calatinos, Acidinos, homines non ſolum honoribus populi, rebusque geſtis, verum etiam patientia paupertatis ornatos: & tum, cum erant Cato-nes, Philippi, Lelii, quorum ſapientiam, &c. Vbi nomina illa perſonarum per ~~analogiam~~ accipi, liquet ex ipſa, quam Ciceſo ſubjicit, explicatione: Idem fa-ctum in iſtoc Orat. pro S. Roſcio Am-ſimo: *Non neceſſe eſt omnes commemorare, Curtios, Marios, denique Mamercos, quos jam atas à præliis avocabat: poſtremo Priamum ipſum, ſenem Antifiſium, quem non modo atas, ſed etiam leges, pugnare prohibebant.**

7. § *In allegoris obſervandum, ut ne te-
mere aliq ex genere rerum, quam cœ-*

perimus, desinamus.

Secus si fiat, oritur plurimum fœlissima rerum inconsequentia : ut de metaphora diximus cap. IV §. 12.

8 § In iisdem vitandum, ne his immoderate utamur, vel ne illis insit obscurnitas, qua anigma efficit.

9 § Est enim anigma, ambigua quedam allegoria ad occultandam rem notam, quam significat, exogitata. Vix autem lucum habet in orationibus publicis, quia non oportet crucem figere auditoribus.

Ufus tamen eo videtur Cicero pro Roscio Amerino; Multos casos non ad Thrasimenum lacum, sed ad Serviliū vidi-
mus. Quis ibi non est vulneratus ferro Phrygio? Verum Paulus Manutius ex veteri pœta sumptum putat.

10 §, Major longe est anigmatum usus in epistolis, quia interdum in his necesse est, ut sententias verborum involucris involvamus, quo intelligamur ab iis solis, ad quos scribimus.

Liquet id ex Ciceronis epistolis ad Att. in quibus ipse testatur, se quædam allegoriis obscurasse.

11 §. Non tamē omne anigma est allegoricū, cum & propriis verbis constare possit. Patet id ex illo Maronis b;

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,

Tres pateat cœli spatium non amplius ulnus.

Nam, si quidem, quæ plurimorum sen-

a Lib. 3.
ad Attic.
epist. 16.

b Eclog.

3.

tentia est, intelligamus puteum profundissimum, nulla hic erit troporum frequentatio, imo nec tropus. Quemadmodum neque si Caeli sit proprium, ut accipiamus de Sepulchro Caelii Manuati, qui omnibus consumptis, tantum modo spatium reservarat, quod sepulchro sufficeret.

12. § Præterea in allegoria observandum Oratori, ut, si obscurior sit, propriam admisceat ad claritatem.

Quemodo Cicero lib. 1. Top. inquit, *Sed quoniam avidum hominem ad has dicendi epulas recepi: sic accipiam, ut reliquiarum sit aliquid potius, quam te hinc patiar non satiatum discedere.* Atque ita & Plato dixerat vii. de Rep. *ἵνα τοὺς λόγους καλῶν, ἔσκέψων* a. Ac si fuerit allegoria, si omitteretur in Ciceroe verbum dicendi. Nempe hoc pacto, *ad has epulas recepi, &c.*

a Victo-
rium vi-
de lib. 2.
var. Lect.
c. 14.

13. § Sequitur ΚΑΤΑΧΡΕΙΣ, si ve abusus: qua tropi est durities. Nam ita vocatur, quando vox aliqua licentius à propria significatione ad alienam deflectitur.

Ita ut, si non deduci, sed irruere; non precario, sed vi venire videatur. Vide sup. cap. IV. § 6.

14. §. Interdum vero abusus vocis ex origine ejus cognoscitur: interdum item ex rei natura.

Ex origine vocis, ut in illo pro lege Manilia: *Posteaquam maximas, ad si.*

coasset ornassetque classes & apud Casarem lib. 111 de bello Gal. Naves interim longas edificari in flumine Ligeri. Simileque hoc Maronis 11. Æn.

Instar montis equum divina Palladis arte.

Edificavit,

Ex natura rei intelligitur *κατάχρησις*, cum splendor tribuitur voci. Ut apud Tullium de Senectute: *Omnino canorum illud in voce splendet etiam, nescio quomodo in senectute.* Item cum Maro a stagnum dixit de mari: quomodo & Greci *β* appellant *λίμνην*.

15. §. Fit *κατάχρησις*, vel necessitatis, vel delectationis causa. Posterioris generis vix invenias alibi, quam apud poetas. Prius etiam oratoribus est concessum.

Prioris generis est, cum dicimus pyxidem autem vel argentam, licet pyxis proprie sit è buxo, ut etymologia indicat.

Posterioris generis est illud Horatii lib. IV. od. 17.

— Vel Euris.

Per Siculas equitavit undas.

Quæ, ut recte Muretus observat, audax plane tralatio est, neque unquam id ausurus fuerat poeta sine veterum exemplo: seu similiter dixit Euripides Phœnissis: *Ζεφύρου πλοῦτος ἰπποπόνητος ἐν ἰγάνῳ.* Quem & Oppianus postea imitatus tertio *ἐλάμυρ*.

16. §. Tertia affectio est *Ἰσχυρολογία*, quod

a 1. Æn.

115 & 11

Æn. 381.

b Homer

Iliad. 6.

Oppian.

Kary,

c Lib. 1.

Var. c. 10

332 • PARTITION. ORATORIA:

ad verbum superjectionem, hoc est, excessum, siue eminentiam notat. Estque oratio augendo, vel minuendo, superans fidem.

Augendo, ut quod Cicero a, & ex eo

a Lib. 2. Fabius b refert de Memmio, homine præ-
de Orat. longo, caput eum ad fornicem Fabii of-

Lib. 6. fendisse. Et apud Maronem c:

cap. 3. Candidior cygnis, hedera formosior
Eclog. 7. alba.

d Eclog. Item, melle dulcior, plus millies an-
3. divi, & similia.

Minuendo, ut cum ait Maro a, Vix of-
fibus herent.

e Luca- Item in illis, Codro pauperior, testudi-
nus lib. ne tardior &c.

10. 17. §. *Ἐπιπρόβλητον* ad ἔμφρασιν.

f Æn. 4. Ut cum poëta e ait,

Nulla fides, pietasque viris, qui castra
sequuntur:

ἔμφρασις ὁρίζου hoc, quam si dixisset, Ra-
ra fides. Item f Nusquam tuta fides, ef-
ficacius, quam istud, Raro tuta fides. Et

g Juve- illud satyrici g,

nal. sat. 6

Semper habet lites, alternaque iur-
gia lectus,

In quo nupta jacet:

maiores habet ἔμφρασιν, quam si pro sem-
per dixisset plurimum.

18. §. Hæc causa est, cur in amplificando ca-
utamur, non quidem ut fallamus, sed
ut per plane incredibile intelligatur pene
incredibile. Interim videndum, ne ea
modum omnem excedat: qua in re pet-
ant adulatores.

CAP. X.

DE SARCASMO, aliisque irrisionis
speciebus: item ONOMATO
POEIA, ANTIPHRAZI, &
HYPALLAGE.

1. **E**T hac de troporum, tum de speciebus
tum affectionibus. Subjiciemus
doinceps quædam, qua falso inter tro-
pos retulerunt. Ut sunt sex species irrisio-
nis; Sarcasmus, Diasyrmus, Charietismus
Asteismus, Mycterusismus, & Mimestis.

2. **S.** Sarcasmus est hostilis irrisio super iam
mortuo, aut certo morituro.

Ut, *Aus, Rex Iudaorum a.*

Item *b:*

*I nunc, & verbis, & virtutem illude
superbis.*

a Mat. 27

29.

b Æn. 9,

3. **S.** Diasyrmus est inimica irrisio, sed
extra cadem.

Ut, *Asinus ad lyram: Interstrepit an-
ser olores c*

& illo, sane luculento d,

c Eclog.

d Æn. 2,

*Larga quidem semper, Drance, tibi
copia fandi,*

*Tunc cum bella manus poscunt,
patribusque vocatis*

*Primus ades: sed non replenda est
curia verbis.*

4. **S.** Charietismus à lepore ac gratia no-
men accepit. Estque jocus cum amœnitate
mordax. Vel, ut alii malunt, fit cum
dura & aspera dictu, gratiosis & molli-

334: PARTITION. ORATORIA.

bus verbis mitigantur, & moliantur.

a And. Ut cum DAVUS pistinum deprecans

Act. 1. ait a, Bona verba quæso, Simile huic b,

scen. 2. Di meliora.

b Georg. 5 § Astesimus est jocus urbanus.

3. Vt, Qui Baviu non odit, amet

c Eclog. 3

tua carmina, Mavi,

*Atque idem jungat vulpes, & mul-
geat kircos.*

*h. c. Qui Baviu, ineptu poetam
amare potest, idem exosculetur te, Mxvi,
poetam Bavi quoque deterioem. Est &
eiusce generis illud Neironis in servu
furacem, Nihil esse ei clausum, neque fr-
gnatum.*

*6 § Muxmetouds fit, cum naso suspensio
quempiam subsannamus.*

*Quod & nomen indicat. Nam muxlis
nosus. Cum autem gesto magis, quam
verbis fiat; non est, quod ejus quis exem-
plum à nobis expectet.*

*7 § Miunus, Latine imitatio, aliena
verba refert directa oratione, idque, ut
volunt, deridendi causa.*

Terent. d.

diunuch

At ego nesciebam quorsum tu irer.

Act 3.

Parvula

scen. 2.

*Hinc est abrepta, eduxit mater pro
sua,*

*Soror est dicta, cupio abducere, ne
reddam suis.*

*8 § Quemadmodum autem species hæc
irisionis (quas Ironia subjici putarunt)
falso inter tropos referunt, cum & pro-*

priis consent verbis: ita, hac ipsa de causa, & alia multa troporum numero excludi debent, quae vulgo inter tropos reponuntur. Eorum autem duo sunt genera.

9 §. Quaedam enim sunt schemata Rhetorica, ut Periphrasis, & Icon; de quibus idcirco in *σχηματικὰ* dicturi sumus: quaedam nec tropi sunt, nec schemata, ut *Ἐπίθετον*, de quo in amplificandi, itemque characterum doctrina agemus: quaedam denique ad Grammaticam potius pertinent: idque vel ad *ἐτυμολογίας*, ut *Ὀνομαστυπία*, & *Ἀντιφράσις*; vel ad *σύνταξιν*, ut *Ἰσαλάγῃ*.

10. §. Siquidem *ὀνομαστυπία* nihil aliud est, quam nominis fictio à sono.

Ut, balare, grunnire, &c. Quidam putant ita vocari, quandocunque rei novum inditur nomen. Sed hi non distinguunt *ὀνομαστυπίας* à novatis.

11. §. *Ἀντιφράσις* est vox à contrario dicta.

Istiusmodi, ex Grammaticorum sententia, cum alia plurima sunt, tum *Πάρκα*, & *Λυκός*. At *Πάρκα* fortasse ita dictæ, quia parcant. Duæ enim parcant, sola *Atropos* filum abscindit. *Λυκός* vel ita vocatus, quia lucet frequentibus sacrificiis, vel potius est à Græcis *β*, quibus *λύκος*, infidie, unde *λόγος* c, *sylvæ* infidiantibus sit apta.

12. §. *Ἰσαλάγῃ* est schema Grammatici-

a Fufius de hoc agimus in Originum libris.

b Quamquam Syriacū esse malis Scopas in conjectaneis lib. I cap. 18. c Hesychius,

a Pro
Marcel-
lo.
b vers.
577.

*cum, quo rerum structuraque ordo in-
vertitur.*

Ut apud Cicer. a *Gladium vagina va-
cuum in urbe non vidimus.* Pro vagi-
nam gladio vacuum, Poëtis est frequens
Ut apud Senecam Thyeste b :

*Brutium ponto feriente Corum,
Quod maluit, cum posset.*

*Brutio pontum feriente Coro.
Et hæc de tropologia.*

CAP. XI.

De SCHEMATIBUS generatim : de-
que iis speciatim, quæ defectu,
aut excessu, figurant oratio-
nem.

I. § **A**LTERA Dignitatis pars in
schematibus, siue figuri versa-
tur. Est vero schema, forma orationis,
qua hac alio quopiam modo, quam in-
versione significationis, à vulgari con-
suetudine immutatur in meliorem.

Schematis, & Figure voces, cum pro-
prie dicantur de histrionum amictu, ge-
stibus, è theatris traductæ videntur in
scholas Rhetorum. Nam, ut in illis hi-
striones, siue actores scenici, pro perso-
narum, quas sustinent, & affectum, qui
repræsentari debent, varietate, variis
ducebant habitus, varietque agebant
gestus : ita & oratio, pro rerum, de quibus
agitur, diversitate, schematibus diversis
tanquam

tanquam colorato amictu vestitur, ac quasi gestibus diversis animatur.

2. §. *Schemata sunt duplicia, verborum, & verum.*

Græcis, λέξεις καὶ διαρτίαι.

3. §. *Inter ea hoc interest, quod schemata verborum tollantur, si aut verba mutantur, aut ordo eorum invertatur: at schemata verum, quibuscunque utaris verbis, aut quocunque ea ordine ponantur, per maneant; quia non in verbis, sed in rebus, quandam habent dignitatem, vimque ornanda orationis.*

E. G. *Inceptio a est amentium; haud amantium*, λέξεις οχῶμα est: quia pericrit schema, si pro amentium ponas *Aul-torum*, aut simile. Sed schema *ὑπερβολή* est, si quis patriam inducat loquentem, aut si utamur similitudine; quia quæcunque hic verba usurpes, aut quocunque ea ordines colloques, manebis schema.

4. §. *Verborum schemata sunt triplicia. Quædam consistunt in subticentia, sive defectu; quædam in excessu; quædam in reliquo corpore orationis.*

5. §. *Subticentia figurantur Ellipsis, & Asyndeton; quorum definitiones è grammaticis nota esse debent.*

Nempe asyndeton copulæ est defectus: ellipsis vero alius partis, aut particulæ: quod & Græca scholia, quæ de schematibus exstant, ostendunt. In iis est: Ἀσύνδετον ὅτι φράσις, ἐν ἣ παρὰ λείπονται οὐ συνδέοντες οὐδε μέρη. Ἐλλειψις δὲ ὅτι παρὰ

Terentii
And. 1, 3.

338 PARTITION. ORATORIAN.

αἰψὺς ἀέξω· τοῦ μὲν οὐκ ἔστι συμφράσεως.

6. § Rhetoris vero est insuper docere, quando exornent orationem. Ac Ellipsis quidem convenit exprimendo affectui.

Æn.

Ita admirationem indicat hoc Virgilii a,
Sed vos qui tandem? ubi committitur,
estis.

7 § Asyndeton autem valet ad celeritatem, atque animi impetum significandum.

Virgil. iv Æn.

Ferte citi flammæ, date tela, impel-
lite remos.

8 § Item, cum plura enumeranda sunt, quorum singula per se gravia sunt.

Terent Adelph b.

Æt. 3.

ic. 2.

Tot res repente circumvallant, unde
emergi non potest,

Vis, egestas, injustitia, solitudo, in-
famia.

Item c.

Æt. 3.

ic. 2.

Persuasit nox, amor, vinum, adoles-
centia.

Humanum est.

Apud Plaut. Aſin. d Philenium mer-
etricis ait,

Æt. 3.

ic. 1.

— Mater, is, quaſtu'ſt mihi.

Lingua peſcit, corpus quaerit, animus
orat, res monet.

9. § Exceſſu figurant orationem, Pleonaſ-
mus, & Polysyndeton; quorum ille
Ellipſi, hoc Aſyndeto opponitur.

Æt. 4.

10 § Pleonaſmus valet ad Emphaſin.
Vt illud e,

LIBER QUARTUS. 319

— *Vocemque his auribus hansi:*
quod rem certam indicat. Item, *Vbinam*
gentium est? Et *Accipe hoc parvum mu-*
nusculum: quorum illud magis exagge-
rat, hoc magis extenuat.

11. § *Polyssyndeton facit, ut res ipsa, de*
qua agitur, videatur major.

Cicer. a *Me praeceteris, & colit, & ob-*
servat, & diligit. Item b *Neque privati-*
quicquam, neque publici; neque profani,
neque sacri, in Sicilia reliquisse.

a In epi

b In Ver-

rem A&

6.

CAP. XII.

DE SCHEMATIBUS ΑΕΞΕΩΣ, quibus
eadem vox repetitur.

1. § **S**CHIMATA, quae in reliquo sunt
corpore orationis; vel eandem po-
nunt vocem, vel similes.

Eandem, ut *amans amantem*: similes,
ut *amantes amantes.*

2. § *Vox eadem est, vel sola appellatione,*
vel sola significatione, vel appellatione
& significatione simul.

Appellatione sola; ut *veniam nomen,*
& *veniam verbum.* Significatione sola:
ut *domus, & ades.*

Appellatione, & significatione simul:
ut, *homo homini Deus, & homo homini*
lupus.

3. § *Αντανακλασις dicitur, cum usurpatur*
vox eadem appellatione non significa-
tione.

Cicero Epist. 111. lib. VII. ad Att. *Cum*

sam solum illa causa (Cæsaris) non habet. Et Epist. xiv. lib. xiv ad eundem: Quid ergo? ista culpa Brutorum? minime illorum quidem: sed aliorum, brutorum, qui se cautos, ac sapientes putant. Sic in tribus istis apud Cornificium a: Curam rem tam studiose curas, qua multas tibi dabit curas? Item: Amari jucundum est, si curetur, ne quid insit amari. Item: Veniam ad vos, si mihi Senatus det veniam.

4 Lib. 4.
ad He-
rentium.

4. §. Magnam in oblectando vim habet: præsertim non captata, sed velut oblata.

5. §. Huc pertinet Πλοχῆ, quando vox uno loco personam, aut rem & altero mores, aliamve qualitatem, significat.

E. G. Ad illum diem Memmius erat Memmius, h. e. sui similis. Simia est simia, etiam si aurea gestet insignia.

6. §. Schema hoc non venustatem tantum, sed etiam acrimoniam addit orationi.

7. §. Voces non appellatione, sed significatione easdem conjungunt, Συνοχυλαῖσσι-ve Interpretatio, & Εἰσπραξία sive Expositio.

8. §. Συνοχυλαῖσσι est, cum verba idem significantia conjunguntur.

Vt Cic. Catil. II. Abiit, excessit, coarscit, erupit. Initio Catil. III. Dona, fortunas, conjuges, liberosque vestrum. Nam bona, & fortuna idem sunt. Philipp. V. Promitto, recipio, spondeoque.

9. §. Utimur eo genere elocutionis, quoties uno verbo non satis videmur dignitatem

aut magnitudinem rei demonstrares
ideoque in ejusdem significatione plura
conferuntur.

Verba sunt Aquilæ Romani.

10. § Conciliat vero orationi tum gravita-
tem, tum acrimoniam.

Gravitationem quidq̃m adfert in illo Cice-
ronis pro Muræna ; ubi octoaa, vel am-
plius, ευαγγυλια exempla habemus : Qua
precatus sum à Diis immortalibus, ju-
dices, more, institutoque majorum, illo
die, quo auspiciatò comitiis centuriatis L.
Muranam Consulem renuntiavi, ut ea
res mihi, magistratuique meo, populo ple-
bique Romana, bene atque feliciter eve-
niret : eadem precor ab iisdem Diis im-
mortalibus, ob ejusdem hominis consula-
tum una cum salute obtinendum ; & ut
vestra mentes, atque sententia, cum popu-
li Romani voluntate suffragiisque con-
sentiant ; eaque res vobis, populoque Ro-
mano, pacem, tranquillitatem, otium, con-
cordiam adferat. At acrem reddit oratio-
nem in illo Catil. 1. Non feram, non patiar,
non sinam. Item in Pisonem : Ego te non
recordem, non furiosum, non mente cap-
tum, non tragico illo Oreste, aut Atha-
mante dementiorem putem ? Et post multas :
O tenebra, ô lutum, ô sordes !

11. §. Estque magno in hoc schemate delecta
verborum opus, ne ευαγγυλια orationem
onerent verius, quam ornent.

12. §. Ε'ξεργasia est congregatio sententia-
rum idem significantium.

P iij

Ut Cic pro Ligario : Quid enim tam ille Tubero in acie Pharsalica gladius agebat ? cuius latus ille mucro petebat ? qui sensus erat armorum tuorum ? quæ tuæ mens , oculi , ardor animi ? quid capiebas ? quid optabas ? Quo in exemplo etiam Synonymia concurret.

13. §. Utendum est Εξερπνία , cum prodest in aliqua re commorari , & diutius desinere auditorem : ut cum asseveramus , indignamur , dolemus , commiseramur , aut exprobramus aliquid. Latitia quoque convenit. Sed cavendum , ne in re tenui varianda , curiosam nimis , & superfluum operam ponamus ; quod vitium μερπυία vocatur.

14. §. Schemata , quæ usurpant vocem & appellatione & significatione eandem , partim varium nomen sortiantur pro diverso vocis repetita sita , partim aliunde.

15. §. In iis , quæ sitis ratione variant , repetitio fit : vel loco ejusdem generis ; ut in Αναρρῆ , Επιρρῆ , Τομῶνσι ; & repetitione mediana : vel loco diversæ generis : ut in Επαναλεψι , Αναδιπλεσι , repetitione principii , vel clausula in medio , & Επανοδο.

16. §. Αναρρῆ est repetitio ejusdem vocis in principio.

17. §. Magnam orationi vim addit. Vado affectibus inservit : præcipue , cum alterum insectamur , vel etiam laudamus.

In insectando quidem , ut apud Tullium Catil. 1. Nihil te nocturnum præsidium

*palatii, nihil u. b. s. vigilie, nihil consensus
bonorum omnium, nihil hic munitissimus
habendi senatus locus, nihil horum ora
vultusque moverunt?*

*Alterius autem generis est hoc Maronis
1. Æn.*

*Tu mihi quodcunque hoc regni, tu
sceptra, Iovemque
Concilias, tu das epulis accumbere
Divum.*

Et Iuvenalis illud lib. III. Sat. 11.

*Roma parentem.
Roma patrem patrie, Ciceronem.
libera dixit.*

*18 Nectantum unum vocabulum, sed plu-
ra etiam initio repetuntur.*

*Nempe in superiori anaphoræ descri-
ptione intelligenda vox non incomplexa
solum, sed etiam complexa. Ac similiter
in sequentibus schematis accipere oportet
Ovidius lib. II. de Ponto El. 11.*

*Grande voco meritum lacrymas,
quibus ora rigabas,
Cum mea concreto sicca dolore
forent.*

*Grande voco meritum mæsta sola-
tia mentis,*

*Cum pariter nobis illa, tibi que
dares.*

*Idem lib. IV. de Ponto El. 111. quatuor
continua disticha, ac unum item pen-
tametrum, incipit ab illis duobus verbis,
Ille ego. Etiam Arnobius lib. I. undecim
periodos inchoat ab istis, Vnus fuit è nobis*

P iiij

19. §. Quod si res opponantur, eleganter duplicatur anaphora.

Cicero in exordio orationis pro Ros. Amer. Accusant ii, qui fortunas hujus invaserunt: causam dicit is, cui prater calamitatem nihil reliquerunt. Accusant ii, quibus occidi patrem Sexti Roscii bono fuit: causam dicit is, cui non modo luctum mors patris attulit, verum etiam egestatem. Accusant ii, qui hunc ipsum ingulare summas cupierunt: causam dicit is, qui etiam ad hoc ipsum judicium cum praesidio venit, ne hic ibidem ante oculos vestros trucidetur. Denique accusant ii, quos populus poscit: causam dicit is, qui unus relictus ex illorum nefaria cade restat.

20. §. Εμπόρῃ si ve ἑνσεφῇ 2, est repetitio ejusdem vocis in clausulis. Eandemque, quam ἀναφορά, vim habet.

Vt, Poenos b populus Rom justitia vicit, armis vicit, liberalitate vicit. Item: Frumenti maximus numerus è Gallia petitus amplissima copia è Gallia, equites numero plurimi è Gallia.

21. §. Quod si ἀναφορά, & ἑνσεφῇ concurrant. Συμπληρῆς vocatur. Hoc schema fere κατ' ἐπιδείξειν instituitur: eaque res efficit, ut non venusta solum, sed etiam vehemens sit oratio.

Cic. pro Mil. Quis eos postulavit? Appius. Quis produxit? Appius. Cornificius: Quem Senatus damnavit, quem Pop. Rom. damnavit, quem omnium exi-

a Cornificio est conversio.
b Apud Cornificium.

c Cornificio est completio.

stimatio damnauit, eum sententiis uestris absolueris? Neque id simplicibus tantum verbis fit, sed etiam coniectis. Vei Encephalus ratione fit in illo Arnobii lib. 1. Quando est humanum genus diluuiis interruptum? non ante nos? Quando mundus incensus? non ante nos? Quando urbes amplissima marinis cooperta sunt fluctibus? non ante nos? Quando cum feris bella, & praelia cum leonibus gesta sunt? non ante nos? Quando perniciēs populis venenatis ab anguibz data est? non ante nos?

22. §. *Valet in exaggerandis virtutibus, ac vitiis. Estque schema plane venustum, at quod statim in sensus incurrat: ac propterea diutius continuari non debet: sed satius est, ut aliis schematis varietur, ac temperetur.*

23. §. *Medianam repetitionem appello, cum media mediis respondent.*

Vt illo Miloniana: Quae in senatu saepe ab inimicis, ab improbis saepe iactata sunt. Sic Seneca Thyeste:

*Quem dies vidit veniens superbum,
Hunc dies vidit fugiens iacentem.*

24. §. *Επανάληψις est repetitio ejusdem vocis in initio praecedentis, & sine sequentis sententia.*

Cicero epilogo Orat. pro Mil. Negat enim se, negat ingratis civibus fecisse, quae fecit: timidis, & omnia circumspicientibus pericula, non negat. Idem in Verr. Tenetur aliquando, & in rebus

a Act. 4.
verf. 612

PARITTON. ORATORIA:

tum maximis, tum manifestis tenetur.
Et apud magistrum Herennianum: *Com-*
motus non es, cum tibi pedes mater am-
plexaretur: non es commotus? Ovid Fast.
lib. vi.

Qui bibit inde, furit, procul hinc
discedite, queis est

Cura bona mentis, qui bibit inde,
furit.

25. §. *Anadimmons* est repetitio in fine
precedentis, & in initio sequentis sen-
tentia.

Vigil. x. Æn.

— Sequitur pulcherrimus *Astur*,

Astur equo fidens. Polypoto etiam per-
mutatur. ut in illo pro S Roscio: *Iniu-*
riam novo scelere constatam putant ope-
tere defendi: defendere ipsi, propter ini-
quitatem temporum, non audent.

26. §. *Figura* hac non tantum suavitatem
sed etiam *μῦϑαν* habet. Quod si conjun-
gatur epanorthosi, siue correctioni, ha-
bet quoque acrimoniam.

Cicero Invect. i. in Catil. *Hic tamen*
vivit. Vivit? imo in senatum venit.

27. §. Est & *figura Anóvuaris*, cum media,
aut principio, aut clausula respondent.
Principio, ut illo Maconis vii. Æn.

Te nemo. Angitia, vitrea te Furi-
us unda,

Reliquidi flere lacus.

Clausulæ, ut in Verrinis: *Hæc navis*
omnis præda Siciliensis, cum ipsa quoque
esset ex præda.

28. § *Επὶ τοῖς*, est, cum, quæ priori erant posita loco, posteriori; quæ posteriori, priori loco repetimus.

Cic. pro Plancio: Gratiam, qui refert habet: & qui habet, eo, quod habet, refert. Vellejus Paterculus de Quintilio Vato; Pecunia quam non contempnor, Syria, cui præsuerat, declaravit: quam pauper divitem ingressus, dives pauperem reliquit. Ὡς & παύσατο. Pertinet hæc figura etiam ad schemata διαφοράς, vocaturque Ἀντιπαράθεσις, ut inferius dicemus.

29. § *Ἰδὼμεν τὰ ἐπὶ τῇ ἀντιπαράθεσιν*, Vidimus ea repetitionis schemata, in quibus tantum locus spectatur. Sequuntur, in quibus non tam situs consideratur, quam vel pronuntiationis vehementia, ut in *Ἐπὶ τῷ ἐπὶ*; vel connexio cum superioribus, ut in *Gr adatione*; vel casus variatio, ut in *Polypoto*.

30. § *Ἐστὶν ἡ ἐπὶ τῇ ἀντιπαράθεσιν*, Est enim *Ἐπὶ τῷ ἐπὶ*, cum vox aliqua repetitur cum vehementia.

Cicero a: Vos, vos inquam ipsi, & senatus frequens, restitit. Idem b: Non est, non est vobis, Quirites, cum eo hoste certamen, cum quo aliqua pacis possit esse conditio. Seneca in Medea c: Da, da per auras curribus patris vehi.

a Pro
Post.
b Philip.
4.
c Sc. 1,

31. § *Ἐπὶ τῇ ἀντιπαράθεσιν*, Interdum autem hac vocula aliqua, vel *παρὰ τὴν ἀντιπαράθεσιν*, vel *παρὰ τὴν ἀντιπαράθεσιν*, intersequatur.

Vocula una est in illo Ciceronis, *Vidi enim, vidi, penitusque persperi*. Et hoc Senecæ, initio Medææ. *Parta, jam*

- In ex- *parta ultio est. & act. IV. Maius his, ma-*
 pliſ ta- *ius parat Medea monſtrum. At pægevdus*
 men, ubi *interferitur a in illo Tullii pro domo ſua:*
 repetitio *Sed excitatus aliquando: dicam (dicam,*
 poſt pa- *audiente ipſo, quod ſenſi & ſentio) ex-*
 renthe- *citatus, inquam aliquando Cn. Pompeji*
 ſin ob *nimum reconditus, & penitus abſtruſus*
 ſolam ſit *dolor. Sic. Phillip. II. Maſta poſita pro*
 ſermonis *ade Iovis Statoris, bona (miſerum me!*
 perſpi. *conſumptis enim lachrimis, tamen infi-*
 cuitatem *xus animo haret dolor) bona, inquam,*
 Epizeu- *Cn. Pompeji. Magni, voci acerbiffima ſu-*
 xis dici *bjecta præconis.*
 non me. 32. §. *Vtimur Epizeuxi, ut aliquid iſuſa-*
 retur. *piæ, aut παδιτιπiæ dicamus.*
 Cuiuſ- 33. §. *Gradatio, ſibe Κλίμαξ eſt, cum ita*
 modi *ab uno ad aliud tranſimus, ut eodem*
 exempla *verbo conectamus inferiora ſuperio-*
 ab allatis *ribus.*
 diſcerne- *Scipio Africanus apud Iſidorum b: Vi,*
 re diſſi- *atque ingratis c, cum illo ſponſionem feci,*
 cile non *facta ſponſione ad iudicem adduxi, ad-*
 erit. *ductum primo cœtu damnavi, damnatum*
 b Lib. 2. *ex voluntate dimiſi. Ex eodem Africano*
 Originū *idem adducit: Ex innocentia naſcitur di-*
 cap. 21. *gnitas, ex dignitate honor, ex honore im-*
 s In vul- *perium, ex imperio libertas. Ibidem ex*
 garis, at- *Graccho citat: Pueritia tua adoleſcentia*
 que etiā *tua inhonestamentum fuit, adoleſcentia*
 mS. meis *ſenectutis decoramentum, ſenectus reip.*
 invenio, *flagitium. Apud Cornificium iſtud habes:*
 gratis *Africano industria virtutem, virtus glo-*
 coactus, *riam, gloria amulos comparavit. Item,*
 ſed du- *Nam qua reliqua ſpes manet libertatis,*

ſi illis, & quod libet, licet; & quod licet, poſſunt; & quod poſſunt, audent, & quod audent, faciunt; & quod faciunt, vobis moleſtum non eſt?

34. §. Schema hoc multum habet venuſtatis: ſed quia, ut Fabius ait apertio- rem artem continet, varius adhibendum, nec fere, niſi res ipſa habeant ſucceſſionem, aut gradus: ut in genealogis, imperio- rum ſucceſſionibus, ac ſimilibus.

35. §. Polypoton eſt, cum idem verbum va- riato caſu ponitur. Caſus autem vocem accipio Logicorum more, ut comprehen- dat variationem omnem ratione generis numeri, graduum, modorum, tempo- rum, perſonarum.

36. §. Schema hoc quandoque ſimplicem, & iſtaffectatam quandam venuſtatem ad- fert.

Vt illo Ciceronis pro Roſcio Amerimo: Si quis iſtorum dixiſſet, quos videtis adeſ- ſe, in quibus ſumma auctoritas eſt atque amplitudo, ſi verbum de Rep. feciſſet, id quod in hac cauſa fieri neceſſe eſt: multo plura dixiſſe, quam dixiſſet, putaretur, ego etiam ſi omnia, qua dicenda ſunt, li- bere dixero, nequaquam tamen ſimiliter oratio mea exire, atque in vulgus ema- nare poteris Nec inconcinni ſunt verſicu- li iſti viri eruditi, quibus idem nomen per caſus omnes ordine ſuo variavit: quam- quam ſchema hic non tam ſe obtulerit ſponte, quam ſtudio ſit queſitum:

Cum vanitas ſit vanitatis filia,

plici er-
rore:
nam &
gratis
pro in-
gratiis
corru-
ptis, &
coactis,
eſt ex
gloſſe.
mate.

Et vanitas vanitatem procreat,

O vanitas, quid vanitate vanius!

37 §. Sape etiam hoc schema vehementiam adfert

Cicero pro Archia: Sed pleni sunt omnes libri. plene sapientium voces, plena exemplorum vetustas.

Virgil. iv. Æn.

Littora littoribus contraria, fluctibus undas

Imprecor, arma armis, pugnent ipsæque nepotes

CAP. XIII.

DE SCHEMATIBUS in verbis similis soni.

1. §. **E**T hæc de repetitionis figuris. Sequuntur schemata, quæ respiciunt similitudinem. Similitudo vero ea vel inest à natura, seu ortu, vel ab accidente.

• Latinis 2 §. Naturalis est in Παρρησιᾳ 2. Con-
dicitur, jungit enim voces, quarum una ab al-
Deriva- tera, vel utraque ab eadem derivatur.
tio. Ac plurimum ad delectandum valet.

• A&. i. Cicero in Lælio: Sed ut sum ad senem
sc. i. senex de senectute: sic in hoc libro ad ami-
c Ruden- cum amicissimus de amicitia scripsit. Et
te, scil. eodem: Etenim eo loco locati sumus. Plau-
Qui ho- tus Persa 6: Qui hero suo servire vult bene
mo. servas servitutem. Qui Atticissimus est: ut
• Rud. illud ejusdem, vomitum vomas c, somnia-
sc quid vi somnium d, & alia multa apud eun-
istuc, dem.

3. 5. *Accidentaria similitudo minimam est quadruplex. Fit enim vel ab immutatione vocis in similem appellatione, non significatione, ut in Παρονομασία: vel à positione diversarum vocum in eodem casu, ut in Ομοπλότῳ: vel à sono eodem in clausulis, ut in Ομοιοτελευτῳ: vel à redditione unius pluriumve syllabarum in quacunque parte, ut in Πάρεσι. Docent id singulorum schematum definitiones.*

4. 5. *Est enim Παρονομασία, siue Agnominatio, cum parva verbi immutatione in aliam plane sententiam deflectitur oratio.*

Terentius a: *Inceptio est amentiam, haud amantium.* Cicero pro Cælio: *Civis bonarum artium, bonarum partium, bonorum virorum.* Cornelius Nepos in Cimone: *Non magis amore quam more ductus.* Sic in veteri dicto: *Septem convivium, novem convivium.* Quamquam Varro, ut obiter id dicam, nec nonum improbavit convivam. Nam volebat convivas intra Gratiarum & Musarum numerum consistere: ut nec pauciores essent, quam tres; nec plures, quam novem. Elegans etiam παρονομασία est in isto, quod Apollodorus Atheniensis, pictor præclarus, operi suo adscripserat:

a Andr.
Act. 1.
sc 3.

Μορμόρεται τις μάλλον, ἢ κακίπτεται b.
5. 5. *Schema hoc non tantum delectat, sed vehementius etiam pungit.*

Cicero Philipp. xii. de Antonio: *Cum*

b Colpa-
bitali.
quis hoc
magis,
quã imi-
tabitur;

352 PARTITION. ORATORIA.
*in gremiis mimarum mentum & mentus;
deponeres.*

Seneca Troad.

*O tumide, rerum dum secundarum
status.*

*Extollit animos : timide, cum incre-
puit metus*

Regum.

Tertullianus lib. de Spectaculis cap.
xxv. *Quid est enim de Ecclesia Dei in dia-
boli Ecclesiam tendere ? de caelo, quod
aiunt, in caenum.*

6. 5 Ομοίωτατος, siue similiter cadens
est, cum in eadem constructione duo,
aut plura sunt verba, quae iisdem cas-
ibus efferuntur. Casus autem voco non
tantum nominum, pronominum, aut
participiorum, sed etiam verborum,

Cic. pro leg. Manil. *Ac primum quan-
ta innocentia debent esse Imperatores,
quanta deinde omnibus in rebus tempe-
rantia ! quanta fide ! quanta felicitate :
quanto ingenio ! quanta humanitati :
Idem pro Archia : Hunc ego non dili-
gam ? non admirer ? non omni ratione
defendendum putem ?*

7. 5. *Nec tantum in fine deprehenditur ?
sed etiam media primis, aut summa
mediis accommodantur.*

Cic. 1. Accus. in Verr. *Est idem Verres,
qui suis semper, ut ad audendum proje-
ctus, sic paratus ad audiendum. Opor-
tota sunt, audiendum, audiendum;
paratus, projectus.*

8 6 Ομοιοτέλευτον, sive Similiter desinens est, cum sola, aut commata, simili sono terminantur.

Cic. pro Mil. Non modo ad salutem eius extinguendam, sed etiam gloriam per tales viros infringendam. Idem in Maniliana: Ut eius semper voluntatibus non modo cives assenserint, socii obtemperarint, hostes obedierint, sed etiam venti, tempestatesque obsecundarint.

Habet quoque locum in partibus indeclinabilibus: ut a Eiusdem non est, & facere fortiter, & vivere turpiter.

Ut aliis vero orationis lenociniis, ita hoc etiam immodice gaudet Appulejus: Ut lib. de Deo Socratis, ubi sic de genio scribit: Hic custos singularis praefectus, domesticus speculator, individuus arbiter, inseparabilis testis, malorum improbator, bonorum probator, si rite ad extremum animadvertatur, sedulo cognoscatur, religiose colatur, in rebus incertis prospector, dubiis praeceptor, periculosus virator, egenis opitulator, qui tibi queat cum somniis, cum signis, tum etiam fortasse coram, cum usus postulat, mala avertere bona properare, humilia sublimare, motantia fulcire, obscura clarare, sidera adversa corrigere.

9. 5 Περὶ ἑνός, est, cum una, pluresve syllabae vocis antecedentis, in alia eiusdem membri repetuntur.

Plautus Menachmis 6: Palla pallorem 6 Act. 4 incutit. Cicero in Miloniana: Ut victa scen. 2.

4 Quint.
lianus
lib. 9.
cap 34.

vis, ejusdem est versus iste,

O fortunatam natam me Consule
Romam!

20 § Schemata hæc, quæ in similitudine
consistunt, etsi alibi quoque locum ha-
bent, imprimis tamen commendatur in
sententiis; quia & suavis influunt in
animum, & diutius harent. Sed parce
eis utendum Oratori, quia fastidium cito
audienti adferunt, fidemque abrogant
orationi.

CAP. XIV.

DE OCCUPATIONE, SUBIECTIONE, CONFESSIONE, & CONCESSIONE.

1. § SCHEMATIM διαγοιζι, alia sunt
ornamenta inventionis, alia dis-
positionis.
2. § Quæ inventionem ornant, vel magis
ad simplices conceptus pertinent, vel ad
affectus.
3. § Priora vel ad explicationem, vel ad
probationem, vel ad amplificationem re-
feruntur.
4. § Primum syllatim agemus de orna-
mentis probationis: deinde, quia ut plu-
rimum eadem sunt schemata, quibus
nunc ad rem explicandam, nunc ad am-
plificandam utimur, conjunctim de utro-
que genere acturi sumus.
5. § Probationem ornant Περίληψις sive
Occupatio, Ὑποβλή sive Subjeccio,

Παρηγορία, siue Confessio, & Επιτομή siue Concessio.

6. § Πράξις, siue Occupatio est, cum id quod ab adversario objicitur, aut objici posse putamus, anticipamus, atque diluimus.

7. § Partes eius sunt duæ: Τροχὸς, quæ objectionem proponit; & Ἀνδροχὸς, quæ objectioni respondet.

H. G. Obiectio est in illo Didonis apud Maronem a:

Verum anceps pugna fuerat fortuna.

a En. 4.

At Ἀνδροχὸς est,

— Fuisse.

Quem metui moritura? Itidem apud Ciceronem, Orat. pro Cælio, Τροχὸν habes in his verbis: Dicit aliquis, Hæc igitur est tua disciplina & sic tu instituis adolescentes, &c. At paulo post subdit Ἀνδροχὸς: Ego, si quis, iudices, robore animi, &c.

8. § Interdum vero Τροχὸς est concisa, interdum plane magnifica.

Concisa est ista pro lege Manilia: Requiritur fortasse nunc, quem admodum, cum hac ita sint, reliquum possit esse magnum bellum Cognoscite, Quirites, non enim sine causa quæri videtur. Item pro Postumo: At habet & celat: sunt enim, qui ita loquuntur.

At magnifica est VII. in Verrem: Quid agam, iudices? quo accusationis meæ rationem conferam? quo me veritatem ad omnes animos meos impetius, quasi murus.

quidam, boni nomen Imperatoris opponitur. Novi locum, video ubi se jactaturus sit Hortensius: belli pericula, tempora Reip. Imperatorum penuriam commemorabit: tum deprecabitur à vobis, tum etiam pro suo jure contendet, ne patiamini talem Imperatorem, populi Romani, Siculorum testimoniis eripi, neve obteri laudem Imperatoriam criminibus avaritia velitis. Huiusmodi quoque est illa, à quo orationem pro Sexto Roscio Cicero orditur.

9. §. Requirit hac figura singularem prudentiam. Siquidem videndum est Oratori, quae tacita sint hominum iudicia, quò propendeant animo, quid eos offendant, quid probent.

10. §. Prolepsis vicina est Υποβλήσις seu subiectio: quae multa, quae pro adversario dici possunt, breviter & minutatim proponuntur, atque ad singula breviter item respondetur.

11. §. Subiectio alia perfecta est, alia imperfecta.

12. §. Perfecta tribus partibus constat. Prima dicitur προπαισις, seu propositio. Altera tum ἀπαριθμήσιν continet, seu enumerationem: tum ἀφαιρέσιν, seu remotionem. Tertia est συμπέρασμα, seu conclusio.

Hisce partibus constat Subiectio illa apud Cic. Orat. pro Quintio: Dubitabitur, utrum sit probabilius, Sex. Nevium statim, si quid deberetur, petere

LIBER QUARTUS. 357

rum fuisse: an ne appellaturum quidem biennio? Appellandi tempus non erat: at tecum annoplus vixit. In Gallia agi non potuit? at & in provincia ius dicebatur, & Roma iudicia fiebant. Restat, ut aut summa negligentia tibi obstiterit aut unica liberalitas, si negligentiam dices, mirabimur: si bonitatem, ridebimus neque praterca, quid possis dicere, invenio. Satis est argumenti, nihil esse debitum Navio, quod tandem nihil petivit.

Partes etiam universas habes in subiectione istac pro Rosc. Amer. Rursus igitur eodem revertamur, quaramus, quae tanta vitia fuerint in unico filio, quare is patri displiceret. At perspicuum est, nullum fuisse. Pater igitur amens, qui odisset eum sine causa, quem procrearat. at is quidem fuit omnium constantissimus. Ergo illud iam perspicuum profecto est, si neque amens pater, neque perditus filius fuerit: neque odii causam patri, neque sceleris filio fuisse. Egregium quoque exemplum est apud Demosthenem Philipp. iv. Est & huius generis exemplum, quod primo loco apud Cornificium legitur.

13. §. Imperfecta Subiectio vocatur, in qua vel propositio, vel conclusio, vel utraque abest.

Cicero pro Plancio: Male indicavit populus: at iudicavit. non debuit: at potuit. non fero: at multi clarissimi, & sapientissimi cives tulerunt. Huius etiam

generis sunt secundum , tertiumque Subjectionis exemplum apud Cornificium.

▲ Cornificii verba sunt.

14. § Multum , id est acrimoniae & gravitatis in hac exortatione imprimis , si instituat per anaphoram ὀργισμένη , & interrogatiorem.

Cicero de H. usp. resp. Tu meam domum religiosam facere potuisti ? et quā mente ? quā intrāseras quā manu ? quā disturbaras quā voce ? quā incendi iussēras. quā lege ? quā ne in illa quidem impunitate tua scripsēras quo pulvinari : quod stuprāras. quo simulachro ? quod ereptum ex metricis simulachro , in Imperatoris monumento collocaras.

15. § Ανακοινωνία , sive Communicatio est , quā adversarium consulimus , aut cum iudicibus , quid faciendum sit , quidve factum oportuerit , deliberamus.

Cicero pro C. Rabirio . perduellionis eo : Tu denique , Labiene , quid faceres tali in re , ac tempore ; cum ignavia ratione in fugam , atque in latebras impelleret , improbitas , & furor L. Saturnini in Capitolium arcesseret ; Consules ad patriā salutem , ac libertatem vocarent ? quā tandem auctoritatem , quā vocem , cuius scētam sequi , cuius imperio parere potissimum velles ? Pro Publio Quintio : Quaro ab te , C. Aquilli , L. Luculle , P. Quintili , M. Marcella vadimonium mihi non obiit quidam socius , & affinis meus , quicum mihi at-

cessitudo vetus : controversia de re pecuniaria recens intercedit. postulone à prætoribus, ut eius bona mihi possidere liceat? an cum Roma domus eius, uxor, liberi sint, acmum potius denunciem? quid est, quod hac tandem de re vobis possit videri? Idem pro Caccinna: Quare, si te hodie domum tuam redeuntem coacti homines, & armati, non modo limina, tectoque aditum tuatum, sed primo aditum, vestibuloque prohibuerint, quid acturus sis? Monet amicus meus, &c.

16. §. Aptum est hoc schema purgationi, multumque habet probabilitatis. Imprimis vero utile est confidenti, ac resellenti. Nam si cum adversario communicemus; valebit ad urgendam, atque extorquendam confessionem. Sin cum iudicibus; prodest ad eorum animos movendos, dum vident nos in ipsorum equitate fiduciam nostram collocare.

17 §. Παρομολογία, sive Confessio est, cum callidè omnia adversario permitimus.

Cic. pro. Ligar. Habes igitur, Tubero, (quod accusatori maxime optandum) confitentem reum: sed tamen ita confitentem, se in ea parte fuisse, qua te, Tubero, qua virum omni laude dignum, patrem tuum. Itaque prius de vestro delicto confiteamini necesse est, quam Ligarii ullam culpam reprehendatis.

1. §. Vtimur hoc schemate, cum confessio ipsi obest adversario.

19. §. Εἰς τὸν ἑαυτοῦ Confessio est, cum aliquid largimur adversario, ut reliquum feramus.

20 §. Estque vel seria; vel ἐπαγορεύ. Seria convenit confidenti Nam utimur ea, cum parte concessa, nihilominus nos superiores fore confidimus.

Vt illa pro Quintio: Non dubitavi, inquis, cum vadimonium desertum esset bona proscribere. Improbe. Verum quoniam tu id arrogas, & concedi postulas concedamus. Idem pro Rosc. Amer. Esto causam proferre non potes: tamen si statim vicisse debeo, tamen de meo iure decedam: & tibi, quod in alia causa non concederem, in hac concedam, fretus huius innocentia. Non quæro abs te quare patrem Sex. Roscius occiderit, quare, quomodo occiderit? Idem pro Flacco. Tribuo Graecis literas, do multarum artium disciplinam, non adimo sermonis leporem, ingeniorum acumen, dicendi copiam: denique etiam. si qua sibi alia sumunt, non repugno: testimoniorum religionem & fidem nunquam ista natio coluit.

21 §. Ironica vero invidiam constat adversario: praesertim quando congeriem habet variorum criminum, quae concedi non possunt.

Vt illa IV. Verrinæ: Verum esto, eripis hereditatem propinquis, prae dare in bonis alienis nomine civitatis: evertis leges, testamenta, voluntates mortuorum, iura vivorum:

vivorum : num etiam patrius Heraclium bonis exturbare oportuit ? Idem verr. v. Est tuum , est ingenii prudentiaque tua : de hoc tibi , & concedo : scio , te Roma , cum prator esses , edicto tuo possessiones hereditatum ad alienos , à primis heredibus ad secundos , à legibus ad libidinem tuam transtulisse : scio te edicta superiorum omnium correxisse , &c.

CAP. XV.

DE SENTENTIA , NOEMATE,
& DISTRIBUTIONE.

1. § SCHEMATA , quibus ad explicandum , aut exaggerandum utimur , diu sunt generum . nam alia aequè , alia magis , minusve dicunt , quam in re est .
2. § Priora vel sumuntur ab iis , quæ essentialia sunt , siue de re ; vel conjuncta , siue in re ; vel disjuncta ; siue extra rem .
3. § De rei essentia sunt , cum alia , tum genus , species , & partes .
4. § Eloco generis oriri videntur Γνώμη , & Νόημα .
5. § Γνώμη siue Sententia est generale pronuntiatum earum rerum , quas in agendo sequimur , aut fugimus .

Cicero primo de off. Si ea , quæ acciperis utenda , majore mensura , si modo possis , jubet reddere Hesiodus : quidnam beneficio provocari facere debemus ? An non imitari agros fertiles , qui multo plus

Q

afferunt, quam acceperunt ? P^{ro} M^{ilone} Populigrati est, pramiis afficere bene meritos de Rep. cives : viri fortis, ne suppliciiis quidem moveri, ut fortiter fecisse pœniteat. Seneca Rhetor proœmio lib. 1. controversi. Minime probabili more turpe est docere, quod honestum est discere. Seneca Philosoph. de vita beat. cap. xxx. Sententiam semper unius sequi, non vita est, sed factiōis. Idem lib. 111 de benef. cap. xvii. Gratum hominem semper beneficium delectat, ingratum semel. Idem epist. 1. Minus ex crastino pendebis, si hodierno manum injeceris. Epist. lxxxiii. Otium sine literis mors est, & vivi hominis sepultura.

aCic. lib.
3. de Or.

6. §. Sententiis utitur Orator ad gravitatem a. Etiam hoc habent, quod simul docent, & delectant. Imprimis vero conveniunt hortanti, monenti, consolanti. Sed in oratione non debent frequentari, ne magis vivendi præceptores, quam rei actores videamur.

7. §. Nôua, seu Cogitatum, est allusio ad sententiam, siue sententia persona accommodata.

E G Gnome est, Nihil est tam popolare, quam bonitas. At Nôua est, cum Cic. Cæsari hoc accommodat Orat. pro Lig. Nihil habet nec fortuna tua majus, quam ut possis ; nec natura tua melius, quam ut servare velis quamplurimos. Item Gnome est : Imbellum est verbis, non armis bellum gerere. At Nôma est

in illo Livii lib. xxxi : Athenienses quidem literis verbisque bellum adversus Philippum gerebant. Item sententia est, Satiùs sit offendere verbis, quam adulando placere. At est Noëma illud M. Seneca lib. ii. Contr. Maluerim veris offendere, quam placere adulando. Hujusmodi Noëma est & hoc pro Archia : Themistoclem illum, summum Athenis virum, dixisse ajunt, cum ex eo quareretur. Quod acroama, aut cujus vocem libentissime audiret ? ejus à quo sua virtus optime pradicaretur. Item de Senectute : Accipite, optimi adolescentes, veterem orationem Archita Tarentini, magni imprimis, & praelari viri. Nullam esse capitaliorem pestem, quam corporis voluptatem, hominibus dicebat à natura datam. cujus voluptatis avida libidines temere & effrante ad potiundum incitarentur. Hinc patria prodiones, hinc cum hostibus clandestina colloquia nasci dicebat, &c.

8. §. A speciebus, & partibus, petitur *μερῶν* sive Distributio. Fit enim hac, cum totum in species, aut partes, diducimus.

Vt si justitiam, temperantiam, fortitudinem, ceterasque virtutes, commemorare malis, quam generatim dicere, omnem virtutem : item si senatum, equites, & plebem dicas, pro universo populo Romano : aut caput, pectus, ventrem, artus, nomines, non contentus dicere,

Qij

integrum hominis corpus. Sic in Pisone. Age, senatus odit te, quod eum tu jure facere concedis, afflictatorem, & proditorem, non modo dignitatis & authoritatis, sed omnino ordinis ac nominis sui. Vide te equites Rom. non possunt; quo ex ordine vir praestantissimus Aetius, est, te Consule, relegatus Plebs Romana perditum cupit; in cujus tu infamiam ea, quae per latrones, & per servos, de me egeras, contulisti. Italia cuncta exsecratur; cujus idem tu superbissime decreta & preces repudiasti. Lycurgus apud Rutilium Lupum: Cuius omnes corporis partes ad nequitiam sunt appositissima, oculi ad petulantem lasciviam, manus ad rapinam, venter ad aviditatem, virilis natura membra, qua non possumus honeste appellare, ad omne genus corruptela, pes ad fugam: prorsus ut, aut ex hoc vitio, aut ipse ex vitiis ortus videatur. Simile est hoc Iulii Pollucis apud Philostratum: Proteus Phariis miraculum Homericum est, multa quidem eius, diversaeque formae: in aquam attollitur, in ignem accenditur, in leonem excandescit, insumruit, serpit in draconem, assilit in pantheram, assurgit in arborem. Nec abludit Licentii illud ad B. Augustinum:

Spumat aper, fluit unda, fremit leo, sibilat anguis.

Breviter dicere potuerant, Proteum in omnis se generis formas convertere.

9. 5. Distributio, ut quandoque est necessi-

*a In vitis
Sophi-
starum.*

tatis, ita saepe ornatus, & copia causa, instituitur.

Sed si necessario fiat, potius ad inventionis argumenta, quam elocutionis schemata, pertinebit.

CAP XVI.

DE ÆTIOLOGIA, DIATYPOSI,
& HYPOTYPOSI.

1. §. **V**IDIMUS schemata orta è locis rerum, qua essentiam spectant.

2. §. Coniuncta, siue in re, sunt causa, effectus, & adiuncta.

3. §. A causa petitur Αἰτιολογία Fit ea, cum in narrando facti ratio adiicitur. Eleganter autem fit cum gradatione.

Ut in illo Ovidii:

Viderat hanc, visamque cupit, potiturque cupita.

4. §. Quod si causa sit magis speciosa, quam vera, color dicitur.

Ut apud Cic. pro leg. Manil. ubi cum Orator veram impeditæ victoriæ causam referre noller, (erat ea seditio militum, Lucullam, ducem suum, deserentium) rei sceleris huiusmodi addit colorem: *Nostrer exercitus, etsi urbem ex Tigranis regno ceperat, & praliis erat usus secundis: tamen nimia longinquitate, & desiderio suorum commovebatur.*

5. §. Ab effectis, & adiunctis, sumuntur ὁμολογίας & ὑποτίθεσις.

6. §. Διατύπωσις est, cum res ita clare con-

pioseque exponitur, ut coram spectari videatur.

Cicero pro Roscio Amer. Etiamne in tam perspicuis rebus argumentatio querenda, aut coniectura capienda sit? nonne vobis hæc, qua audistis, cernere oculis videmini, iudices? non illum miserum, ignarum casus sui, redeuntem à cæna videtis? non positas insidias? non impetum repentinum? non versatur ante oculos vobis in cede Glaucia? non adest iste T. Roscius? non suis manibus in curru collocat Automedontem illum, sui sceleris acerbissimi, nefariaque victoria nuncium? non orat, ut eam noctem pervigilet? ut honoris sui causa laboret? ut Capitori quam primum nunciet? Idem in descriptione convivii luxuriosia: Videbar videre alios intrantes alios verò exeuntes, quosdam ex vino vacillantes, quosdam hesternæ potatione oscitantes. Versatur inter hos Gallius unguentis oblitus, redimitus coronis. Humus erat immunda, lutulenta vino, coronio languidulis, & spinis cooperta piscium. Sic totum quidem dixeris, si urbem captam dixeris: sed brevius hic nuncius minus penetrat in affectum. At si aperias, quæ uno erant inclauso verbo apparebunt, ut ait Fabius, & fustis perdomos ac templa flammæ, & ruentium tæctorum fragor, & ex diversis clamoribus unus quidam sonus; aliorum fusi incerta, alii in extremo complexu summa coherentes, & infantium fœminarumque

• Apud
Fabium.
lib. 8.
cap. 3.

LIBER QUARTUS. 357

ploratus, & male usque in illum diem servati fato senes: tum profanorum sacrorumque direptio, offerentium pradas repetentiumque discursus, & acti ante suum quisque pradonem catenati, & conata retinere infantem suum mater, & sicubi majus lucrum est, pugna inter viatores.

7 §. Quod si simplicior dilutiorque fuerit descriptio, *Ἰποτάξις* vocatur.

Vt illa Maronis v. *Æacid*.

Constitit in digitos extemplo arrectus
uterque,

Brachiaque ad superas interritus extulit auras.

Sed vulgo *ὑποτάξις*, & *ὑπερτάξις* pro eodem schemate habentur.

CAP. XVII.

DE ASSIMILATIONIS speciebus; & Dissimilitudine.

1. §. **E**T hac de schematibus petitis eorum locis, qua ita rei insunt, ut non sint de ejus essentia. Tertium genus ex locis oritur eorum, qua sunt extrarem, siue disiuncta: ut sunt similia, comparata, opposita.

2. §. Schemata, qua à similibus & comparatis petuntur, continentur uno Assimilationis vocabulo.

3. §. Est assimilatio vel natura sua simplex, vel natura partes habet, quas *ἐπιμέλει* & *ἀντιστοιχία*, h. e. propositio-

Q iiij

nem, & redditionem, appellant.

4. §. *Simplex est Εἰκὼν, siue Imago; unde definitur, assimilatio protasi & apodofi carens, facta per particulam similis, velut, tanquam, instar, aut aliam huius generis.*

Cicero in Paradox. *Sed minutis interrogatiunculis, & quasi punctis, quod proposuit, efficit. Pro Dom. Et tu in hoc vulnere, tanquam unguis, existeres. In Vatinius: Repente enim te, tanquam serpens è latibulis, oculis eminentibus, inflato collo, tumidis, cervicibus intulisti. Verr. III. Profectus est, non ut legatus populi Romani, sed ut quadam calamitas pervadere videretur.*

5. §. *Icon et si ab Oratoribus etiam usurpetur ad illustrandam orationem: tamen frequentari non debet. Præsertim quæ longior est. Nam magis Poëtis, quam Oratoribus, convenit.*

Auctores Aristoteles, & Fabius.

6. §. *Assimilatio, quæ plures natura suas partes habet, instituitur, vel, ut doceat, quid fieri debeat; vel, ut, quæ rei insunt, cognoscantur.*

7. §. *Prioris generis est παρὰ δῆγμα, siue Exemplum. Fit enim, cùm factum, siue actus aliquis commemoratur, ut ostendatur eo, aliquem vel simile facturum, vel facere debere.*

Aliquem simile acturum, indicatur, cum negatur permittendum, ut Rex Persarum in Ægyptum veniat, quia cum

Darius & Xerxes Ægyptum occupaverunt, iidem cum exercitu trajecerunt in Græciam. Item si periculum esse dicas, ne quemadmodum Marii, & Syllæ dissidium, ita Pompeji, & Cælaris, laceret Remp.

8. §. *Aliquid fieri debere, probatur quadrifariam; à persona vera, à ficta, à mutuo animante, & à re sensus experte.*

A persona vera, ut si exemplo Iosephi commendes castitatem.

A persona è Poëtarum fabulis petita, ut si idem ostendas Hippolyti exemplo.

A mutuo animante, ut: *Delphini vagari minores incomitatos non sinunt: quid nos facere liberis adhuc teneris oportet?*

A sensus experte, ut: *unaquaque arbor alit, quod genuit: & non alet mater suo lacte liberos?*

9. §. *Simpliciter aliquid inesse rei probant παραβολή sive Comparatio, & Συμβολή sive Collatio.*

10. §. *παραβολή sive Comparatio est, cum ad illustrandum id, de quo sermo est, petitur similitudo ab iis, quæ fuere, sunt, aut natura, casu ve rebus insunt.*

E. G. *Quemadmodum lagena aquam, ita animus hominis ingrati beneficia facile admittit, sed reddit cum murmure, & querela. Ovid. xv. Met.*

— *Vt unda impellitur unda,*

Urgeturque eadem veniens, urgetque priorem.

Tempora se fugiunt pariter, pariterque sequuntur.

*Et nova sunt semper ; nam quod fuit
ante , relictum est ,
Fitque quod haud fuerat , momentaque
cuncta novantur.*

Seneca epist. XL : *Vt qui sese memine-
vunt inquilinos esse , & in conducto ha-
bitare , & modestius se gerunt , & minus
gravatim exeunt : ita qui intelligunt , do-
micihum corporis ad breve tempus à na-
tura accommodatum esse , & vivunt tem-
perantius , & libentius moriuntur.*

II. §. *Interdum ex fabulis quoque depro-
mitur Comparatio.*

Cicero pro lege Manilia : *Primum ex
suo regno sic Mithridates profugit , ut ex
eodem Ponto Medea illa quondam pro-
fugisse dicitur : quam pradicant in fuga
fratris sui membra in iis locis qua se pa-
rens persequeretur , dissipavisse , ut eorum
collectio dispersa , mœrorque patrius , ce-
leritatem persequendi retardaret. Sic Mi-
thridates fugiens , maximam vim auri,
atque argenti , pulcherrimarumque rerum
omnium , quas & à majoribus accepe-
rat , & ipse bello superiore ex tota Asia
direptas in suum regnum congefferat , in
Ponto omnem reliquit. Hac dum nostri
colligunt omnia diligentius , Rex ipse è
manibus effugit. Ita illum in perse-
quendi studio mœror , has latitia retar-
davit.*

II §. *Debet vero institui comparatio cum
factis , aut rebus notis , & ejusmodi
qua idonea sunt ad illustrandum , non*

item cum iis, quæ sunt obscura, aut etiam sordida, vel nimis vulgaria, aut etiam inepta.

13. § Συμβολή siue Collatio est, quando substantiam cum substantia, aut accidens cum accidente conferimus, ut ex oppositione hac pateat, quantopere conveniant, aut differant.

Vt si conferas Alexandrum, & Cæsarem; oleam, & vitem; ignaviam, & intemperantiam; &c. Cic. vi. in Verrem: Conferre hanc pacem cum illo bello: huius pratoris adventum cum illius Imperatoris victoria: huius cohortem impuram cum illius exercitu invicto: huius libidines cum illius continentia: ab illo, qui cepit, conditas: ab hoc, qui constitutas accepit, captas dicetis Syracusas. Etiam in Orat. pro Roscio. Amer. illustre est exemplum collationis inter Roscium, qui causam diceret, & eos, qui accusarent. Id superius adduximus cap. xii § 19.

14. § Ex quatuor hisce speciebus secunda, & quarta: Exemplum nempe, & Collatio, magis videntur ad argumentorum inventionem, quem ad schemata pertinere.

15. § Neque similibus tantum, sed etiam dissimilibus illustratur oratio. Vocatur hoc schema Ανουσιανς, siue Διαφογή, hoc est, dissimilitudo, vel differentia. Hæc ea quæ similia videri poterant, propria nota distinguit.

Q. VI

16. §. Estque alia perfecta, alia imperfecta. Perfecta rationem diversitatis adjungit.

Ut illa apud Cornificium : Non enim quemadmodum in palastra, qui tadas arduos accipit, celerior est in cursu continuo, quam ille qui tradit : ita melior Imperator novus, qui accipit exercitum, quam ille, qui decedit. Propterea quod defatigatus cursor integro facem : hic peritus Imperator imperito exercitum tradit. Cicero pro Plancio : Dissimilis est pecunia debitor, & gratiæ. nam qui pecuniam dissolvit, statim non habet id, quod reddidit : qui autem debet, is retinet alienum : gratiam autem, & qui refert habet, & qui habet, in eo ipso, quod habet, refert.

17 § Imperfecta est, qua rationem, cur dissimilia sint, non addit.

Ut apud Cornificium : In amicitia gerenda sicut in certamine currendi, non ita convenit exerceri, ut, quoad necesse sit, pervenire possis : sed ut productius studio & viribus ultra procurras.

CAP. XVIII.

DE SCHEMATIBUS, quibus opposita junguntur.

1. §. **A**B oppositis petantur, Παράστασις, Ἀντιθεσις, Ἀντιμεταβολή, Ὁμοιοπρῶτος.

2. §. Παράστασις est, cum eorum, quæ vulgo ob vicinitatem confundi solent, remoti uno, alterum ponitur.

Vt, Non sapiens, sed astutus; non fortis, sed audax. At si sapienti insipiens, forti timidus opponatur, sequens schema erit.

3. §. Est hoc schema illustrius, cum ratio additur.

Vt apud Rutilium Lupum: Quapropter nolote sapius parcum appellare, cum sis avarius. Nam qui parcus est, utitur eo, quod satis est: tu contra propter avaritiam, quod plus habes, rogis eges.

4. §. Convenit hac figura refellenti, & reprehendenti.

5. §. Ἀντιθετος est, cum ex plane contrariis constat oratio.

Laxius verò nunc hoc utimur nomine, ut eam quæ presse ἀντιθετος dici solet, comprehendat.

6. §. Estque vel simplex, vel conjunctum.

Simplex, ut apud Cic. pro lege Manil. Hujus orationis difficilins est exitum, quam principium invenire. Sic Maro VII. Æn.

Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo.

Horat. sat. i. lib. i.

Parvula, nam exemplo est, magni formica laboris.

Vbi ἀντιθετος etiam statuit. verus interpres,

Coniunctum ἀντιθετον est in hoc apud Cornificium : *Habet assentatio iucunda principia : eadem exitus amarissimos adfert.* Cicero pro Roscio Amer. *Qui in sua re fuisset egentissimus, erat, ut, sit, insolens in aliena.* Idem pro Quintio : *Plus huius inopia possit ad misericordiam, quam illius opes ad crudelitatem.* Passienus filius de Caligula apud Tacitum lib. VI. *Neque meliorem unquam servum, neque deteriozem dominum fuisse.*

Elegantissima vero sunt ἀντιθετα, in quibus paria paribus, contraria contrariis sæpius respondent. Vt pro Postumo: *Egentes in locupletes, perdti in bonos, servi in dominos armabuntur.* Sic pro Milone: *Est enim hæc non scripta, sed nata nata lex : quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripuimus : hausimus, expressimus ; ad quam non docti sed facti ; non instituti, sed imbuti sumus.* Item Catil. II. *Ex hac enim parte pudor pugnat, illinc petulantia ; hinc pudicitia, illinc stuprum ; hinc fides, illinc fraudatio ; hinc pietas, illinc scelus : hinc constantia, illinc furor ; hinc honestas, illinc turpitudine : hinc continentia, illinc libido : denique equitas, temperantia, fortitudo, prudentia, virtutes omnes certant cum iniquitate, cum luxuria, cum temeritate, cum vitiis omnibus : postremo copia, cum egestate : bona ratio, cum perdita : mens sana, cum amantia ; bona denique spes, cum omni*

nium desperatione. Iulianus lib. xxii. de Agathocle, Syraculis suis obsessis, bellum nihilominus in Africam transferent: Mira prorsus audacia, ut quibus in solo urbis sua par non erat, eorum urbi bellum inferret: & qui sua tueri non poterat, impugnaret aliena, victusque victoribus insultaret.

7 §. Ἀντιμαθία sive Commutatio est, quando est contrarietas sensus cum verborum inversione.

Vt apud Cornificium: Esse oportet, ut vivas; non vivere, ut edas. Petronius: Mirari equidem tam discordem libidinem coepi, atque inter monstra numerare, quod ancilla haberet matrona superbiam, & matrona ancilla humilitatem. Plinius in Panegyrico: Non ideo vicisse videris, ut triumpharis; sed triumphare, quia vinceres. Estque in his etiam epanodos, nempe quatenus est verborum inversio. Sed ratione contrarietatis, quæ primo non verbis inest, sed rebus, omnino pertinent ad schemata Ἐννοίας, non αἰθέρας.

8 §. Convenit laudanti, & reprehendenti.

9 §. Ὁξύμωρος est, cum idem negatur de se ipso.

Conflata vox est ex ὀξύς, acutus & μωρός, fatuus. Nempe quia acute dicitur, quod fatue prolaturum videtur. Ita ait Terentius Eun. a Tu pol, si sapis, quod scis, a Act. 4. mescis. Tull. in Catil. Cum tacent scen. 11.

376 PARTITION. ORATORIAR.
*clamant. Cui non ab simile illud in Bruto,
 five de claris Oratoribus : Tum etiam ea
 ipsa , de qua disputare ordimur , eloquen-
 tia obmutuit. Et inferius : Eloquentia loqui
 dedidicit. Horatius lib. 1. Od xxxv.*

Insanientis dum sapientia.

Consultus erro.

Martial. lib. vii. epigr. lxxii.

*Quisquis ubique habitat , Maxime,
 nusquam habitat.*

Et ep. lxxiv.

Vis dare , nec dare vis.

CAP. XIX.

DE DIGRESSIONE , ET EPIPHONEMATE.

1. § **V**IDIMUS schemata petita ab iis,
 qua vel de re sunt , vel in re,
 vel extra rem. Sunt vero & schemata,
 que ad diversa genera pertineant, Istius-
 modi sunt Digressio , & Epiphonema.

2. § Digressio est alicujus rei , qua tamen
 ad causa utilitatem pertineat , extra or-
 dinem excurrrens tractatio.

Græci vocant , περίεξασιν , vel διέξασιν,
 vel etiam ἐκβολήν. ut apud Thucyridem
 lib. 1. Καὶ τὴν ἐκβολὴν τῷ λόγῳ ἐπιπλά-
 μιο. a

3. § Sumitur hac è locis internis , cum ab
 hypothesis ad thesin transimus.

Ut cum Cicero oratione pro Archia
 ab eruditione poetæ huius digreditur ad
 locum communem de studiis doctrina,

Atque
 ab insti-
 tuto ser-
 mone
 fueram
 digressus.

4. §. *Alias petitur ab iis, quæ non quidem dare, sed tamen in re sunt. Imo illis etiam, quæ sunt extrarem.*

Ut cum occasione causæ finalis, circumstantiæ, vel rei similis, alio dilabimur. Huc refert digressionem illam de raptu Proserpinæ, quæ est Verrina v. 1.

5. §. *Videndum autem, ne digressio longior sit. In genere tamen demonstrativo, & omnibus, quæ delectationis causâ scribuntur, longior esse potest. Sed & hic, & alias, ante longiorum digressionem præmunire animos conducit.*

Verr. in Verr. Atque adeo antequam de incommodis Sicilia dico, pauca mihi videntur esse de provincia dignitate, vetustate, utilitate, dicenda.

6. §. *Sed nec digressio debet à proposito esse aliena.*

Quare tum demum digressionem utemur, si sponte se offerat. At non item debet oratio cuneari, si metus sit, ne alio divertamus animos auditorum.

7. §. *Præterea nec durius ad propositum convenit redire.*

Commode sane redimus, si postquam adluxerimus exemplum, illud ad præsens negotium applicemus. Facit hoc Cicero pro Sex Roscio. *Hominem, inquit, longe audacissimum nuper habuimus in civitate, C. Fimbriam, &c. Postea præsentem ita accommodat instituto: Estne hoc illi dicto atque facto Fimbria non similimum?*

8. §. *Reditus ad propositum* Επὶ τοὺς τοὺς *vo-*
catur.

Vt in exemplo jam allato. Item lib. 11.
do Orat. *Sed ut eo revertatur, unde hac*
declinavit oratio.

9. §. *At in minori digressionem Epanodo opus*
non est. Tamen aliquid dicitur, quo
digressio ab aliis distinguatur.

Vt pro Milone: *An vero, Indices, vos*
soli ignoratis: & quæ sequuntur. Digres-
sionem hanc claudit istis verbis: Quam
rem etsi necessario fecisti, tamen quo-
niam in meo inimico crudelitatem ex-
promissisti tuam, laudare non possum,
irasci certe non debeo. Redit deinde ac in-
stitutum absque transitione ulla. Hæc de
Digressionem, & Epanodo.

10. §. *Epiphonema est, cum rei narrata,*
aut probatæ, velut coronis, adjicitur
pronunciatum ex superioribus expres-
sus.

11. §. *Fit hoc vel admirationis causa.*

a 9. *Æn.* Sic apud Maronem a: *Tanta molis erat*
b *Georg.* *Romanam condere Gentem.* Item b, *Ades*
2. *à teneris adsuescere multum est.*

12. §. *Vel fit, ut comprehendamus sum-*
mam rei.

c 1. *Æn.* Quomodo idem tempestatis descriptio-
nem claudit his verbis c, *Ponto nox incu-*
bat atra: & postquam ostenderat, ani-
malia singula ex re quapiam capere de-
lectationem, subjicit d, Trahit sua quæ-
que voluptas.

d 2. *Eccl.* 3. §. *Vel denique fit, ut sententia firmetur*

obsignetque superiora.

Ita Demosthenes *a*, postquam de Philippi egerat improbitate, subdit: *Res se- a Olynt.*
cunda magnam vim habent ad occultan- 2.
da & adumbranda istiusmodi probra.

CAP. XX.

DE SCHEMATIBUS quibus
res exaggeratur.

1. §. **H**ACTENUS de schematibus,
que aque dicunt, ac in re est:
sequuntur schemata, que plus, aut mi-
nus dicunt. Ut sunt Αὐξήσις, καὶ Τα-
μίωσις.

2. §. Αὐξήσις est, cum utimur verbo exce-
dente rei magnitudinem.

Ut si scelus dicas, pro errato; crude-
lem, pro severo; aut vulnerasse, qui
leviter perstrinxit.

3. §. Convenit accusanti.

4. §. Ταμίωσις sive Μείωσις est, cum
verbo humiliore, quam pro re utimur.

Ut si erratum ponas, pro scelere; seve-
rum, pro crudeli; aut perstrinxisse dicas
qui vulneravit.

5. §. Convenit refellenti.

6. §. Ταμίωσις genus est Λιτόσις, que
negatione contrarii plus significat, quam
dicat.

E. G. Nam hoc jure meo, auditores, dico,
me labore, & industria curasse semper se-
dulo, ne studium eloquentia in postre-
mis tenerem. Nam si quis hic diceret,

380 PARTITION. ORATORIAR.

ut studium eloquentia praeter ceteris optime tenerem ; vel , ut alios eloquentia superarem ; tametsi verum diceret , tamen arrogans videretur.

Diximus hoc de schemate quoque in Tropologia , quatenus Εὐαξδοχῆς species est.

7. §. Huc etiam referri potest Παράληψις, sive Præteritio. Fit ea , cum præterire nos aliquid velle dicimus, atque interim in transcurso id dicimus.

Cic. pro Cluent. Mittam illam proximam libidinis iniuriam : mitto nefarias generi nuptias ; mitto cupiditate matris expulsam matrimonio filiam. Simile est hoc *Æn.* x.

Quid repotam exustas Erycino in litere classes ?

Quid tempestatum Regem ; ventosque furentes ,

Æolia excitos , aut actam nubibus Irim ?

8. §. Convenit laudanti, ac reprehendenti : item confirmanti , ac refellenti.

9. §. Etiam ad exaggerandum , vel imminuendum valent Incrementum, & Periphrasis. Sed ut saepe est quod plus aut minus dicant ; ita interdum æque dicunt, ac in re est.

Vnde liquet , quatenus ad superiorem, quatenus item ad hunc schematum ordinem pertineant.

10. §. Incrementum est, cum velut gradibus quibusdam pervenitur ad summum.

Cic. VII. in Verrem: *Facinus est vin-
dire civem Romanum, scelus verberare,
prope parricidium necare, quid dicam in
crucem tollere?* Plautus Captivis:

*Miser homo est, qui ipse sibi, quod edit,
quarit, & id agre invenit:*

*Sed ille est miserior, qui & agre qua-
rit, & nihil invenit:*

*Ille miserrimus, qui cum esse cupit, quod
edit non habet.*

II. §. Περὶ Φαῖδος est, qua rem unam multis
ambimus verbis. Hac interdum adhi-
betur, ut rem magis conspicuam reddat;
interdum, ut obumbret.

Prioris generis est, cum Homerus ini-
tio operis Uliſsem, Maro Æneam, cir-
cum loqui maluit, quam nominare. Po-
sterioris generis est, cum Cicero in Milo-
niana, quia gravius erat dicere, Clo-
dium à Milonis servis occisum, maluit
illud hoc pacto mollire: *In quos incensos
ira, vitamque domini desperantes cum
incidisset, haſit in pœnis, quas ab eo ser-
vi fideles pro domini vita expetiverunt.*
Item, *Ex quibus, qui animo fideli in do-
minum erant, & praesentes fuerunt par-
tim occisi sunt, partim, cum ad rhedam
pugnari viderent, & domino succurre pro-
hiberentur, Milonemque occisum etiam
ex ipso Clodio audirent, & ita esse puta-
rent; fecerunt id servi Milonis (dicam
enim non derivandi criminis causa, sed
ut factum est) neque imperante, neque
ſciente, neque praesente domino, quod*

suos quisque servos in tali re facere voluisset.

12 § *Ad posterius hoc genus referendum, cum periphrasî cozimur uti honestatis causa.*

a Act. 2. Istiusmodi sunt isthæc. Plautus Curcul. *a* *Me dico ire, quò saturi solent.* Varro : *b* *Retrimenta cibi quâ exirent, perpesticum vallem feci.* Signat, quæ Græcis *ἐξτρώματα* appellantur. Similiter ea Ciceroni sunt reliquæ cibi. Etiam urina Lucretio lib. IV. vocatur.

c Lib 2. — *saccatus corporis humor :*
de Ira. c. 3 Senecæ *c* *humor obscenus, & alibi d*
d Lib. 2. *aqua immunda.* Imo olim etiam omni-
de tran- *nosum credebatur lotium nominare.* Sane
quil. cap. *Plinius e* *inter mortis præsagia reponit*
18. *præfandi humoris è corpore effluviū :*
e Lib. 7. *hoc est, lotii, quod cum honoris Præfa-*
cap. 51. *tione nominari debet.*

CAP. XXI.

DE FIGURIS PERTINENTIBUS ad argumenta ΠΑΘΗΤΙΚΑ.

1. §. **V**IDIMUS de schematibus explicationis, probationis, & amplificationis. Nunc agamus de iis, quæ ad affectus pertinent Παθητικά.
2. §. Sunt hæc duplicia. Alia generatim ad affectus pertinent ; alia certam continent affectus speciem.
3. §. Priora illa vel absoluta sunt, vel relata. Absoluta sunt, Εμφάνους, sive

Exclamatio, *Απορία*, sive Dubitatio, Revocatio sui ipsius, & alieni sermonis commemoratio.

4. §. *Εκφώνησις* sive Exclamatio fit, quando oratis in ejectionem habens expressam, aut intellectam, animi affectum, ac rei magnitudinem significat; eoque voce intentiori pronuntiatur.

Vt Orat. 1. in Catil. O tempora! o mores! Et ad Att. a O suaves epistolas tuas, uno tempore mihi data duas! quibus evangelia qua reddam, nescio. deberi quidem plane fateor.

Virgil. 11. *Æneid.*

Heu qua nunc tellus, inquit, qua me aquora possunt.

Accipere? aut quid iam misero mihi, denique restat?

At intelligitur interjectio in illo ejusdem. Ecl. 1.

Fortunate senex, ergo tua rura manebunt.

5. §. Utendum exclamatione, ubi res magnas persuaseris. Quare in epilogis maxime locum habet. At in minutis, aut controversis, velle ea uti, frigidum sit, ac puerile.

6. §. *Απορία* sive Dubitatio, fit cum animus pendet, ac nescit, quid dicendum, agendumve. Vnde & duplicem esse cognoscitur: unam verborum, alteram rerum.

Verborum dubitatio est illa apud Cornificium: Tu istud ausus dicere, homo omnium mortalium? quaro, quonam te

a Lib. 2.
epist. 8.

digno moribus tuis appellem nomine. Cicerō pro Quinto : Quid si vadium omnino tibi cum P. Quintio nullum fuit, quo te nomine appellemus ; improbū ? at, etiamsi desertum vadium esset, tamen in ista postulatione, & proscriptione bonorum, improbiſſimus reperirebare, num malitiosum ? negas. fraudulentum ? jam id quidem arrogas tibi, & praeclarum putas. audacem ? cupidum ? perfidiosum ? vulgaria, & obsoleta sunt, res autem nova, & inaudita. Idem Verr. VI. Venio nunc ad istius, quemadmodum ipse appellat, studium ; ut amici ejus, morbum, & insaniam ; ut Siculi, latrocinium ; ego, quo nomine appellem, nescio.

a In principio

Rei vero dubitatio est in illo Cicer. pro Cluentio a : Equidem, quod ad me attinet, quo me vertam nescio. Negem fuisse illam infamiam iudicii corrupti ? negem illam rem agitatam in concionibus ; iactatam in iudiciis ? commemoratam in senatu ? Et quae sequuntur. Item pro lege Manilia : Quo mihi etiam indignius videretur, obrectatum esse adhuc, Gabinio dicam, an Pompejo ? an utrique ? id quod est verius : ne legaretur A. Gabinus Cn. Pompeio expetenti ac postulanti Virg. III. Aen Eloquent ? an sileam ? Et IV. Aen.

En quid agam ? rursusne procas irrisa priores

Experiar ? Nomadumque petam conubia supplex ?

Quos

Quos ego jam toties sum dedignata
maritos?

Iliacas igitur classes, atque ultima
Teucrum

Iussa sequar?

7 §. Habet hoc schema magnam vim ad
rem amplificandam, & attentum red-
dendum auditorem. Convenit laudanti,
reprehendenti, dolenti, ac timenti quo-
que: idque imprimis in exordiis, non
orationum modo, sed etiam epistolarum.

8. §. Revocatio sui ipsius est duplex, Επ-
νόρησις, & Απονομήσις.

9. §. Επνόρησις sive Correctio est, qua
tollit id, quod dictum est, & pro eo,
quod magis idoneum videtur, reponit.

Cicero pro Mil. Quas ille leges, si modo
leges nominanda sunt, ac non faces urbis,
& pestes Reip. Terenti. Heautont.

— Filium unicum adolescentu-
lum

Habeo. ah, quid dixi habere me? imo
habui, Chreme,

Nunc habeam, nec ne, incertum est.

10 §. Magna ejus vis est in seriis, & jock,
in augendo, & imminuendo. Neque sa-
tius fuisset primo rem proprie designare,
quia futurum erat hoc pacto, ut minus
ejus haberetur ratio.

Qua de re plenius Cornificius lib. iv.

11. §. Απονομήσις est, cum ita abrumpi-
tur oratio, ut vix appareat; quid di-
cturus quis fuerit.

Vt illud Ciceronis b in Miloniana,

R

Δ ΑΓ. 2.
sc. 1.

b Apud
Fabium

386 PARTITION. ORATORIA.

non quæ exstat, sed quam habuit : *De nostrum enim omnium. Non audeo idem dicere.*

12. § Convenit irato, & minanti.

Terent Andr. a

a Act. 1. — *Quem quidem ego si sensero.*
scen. 1. *Sed quis opus est verbis?*

Et Eun. b.

b Act 3. — *Ego te, furcifer,*
scen. 5. *Si vivo. Sed istud, quicquid est,*
primum expedi.

Cicero epist. ultima lib. ix. ad Att.
Sed erit immitissimus Servius, qui filium misit ad affligendum Cn. Pompejum, aut certe capiendum cum Pontio Titiniano. etsi hic quidem timoris causa. ille vero sed stomachari desinamus.

13. § Etiam in dolore locum habet.

Cicero epist. xxii lib. vii. ad Att. De Pompejo scio nihil, eumque, nisi in navim se contulerit, exceptum iri puto. O seleritatem incredibilem ! huius autem nostri. sed non possum sine dolore accusare eum, de quo angor, & crucior.

14. § Item utimur ob pudorem.

Vt in Ecl. Novimus & quite.

15. § Item propter duas causas c

a Malum. Hac de causa Philippi verba, à De-
omen. mosthene Philip. i. intermitti monet
Vlpianus. Cicer. ad Cassium : Brutus
Mutinæ vix iam sustinebat : qui si con-
servatus erit, vicimus : sin, (quod Dii
omen avertant) omnis omnium concu-
sus est ad vos.

16. §. Item propter gravitatem. Nam quæ latent, putantur graviora.

Juvenalis sat. VIII.

Maiorum primus quisquis fuit ille
tuorum,

Aut pastor fuit, aut illud, quod dicere nolo.

17. §. Etiam ad sollicitudinem ac religionem conferre Fabius a monet.

Quod illustrat illo Cicer. pro Milone: An huius ille legis, quam Clodius à se inventam gloriatur, mentionem facere ausus esset, vivo Milone, ne dicam Consule? de nostrum enim omnium, non audeo totum dicere.

a Lib. 5.
cap. 1.

18 §. Apud Comicos vero etiam Amor, amicus est, cum sermo interpellatione alterius abruptus.

Ut apud Ter And.

SIMO. Iubeo Chrometem. CHR. O, te ipsum quærebam. Idem Heaut.

SYRUS. Ita res est hac, nunc quasi cum. CLITIPHO. Quas, malum, ambages mihi narrare occipis?

19. §. Figurata alieni sermonis commemoratio est duplex, Sermocinatio, & Prosopœia.

20. §. Sermocinatio proprie est, cum sermo affingitur personæ, qua præsentis sit instituti.

Cicero pro Quintio: Quid ad hac Nævius? videt scilicet nostram amentiam, qui in vita sua rationem summi officii desideremus, & instituta bonorum viro-

R ij

rum requiramus. Quid mihi, inquit, cum ista summa sanctimonia, ac diligentia? viderint, inquit, ista officia viri boni: de me ista considerent, non quid habeam, sed quibus rebus invenerim, querant. Et eadem ratione: Qui inter tot annos ne appellarit quidem Quintium, cum potestas esset agendi quotidie: qui &c. is non hoc palam dicit? Mihi si quid deberetur, peterem, atque adeo iampridem abstulisset, &c. Idem pro S. Roscio: Cum hoc modo accusas, Eruci, nonne hoc palam dicis? Ego, quid acceperim, scio; quid dicam, nescio: unum illud spectavi, &c.

21. §. Aliis Sermonatio etiam vocatur, cum, verum sermonem recitat Orator: neque id unius tantum, sed etiam, qui inter se & alterum, vel qui inter alios duos fuit.

Sui, & Roscii sermonem refert Cicero pro Quintio: Diffidebam mehercule, C. Aquili, satis animo certo & confirmato me posse in hac causa consistere: sic cogitabam, cum contra dicturus esset. Hortensius, & cum esset attente auditurus Philippus, fore uti permultis in rebus timore prolaberer. Dicebam huic Q. Roscio, cuius soror est cum P. Quintio, cum à me peteret, & summe contenderet, ut propinquum suum defenderem: mihi perdifficile esse, contra tales Oratores, non modo tantam causam perorare, sed omnino verbum facere conari. Cum cupidius instaret, homini pro amicitia familiarius

dixi, mihi videri ore durissimo esse, qui
 presente eo gestum agere conaretur: qui
 vero cum ipso contenderent, eos, etiamsi
 quid antea recti aut venusti habere visi
 sunt id amittere: ne quid mihi eiusmodi
 accideret, cum contra talem artificem di-
 sturus essem, me vereri. Tum mihi Ros-
 cius, & alia multa confirmandi mei
 causa dixit; & mehercule, si nihil dice-
 ret, tacito ipso officio, & studio, quod ad-
 habebat erga propinquum suum, quemvis
 commoveret. Etenim cum artifex eius-
 modi sit ut solus dignus videatur esse, qui
 in scena specteretur vir eiusmodi est, ut
 solus dignus videatur, qui eo non accedat.
 Verumtamen, quid si, inquit, habes
 eiusmodi causam, ut hoc tibi planum sit
 faciendum, neminem esse, qui possit bi-
 duo, aut summum tri duo, septingenta
 millia passuum ambulare? tamen ne ve-
 reris, ut possis hac contra Hortensium con-
 tendere? minime, inquam. Sed quid ad-
 rem? Nimirum, inquit, in eo causa con-
 sistit, Quomodo? Docet me eiusmodi rem
 & factum simul Sex. Navii, quod si so-
 lum proferratur, satis esse deberet. Mox
 ibidem se, & Nævium, colloquentes in-
 ducit. Item se, & Aquillium, Orat. pro
 Cæcina. Festiva etiam illa collocutio pro
 Plancio: At ego, cum casu diebus iis, iti-
 neris faciendi causa decedens è provincia,
 Puteolos forte venissem, cum plurimi, &
 lautissimi solent esse in iis locis, concidi
 pene, iudices, cum ex me quidam quasi-

set, quo die Roma exissem, & nunquid in ea esset novi? Cui cum respondissem, me à provincia decedere: etiam mehercules, inquit, ut opinor, ex Africa Huic ego iam stomachans fastidiose, immo ex Sicilia, inquam. Tum quidam, quasi qui omnia sciret, quid, tu nescis, inquit, hunc Syracusis Quaestorem fuisse? Quid multa? destiti stomachari, & me unum ex iis feci, qui ad aquas venissent.

At alios duos colloquentes inducit verbis istis Orat. pro Quintio: Quintius porro istum posse facere videbat: debere intelligebat: mentiri, quia causa, cur mentiretur, non erat, non putabat quasi domi nummos haberet: ita constituit Scapulis daturum. Navium certiores facit: rogat, ut curet, quod dixisset. Tum iste vir optimus (verecor ne se deideri putet, quod iterum iam, Optimus dico) qui hunc in summas angustias adductum putaret, ut eum suis conditionibus in ipso articulo temporis adstringeret, assem sese negat daturum nisi prius de rebus, rationibusque societatis omnibus decidisset, & scisset, sibi cum Quintio controversæ nihil futurum. Posterius, inquit, ista videbimus: nunc hoc velim cures (si tibi videtur) quod dixisti. Negat se alia ratione facturum. quod promississet, non plus referre, quam si, cum auctiorem venderet, domini iussu quicquam promississet.

22. §. Sermocinatio omnis hoc habet, quod si apte instituat, fidem conciliat or-

tionem. Nam alienum sensum & quasi vocem, auribus percipere videmur. Porro illud genus, quo sermonem alicui affingimus, maxime figuratum est. Nam ea dixisse aliquem dicimus, quae fortasse cogitavit: sed tamen palam dicere ausus non esset. At genus istud hoc, quod dialogum continet, (quod cum priori genere ubi dialogismus, non dialogus est, temere confundunt) rarius figuratum est quia plurimum simplex est rei gesta narratio.

23. § Περὶ ὁμιλίας est, cum aut personam mortuam, tanquam vivam praesentemque, loquentem inducimus: aut personam facimus è non persona, si ve tribuendo ei sermonem, si ve compellendo eam, quasi intelligat.

Prioris generis, quo mortuum loqui fingimus, est hoc apud Ciceronem Orat. pro M. Caelio, ubi Appius Caeus; quasi ab inferis excitatus, inducitur Clodium compellens: *Exsistat, inquit, ex hac ipsa familia aliquis, ac potissimum caecus ille. minimum enim dolorem capiet, qui istam non videbit, qui profecto si exstiterit, sic aget, & sic loquetur: Mulier, quid tibi cum Caelio? quid cum homine adolescentulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris huic fuisti, ut aurum commodares: aut tam inimica: ut venum timeres? &c.*

Posterioris generis est, cum Catilinaria prima patriam inducit loquentem cum Catilana: *Quae inquit, tecum Catilane*

R iiij

peragit, & quodammodo tacita loquitur: Nullum iam tot annos facinus exstiterit nisi per te: nullum flagitium sine te: tibi unum multorum civium necesse, tibi vexatio direptioque sociorum impunita fuit, ac libera; tu non solum ad negligendas leges, & quaestiones, verum etiam ad everterendas perfringendasque valuisti, &c. Huc quoque refer, cum alloquimur res ratione distituras, quasi intelligant. Vt in illo veteris poetæ apud Tullium a: O domus antiqua, heu quam dispari dominaris domino! Vt vulgatam nunc lectionem ejus retineam loci, de quo tantopere disputant viri docti. Eiusdem est generis, cum propheta in sacris literis compellant coelum, maria, montes, similiaque.

¶ Offic.

24 §. Conducit hoc schema, tum ad fidem, tum ad motum. Ac imprimis in monitione, obiurgatione, querimonia ac miseratione habet locum.

25. §. Et hac de schematibus naturæ absolutis: sequuntur magis ad alium relata. Sunt huiusmodi, Interrogatio, & Apostrophe.

26 §. Interrogatio figurata est. Quando ubi recta oratione uti poteramus, sermonem inflectimus.

E. G. Dicere poterat Cicero, patet, Catilina, tua consilia; coniuratio tua omnium conscientia constricta tenetur; quid egeris, nemo ignorat. Sed magis instat, urgetque, cum ait: Patere tua consilia non sentis; constrictam iam omnium

horum conscientia teneri coniurationem
tuam, non vides? quid proxima, quid
superiore nocte ego, ubi fueris, quos con-
vocaveris, quid consilii ceperis, quem no-
strum ignorare arbitraris? Similiter dice-
re poterat Maro a,

Æclog. 1

*Ipse ego te vidi Damonis, pessime,
caprum*

*Excipere insidiis, multum latrante
lyciscæ,*

*Sed plus spiritus, nervorumque habet:
Non ego te vidi Damonis, pessime, ca-
prum*

Excipere insidiis?

27. §. Est huius schematis usus multo ma-
ximus. Nam utimur eo ad magis asseve-
randum, aut urgendum, ad indignatio-
nem, admirationem, aliosve affectus
exprimendos: idque imprimis in rebus
vel manifestis, vel iam demonstratis.
Plurimum quoque valet ad probandum,
quia verisimile non est, interrogaturum
fuisse Oratorem, nisi putasset, adversa-
rium nihil habiturum, quod respondeat.
Prodest etiam ad parandam attentis-
simum, quia aculei instar languentem ex-
citatur auditorem: ac denique valet ad va-
rietatem orationi afferendam, dum quod
antea recta dictum erat oratione, id po-
stea profertur inflexa.

28. §. Quod si interrogationi subjicitur
responsio, Subiectio vocatur.

De qua diximus cap. XIV.

29. §. Apostrophe est, cum sermonem aliud

R. 1

*avertimus, quàm instituta requiratorat-
tio. Vtimur ea ad urgendum adversa-
rium.*

Lib. 1. Ut illo Ciceronis tertia in Verrem 2 :

Act. 2. , *Nemo jam , Dolabella , neque tui , neque
tuorum liberorum , quos tu miseros in ege-
state , atque in solitudine reliquisti , mi-
sereri potest. Verresne tibi tanti fuit , ut
eius libidinem , hominum innocentium
sanguine lui velles ? Idcirco de exercitum ,
atque hostem relinquebas , ut tua vi , &
crudelitate , istius hominis improbissimi pe-
ricula sublevares ?*

30 §. *Vsurpamus quoque ad invocandum.*

*Idem Cic. prima in Catil. Tum tu
Iupiter , qui iisdem , quibus hac Urbs,
auspiciis à Romulo es constitutus. quem
Statorem huius urbis , atque imperii vere
vominamus : hunc , & huius socios , à tuis
aribus , ceterisque templis , à tectis urbis , ac
mœnibus , à vita fortunisque omnium ci-
vium arcebis ? & omnes inimicos bono-
rum , hostes patria , latrones Italia , sce-
lerum fœdere inter se ac nefaria societa-
te coniunctos , aternis suppliciis vivos mor-
tuosque mactabis.*

31. §. *Nec tantum ad personas fit , sed
etiam res inanimas.*

*Vt pro Milone : Vos enim iam , Al-
bani tumuli atque luci , vos , inquam ,
imploro atque obtestor , vosque Albano-
rum abrupta ara , sacrorum populi Ro-
mani socia , & aequales , &c. Virgil. III.
Æneid.*

— Quid non mortalia pectora cogis,

Auris sacra fames! Et II. *Æneid.*

O patria, ô divûm domus Ilium, & inclyta bello

Mcenia Dardanidum!

32. §. Convenit hoc schema, cùm reprehendenti ac refellenti, tum etiam dolentis, imprimis, si ad personas absentes, aut res inanimas, convertatur oratio.

33. §. Tantum de figuris generalibus affectuum: sunt vero, quæ & specialem ornent affectum: eumque vel gratum, vel ingratum, vel medium.

34. §. Gratum ornat Παρηγορὴς, ac latanti convenit.

Vt, a Vivamus, mea Lesbia, atque amemus.

35. §. Ingratum ornant ea, quibus illusio, atque obtrectatio inest: ut Σαρξασμὸς, Διαουγὴς Χαρικτυσμὸς, aliæque species irrisionis: de quibus dictum, cum ea explicarem, qua falso inter tropos retulerunt.

36. §. Ac pertinent huc quoque Ἀρά, siue Execratio. Est ea hominis valde irati.

Vt, b Di isti Segulio male faciant.

37. §. Ad medium affectum pertinent Δίαις, siue Obsecratio.

Vt, c Quod te per superos, &c.

38. §. Convenit dolenti, commendanti, hortanti, ac timenti etiam, quatenus opem implorat.

39. §. Etiam Admiratio.

a Carol.
epig. 8.

b Cie.
epist. ad
D. Brutum. l. 1.
& Virgil.
lib. 2.

296 PARTITION. ORATORIAR.

aCic pro
Ligar.

Vt, a O clementiam admirabilem , at-
que omni laude , prädicatione , literis , mo-
numentisque decorandam !

40. § Convenit laudanti , reprehendenti ,
irridenti.

41 §. Item Euxà ; siue Votum.

b Ovid.
Epist. i.

Vt, b Ouisnam tunc , cum Lacedæmo-
na classe petebat ,

Obrutus insanis esset adulter aquis.

42 §. Convenit dolenti , timenti , speranti.

CAP. XXII.

DE TRANSITIONE , REJECTIONE, ET DIGRESSIONE.

1. §. **E**NUMERAVIMUS figuras potis-
simas ad ornandam inventionem
pertinentes : supersunt ea , qua disposi-
tionem exornant. Hujusmodi sunt Tran-
situs , Reiectio , & Revocatio.

2. §. Transitus est , cum inseritur aliquid
orationi , ut ab eo quod diximus , commo-
de digrediamur ad id , quod superest.

3. §. Est hac vel perfecta , vel imperfecta.

4. §. Perfecta dicit , qua de re actum sit ,
& quid sequatur. Imperfecta alteram
tantum facit.

Itaque perfecta est , cum Cic. Philipp:
VII. ait : Satis multa de turpitudine : di-
cam deinceps , quod proposui , de pericu-
lo , &c. Item pro lege Manil. Quoniam
de genere belli dixi , nunc de magnitudine
pauca dicam. Virg. II. Georg.

Matæenus arverum cyprius , & fœderat
carli:

Nunc te, Bacche, canam.

Imperfecta est in illo Cic. pro Rosc. Amerino: Age, nunc illa videamus Indices, qua consecuta sunt. Et hoc Sallust. in Jugurth. De Africa, & ejus incolis, ad necessitudinem rei, satis dictum.

5. §. Vtimur Transitione, cum oratio, aut epistola, plura habet capita: nec tantum orationi perspicuitatem adfert, quod Hermogenes observat: sed etiam utilis est ad parandam attentionem.

6. §. Ἀποδιόξis a, siue Rejectio est, cum aliquid vel simpliciter ab oratione removetur. vel in alium locum ac tempus rejicitur.

7. §. Ac prius quidem genus convenit imprimis refellenti; maximeque locum habet, si quid videatur, vel leve, ac nugatorium; vel per se planum, apertumque: vel odiosum, quodque in suspitione relinqui, quam aperte dici, satius sit; vel denique alienum, ac minime pertinens ad praesens institutum. Alterum genus; quo quid in commodiorem locum reservatur, ad ὑποθέσιαν pertinet, orationemque perspicuam facit Vtrumque autem genus praestat, ne quid utile, aut necessarium, omisisse videamur.

Prioris generis est illud Tullii pro S. Roscio: Erucii criminatio tota, ut arbitrator, dissoluta est: nisi forte expectatis; ut illa diluam, qua de peculatu, ac de ejusmodi rebus commentitiis, inaudita proba ante hoc tempus, ac nova obiectis;

a Male in vulgatis Iulii Ruffiniani codicibus vocatur Apodosis.

qua mihi iste visus est ex alia oratione de-
 clamare, quam in alium reum commen-
 tarur. ita neque ad crimen parricidii,
 neque ad eum, qui causam dicit, pertine-
 bant. Et eadem Orat. Per multa sunt,
 qua dici possunt, quare intelligatur sum-
 mam tibi facultatem fuisse maleficii sus-
 cipiendi: qua non modo idcirco pratero,
 quod te ipse non libenter accuso, verum
 eo magis etiam, quod si de illis cēdibus
 velim commemorare, quę tum factę sunt
 ista eadem ratione, qua S. Roscius occisus
 est, vereor ne ad plures oratio mea per-
 tinere videatur. Idem pro Post-humo:
 Quid ego Senatum defendam hoc loco,
 iudices? omni equidem loco debeo: ita
 de me meritus est ille ordo. Sed id ut
 agitur hoc tempore: nec cum Post-humi
 causa res ista coniuncta est:

Alterius generis est *ἀνδιωξις* ista pro
 Plancio: Quo quidem tu loco, Cassi,
 etiam purgasti inimicos meos, meaque
 vita nullas ab illis insidias fuisse dixisti:
 posuit hoc idem, Laterensis: quamobrem
 de isto paulo post plura dicam, de te tan-
 tum requiro, &c. Item pro lege Manilia:
 Sed de Lucullo dicam alio loco, & ita
 dicam, Quirites, ne neque vera laus ei
 detracta oratione nostra, neque falsa aff-
 ecta esse videatur.

3. 5. Revocatio est, cum, quia longiores
 aliqua in re fuerimus, orationem ad
 principium revocamus.

E. G. Sed nimis hac de re multa: qua-

re in gyrum contraham orationem.

9. §. Digressio quoque, etsi ad amplificandum fere adhibetur: tamen ratione situs h. e. quatenus excurrit extra ordinem primariarum orationis partium, pertinet ad dispositionem.

10. §. Et hac de schematibus. cum *λίγαις*, tum *σταυραῖς* qua, ut maximum orationi ornamentum adferunt, si parce & prudenter adhibeantur: ita immodice usurpata efficiunt, ut nimia illa lenocinia orationem magis meretrici similem reddent, quam matrona.

Finis Libri Quarti.

GERARDI IOANNIS VOSSI

PARTITIONVM ORATORIARUM LIBER QUINTVS.

CAP. I.

DE PRIMA, ALTERAQUE COM-
POSITIONIS PARTE, quæ sunt
JUNCTURA, & ORDO.

*V*NC de Compositione dicamus,
qua ex idonea verborum senten-
tiarumque structura ornamen-
tum adfert orationi.

a Lib. 1.
cap. 6.
§ 6. &
cap. 3.
§. 1.

Tres siquidem feceramus a Elocutionis
partes, Elegantiam, Dignitatem, & Com-
positionem : quarum prima facit, ut
emendate & dilucide dicamus; altera, ut
ornatis utamur verbis, sententiisque
recta, de qua deinceps agendum, ut or-
dine singula collocentur.

2. §. Compositioni subjiciuntur quatuor,
Iunctura, Ordo, Periodus, & Numerus.

3 §. Iunctura præstat, ut oratio sit lenis;

& mollis; aut sonora, ac grandis; aut, si rei, de qua agitur, natura ita ferat, contrario modo sit affecta.

4. §. Mollia suavitatem pariunt; eoque locus iis est in rebus latis, & jucundis: sonora grandiaque gignunt amplitudinem, contra quam faciunt exilia, quae idcirco in re tenui locum habent. Dura asperaque conveniunt rebus duris, & asperis.

Sonantia in Pompejo Saturnino commendat Plinius a. Ejusmodi est, *Majestas* Exile est, *inimicitia*. Molle, & lenes, *lilium*. Durum, atque asperum, *Xerxes*.

a Lib 1.
cp. 16.

5. §. Omne hoc metimur auribus; quarum iudicium superbissimum est. Duo vero sunt circa quae iudicium hoc versatur: sonus literarum, & syllabarum multitudo.

6. §. Literarum sonus duobus aestimatur, natura earum in se, & earundem concursu.

7. §. De priori sic statuimus. E vocalibus maxime sonat A, proxime O, hinc E, postremum locum obtinet I.

8. §. E consonis minus sonant muta atque ex his ipsis minime tenues, nisi accessione spiritus, siue litera H, tenuium exuerint naturam.

9. §. E semivocalibus L. molle est, M. firmum, N. siccum, & tinniens, R. asperum, S. humidum, X. stridulum, Z. suavius.

10. §. In concursu literarum ista Fabius ob-

servat. Vitandus vocalium concursus, qui cum accidit, hiat, & interfistit & quasi laboratoratio. Pessime autem junctura, qua easdem inter se literas committunt, sonabunt. Et imprimis earum qua patulo, aut cavo ore efferuntur; ut A. & O. In epistolistamen, ut in doctrina de charactere dicemus, locum habet vocalium concursus, quia in his negligentia est pro cultu: item in sublimi stilo, quia ea res facit ad granditatem orationis. Imo alias quoque angusti atque humilis animi est, nimis cum perhorrescere; cum indicet negligentiam hominis, de re potius, quam verbis, laborantis.

II. § Adhuc nec coniungenda sunt consona, quæ in commissura rixantur.

Argumento est, quod veteres, euphoniae causa, sæpe in compositione literas alias pro aliis substituerunt. Quia B dure sonat ante F, itemque N ante L, idcirco aufero dixere pro abfero, & colloco pro conloco: eademque in aliis ratio.

Nec difficile est causam reddere, cur alia aliis durius, molliusve, ad aures accendant. Nam necesse est, durum gigni sonum, concurrentibus literis, quæ habitu oris contrario proferuntur. Atqui B. P. M. & his similes, os claudunt: contra N & K. aperiunt. Hanc contrarietatem Græci *Αντιτῶν* appellant, quasi *renitentiam* dicas. Vt in *carpo*, *ἐμάρπτεν*. Nec *ἀντιτῶν* ista tantum spectatur in diversi organi literis, ut si una palati, altera labialis sit:

sed etiam si una lenius, quam altera, spiritum pellat. Hujusmodi sunt B & P. item C. & G. item D. & T. Vnde iis concurrentibus, altera solet corrumpi, ne os moleste torqueatur. Estque hæc causa, cur, non, ut *ab Rege*, ita *ab Pamphilo* dicamus.

12. §. Præterea videndum, ne ultima syllaba præcedentis dictionis sit prima sequentis. Interdum tamen id elegantia est.

Vt illo Maronis, *Fama malum*: item apud Cicer. Phil. 1. *Quæ quæsitæ*, item cum idem ait, *Res mihi invisæ visæ sunt*, *Brute*: & illo ejusdem, *O fortunatam natam me Consule Romam*! Quæ duo cum Fabius a Ciceroni excidisse scribit, plane iudicium eius desidero.

13. §. Dispiciendum etiam, ne commissis inter se verbis duobus, ultima prioris, & prima posterioris syllaba, efficiant surpe aliquod nomen.

Id in causa fuit, cur veteres b nobiscum potius dixerint, quam citra ἀντιστοιχίαν. Vocant Græci ἀντιστοιχίαν. Quale Servius etiam esse putat in his Maronis, *Dorica castra*: & *caca caligine*. Nam ex syllabis concurrentibus nascitur vox *caca*. Quod tamen non refugit, vel saltem nec effugit Livius lib. xxiv. quo loco agit de Co. Scipionis femore tragula confixo: *Haud dubium fuit, quin nisi ea mora intervenisset, castra eo die Punica capi potuerint*.

14. §. Atque hæc de literarum potestate.

a Lib. 9.
cap de
compositione.

b Cic. in
Orat.

quatenus varium gignit sonum. Alterum erat syllabarum multitudo : de qua hoc solum præcipi opus est, vocabula mediocria præferri monosyllabis, & longis. Nam monosyllaba, multa que brevia, si continues; compositio clausulis suis concisa subsultabit. Et contra longiorum continuatio adfert quandem dicendi tarditatem.

Vtile etiam monitum illud Dionisii.

Halicarn. Δεῖ μιν γινώσκειν βραχέας καὶ μακράς ἔχουσας πολλάκις, καὶ πολυσύλλαβους ὀλιγοσύλλαβας. τὴν γὰρ ἰδίαν διατίθεται τὴν ἀπορίαν. 2

15. § ORDO sequitur : de quo (ut Fabii vestigiis insistamus) illud primum cavendum in amplificando, ne decreseat oratio, & fortiori subjungatur aliquid infirmius.

Vt sacrilego fur, latroni petulans.

16. §. in extenuando vero contrarius ordo locum habet.

17. §. Præcedere etiam debet, quod natura vel dignitate præstantius est.

Eoque viros, ac fœminas : diem, ac noctem ortum, & occasum, potius dicemus, quam retrorsum. Cicero tamen non refugit, noctes disque.

18. §. Collocanda quoque ea priori loco, qua ordine permutato sunt supervacua.

Quod utilissimum præceptum parum idoneo exemplo à Fabio illustratur. Nam fratres gemini dicere jubet quia, ut inquit, si præcesserunt gemini, fratres addere non est necesse. At gemini quoque

a Conve-
nit bre-
vibus
miscere
longa &
plurium
syllaba-
rum; il-
lis verò
multisyl-
labis ea
quæ pau-
cas ha-
bent syl-
labas. Hoc
quippe
suaviter
afficit
audium.

esse possunt, qui fratres non sunt? eoque Cicero etiam, & Livius, aliter locuti.

19. § *Adhac verbo sensum cludere, multo, si compositio sic patiatur, optimum est In verbis enim sermonis vis inest Sed id si asperum erit, cedat ratio numeris.*

Plurimos alii canones adjiciunt, non quidem aspernandos pueritiæ, at non magnæ tamen rei. E. pauculis, quos adferam, cæterorum erit indicatio.

I. Eleganter aliquid interjicitur inter substantivum, & abjectivum: ut longa illa ad Lentulum epistola: *Aut occulta nonnullorum odia, aut obscura in studia cernebam.*

II. Adjektivum elegantius tum substantivo postponi solet, quando vel comparativus, aut superlativus est, vel pronomen; sub quo comprehendendo distributiva, partitiva, & numeralia. E. G. *virtute maxima, amicus quilibet. annus sextus.*

III. Si eleganter secundo loco ponitur: ut *Id si feceris.*

IV. *Quam* venustius ponitur inter nomina, inum locum obtinente comparativo. E. G. *Boni, quam docti, gratiores esse debent. Ejus nomen, quam Solonis, illustrius.*

V. Negantia scite ponuntur loco extremo Ita Cicero Philipp. 11 *Qui honos post conditam hanc urbem habitus est togato ante me nemini.* Item Cæsar claudit his verbis librum secundum de bello Gallico:

Ob easque res, ex literis Casaris, dies xv. supplicatio decreta est, quod ante id tempus acciderat nulli. Paulo ante dixerat idem: Cum iam defenderet nemo.

Quem huiusmodi præceptiunculæ delectant, haurire eas poterit è Iacobi Publici institutionibus, & Francisci Sylvi progymnasmatibus. Quædam etiam de iis melioris notæ Rhetor, Nicolaus Caussin, in suis eloquentiæ parallelis lib. vii. cap. xv. Nos ad graviora properamus. Ad Periodum dico, & numerum: quorum doctrina mirificam orationi venustatem adfert: coque in hac purgatis plane auribus opus est.

CAP II.

DE INCISIS, MEMBRIS, PERIODIS.

1. §. **A**CCEDAMUS nunc ad doctrinam de periodo. A cuius partibus ordiemur. Periodi alia partes maiores; quæ Græcè *κῶλα*, Latinis membra dicuntur: alia minores: quæ Græcè *κίμματα*, Latinis vocantur incisa.

2. §. De commatis, coli, & periodi definitione, non convenit Grammaticis, ac Rhetoribus, quia illi sensu orationis, hî magnitudine, aut numero, ea metiuntur. Itaque Grammaticis periodus est oratio per se absolvens sententiam: colon est pars periodi: quæ extra periodum sententiam absolvere possit: comma est pars periodi, quæ extra periodum

sententiam absolvere non possit. At Rhetores saepe vocant aliquid comma, aut colon, quod proprie non est pars periodi: ut cum eum dicunt incisum aut membratim dicere, qui paucis verbis perficiat sententiam.

Rhetoribus enim comma est, Nequid nimis. Colon est, Etiam capillus unus habet umbram suam. Grammaticis autem utrumque sit periodus, quia per se sententiam compleat, ac proinde post se exigat τελείαν ἑννμίν.

3. §. Differunt comma & colon numero: ut Fabius docet. Nam incisum vult esse sensum non expleto numero conclusum: membrum autem definit, sensum numeris conclusum, sed à corpore abruptum, & per se nihil efficientem.

4. §. Alii magnitudine potius distinguunt. Comma enim à duabus syllabis extendi aiunt usque ad septem: si ultra progrediatur, dici colon.

Itaque perfectum comma est hoc pro Ligatio: Tulit arma contra te. Vbi syllabarum septem. At minora commata sunt ista pro eodem: Qua tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Vbi comma duarum syllabarum est, manus, trium, oculi: quatuor, qua tua mens? item, quid optabas? quinque, ardor animi: nec non quid cupiebas?

5. §. Est autem comma, vel extra periodum, quod perfectam sententiam ab-

solvere potest : vel periodi pars , eoque nihil absoluti significans.

6. §. *Incisa extra periodum frequentamus in oratione concitata , ac vehementi , quaque interrogationibus , ac responsionibus constat. Incisim quoque efferrī amant ὑπομνηστικὰ, & apophthegmata.*

7 § *Vt autem comma , ita & colon , vel est pars periodi , vel non est. Extra periodum perficit sententiam re ipsa. In periodo non re ipsa , sed potestate , quia demum avulsū a periodo complet sententiam.*

E G. Cum regium sit benefacere , & audire male : minime sinistrum hoc iudicium turbare quemquam nostrum debet. Hæc periodus constat duobus colis. Utraque , ut in periodo ponitur , suspendit animum. At potest tamen utraque complere sententiam. Nam perfecta sententia est : Regium est benefacere , & audire male. Perfectus quoque sensus est : Iudicium hoc sinistrum quemquam nostri turbare non debet.

8. § *Colon vel est simplex , quod non resolvitur in incisa : vel compositum , quod ex incisis componitur.*

Simplex est , Cur clandestinis consiliis nos oppugnās ?

Compositum , Obsequium amicos , veritas odium parit.

9. §. *Præterea cola sunt κομματα, sive brevīa , quæ intra septimam , ac duodecimam se continent syllabam : alia μικτὰ , sive mediocria , quæ intra duodecimam,*

cimam, & decimam septimam, aut octavam: alia $\epsilon\chi\omicron\iota\nu\omicron\tau\epsilon\iota\acute{\nu}$, sive oblonga, qua hunc numerum excedunt: qualia & viginti quatuor syllabarum, atque amplius esse possunt.

10. §. Cola $\kappa\omicron\mu\mu\alpha\tau\iota\chi\acute{\alpha}$ locum habent in causis minoribus, & ubicumque acriter erit pugnaciterque dicendum. Item in narrationibus, exceptis iis, qua ornandi causa instituuntur. Hæc enim lenis & fluens contextus decet.

Talis est narratio in Verrinis de raptu Proserpinæ.

11. §. At cola mediocria, & oblonga, usurpanda in panegyricis, & causis gravibus, & imprimis earum exordiis.

Vt liquet ex Ciceronis Miloniana, & Isocratis panathenæico.

12. §. De commate, & colo diximus, tum qua periodi partes, tam qua absolute spectantur. Nunc videamus de periodo: qua Latinis dicitur comprehensio, circumscriptio, continuatio, circuitus, verborum orbis, & ambitus.

Græcum nomen est à $\pi\epsilon\pi\lambda\alpha$ a, & $\delta\delta\acute{\iota}\varsigma$ b: ac vocatur ita, quia quasi in orbe quodam incluso procurrat oratio.

a Circū;
b Via.

13. §. Vt vero intelligatur, quid orbem appellem: non ignorandum, duo esse orationis genera: unum naturale, alterum artificiosum.

14. §. Naturale nunc incisim, nunc membratim, nunc utroque modo procurrit nec orationi tribuit modum, sed eam fer-

S

410 PARTITION. ORATORIA.

ri permittit, usque dum sola sensus necessitate terminetur. Idcirco Grecis Ελεγμὴν λέξις, h. e. iugis ac pendens dictio vocatur.

15. §. Artificiosum autem, nec brevitate aures defraudat, nec longitudine satiat; sed modum adhibet, certisque terminis constringit orationem, ac grata quadam harmoniæ jucunditate complet.

16. §. Hac si intra quatuor cola se contineat; periodus vocatur: sin eam excedat, attamen in orbe conclusa procurrat; periodicum dicitur, quia periodo similis est.

17. §. Periodus definitur ab Aristotele, dictio, qua ex se habeat principium, & finem, & conspicuam magnitudinem.

Quæ definitio duo exigit. Unum est, ut periodus principium & finem habeat, non aliunde, quemadmodum fit in ἀεγμὴν sive interminata oratione, sed ex sese.

Atque conditio est, ut habet magnitudinem εὐσύνωπον hoc est, ut facile perstrari ac percipi possit. Cuiusmodi est structura verborum circumducta, & quasi in orbem conclusa.

Est itaque hæc Aristotelez definitionis sententia: Periodus est oratio circumducta, ex sese principium ac finem habens, ac orbis magnitudinem, quæ uno intuitu facile conspiciatur, perceptaque moveat, ac delectet.

Eadem mente à quibusdam ex secun-

LIBER QUINTUS. 411

do Ciceronis de Oratore definitur in hunc modum : Oratio in quodam quasi orbe inclusa procurrens , quoad insistat in singulis absolutisque sententiis. Cui definitioni consentit illa Cornificii : Continuatio (ita periodum vocat) est densa & continens frequentatio verborum cum absolute sententiarum.

Etsi autem omnis verborum structura circumacta , & in orbem comprehensa , periodus vocetur , non ab Aristotele modo , sed etiam Cicerone , Cornificio , Demetrio , Fabio : Hermogenes tamen eam demum perfectam periodum esse censet , quæ vel epicheirematica est , hoc est , argumentum continens : vel enthymematica , hoc est , partibus contrariis constans. Verum neutiquam in periodis necessarium est , ut argumentationem contineat : etsi ea , quæ id faciat , cæteris præstet ; ut quæ non solum pulchra sit , sed etiam laetiosa. Et hæc de periodo in genere. Nunc de eius divisione agamus.

18. §. *Periodus vel est simplex , vel duorum , vel trium , vel quatuor membrorum.*

Ἐπεὶ Ἀφελὺς Δίκαλος Τρίκαλος & Τετράκαλος.

19 §. *Quod autem simplicem quandam esse periodum dico , id non ita intelligendum , quasi periodus aliqua esse possit , qua non habeat duas istas partes , quas vulgo ὁρότασιν , ἀπίδοσιν vocant : verum simplex dicitur , quia tantum est*

S ij

412 PARTITION. ORATORIA.

unius coli, et si hoc colon comprehendat duo commata, quorum prius ὁπότεν, posterius constituit ἀπὸ δὲ πρῶτον.

a Addo *quasi comma*, propter eos, qui censent comma sūmum esse septem syllabarum. Nempe etiā octo syllabæ pro com-
mate censentur, si commati jugantur.

20. §. Summum autem periodus est membrorum quatuor.

Ut agnoscunt Demetrius, & Hermogenes, ac Terentianus quoque Maurus indicat, eum scribit:

Quatuor è membris plenum formata videbis

Rhetora circuitum, siue ambitus ille vocetur.

21. §. Interdum tamen agnoscimus periodum constare è quinque membris: verum id tum fit, cum membra illa quinque brevina adeo sunt, ut non excedent quantitatem quatuor majusculorum membrorum.

Ita periodus hæc quinque constat collis: Videte igitur, quam inique accidat quia res digna sit, ideo turpem existimationem sequi; quia turpis existimatio sequitur, ideo rem indignam non judicari. Sane & periodum plurium esse membrorum posse, quam quatuor; indicat quoque, quod Cicero, cum hac de re tractat, semel iterumque eam F E R E quatuor membrorum esse dicat. Quamquam &

altera ratio est , cur ita Cicero loquatur. Nam *ᾠδὴν* quoque , quia periodice contextitur , sub periodo comprehendit. Apponam verba eius in Oratore : *Constat ille ambitus, & plena comprehensio è quatuor fere partibus , qua membra dicimus, ut & aures impleat , & ne brevior sit quam satis sit neque longior : quamquam utrumque nonnunquam , vel potius saepe accidit , ut aut citius insistendum sit, aut longius procedendum , ne brevitatis defraudasse aures videatur , neve longitudo obtudisse. Et mox : E quatuor igitur , quasi hexametrorum instar versuum quod sit , constat fere plena comprehensio. Illustre autem periodi quadrimembris exemplum habemus initio Orat. pro Cæcina: Si quantum in agro , locisque desertis audacia potest , tantum in foro , atque in iudiciis impudentia varet ; non minus in causa cederet. A. Cæcina Sex. Æbutii impudentia , quam tum in vi facienda cessit audacia.*

22. § *Elegantissima sunt periodi , in quibus membra sunt aequalia , aut pene aequalia. Id cum sit , ἰσόλογον appellatur, sive Compar.*

Cic. in Manil. *Extrema hieme apparuit , ineunte vere suscepit , media aestate confecit. Idem pro Mil. Est enim hac non scripta , sed nata lex ; quam non didicimus , accepimus , legimus ; verum ex natura ipsa arripuimus , hausimus , expressimus ; ad quam non docti , sed fa-*

414 PARTITION. ORATORIA:

Et; non instituti, sed imbuti sumus.

23. §. *Ut huiusmodi sit oratio, non enumeratione consequimur, qua puerilis sit industria; sed usu & exercitatione, quae faciunt, ut animi quodam sensu patrum membrum reddamus superiori.*

24. §. *Ex iis vero periodis τριχῶδαις aut τετραχῶδαις, quarum membra imparia sunt, orationem illa faciunt acriorem, quae sunt βραχυχῶδαι, hoc est, in quibus postremum membrum ceteris brevius est.*

Ut in Miloniana: Postremo, nisi eum Dii immortales in eam mentem impulissent, ut homo effeminatus fortissimum virum conaretur occidere, hodie remp. nullam haberemus.

25. §. *At si ornatui studeamus, praefenda erunt, quarum membrum postremum longius est prioribus. Graeci μακροχῶδαι appellant.*

Ut pro Marcello: Tantus enim est splendor in laude vera, tanta in magnitudine animi & consilii dignitas, ut hac à virtute donata, cetera à fortuna commodata esse videantur.

26. §. *Quod si qua sententia longior occurrat, quam ut ambitu venusto concludi possit, eam in plures partes secare licebit, quo singulis in orbe conclusis, plures fiant periodi.*

27. §. *Periodis, Fabio teste, utimur in proemiis gravium causarum, in locis communibus, in amplificationibus, item:*

que in epilogis His adde ex Cornificio, in sententia, in contrario, itemque in explicanda conclusione.

28. §. Non tamen diu nimis utendum est periodis; sed interserenda his commata, & cola, quo varietate hac tollatur fastidium, maiorque oriatur delectatio.

De periodis hætenus.

29. §. Quod si τετραλογία excedatur, ac nihilominus orbe quodam conclusa feratur oratio, dicetur *ᾠδὴ*, vel *ᾠδὴ δρεῖν*.

Ut pro Archia: Si quid est in me ingenii, iudices, quod sentio quam sit exiguum, aut si quæ exercitatio dicendi, in qua me non inficior mediocriter esse versatum: aut si huiusce rei ratio aliqua, ab optimarum artium studiis & disciplina profecta; à qua ego nullum confiteor ætatis mee tempus abhorruisse: earum rerum omnium vel imprimis hic A. Licinius fructum à me repetere prope suo iure debet.

30. §. Sin vero non artificio, sed dicentis viribus terminetur; *πνεῦμα* siue spiritus vocabitur. Est enim *πνεῦμα* compositio sententiam membris & incisis dimensam, pro Oratoris spiritu, qui ejus voce perficitur absolvens.

Sive, est oratio commatis & colis, sine verborum ambitu, sententiam protrahens; quousque patitur spiritus dicentis.

31. §. Utimur eo imprimis, cum gravia eventa narrantur.

Egregium *πνεύματος* exemplum habes
S. iij.

416 PARTITION. ORATORIA.

mus in oratione Demosthenis pro Corona:
& apud Cicconem Orat. pro Domo, cum
ait: *Si revertar*, &c. Et in ejusdem epilo-
go: *Quocirca te, Capitoline Iupiter*, &c.

32. §. *Quod si oratio etiam longius protra-*
hatur, quam naturalis orationis spiritus
ferat, τάνς nominatur. Differunt enim
ᾠνύμα, & τάνς, quod illud accommo-
detur spiritui Oratoris; hoc verò eum ex-
cedat, ac sit ᾠνύμα dilatatum.

Hujusmodi τάνς habes exemplum
septima Verrina, cum ait, *Nunc te, Ju-*
piter Opt. Max. &c. usque ad, *Vos etiam*
atque etiam, &c.

33. §. *Est autem τάνς duplex: κατὰ φύσιν*
sive impetus, & τάνς presse sumpta.
Differunt hac, tum celeritate & tardi-
tate, tum personis. Nam κατὰ φύσιν ce-
lenter procurrit, & convenit accusatori:
τάνς sedatior est, utiturque ea qui de-
fendit.

C A P. III.

D E N U M E R O.

1. §. **D**E incisís, membris, & ambitu
vidimus: super est, ut de nume-
ro dicamus. Per numerum autem hoc lo-
co non intelligimus multitudinem ex uni-
tatibus collectam quomodo in Arithme-
ticis accipitur; sed numerum harmoni-
sum, h. e. concentum nascentem ex mo-
tibus, aut temporibus apte dispositis.
Ita hac voce etiam usus Maro, cum

ait, a Numeros memini, si verba tenerem.
Item in isto, b

a Eclo. 4.
b Eclo. 6.

Tum verò in numerum Faunosque
ferasque videres
Ludere.

2. §. Non tamen hic de eo agimus numero, qui in solo consistit motu, aut sono rei inanima, (qualis tripudiorum, instrumentorum musicorum, aut malleorum fabrilium) sed illo duntaxat, qui in sermone humano deprehenditur, eoque definitur conveniens sententia sonus ex partium compositione nascens.

3. §. Estque hic vel Poëticus, vel Oratorius. De Poëtico non est huius loci differere.

4. §. Oratorius à nonnullis definitur ex Aristotele, rythmus quidam non exquisitus, neque canorus, qualis est in poematibus & canticis, sed ita dissimulatus, & latens, ut tamen sentiat, & orationem jucundo fine claudat. Vel è Cicerone hoc modo: Numerus est modus quidam orationis, qui è permistis & confusis pedibus, & temporum, quibus constat, apta ratione nascitur.

Exemplo definitionem hanc illustrabo. Venustus plane numerus est in isto, Nulla est tanta copia, qua non ferro, ac viribus, debilitari frangique possit. At perierit venustus, si inverso ordine dicas: qua non ferro, ac viribus, possit debilitari frangique. Quare liquet, è varia pedum collocatione numerum nasci, qui

418 PARTITION. ORATORIA

suaviter afficiat aures , magisque animos moveat auditorum. Ideo optime ait Quintilianus , *Neque demosthenes fulmina tantopere vibrasse diceretur , nisi numeris contorta fuissent.* Longe igitur falluntur , qui numeri suavitate putant sermonem enervari. Nam effeminatam quidem , & enervem orationem reddit affectata compositio ; cui fateor longe præferri debere eam , quæ dura & aspera est : verum numerus moderatus revera vim atque impetum addit orationi : ut qui & movendo delectet , & delectando moveat , quæ duo sunt munera Oratoris.

Nec est , quod dicat quisquam , olim quidem magnum fuisse numeri usum in foro : nunc verò non item , quia non agantur causæ continua oratione. Nam , ut de eo nihil dicam , quod plurimum hæc doctrina confert ad intelligendum artificium in antiquorum orationibus , ceterisque scriptis : sane hodieque ea doctrina utilis est ecclesiasticis , ac legatis , omnibusque qui in senatu , aut ad populum orationem habent. Deinde maximos quoque hæc res fructus adfert in exarandis epistolis , orationibus , historiis , & nullo non scribendi genere.

Quæ cum ita sint , opere pretium fecerimus , si paucis aperiamus , qui imprimis pedes numerosam efficiant orationem. *s. s. Ac pedum quidem nullus non orationem venit : unde Fabius mirari se ait , quod Aristoteles , Theophrastus , Diony-*

sius Halicarnassens, alique viri doctissimi, pedum alios eligant, alios damnent. Verum nec antiqui hi pedes ceteros improbant, sed alios aliis putant suaviores esse, aut magis sonoros; quod verissimum est. Nam tum pedum alii conveniunt principiis, alii mediis, alii clausulis: tum pedes ac numerus variant pro rei, de qua agitur, natura. De utroque deinceps agendum.

6. §. Principia rectius à longa incipere, docet Aristoteles, & Quintilianus; ideoque laudant paena primum, qui primam stabilem, tres breves habet.

Vt, Multa mihi necessario.

7. §. Molosus quoque principiis convenit. Vt, Quae res in civitate.

8. §. Interdum quoque à brevibus incipit oratio.

Vt ab anapæsto, Animadverti, iudices: aut bacchio, Novum Crimen, C. Caesar.

9. §. Media, quia latent, minus numerum requirunt. Sunt tamen in iis quidam conatus; eoque, si fluere debet oratio, jambi, aut trochai imprimis locum habent: si tarda esse debet, spondei.

10. §. Sed in clausulis maxima opus est industria, quia in iis aures quiescunt. Optime in hac, Cicerone teste, cadit distrocheus.

Vt, Patris dictum sapiens temeritas filii comprobavit.

11. §. Sed quo praeclarior hic numerus,
§. vi.

420 PARTITION. ORATIONIA:

magis eius satietas vitanda est.

12. §. *Spondeo orationem crebro claudit Demosthenes. Eum eleganter antecedit creticus*

Vt, De quo ego nihil dicam, nisi depellendi criminis causa. Atque hinc liquet, molossum quoque orationis clausulæ convenire, dum ex quocunque pede habeat ante se brevem.

13. §. *At minus scite spondeum antecedit pirrichius, pejus etiam paon primus. Vt, Brute, dubitavi.*

14. §. *At recte spondeus praponitur iambo. Vt, Isdem in armis fui.*

15. §. *Duo vero spondei non bene terminant, nisi constent tribus vocibus.*

Vt, Cur de copiis nostris copias comparatis contra nos?

16. §. *Aristoteles commendat in fine pæona quartum, quia ob ultimam longam habet stabilem gradum. Sed dissentit ab eo Fabius, quia tres breves antecedant.*

17. §. *Nec dactylum, spondeum, Cicero aspernatur.*

Vt, Ex illo fonte dolores.

18. §. *Sed Fabius male cludere ait quia est finis hexametri.*

19. §. *At tum in periodorum initiis, tum mediis, tum clausulis; ornat amphimacer.*

Qui usitatus creticus dicitur, ut dignitas.

20. §. *Item dochimus, qui iambo constat, & cretico.*

Vt Reipublica. Hinc Rufinus.

*Principium, finem, ac medium tibi
dochimus ornat.*

21. §. *Plurimum autē, Fabii iudicio, refert,
num uno vocabulo, an pluribus, idem
numerus contineatur. Nam illo robustior
hec mollior fit oratio.*

Mollius sane sonat, , *criminis causa:*
validius comprobaberunt ; quod in fine
durum sit. Quare, ut idem Fabius monet,
hic quoque vitandum est, ne plurium syl-
labarum verbis utamur in fine.

22. §. *Præterea, pro rei natura, aliis at-
que aliis pedibus utimur. Vbi pondus
exigitur, longa usurpanda sunt syllaba
quia hæ graviores reddunt orationem.
Vbi velocitas requiritur, conveniunt
breves, quæ eam celerem reddunt. At
rebus asperis accommodatiores sunt
iambi, non solum, quia duabus con-
stant syllabis, eoque crebriorem quasi
pulsus habet, quæ res lenitati contraria
est : sed etiam quod omnibus partibus
insurgant, & à brevibus nitantur in
longas. Ideo rebus lenibus meliores sunt
trochæi, qui è longis in breves cadunt.*

23. §. *Nec æque numero studemus in singu-
lis causarum generibus. Genus demon-
strativum, quia ei proposita est delecta-
tio, fusiores liberioresque habet nume-
ros : eoque Ciceroni placet omnia scribi
Isocrato & Theopompeo more.*

24. §. *At parcius numerum attendimus in
deliberativo : idemque de juridicali*

422 PARTITION. ORATORIAE.

*sentiendum ; qui irasci aut dolere ob
eum iudex non potest , quem putat va-
care orationis calamistris.*

25. § *Sunt & quaedam compositionis vitia.
Primum est , si poetica sit. Versum enim
heroicum , aliumve è notioribus generib⁹
in oratione fieri , foedissimum est.*

26. § *Deforme quoque est , si pars ejus
posterior in clausula deprehendatur , aut
prior in ingressu. Tamen ne praestantissi-
mi quidem scriptores vitium hoc semper
effugere potuerunt.*

*Ita Claudius Quadrigarius in xv. An-
naliū hunc habet phalæcium :*

*Grundibat graviter pecus suillum.
Citas Diomedes in primo.*

27. § *Alterum compositionis vitium est,
si poetica quidem non sit , at uniusmodi
tamen , ac continua. Nam in versifican-
do quidem una lex datur : at in oratione
similitudo tum satietatem ac tadium
parit , tum manifesta affectatione fidem
perdit.*

28. § *Quare dissimulatio imprimis curae esse
debet , ut numeri sponte fluxisse , non ne-
cessitate coacti esse , videantur.*

29. § *Ut autem lateat numerus , tum qua
maxime laborata sunt , solvi interdum
debeant , ne laborata videantur : tum
etiam verborum sententiarumque pon-
dere complenda erit oratio. Hoc enim
facto fiet , ut dum auditores sententias
admirantur , de numero nihil cogitantes
qui tamen si abesset , minus sententias
delectassent.*

30. §. Hæc omnia verò non eo à nobis dicta sunt, quo oratio 2, qua ferri debet, ac fluere, dimetiendis pedibus consenscat: quod sane miseri sit, & in minimis occupati: verum ut adsuescamus nos sedulo numerosa orationi: qua exercitatione paulatim futurum est, ut ex tempore etiam similia scribamus.

a Fabius
lib, 9.
cap. 4.

CAP. IV.

DE TRIPLICI CHARACTERE,
speciatim DE MAGNIFICO,
ac vitio ejus.

1. §. **T**RADIDIMUS hætenus generalis Elocutionis præcepta. Sequuntur specialia, quibus docetur, quomodo pro diversa materia, varioque animi motu, variet Elocutionis genus, siue dicendi character.

Hanc de characterè doctrinam, uti & illam de duabus eius affectionibus excerpemus imprimis aureolo è libello Demetrii, cui vulgo Phalerei cognomen tribuitur: sed ordine meliori pleraque omnia digeremus.

2. §. Est Character triplex: magnificus, siue sublimis; humilis; siue tennis, & aquabilis, siue mediocris.

3. §. Magnificentia consistit in sententiis, locutione, compositione.

4. §. Ac SENTENTIÆ quidem magnificentiam adferunt, si explicetur magna, atque illustris aliqua siue terrestris, siue

424 PARTITION. ORATORIA.

ne navalis pugna : item , si sermo sit de cœlo , terrave. Neque enim sufficit, ut res , de quibus sermo est , ampla sint: sed etiam necesse est , ut gravia graviter dicantur.

5. § *Qua LOCUTIONEM ornant , partim referuntur ad primam Elocutionis partem , qua Elegantia vocatur ; partim ad alteram , quę Dignitas , siue figuratio dicitur.*

6. § *Ad primam pertinent quatuor verborum genera.*

7. § *Nam primo magnificentiam adferunt vocabula iuncta ; modo non sint composita more dithyrambico ; sed similia ac duo hæc , Legislator , & Respublica. Sed neque frequentatio nimis esse debent ; quia oratio excederet formam pedestris sermonis.*

8. § *Præterea idem præstant soluta.*

Ut , postea verò quam , pro posteaquam ; maximo te opere , pro maximopere. Nempe ubi vulgo in usu iuncta , nos utemur solutis : at , si soluta magis consuetudo probet , nos iuncta præponemus

9. § *Tertium genus constituunt facta , qua Graci ὀνομαστικὰ ἰσχυρὰ appellant. Nam sapiens quiddam videtur novi nominis fabricatio , quia qui novat , videtur similis primis linguæ authoribus. Debent autem , qua finguntur , esse plana , similiaque iis , qua sunt in usu ; Alioqui non intelligemur , fietque oratio monstrosa.*

10. § Quartum locum obtinent poëtica, h. e. loci poëtarum inserti orationi: verum hoc ut laudabiliter fiat, non sufficit ut poëta verba transponantur, sed ita imitandus poëta, ut aliud dicere videamur.
11. § Quatuor his verborum generibus addi possunt verba vetusta; quæ & ipsa, Fabio teste, maiestatem orationi adferunt modo neque crebra sint, neque affectata, neque ab ultimis & iam obliteratis petita temporibus.
12. § Quæ ad DIGNITATEM pertinent, partim tropi sunt, partim schemata.
13. § Et tropis imprimis magnitudinem adferunt translationes. Sed observandum in his, ne sint nimis crebra, aut longe ducta: aliaque, de quibus in Tropologia diximus.
14. § Idem quoque præstant Allegoria. Siquidem sunt terrori accommodata. Videndum interim, ne allegoria obscuritate sua fiat anigma.
15. § E schematibus magnificentiæ gignentibus alia sunt αἰξας, alia δεινοίαι.
16. § Prioris generis est Anthypallage sive Antiptosis. Nam quicquid consuetudine fit, pusillum est, nec admirationem parit.
17. §. Maximas quoque vires habent Ἀναφορά, Ἐμφора, Ἀναδιπλώσις, aliaque schemata repetitionis. Ac illustris imprimis est Ἀναφορά coniuncta

a Lib. 4.
cap. 4.

cum Διαλύσει ſive Diffolutione.

Sane & parvus erat Nireus , & res eius parvæ minutæque , ut qui tres tantum naves , ac paucos duxerit homines. Sed utriusque hujus figuræ beneficio , & Nireum magnum , & res eius multas fecit Homerus , cum in hanc ſententiam dixeremaluit : *Nireus è Symo tres naves duxit , Nireus Aglaja filius , & Charopi Regis , Nireus eorum qui ad illum venerant , poſt Achillem pulcherrimus.*

18. §. Interdum tamen & magnitudinem orationi affere Connexioꝝ qua Diffolutioni contraria eſt.

Ut , *Militabant & Craci , & Cares , & Lycii , & Pamphili , & Phriges.* Nam conjunctionis repetitio facit , ut infinita quædam videatur multitudo.

19. §. Pertinet huc quoque Πλαγιοµὸς, ſive caſus obliquatio.

E. G. Non tam magnificentum eſt , *Cæſar in Italiam advenit* , quam , *Cæſarem in Italiam advenire nunciatur.*

20. §. E ſchematibus διαγοίας commendatur Apoſtropheſis. Nam quædam non dicta videntur maiora. Item Epiphonemata. Quippe rem iam prolata ornant , eoꝝque divitias oſtendunt orationis.

21. §. Super eſt ſublimis, characteris COMPOSITIO. Continet ea juncturam , ordinem , numerum , & periodum.

22. §. Quod ad juncturam , ea partim vocales ſpectat , partim conſonas.

23. §. Concursus vocalium hoc in caractere:

re, nec plane est confectandus, cum, immodicus si sit, orationem dissolvat, ac divellat; nec usquequaque fugiendus, quia, id si fiat, oratio quasi muta erit, atque expers ejus suavitatis, qua iis oritur iunctis.

24. §. Quod ad consonatum concursum: conducunt verba aspera, similiaque rebus, de quibus agitur.

Aspera autem, ut superius quoque monitum, sunt, excors parricida Xerxes, similiaque.

25. §. Ad ordinem imprimis pertinent conjunctiones, quae crebrae sunt in hoc stylo: sed non reddit eas exquisite, nec expletivas temere infarcit.

26. §. Observandum quoque, ut posteriori loco ponamus, quae magis sunt illustratae à validiori decidisse videamur ad infirmius.

27. §. Si numerum spectes, paones, dactylos, ac similes pedes amat: contra jambos, ac trochaos fugit.

28. §. Si periodum consideres, membris constat longioribus, utiturque dicendi genere circumducto.

29. §. Et hac generatim de charactere magnifico: qui cum aliis, tum imprimis orationi convenit panegyrica.

In ea, ut Dionysius Hælicarnass. tradit, quæ de Regibus vel Diis dicuntur, cum venustate, sententiarum gravitate, & maiestate verborum dici debent. Quæ verò ad collationes, sive similitudines,

428 PARTITION. ORATORIA.

nec non ad comparationes pertinent, inquirunt sermonem urbanum, ut idem monet.

30. §. *Characteri huic opponitur FORMA Juxta sive FRIGIDA. Qua & ipsa in tribus spectatur.*

31. §. *Primo in sententiis ; si nimis hyperbolica sint ; aut si de parvis rebus loquamur, tanquam de maximis.*

32. §. *Deinde in verbis. Quod sit vocibus peregrinis ; ac epithetis intempestivis, ut cum Alcidamas dixit, humidum sudorum. Item si juncta fuerint more dithyramborum : ac denique metaphoris grandibus, quaque magis conveniant tragædis.*

33. §. *Denique nascitur frigus à compositione, idque bifariam. Nam vel ea plane est numeri expers, ut si constet syllabis longis : vel nimis numerosa, ut cum nonnulli versus ponunt continuos aut manifestos.*

Hoc voluit Demetrius, cum damnat *μὴ λεπτόβωτα ὑπὸ τῇ συνεχείᾳ* h. e. versus non occultatos oratione soluta, cui includuntur, sed adeo apertos, ut neminem lateant. Ceterum de discrimine styli grandis, & tumidi, vide & plinium lib. ix. epist. xxvi. ad Lupericum.

CAP. V.

DE CHARACTERE TENUI, ac vitio ejus : item caractere MEDIOCR1, vitioque opposito.

1. §. **V**IDIMUS de stilo magnifico, sequitur tenuis. Huius SENTENTIAE sunt exiles ; ut de casa, agello, exiguo fluvio, aut oppidulo.
2. §. LOCUTIO. est pura, perspicua, probabilis, & evidens. Fugit verba duplicia, facta ambigua : item casuum obliquationem.
3. §. In COMPOSITIONE vitat syllabarum longarum concursus, & membrorum longitudinem.
4. §. Habet hic stylus imprimis in EPISTOLIS locum. Interdum tamen ha quoque assurgunt, ut cum ad Reges, aut civitates scribitur. Verum familiarium epistolarum dispar est ratio, qua intra tenuem fere characterem subsistunt. Quare non incommode hoc loco paucis agemus de epistolarum sententiis, verbis, ac compositione.
5. §. SENTENTIAE, ac universe materiae ejus, sunt res familiares, aut publicae : nec ha ipsae nimis prolixè tractanda. Nam si aut de rebus philosophicis agamus ; aut argumentum quidem sit epi-

430 PARTITION. ORATORIA.

stolicum, sed ad libri magnitudinem excreverit; epistolam nomen suum amittere, censet Demetrius.

6. §. Contextuntur epistola VERBIS quotidianis, vel potius paulo ornatiis, quando epistola quodammodo dono mittitur amico.

7. §. COMPOSITIO respuit numeros ac verborum ambitum.

8. §. Hec de stilo epistolico. Porro, ex mente Helicarnassei, nec in nuptiali oratione ab humili elocutione est recedendum, sed insistendum vestigiis Xenophontis: in paucis vero ad gravitatem efferenda oratio, si alicubi sententiarum cogat magnitudo.

9. §. Tenui characteri vitium est vicinum FORMA ARIDA. quæ & ipsa spectatur in sententiis, verbis, & compositione. Sententiis, ut cum quidam agebat, Xerxes descendit cum suis. Nam dicendum fuerat, cum innumerabili exercitu, aut cum tota Asia.

Verbis, ut si de parricida dicas; Euge tibi homicidam, Nam & illud euge blandiendis est, & homicida, pro parricida, satis grave non est.

Compositione denique, si crebra fuerint incisa, ut in Hippocratis aphorismo: *Vita brevis, ars longa, occasio praeceps: experientia fallax, iudicium difficile.* Item si, cum de re majori dicamus, periodo utamur, postrema sui parte trune

cata : ut qui Aristidem cognomento lustum accusabat quia non profectus esset ad pugnam Salamiam : Atqui Ceres sua sponte venit , & nobiscum pugnavit : Aristides autem non. Tantum de nota tenui , atque arida.

- 10 §. Superest character aquabilis sive **MEDIOCRIS** ; qui mediam , inter tenuem & magnificum stilum , obtinet naturam.
11. Itaque & sententia eius aliquantum se admittunt , neque tamen ad imum genus descendunt.
12. §. Idem esto iudicium de verbis. Nam magis , quam tenuis character , sectatur lepida iucundaque verborum ac sententiarum ornamenta : at aspernatur vehementiores figuras , qua sublimi generi tribuuntur ; ut sunt grandes Metaphora , Interrogationes crebra , apostropha , Prosopopeia , Exclamationes , & similes.
- 13 §. Plus , quam alia genera , numeric ac compositioni studet.
- 14 §. Vicinum est huic generi vitium **FORMA FLUCTUANS** ; quod , aridum fugiens characterem , nimis assurgit ; aut , inflatum ac tumidum vitans , humi serpit.

CAP VI.

DE VENUSTATE, vitioque
ei opposito.

a Ora-
tione
contra
Æschi-
lem So-
craticum
cuius
titulus,
De ære
alieno
ut ait
Laërtius:
vel, De
calum-
nia, ut
est apud
Athe-
næum.
b Extre-
mo lib.
c Odiss.
3. vers.
102.
d 4. Æn.
e Odiss.
10. vers.
309.

1. § HACTENUS de triplici chara-
ctere, vitisque his oppositis.

Agendum nunc de characterum affectio-
nibus: cuiusmodi inter alias sunt ve-
nustas & gravitas; quas falso, ve-
ros esse characteres, putavit Demetrius.

2. § Venustas est duplex, levior, & gra-
vior.

3. § Leviores ioci magis conveniunt Co-
mædiis, unde crebri sunt apud Aristo-
phanem, Plautum.

Hujus quoque generis est scomma Ly-
sæ a, qui de vetula edentula dicebat,
eam facilius numeraturam digitos, quam
dentes. Quod non apud Demetrium mo-
do legas, sed etiam Athenæum b.

4. § Gravior venustas est duplex. Prior
est ad dignitatem, atque amplitudinem?
cujusmodi apparet in poetis epicis.

Vt cum Homerus c Nausicaën, eiusque
imitatione Maro d Didonem comparat
Dianæ.

5. § Posterior est ad exacerbandum. Ita-
que terribilis est, εὐφαιστῆ.

Vt cum apud Homerum e Cyclops ait,
hoc hospitale munus habiturum Ulißem,
quod post socios sit devorandus: quo le-
pore nihil crudelius.

6. § Est & altera venustatis distributio.
Nam alia per se inest rebus, alia est in
tractatione,

tractatione, alia in utroque.

7 §. Primi generis sunt nympharum hortu, hymenai, amores, convivia, choreæ, totaque pœsis Sapphûs.

8 §. Alterius generis est, cum è rebus natura odiosis leporem elicimus.

Ita Xenophon & invenit venustatem in homine invenusto, Aglaidâ Persa, cum ait, citius ex eo ignem, quam risum elici posse.

lib. 2°
de instin.
Cyrî,

9 §. Terti generis, cum tractatio res natura venustas venustiores facit.

Sane florum conjunctio res est jucunda; lepidior redditur à Marone & verbis.

hæclog. 2

— Tibi lilia plenis.

Ecce ferunt nymphæ calathis : tibi candida Nais

Pallentes violas, & summa papaver, vera carpens,

Narcissum, & florem jungit bene olentis anethi.

10. §. Spectatur autem ornatus in tribus sententiis, locutione, & compositione,

11 §. Sententiarum loci sunt minimum tres.

Primus est proverbiorum, quorum etiam alia aliis superducuntur. Alter est fabularum, sive hæc veteres, seu nova. Tertius locus est amoris immutatio.

Ut si quis funem timuerit, quia serpente esse putaret.

12. §. Differunt autem plurimum ridicula; & venusta. Primo enim discrepant materia; cum, quæ a natura venusta sunt,

434 PARTITION. ORATORIAR.

non rideantur ; quæque videntur , habeant deformitatem sine decore , aut admiratione. Deinde Dictione ; qua in venustis pulchra , in ridiculis vulgaris. Præterea sine ; qui illic est delectatio & laus , hic risus. Ac denique loco ; qui in venustis etiam tragœdia esse potest , in ridiculis non item. Et hac de sententiis.

13. § Verborum venustas vel respicit elegantiam , vel dignitatem , seu figurationem.

14 § Ad priorem modum refer iuncta , ac anthyrambica.

Vt in illo Pub. Syri Mimi,
Pietaticultrix gracilipes, crotalifris,
Avis exulhiemis.

a Apud
Suetonium in
August.
cap. 51.

15 § Item ἐνομαστικὴν ὀνομασίαν , sive novata.
Cujusmodi est illud Augusti a , vapidè se habere , pro male. betizare , pro languere.

16 § Item hausta à plebe , sed tempestive usurpata.

Quorum exempla suggeret Plautus , imprimis in sermone servorum.

17 § Ad dignitatem pertinent tropi , & schemata , tum λήξεις , tum διαφοραί.

18 § Inter tropos commendantur Metaphora , Allegoria , ac Hyperbola quoque , sed Sapphica.

Vt , Aureo magis aurea. Nam comica magis sunt ridicula , quam venusta.

19 § E. schematibus λήξεις amat Anaphoram , & Anadiplosin.

20 § Laudatur quoque in ea concisio sive

sermonis breuitas.

Ut illo Terentii a,

— Simul alia circumspetto,

Satin explorata sint Video esse, pessu- a Eunuc.
aet 3. sc. 9
lum ostio obdo.

Periisset venustas, si dixisset: Et tuta
quidem esse omnia, animadvertēbam.

21. §. E schematibus *Σχολια* amat εἰκόνα
sive imaginem, ac Παράβολον quoque
sive Collationem: sed ea modum excede-
re non debet. Nam hyperbolica magis
conveniunt poëtis, quam oratoribus.

22. §. Præterea gaudet Επαιρηστικῶς sive
Correctione.

23. §. Item inopinato; quod Πάρα προσδο-
xιας vocant.

24. §. Item recta accusatione, quæ κατ',
ἐξοχὴν Σχῆμα, sive Figura appellatur.

25. §. Supereſt compositio, quæ, quod
ad juncturam, suavitatem sectatur:
quod ad ordinem, in συναρτησικῶ, sive
congerie, vulgaria priori, nova atque
inusiata posteriori collocat loco; quod
ad periodum, amat ἰσοχρόνα sive mem-
bra paria: quod ad numerum, ita ver-
sibus utitur vel integris, vel dimidiatis,
ut à nemine deprehendatur.

Ut initio orationis pro Archia poëta:
In qua me non inficior mediocriter esse
versatum. Vbitotus est hexameter. Ori-
tur quoque suavitas, si oratio sit versui
similis, imprimis in clausulis: ut, ad
quos conscientię contagio pertinebat.

T ij

26. § *Interdum etiam poeta alicujus versus, emblematis instar, inseritur orationi.*

Ut à Cicerone in Pisoniana factum videmus. Sed imprimis id facere gaudet in philosophicis : ut in Academicis Quæst. Tusculanis, aliisque.

27. § *Opponitur Venustati Κακοζυλία: quæ & ipsa partim in sententiis consistit, ut, Centaurus se ipsum equitans : partim in verbis, ut, Rursum rosa suavicolor : partim compositione, si ea vel anapestica sit, vel similis versibus mollioribus ac fractis, quales sunt, qui constant Ionici à majore, ac Sotadei appellantur.*

Κακοζυλίας exemplum non unum in Afruntio observat Seneca epist. cxiv.

CAP. VII.

DE GRAVITATE, & vitio, quod ei opponitur.

1. §. **D**E Venustate, & Κακοζυλία, diximus hætenus: superest Gravitatis, qua orationem molestam acerbamque facit.

2. §. Huius sententia sunt per se acerbæ. Locos quidem adhibet, sed quibus admixta sit acerbitas.

3. §. Locutio spectatur partim in verbis singulis, qua ad primam pertinent Elocutionis partem; partim in tropis, & schematibus.

4. §. Præmi generis sunt, cum eὐνδεκασι.

comprehensio. Nam, nisi memoriter discantur, multum decedet de vi, & gratia pronuntiationis, neque auditores tanto opere mirabuntur oratorem.

Viris tamen principes, item ægrotis, senibus, & qui se demum exercere incipiunt in arte Oratoria, vitio verti nequit, si recitent à commentario.

4. § *Memoria præcipuum lumen adfert ordo: eoque, seu nostra: seu aliena ediscere volumus, ante omnia seriem orationis considerare oportet.*

Nèpe unum melius observamus, quam multa. Quæ autem apte cohererent, quodammodo unum fiunt, quemadmodum ex pluribus annulis fit catena.

5. § *Etiam memoria juvatur locorum imaginumque doctrina. Loci se habent instar chartæ: imagines, instar scripturæ.*

Loco enim committitur imago, quæ nihil aliud est, quam simulachrum rei, de qua dicendum est. Loca eiusmodi sunt ostium, fenestra, caminus, lectica &c. vel hortus, fons, collis &c. Imago Cæsariis argumento erit, de Cæsare dicendum esse: ut equus, vel navis, de equestri certamine, vel naumachia, agi debere. Sed & metaphorica admonent. Ut lupus, sus, asinus, significabunt primum de alicujus rapacitate, inde de immunditie, ac denique de obtuso ingenio tractari oportere. Item ovis, turtur, circonia, representabunt mite ingenium, castitatem, pietatem erga parentes: atque ita in aliis.

440 PARTITION. ORATORIA:

6 § Sed omnis ista doctrina, quam oporose multi persequuntur, à nobis hoc loco prateribitur, eo quod magna sui parte memoriam magis obruat, quam iuvet: & qua parte eam juvat, ad distinctam artem pertineat, qua Μυμους τῶν αὐτοῦ vocatur.

a Memo-
ialis.

7. §. Partes pronuntiationis sunt duae: una vocem format, altera corporis motum.

Illa aures, hæc oculos afficit ac mover: ab illa pronuntiationis, ab hac actionis nomen impositum est.

b Aristoteles lib.
de Rep.
Sybaritarum, &
ex eo

§. 8 Præcepta harum partium vel generalia sunt, quæ utramque respiciunt: vel specialia, quæ earum alteram tantum spectant.

Athenæus lib.
12. & Ælianus
lib. 16. de
Animal.
cap. 23.
item Suidas.

9 §. Prioris generis est præceptum isthuc, ut ne studiose confectemur actionis delicias.

c Philostratus de
vitis Sophist. lib.
2.
d Effeminatus.

Alioqui verendum plane, ne idem nobis usu veniat, quod equis Sybaritarum. Nam, ut mollis erat populus iste, equos etiam suos saltare ad modulos docebat. Sed ea res pessime cessit. Nam cum Marte esset decertandum adversus Crotoniatis, equi lascivis motibus se atque universum exercitum b perdiderunt. Philisci c quoque exemplum ab hoc more nos revocare debet. Nam quia voce & gestu mēδελος d erat: ideo in tantum displicuit imperatori Antonino, ut neutiquam concedere illi vellet immunitatem, qua Rhetorum alii gauderent. Etiam ad ignominiam Sexti

- ve composita, tum quacunque asperitatem habent.
- 5 §. Etropis serviunt gravitati Metaphora rem amplificantes. Item Allegoria, Emphasis, Hyperbole, Ευφροσυνίς.
- 6 §. Eschematicus λέξις pertinent huc, Ασύγδετον, Αναφορά Επιζευξίς Καίμαξ. At fugit verba similia, aliaque scitamenta, quae magis ludentis sunt, quam ledentis.
- 7 §. Eschematicus διαβολή commendatur maxime Preteritio, Apostrophe prosopopœia, Icon, Interrogatio, Αντίθεσις, Επανάστις, siue insultus orationis, ac denique λόγος ισχυματισμένος, siue oratio aliquem perstringens.
- 8 §. Fit ea multifariam. Nam interdum ambigue loquimur, interdum mutamus personam, idque tum vituperando similem, tum laudando dissimilem.
- 9 §. Interdum, quia de aliquo tutum dicere non est, universe dicimus, quid fieri soleat, aut debeat; aut interrogando amice ingenuam elicitimus confessionem.
- 10 §. Superest compositio. Ea, quod ad juncturam est, vocalibus hiulca, consonantibus aspera. Quod ad ordinem, in extrema periodi parte collocat, quod maxime asperum, indignamque est. Quod ad periodum, usurpat imprimis καὶ ἀναμμοματικά, & periodos in fine adstrictas contortasque.
- 11 §. Virium gravitati oppositum dicitur ἁγνὸς λόγος, siue INVENUSTAM; quod

§ 38 PARTITION. ORATORIAE.

eadem consistit in rebus, verbis, compositione.

12. §. *In rebus peccatur, si sint turpes, & obscena. In verbis, si rebus non respondeant.*

Ut cum Clitarchus ait, Depascit quidem loca montana, involat autem in cavas quercus. De vespere genere loquitur, tanquam de bove fero, aut pro Erymanthio.

13. §. *In compositione denique, si oratio sit similis divulsa; si membra non sint colligata, sed similia fractis; si periodi sint longa adeo, ut pene suffocent dicentem.*

Hactenus de characteribus, eorumque affectionibus; quibus claudimus doctrinam Elocutionis.

CAP. VIII.

DE PRONUNCIATIONE generatim, DEQUE VOCE particulatim.

1. §. **S**UPEREST PRONUNCIATIO sive actio; postrema quidem oratoria facultatis pars, si ordinem in tractando consideres: sed tanti illa momenti, ut primas, secundas, tertias ei tribueris Demosthenes.

- a. §. *Est vero Pronunciatio vocis gestuumque pro rebus & verbis apta conformatio.*

- b. §. *Ejus quasi fundamentum est memoria, siue fixa rerum verborumque*

Titii pertinet, quod tam solutus ac mollis fuerit in agendo, ut saltationis genus ab eo Titii nomen a invenerit.

10. § Nec propterea ars in totum negligi debet, sed modus solum requiritur. Nam ut affectatio artis adversatur gravitati: ita eius neglectus austeram ac rusticam reddit actionem.

• § Præcepta, quæ ad solam pertinent vocem, vel totam respiciunt orationem, vel partem duntaxat.

12. § Priora sunt vel de qualitate, vel de quantitate vocis.

13. § Ratione qualitatis curandum, ut vox sit clara, itemque varia, cui repugnat usque totia: item ne sit nimis præceps, sed cum mora proferatur.

14. § Ratione quantitatis videndum, ut vox intendatur ac remittatur pro multitudine auditorum. Sed tamen nec ascendat ad extremum, nec descendat. Nam vox imae si sit, vim non habet: & in acutissimo clamore, ne rumpatur periculum est.

Et quod majus inscitiae fuerit argumentum, quam clamore applausum quærere velle? Quales verius clamatores dixeris, quam Oratores. Cicero b eos claudis esse similes dicebat. Nempe quia, ut hi, ob imbecillitatem suam, ad equum confugiunt: ita isti voce Stentorea, tanquam in jumento, fiduciam omnem apud imperitos reponunt. Atqui, ut bene olim dictum fuit, cognoscitur Orator ovis ex

a Cicero de claris Oratoribus.

b Plutarchus in Cicerone
& ex eo Photius in Biblioth. cap. 245.

Non ex voce, sed sed ex mente. τ' φωνῆς, ἀλλ' ἐκ τ' γνῶσεως. Nec soluta hæc parte peccant artis ignari; sed, ut nihil est undique perfectum, est cum etiam exorbitent viri præstabiles. Talis erat Q.

Hæterius, quem sufflaminandum esse, scite dicebat Augustus. b. Idcirco prætere solet liberto, qui vehementius currentem refrenarer.

6 M. Seneca in epitome contro- vers. præf. lib. 15. §. Præcepta, qua partem tantum orationis spectant, vel maiorem eius partem respiciunt, vel minorem.

16. §. Quod ad partes maiores, in exordiis utimur voce submissiori, postea magis insurgit vox: ac in narratione quidem est plana aperta que, in contentione acrior, imprimis in argumentando; in epilogo excitata, quasi parva victoria.

17. §. Quod ad partes minores, verba singula pronuncianda sunt articulate, & ἐμφαντὰ quidem ἐμφαντῶς: verba coniuncta, si numerus insit, cum quadam vocis modulatione sunt proferenda: res grandes dicenda cum maiestate quadam, atroces concitate: suadebimus voce gravi, laudabimus magnifica: in irascemur voce incitata crebroque interrupta, in miseratione vero flexibili ac misti.

CAP. IX.

DE CORPORIS MOTU.

1. §. **H**ACTENUS de voce, sequitur corporis motus: de quo duplicia

sunt praecepta. Alia enim Ethica sunt, & ad civilitatem morum pertinent: alia Rhetorica, quae non universam spectant vitam, sed orationem ad persuadendum idoneam.

2. § Priora petenda ex Ethicis Posteriora partim respiciunt totum corpus, partim certam corporis partem.
 3. § Ad totum corpus pertinet status, qui erectus & celsus esse debet, ita tamen ut, si in corona sit dicendum, adsit virilis in latera flexio.
 5. § Vultus, ad quem & frontis oculorumque conformatio pertinet, debet pro rerum natura esse laetus, tristis; blandus, minax; erectus, demissus. a Quod interdum tristitiae est: ut apud Cic. in Cluent. & Caes. de bell. Gall. interdum verecundiae: ut, Aeneid. I. Tum breviter Dig-
 5. § Cervice utenäum recta, non tamen rigida.
 6. § Humeri non allevandi.
 7. § Brachia non projicienda, nisi in vehementi affectu: quod si quid uberius aspeciosius tractemus, brachio dextro expaciamur in latus dextrum: sinistro brachio varius utimur; nec fere nisi eatenus, ut quasi normalem angulum efficiamus.
 8. § Manus optime à sinistro incipit latere, ac dextro deponitur.
 9. § Pectus ferire, aut femur, prope scenicum est. Tum breviter Dig-
 20. § Idem judicandum de suppositione pedum; qua olim utebantur in contentionibus aut incipiendis, aut finiendis. tum demissa profatur.
- Atque haec de gestu corporis sufficiat profatur.

444 PARTITION. ORATORIA.
monuisse. Reliqua, quæ ad actionem per-
tinent, exercitationi relinquemus : ut cui
plus hoc agendi artificium debeat, quam
præceptis, Vel cui ista non sufficiunt, cæ-
tera petat ex Cornificii lib. III. ad He-
rennium. Fabii lib XI. cap XIII. ubi co-
piose de his agit : tum ex institutionibus
nostris Oratoriis, quibus, ut alia multa,
ita hanc etiam partem, plenius sumus
persecuti.

Finis Partitionum Oratoriarum.

